Un proiect
Hyperliteratura.ro
69
DE MOTIVE STUPIDE
CA SĂ TE APUCI DE CITIT
ADENIUM

Un proiect
Hyperliteratura.ro
69
DE MOTIVE STUPIDE
CA SĂ TE APUCI DE CITIT
ADENIUM

Andrei Ruse și Ioana Vighi

(coordonatori)

69 de motive stupide ca să te apuci de citit

ADENIUM

2015

Un proiect

Hyperliteratura.ro

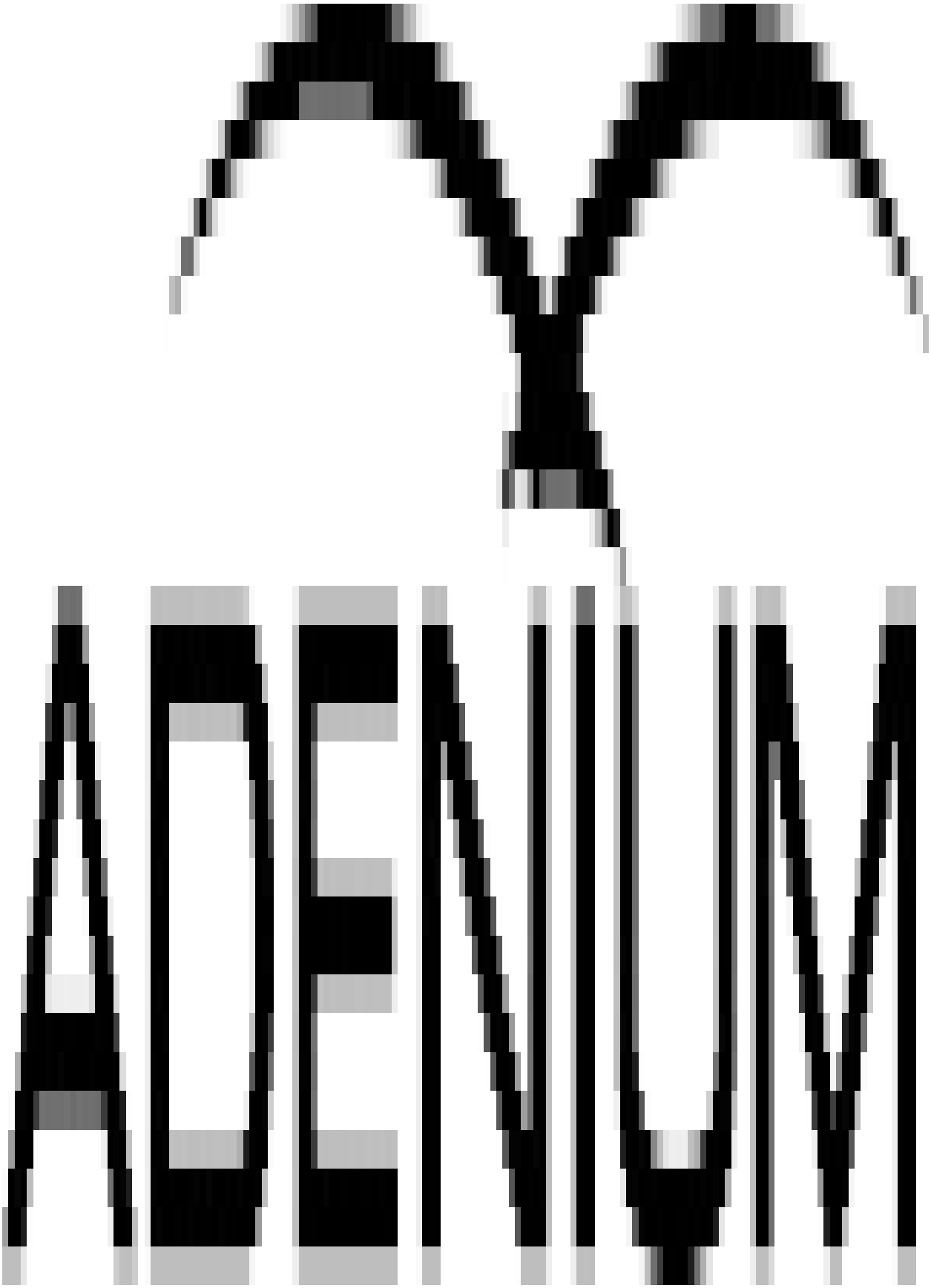
ADENIUM

© 2015 by Editura ADENIUM

Acest volum este coordonat de Andrei Ruse și Ioana Vighi.

www.Hyperliteratura.ro

facebook.com/Hyperliteratura

Editura Adenium

Aleea Copou nr. 3, 700460, Iași,

tel. 0232 277 998, fax 0232 277 988,

e-mail office@adenium.ro

www.adenium.ro

Redactor: Adina Scutelnicu

Copertă: George Cotoban

Tehnoredactor: Cornelia Păduraru

Foto copertă: Evgeny Atamanenko/Shutterstock, Inc.

ISBN ePUB: 978-606-742-102-6

ISBN PDF: 978-606-742-101-9

ISBN Print: 978-606-742-093-7

Această carte în format digital (e-book) este protejată prin copyright şi este destinată exclusiv utilizării ei în scop privat pe dispozitivul de citire pe care a fost descărcată. Orice altă utilizare, incluzând împrumutul sau schimbul, reproducerea integrală sau parţială, multiplicarea, închirierea, punerea la dispoziţia publică, inclusiv prin internet sau prin reţele de calculatoare, stocarea permanentă sau temporară pe dispozitive sau sisteme cu posibilitatea recuperării informaţiei, altele decât cele pe care a fost descărcată, revânzarea sau comercializarea sub orice formă, precum şi alte fapte similare săvârşite fără permisiunea scrisă a deţinătorului copyrightului reprezintă o încălcare a legislaţiei cu privire la protecţia proprietăţii intelectuale şi se pedepseşte penal şi/sau civil în conformitate cu legile în vigoare

Lectura digitală protejează mediul

Versiune digitală realizată de elefant.ro

elefant

Deci

Ca orice poveste de succes, toată treaba asta a început de la câțiva hateri – hateri ai cititului, mai exact. Câțiva împătimiți ai mottoului „mănânc, deci gândesc“, în combinație cu argumente de genul „cartea e scumpă, nene“, „cititul mă doare la ochi“ ne-au lăsat tot soiul de comentarii injurioase când, pe Hyperliteratura, am avut două mici campanii, una care instiga la citit, în general (pornind de disclaimerul revistei noastre: „Pentru o viață sănătoasă, consumați minimum două cărți pe lună“), și una care recomanda cumpărarea autorilor noștri români, mai ales tineri. Sigur, au fost mii de like-uri și share-uri, multe reacții de încurajare, dar ne-am trezit și cu ceva trimiteri la origine sau, oricum, în zonă, cu jigniri și un mare zid ghimpos de anticultură.

Am replicat atunci cu o serie de articole în care îi luam la mișto pe acești propagandiști ai creierului neted, despre responsabilitatea cititorilor, despre arta cu cojones, care nu trebuie să fie nici moralistă, nici frumoasă ca un mileu, despre faptul că nu banii sunt problema pieței de carte (căci, fir-ar mama ei de carte, n-o iei de la anticariat cu „dăcât“ doi lei, în schimb, dai pe un bilet la un film de duzină cel puțin 10 și nu ratezi o șaorma cu de toate tot pe la scorul ăsta), despre ce înseamnă de fapt cititul ca un act normal, nicidecum intelectual și, bonus, mai lăsați elitismele deoparte, există titluri pentru fiecare.

Astea, urmate de recomandările noastre zilnice și ce mai scriam în general, urmate de sutele de răspunsuri pe care le-am dat atât online, cât și offline cititorilor care ne întrebau efectiv ce să cumpere sau de unde să pornească o bibliotecă, s-au ciocnit fericit cu un material propus de Ioana (Ioana Vighi este redactor-șef al revistei): „10 motive stupide ca să te apuci de citit“. Pornind de la ideea că o carte chiar nu este necesară, nu are o utilitate exactă și că poți muri la fel de prost cum te-ai născut, stai totuși să vezi câteva ghidușii și avantaje ale cititului, pe lângă depresiile existențiale și durerile de cap aferente, dacă încep rotițele să-ți pornească subit și nu sunt unse.

Articolul a fost un hit (așa numim noi materialele care sar de câteva zeci de mii de afișări unice bune și devin aproape virale) și, cum spuneam, s-au ciocnit cu tot ceea ce făceam până atunci foarte bine, așa că am extins cele 10 motive la 69

și am pus-o de-o carte, de primul nostru proiect editorial pe care Editura Adenium s-a repezit (dintr-o inconștiență livrescă, probabil) s-o publice. Și cum noi suntem genul de oameni care nu mai cred de mult în coincidențe, iar multe lucruri se întâmplă pentru că pur și simplu așa trebuie să se întâmple, i-am dat curs onorantei invitații.

De ce fix 69 e simplu. Am căutat un titlu catchy, care să vândă. Nu suntem ipocriți, recunoaștem de la bun început că vrem să vindem această carte în mii și mii de exemplare. Pentru că vrem să ne luăm o rulotă cu care să mergem în Vamă, să stăm într-un hamac cu o bere și cu o carte bună, după ședința de redacție de dimineață. A, și bine, pentru că știm cât de utilă e această carte – chiar necesară, aș exagera. Și cât de haioasă. Și complexă. Și mai ales știm câtă pasiune am pus în tot proiectul nostru și în toate materialele pe care le-am adunat în aceste pagini, articole, editoriale, anchete & so on la care am muncit din 2012 până în 2015. But fuck all this crap, vrem rulota aia!

***

O carte celebră despre cum să te lași de fumat începea cu un pasaj în care se spunea că nouă din 10 care au citit-o chiar au abandonat nicotina definitiv și irevocabil. Una despre cum să începi o dietă sănătoasă promitea că nu doar vei slăbi, dar energia ta va fi la cote inimaginabile. Această carte nu este despre cum să te lași de ceva, ci despre cum să te apuci de un viciu. Da, viciu, pentru că evadarea din realitate, cultura generală îmbogățită, o viață trăită într-o mie de alte vieți pot fi pentru societatea noastră semianalfabetă considerate droguri.

Această carte promite că va pune pe gânduri un necititor (căci toți avem astfel de prieteni, nu?) și unul din 10 va intra într-o librărie să-și cumpere o carte. Această carte promite unui cititor înrăit, pe de altă parte, că se va amuza și va găsi aici nenumărați prieteni cu care va avea 69 de discuții și dezbateri și călătorii mișto de tot. Una peste alta, cititor sau necititor, această carte îți va da o poftă de citit și mai mare. Și, la încheierea ei, vei avea cel puțin un titlu nou în wishlist, alții poate chiar o listă.

Iar toate acestea nu te vor ajuta cu absolut nimic.

„Nu trebuie să arzi cărți ca să distrugi o cultură.

Ajunge să faci ca lumea să nu le mai citească.“

Ray Bradbury

1. Mic îndrumar de distrugere a lumii

de Andrei Ruse

Dacă vrei să distrugi lumea, nu ai nevoie de arme super-sofisticate, de tehnologii über-avansate și secrete, de mari planuri diabolico-masonico-reptiliene; e, de fapt, mult mai simplu: trebuie doar să-i convingi pe oameni să nu mai gândească. Și, dacă te uiți puțin atent în jur, vei observa că nu e deloc complicat, mai ales că nu ești singur în tot jocul ăsta, ale cărui baze funcționează excepțional.

Dar începe cu un grup mic, ca experiment, până îți formezi mâna. Convinge-ți mai întâi prietenii să nu citească. De aici începe totul, crede-mă. Nimic, nici măcar Coelho, autorul coafezelor de cartier, nici măcar cărți de colorat cu glumițe în rime pe lângă, nici romane d-alea siropoase sau erotico-penibile à la 50 Shades pentru femei nesatisfăcute și duduițe care conviețuiesc de obicei cu pisici. Nimic, pentru că, oricât de slabă ar fi o carte, ea poate stârni pofta tâmpitului și pentru altele și altele, iar de la Dan Brown la Vonnegut, oricât de greu ți-ar părea, traseul poate fi foarte-foarte mic, dar mai ales ireversibil!

Cărțile sunt plictisitoare! Te dor ochii și capul de la ele și există și riscul să ajungi să arăți ca un tocilar. Doar sunt atâtea distracții pe lângă cărți, atâtea!

Uite, stai cu prietenii tăi la televizor. Mergi cu ei la filme americane de duzină cu happy-end. Nu uita să le dai toate consumabilele, floricele, semințe, fast-food la greu, cico-uri, alcool cât cuprinde, droguri (mai ales legale!) – senzații tari, să fie frumos, să ne simtem bine.

Mergi cu ei în cluburi. Dacă se poate, în fiecare noapte. Dar nu merge în cluburi unde se pune rock sau hip-hop, să nu-l surprindă pe prost vreo revelație precoce. Dacă se întâmplă totuși, din greșeală, râzi. Adună-ți cât mai mulți tovarăși imediat și râdeți continuu de orice idee care ar părea interesantă – căci râsul, în toată afacerea cu distrugerea lumii, e arma letală. Nu gloanțele, nu forța fizică, nu lăcomia fără margini și nesimțirea, nu indolența și nepăsarea, nu. Râsul!

Râsul și distracția la max, frate. Să se facă praf, muci, zdrențe, să se prăjească până râd dacă le arăți un deget (și-ăla să fie al lor), să cadă în cap și să se amuze de asta, povestind cu entuziasm și altora marile lor realizări.

Țoalele sunt foarte importante! Urmărește tot ce ține de fashion, baby, și fii cu un pas înainte. Provoacă-i să se îmbrace cât mai penibil, chiar dacă inițial vei arăta ca un clovn. Râzi! Dă-ți părul pe față, fă-ți dred-uri la floci, bagă-ți barba în ureche, nu contează cât de absurd și penibil pare la început. Râzi, pentru că vei genera o modă. Iar ăsta e abia începutul.

După ce vezi că nu prea mai ai cu cine discuta, că le ies mai mult vocale decât cuvinte pe gură, iar propozițiile lor sunt la fel de inteligente cu ce zice Hagi într-un interviu la TV, ei, acum e timpul să te apuci de o profesie meseriașă.

Spune-le că poți comunica cu dumnezeu (tu, cu D mare, da?) și că stă în puterea ta să le ierți păcatele sau să le pui pile la viața de apoi. Bonus, tu stabilești ce păcate, dacă ești tare și-ți creezi propriul tău cult, dar aici e de muncă și nu merită. Nu reinventa roți, keep it calm & keep in simple, sunt deja alții pe felie cu care poți împărți ciolanul, tot Audi cu geamuri fumurii o să ai.

Sau. Apucă-te de filme proaste. Două camere și câțiva puști netalentați, va fi un hit, uită-te doar în box-office. Să fie niște sânge și niște sex și gata.

Sau. Muzică. „Ce rău e c-ai plecat/ Eu tot nu te-am uitat./ Te aștept să vii/ În creierii-mi pustii.“ Nu exagera cu cine știe ce cuvinte complicate, rezumă-te la rău/tău; bine/tine și tot așa. Nu uita să îți pui niște dansatoare cărora să li se vadă un sfârc sau o bucă, că doar despre asta e iubirea.

Sau. Ia-ți o echipă de fotbal, plătește niște băieți să bată mingea și, alături de ceilalți cu echipe de fotbal cu băieți care bat mingea, faceți bani la pariuri.

Sau. Intră la avansați. Intră în politică. Joacă-te ani de-a rândul de-a puterea, schimbă partide, ideologii, căcaturi, fă banul să meargă. Dă-le la temelie, la educație, la identitate, la sănătate. Fă-ți cu prietenii tăi cinci partide, care par diferite, și proștii or să aleagă între ele pe rând, până faceți altele. Tot aia. Lasă-i să se chinuie. Lasă-i să protesteze. Lasă-i să creadă din când în când că pot schimba ceva, adică mai lasă de la tine, nu fi calic, oricum ești deja în clubul care trebuie.

Dacă vrei să te distrezi copios, pune-le taxe mai mari pe plăceri. Sau interzice-le.

Motive găsești tu. Dar nu uita să râzi. Râzi fără oprire, intră în crize de râs până simți că aproape te sufoci.

Level 4? Deschide o televiziune. Și dă-le prin toate căile posibile imagini despre cum e bine și corect. Ce vrei tu să fie bine și corect, desigur. Oricât de absurde ar fi, repetiția mesajelor va duce la imprimarea lor perfectă pe netezimea circumvoluțiunilor tocate ale audienței.

Retează artiștii care încep să aibă notorietate și au mesaje de schimbare a sistemului sau mesaje pacifiste. Convinge publicul că-s pedofili, drogați ordinari sau mai știu eu ce rahați în ploaie. Investește și inventează critici care să le spună oamenilor ce au vrut să spună de fapt artiștii. Creează experți și specialiști. Iar dacă vezi că se deviază de la Marele Tău Plan, râzi!

Râzi, omule, râzi! Totul va fi bine! Ești un învingător deja! Te poți apuca să scrii, ca o mare vedetă, o carte biografică sau una d-aia în pași, despre ce și cum ai făcut nimic. Un titlu care să creeze ceva isterie, să-i facă să se certe între ei. Habar n-am pe ce, orice poate fi motiv de ceartă, de la culoarea pielii la cilindrii motorului. Inventează un om cu șase degete și îl vor urî, vei crea poate vrajba secolului. Căci în mintea lor tot ce e diferit nu trebuie să existe.

Dar nu uita de unde am început, prietene: convinge-i să nu citească!

2. Cum se violează cu o carte clasică

de Ioana Vighi

Acum câteva săptămâni călătorisem cu trenul spre Timişoara. Sau Arca lui Noe, cum îmi place mie să-i zic. Vreo opt ore. Sevrată, pentru că nu aveam tutun, ca orice om slab şi dependent pe care nu-l sperie avertizările catastrofiste de pe pachetele de ţigări. Dincolo de asta, ochiul meu bine antrenat de mizantropă îmi transmite semnale. Sunt oameni în jur, mulţi oameni. Şi pentru că mizantropia-mi e direct proporţională cu numărul oamenilor care-mi populează existenţa, fac şi eu un gest de-o gratuită stupiditate şi… îmi scot o carte. Nu pentru că vreau să sfidez sfinţenia muşamalei rupte a scaunelor, ci pentru că, şi anume, vreau să n-am de-a face. Şi de asta întotdeauna am o carte la mine. Să scap.

Îl luasem după mine pe Zola.

Nu ştiu de ce aveam impresia asta, dar un loc cu foarte mulţi oameni atât de actuali, prezenţi, plini de un entuziasm tâmp şi prost îmbrăcaţi se pupă extraordinar de bine cu literatura clasică. Îmi plac contrastele enorm. Aşa că am început să citesc Paradisul femeilor, pe care doream s-o citesc de tot atâta timp de cât mă îndeletniceam cu contemporanii.

Cumva, delicateţea şi forţa lui Zola zvântau mediul ăsta noiesc. Ceva mai dihotomic şi mai viu nu vezi foarte des. Un mediu cu femei îmbrăcate în paltoane din muşama neagră ce tronau pe hol cu genul ăla de privire care-ţi spune că sunt capabile să urască nediscriminat. Femei cu unghii întotdeauna, dar întotdeauna date cu lac sidefat, ca un blazon al bunului gust într-ale fashionului, cercei de aur imenşi, care să arate că ele nu sunt atât de kitschoase pe cât ne înşală ochiul la prima vedere şi că ştiu să aprecieze metalele scumpe, cu capul drept, care nu se mişcă niciodată, fiindcă doar ochii te scanează de jos în sus, detectându-ţi inevitabilele defecte după care te pot clasa, având în minte standardul inoculat de animalul-totem, televizorul, în rândul femeilor adevărate sau ţărăncilor.

M-am uitat la cartea din mâna mea. Cartea le viola. Am văzut. Era ca și cum le învinuiam, prihăneam ceva încremenit și iubit tacit de toți cei de acolo, un fel de confort lumesc călduț. Ca și cum aș fi tranșat un univers perfect valabil în două, iar cartea mea se ițea trufașă, ca un Moise venit de peste veacuri să mai despartă o dată Marea Roșie. Nu era cazul. Nu în tren, niciunde în vreun spațiu public, probabil.

Apoi mai erau și bărbații gârboviți de alcool, cu păr puțin și uns, cu nasul cât un borcan de murături, care nu reușesc să-și țină ochii deschiși și gura închisă, suduind și cârâind ca niște ciori bolnave de gripă aviară, și care îmi zvârleau priviri furișe. Îmi reproșau gestul. Copii care, din instinctul anarhic al pubertății, lovesc cu pumnul în ușa automată doar pentru că nu se închide atât de automat pe cât vor ei.

Brusc, mă lovește o rușine. Gestul nu a fost potrivit, evident, nu a fost deloc potrivit între atâtea plase de rafie, atâta criză economică, când oamenii mor de foame, cineva să sfideze sfinţenia acestor nevoi de bază nesatisfăcute arborând o carte. Ceva atât de inutil și nepractic, o sminteală burghezească bășită care nu-ți aduce nimic în viață. Nu? Dar Zola îmi zice: „Nu-i băga în seamă, e ca un viol. Așa a fost dintotdeauna. Măcar pe vremea mea aveau un respect tacit față de artă. Acum doar îi mutilează“.

Violul lui Zola era rafinat. În lumea lui, până și răul total avea o candoare elegantă, în timp ce, în microlumea mea din tren, simpla afișare a unei cărţi era o erezie. O erezie judecată de priviri lasciv-bovine în care mocnea instinctul de a urî orice-i în afara sferei de înțelegere. Apoi, te pălește dezamăgirea și sfiiciunea celui care vede vulgaritatea, dar nu e sigur cum s-o numească. Poate „firesc“, poate „normalitate“. Și, cumva rușinat, cu acea carte în mâini care seamănă cu un organ în văzul tuturor; privirile te desfac până în cele din urmă molecule. Ca să te urască împăcați, vor să fie siguri că nu te înțeleg.

Te-ar pune pe rug, dacă nu crezi în Dumnezeu. Pentru că e mai simplu așa. Oamenii pentru care nu există nuanțe, pentru că orice nuanță e mâna lui Băsescu. Oameni pentru care umanul e de neiertat. Și așa arăta o carte în spațiul lor. Un obiect ostil, o insurecție bolnavă și mută, a cărei necesitate este desființată de grohăiturile unor masculi extrem de virili și virulenți. Cu cămăși apretate, mulate, albe, cu ochelari de soare și nevoi nespecificate de confirmare din partea sexului slab, râgâie simbolic, de vreme ce scârbavnicul mădular nu și-l pot arbora în public. Că dacă s-ar putea și nu ar fi asaltați de miliție în secunda doi,

ar face-o nestingheriți. Așa că, în locul mătărângii erectile, râgâie. E tot o erecție manifestă, nu? Își mișcă necontenit capetele după femei, după pi*** cât mai devastator de ostentative, cât mai năucitor de false și producătoare de erecții la fel de inautentice ca tonele de machiaj ce le atârnă. Apoi, mă uit la ei și-mi dau seama că sexualitatea bărbaților îmbrăcați în cămăși mulate, albe, dați cu gel, care râgâie să atragă femei, nu are nicio legătură cu sexul. Are legătură cu canibalismul, cu spectacolul sacrificiilor săvârșite de mayași, cu umilirea celui mai slab, cu satisfacerea hybrisului.

Îmi vine să bufnesc într-un râs isteric, de bolnavă mintal, dar mă opintesc cu nasu-n foile BPT-ului cu neruşinarea omului care se crede peste instinctul de a grohăi în public. Cumva, subit, starea de spirit mi se schimbă. E un spectacol prea mișto să nu-l savurez. Când termin cartea, mă pălește ideea că mă aflu într-un azil pe roți, un azil de nefericiți fericiți, cu fericiri mărunte și simpatice, cu frumusețea lor grotescă și mucilaginoasă, pe care, paradoxal, chiar realizez c-o iubesc. Pentru că nici măcar nu știe să fie falsă.

3. În RATB cu Iliada

de Ilinca Damian

A avea o carte în RATB e un gest atât de straniu, încât, la prezența ei în mâna cuiva, cei din jur se comportă deodată diferit. Odată, un grup de muncitori gălăgioși s-au așezat în apropierea mea în spatele autobuzului și au început să discute agitat despre întâmplările de peste zi și să glumească. Unul dintre ei a găsit locul liber de lângă mine și, odată așezat, a deschis o carte (un roman de aventuri, dacă îmi amintesc bine), iar colegii lui s-au liniștit ca la o comandă numai de ei știută. Cei din apropierea lui au început să citească peste umărul lui, ceilalți au glumit încet și intimidat la gestul colegilor cititori, parcă invidioși. Zâmbind, cei trei-patru cititori care împărțeau același roman cu coperta zdrelită au lecturat pe toată durata drumului.

De câteva ori, grupuri gălăgioase mi-au permis să citesc, scăzând puțin tonul din proprie inițiativă, când au văzut cartea din mâinile mele. Transportul în comun se manifestă de cele mai multe ori ca o microsocietate valabilă strict în intervalul de timp dedicat drumului de la punctul A la punctul B și uneori îmi place.

Astfel, mă găseam zilele trecute undeva, în spatele autobuzului 105, cu Iliada lui Homer într-o mână și agenda personală în altă mână, reluând pasaje pe care le însemnasem pe carte și notând trimiterile pe agendă. După ce primește confirmarea că locul este liber, pe care am oferit-o fără măcar să ridic ochii, lângă mine se așază un domn la vreo 50 de ani. Îl simt că vrea să socializeze, dar îl ignor, pentru că așa sunt eu, sociabilă.

— Felicitări pentru ediția aceasta! îmi zice subit.

— Mulțumesc, îi răspund, în timp ce închid pentru o secundă cartea pentru a-i arăta coperta, ținând degetul semn unde citeam. E o ediție nouă, de la Humanitas, tradusă în hexametri.

Nici nu mă uit spre el, ci revin instant la pagină și la căutat semnele mele.

Mai stă omul câteva minute, timp în care simt și mai puternic tensiunea lui și nevoia de a vorbi, nu atât cu mine, cât despre carte, și deodată îl aud:

— „Cântă, Zeiță, mânia ce-aprinse pe-Ahil Peleianul…“

De data asta zâmbesc și mă uit la el, pentru că știu că nu voi scăpa. Are o față binevoitoare și o mustață neagră, cu câteva fire albe rătăcite. O să-l numesc în continuare „Domnul Mustață“, pentru că sunt un geniu al numelor.

Nu mai țin minte ce i-am zis, oricum orice cuvânt ar fi fost un pretext pentru ca el să înceapă să vorbească. Domnul Mustață și-a început micul monolog spunându-mi, cu caracter de sfat, că îi pare rău că atunci când a citit Iliada a făcut-o de nevoie și că nu a avut timp să o citească de plăcere. De multe ori citim de nevoie și pierdem plăcerea lecturii, uităm să o mai apreciem doar pe ea, pentru ea. Mi-a mai spus apoi că mult mai bine se citește o operă în limba în care a fost concepută și că ar fi dorit să-l întrebe pe domnul Slușanschi cum a ajustat textul și expresiile încât să își păstreze și sensul, și ritmul în limba română.

Vorbea cu mare încântare despre lectură și literatură, însă ochii i s-au întristat când a zis că nimic din acestea nu are o aplicație practică și nu se poate trăi din plăcerea lecturii. I-am simțit greutățile și renunțările la vise, durerea lipsei de timp pentru savurarea unei cărți, posibilitățile materiale limitate. Mi-a mai spus despre darwinismul social și cum intelectualii sunt de cele mai multe ori nevoiți să se adapteze unui sistem politic ca să supraviețuiască (vorbind despre Sadoveanu), apoi s-a oprit văzând pe expresia feței mele că nu am simțit comunismul pe pielea mea. Există cărți frumos scrise și există cărți care mișcă ceva în noi, care ne rămân în conștiință. După Sadoveanu nu rămâi cu nimic, nu înveți nimic, de exemplu.

A insistat mult pe cât de important este să mă opresc și să îmi fac timp să citesc de plăcere.

Am renunțat la carte și la agendă, le-am înghesuit în geantă și l-am ascultat. Avea nevoie. Spre final, a mai apreciat o dată calitatea cărții mele și m-a întrebat cât a costat, pentru că își imagina că e scumpă. I-am zis că nu e atât de scumpă pe cât ar crede, mai ales că nu e o carte atât de accesibilă, o ediție bună nu se găsește pe toate drumurile și i-am zis într-o doară că „parcă vreo 60 de lei a costat… sau puțin peste, nu mai știu“, la care s-a uitat la mine și am înțeles că

pentru el acei 60 de lei înseamnă mult.

M-am simțit puțin jenată de indiferența mea față de acest preț și i-am zis că multe dintre cărțile clasice ajung la prețul acesta, mai mult ca să mă apăr, și că o carte e o investiție, propoziție la care a râs cu tristețe și ironie. Este o investiție într-o lume corectă, dar aceasta nu e o lume corectă, am simțit plutind în aer ca un fum, nespus de nimeni, dar știut de amândoi.

Am coborât amândoi în aceeași stație și am mers în direcții opuse, eu alergând spre o trecere de pietoni, el cărând cu greu două sacoșe.

4. De ce e necesar pentru început să citești orice carte

de Carla Francesca Schoppel

Cred cu tărie că există un timp al cărților, la fel cum cred că este necesar să citești pentru început orice. Abia apoi poți admite că îți cunoști genul de literatură pe care o vrei parcursă, potrivit cine știe cărei stări sau preocupări, pur și simplu.

Nu cred în plăceri vinovate în materie de cărți. Să fac asta ar fi ca și cum mi-aș afișa, din ipocrizie, numai gusturile elitiste, ascunzându-le în același timp pe acelea care m-ar pune într-o lumină proastă. Cred că este o atitudine defectuoasă, fiind aproape cu neputință să fi citit numai cărți valoroase. Afișând imaginea de culegători de cărți pricepuți nu facem decât să fim complici celorlalți, care au citit în taină aceleași volume, impropriu numite rușinoase.

În generală și în liceu citeam cam tot ce îmi pica în mână. Îmi întindeam lecturile obligatorii până la rafturi care mă cucereau cu același unic motiv: faptul că erau pline de cărți ce promiteau tacit aventuri în lumea interioară, implicit o schimbare în inima eroului real, care eram eu. În felul acesta mi-am format gusturile, reușind câteva biblioteci mai târziu să ghicesc o carte bună după ce răsfoiam câteva file. Nu îmi păsa de cărțile „grele“ sau de cele „de duzină“. Încercam să citesc orice. Discutam îndată cu ceilalți despre lecturile descoperite. Ne ofeream citate și gânduri secrete și recomandări, trăind o viață a cărții împreună.

Am descoperit în ultimul an că a face apel la autori ca Paler, Osho și Coelho reprezintă o condamnare la superficialitate. Oamenii se elimină unii din viețile celorlalți în baza unor astfel de lecturi rostite fără rușine. Ei bine, cel mai corect ar fi ca o astfel de critică să vină din partea cunoscătorilor, căci cum altfel poți pune la îndoială calitatea unei cărți, dacă nu citind-o? Dacă astfel de critici au citit volumele, și-au semnat deja aceeași acuzație, numindu-se simplu cititori neselectivi. Așadar, dacă le-au citit, de ce îi condamnă pe ceilalți, câtă vreme ei

înșiși au căzut în labirintul unor astfel de cărți, însoțindu-se cu personajele sau ideile făurite de autor?

Deranjant este că mulți dintre aceia care condamnă astfel de gusturi sunt cei alături de care recitam în parcuri paragrafele despre care anunțam la început. Împreună cu ei mă regăseam pe drumul cărții, cu pasiunea îndrăgostitului sau cu însingurarea celui care se crede ales să salveze lumea prin cuvânt. Am devorat alături de ei volum după volum, inclusiv cărțile celor trei menționați. Comparam interpretările pe bancheta autobuzului care ne ducea la școală sau direct de la pupitru, în timpul orelor de curs. În acele timpuri, cei mai mulți tineri de vârsta mea se lăudau că nu au citit vreo carte vreodată, funcționând la orele de limba română în baza rezumatelor făcute în pauze de pasionați.

Dar eu îmi cinstesc lecturile. Pot spune de ce nu mi-a plăcut o carte, dar nu pot să nu apăr o carte care i-a plăcut celei care eram cândva. Am învățat de la fiecare text care mi s-a înfățișat înaintea ochilor, considerându-mă mereu stăpân peste întinderea de cuvinte care construiește acest imperiu al meu. Dincolo de gusturile acceptate, lumea mea este construită întâi în interior, abia apoi în jurul celorlalți proprietari de lecturi. Departe de complexe de inferioritate sau de plăceri academice, îmi păstrez cărțile ca pe vechi cunoscuți a căror trăsătură comună este o stare sau un trecut, pur și simplu.

Prin forța unui destin vag, am luat de mână numeroase volume, prin biblioteci care sunt expuse tuturor. Am trăit experiențe de necuprins. Astfel, dincolo de titlurile dictate de autorități ca profesorii și părinții, avem de parcurs un destin propriu în lumea lecturii.

5. Cum am ajuns să citesc cărți bune datorită lui Coelho

de Tibi Oprea

Coelho mi-a salvat viața. Nu vă grăbiți să scuipați, această afirmație e doar o consecință a reflecției mele privind un fenomen pe care oamenii de știință îl numesc „Efectul fluturelui“. Trebuie acum să merg înapoi de la uragan și până la bătaia din aripi a fluturelui de acum câțiva ani.

Nu a sărit Coelho în apă să mă salveze de la înec și nu mi-a donat vreun rinichi. A fost de ajuns să scrie. A scris săracu' vreo câteva cărți până să ajungă la mine volumul Al cincilea munte. Era o toamnă rece, țin minte. Primisem cartea de la diriga mea din generală, care totodată mi-era și profesoară de muzică, de religie și de engleză – printre altele, bibliotecara școlii și coordonatoare a tot felul de activități extrașcolare.

A fost o carte pe care am devorat-o și din care eram încântat că reținusem, pe lângă altele, că „nu poți distruge înainte să înveți să reconstruiești“. În realitate, descifrasem toate „regulile“ deloc profunde ambalate în jocuri de cuvinte iscusite și de asta mi-era dragă. Așa că am început să citesc tot ce găseam la bibliotecă de Coelho.

Nu a durat mult să trec prin toate cărțile lui, pe care le găseam pe ultimul culoar la stânga, partea dreaptă, al doilea raft de jos în sus. Apoi mi-am plimbat degetele și puțin mai spre stânga și am descoperit cotorul cărții Doamnă în roșu pe fundal cenușiu, de Miguel Delibes, despre care nu mai țin minte decât că era despre o doamnă, în roșu probabil, soție și mamă, dispărută din această lume, de unde și tonul cenușiu, bănuiesc. Apoi, că tot eram la secțiunea aia, Gabriel García Márquez, cu ale lui Douăsprezece povestiri călătoare, Ochi de câine albastru, Cronica unei morți anunțate și altele. Și-apoi am scăpat ca vaca-n lucernă… am trecut la Mizerabilii, prima carte la care am plâns. Apoi Stendhal,

Goethe, Jules Verne, Nora Roberts și nu m-am mai oprit.

Acum îl mai citesc pe Coelho de dragul vremurilor apuse, dar mă lasă rece panseurile lui. Nu îl subapreciez. Din contră. Lăsând la o parte faptul că mi-a declanşat pasiunea pentru lectură, Coelho e un autor chiar bun. E bun pentru acel adolescent de 14 ani care (încă) nu îndrăgeşte atât de mult lectura, e bun şi pentru gospodinele care vor şi altfel de telenovele. Fiecare autor poate fi bun în anumite segmente, iar segmentul lui Coelho este exact ăsta, literatura teenage (exceptând poate, pentru mințile mai conservatoare, romanul 11 minute) şi cea pentru coafeze şi casnice obosite.

Coelho este un bun povestaş, însă, din punct de vedere cugetătoriu, transmite lucruri mărunte. E ca un copywriter. Are o fişă a postului care îl îndeamnă să observe comportamentele umane şi să le încadreze în scrierile sale, învăluite, bineînţeles, în replici şi comparaţii memorabile. Caută concepte aplicabile în viaţa de zi cu zi şi scrie despre lucruri pe care să le înţeleagă toată lumea. Şi, deh, câteodată mai şi purcede spre repetarea aceloraşi fragmente de text în mai multe dintre cărţile lui, căci alea au fost succesul cel mai mare pe piaţă. Ca o reclamă care a prins la public şi este repetată la TV iar şi iar.

Daniel Defoe considera că la începutul unei societăţi noi trebuie să existe cărţi. Şi i-a oferit personajului său cel mai cunoscut, Robinson Crusoe, în afară de cele necesare supravieţuirii, cărţi, pentru noul început, pentru noua societate. Pentru noile începuturi avem nevoie de cărţi, pentru că, deschizând o carte, deschizi un drum. Chiar dacă acea carte este un fiasco, literar vorbind.

Până acum ceva timp credeam cu tărie că suntem produsul mediului în care trăim. Şi aveam dreptate să cred asta, dar nu întru totul. Suntem şi produsul a ceea ce citim şi trăim în cărţi. Îmi place să spun că mai întâi am învăţat să citesc şi să scriu, apoi să vorbesc. Nu ştiu dacă am învăţat bine, dar ştiu că încă învăţ, toată viaţa o să învăţ. Toată viaţa o să citesc.

6. Nicu, nebunul cartierului, și Amos Oz

de Bogdan Munteanu

Nicu e dementul cartierului. Toți ne ferim de el. Vorbește singur și râde ca prostul. Când are chef de distracție, se ia de copii, îi sperie, buuuu, ghidi-ghidi, haaaa, te-am prins, puii mei. Plâng copiii și se-ascund după fuste. Se ia și de femei, iuuui, mami, bună mami, puii mei, zice. Își face vânt înspre ele, își freacă palmele și râde. Îl trosnesc mămicuțele cu ce-apucă, marș de-aici, tâmpitul dracului, că-l chem pe bărbatu-mio, așa-i zic. Nicu râde și mai tare și dă să le piște de fund. E nebun Nicu, nebun de legat. Se-nvârte toată ziulica în jurul bodegii din cartier și-ndrugă verzi și uscate. Porcării, cine naiba stă să-l asculte? Toți ne ferim de el.

Într-o zi, Nicu m-a prins la-nghesuială. Bună ziua, domnu', a spus. Și-a scos șapca roasă de pe cap, și-a tras un scaun și s-a așezat. La masa mea. Nu-l văzusem când se apropiase, atâtea aveam pe cap. L-am înjurat în gând. Minute bune, Nicu n-a zis nimic. Îl priveam cu coada ochiului. Se uita la trecători. Când și când mârâia. S-a plictisit repede. Ce faci, domnu'? Hopa, mă chestiona. Nasol, en garde! Uite, pe la terasă. Da? Hehe, domnu', ghici ce-am eu aici? Unde aici? S-a aplecat și a ridicat o plasă cât toate zilele de sub scaun. Venise cu ea. Nici asta nu observasem. A trântit plasa pe masă. Câteva picături de cafea au sărit pe mine. M-am enervat și l-am înjurat iarăși în gând.

Zi, domnu', repede! Nu știu, de unde să știu? Hehe. Caută, domnu'! Ceee?! Mă punea să-i scormonesc printre lucruri. Ce să fi făcut? Să mă fi pus de-a curmezișul? Nu știi niciodată cu ăștia, cu nebunii. Mi-am vârât mâna în pungă. Haidi, bre! Cărți?! Nicu târa cărți după el. Nicu citea. Amos Oz, Amos Oz, de cinci ori Amos Oz. Rime despre viață și moarte, Muntele Sfatului Rău, Scene de viață campestră, Poveste despre dragoste și întuneric, Cum să lecuiești un fanatic.

Zbang! Chapeau, nebunule! M-am apucat să răsfoiesc cărțuliile lui Oz. Nicu a

râs. Apoi a-nceput să turuie. Că a făcut rost de un milion jumate, puii lui, că a trecut pe la o librărie, că Oz e cel mai tare scriitor, că s-a născut la Ierusalim, că îl cheamă de fapt Klausner, nu Oz, că maică-sa s-a sinucis când avea el 15 ani, depresie, puii lui, că a luptat în ’67 în războiul de șase zile pe frontul din Sinai, apoi în ’73, în războiul de la Yom Kippur, puii lui de mai multe ori. Nebunul înșiră titluri după titluri, de la debutul lui Amos Oz, din ’65, Acolo unde urlă șacalii, până în prezent. Și să vezi, domnu’, ce chestie, din ’86 tipul locuiește la Arad, hăhă, da’ nu Aradu’ nostru, ăla al lor, din deșert, îi făcea bine lui fi-su, bolnav de astm, puii mei.

WikiNicu turuie înainte despre cel mai tare scriitor. A ajuns la premii și distincții. Vrei o cafea, Nicule? Nu, mersi, i-am dat și noi ceva, Premiul Ovidius, în 2004. Puii mei, gata cu Oz, hai mai bine să-ți spun o poveste, domnu’, mi s-a-ntâmplat demuuult, pe când eram puștan. N-a așteptat să încuviințez; pe la vreo 17 ani m-am îndrăgostit de o bibliotecară, domnu’, Ada o chema, avea cam de două ori vârsta mea, domnu’, iar eu eram tare confuz și disperat. Mergeam la bibliotecă și-mprumutam cărți doar ca s-o văd, domnu’. Și Nicu a dat-o-nainte. Mi-a povestit cum s-a ascuns într-o seară după un copac și-a așteptat-o pe Ada. Până a ieșit de la poștă, că lucra și-acolo, domnu’. Cum a ieșit din ascunzătoare, temându-se să nu o sperie, sunt eu, Nicu, îmi permiți să te conduc câțiva pași, a-ntrebat-o, de când stai aici, a spus ea, de vreo jumătate de oră, a zis el. De ce m-ai așteptat? Așa, pur și simplu.

Femeia nu i-a spus nici da, nici ba, așa că și-a luat inima-n dinți și-a urmat-o pe drumul spre bibliotecă. A vorbit numai tâmpenii. Ea l-a ascultat și i-a arătat o curte din care într-o zi a sărit un câine și-a mușcat-o de picior. Și-au ajuns. Și l-a invitat înăuntru și l-a așezat lângă ea, la birou. El și-a plecat ochii și i-a văzut genunchii dezveliți. Și-a roșit și s-a-nfierbântat. Vrei o cafea, l-a întrebat ea, n-nu, mulțumesc, s-a bâlbâit el, nu e nevoie, ă, adică da. I-a promis că o va conduce spre casă și când va termina programul la bibliotecă. Să nu meargă singură pe întuneric. Ada și-a pus palma caldă pe mâna lui lipită de birou, nu-i nevoie, Nicu, stau la cinci minute de aici. Iar pe el l-au scuturat fiorii. Și așa și pe dincolo… Când și-a terminat povestea, Nicu și-a vârât cărțile-n plasă și a plecat fără să-și ia la revedere. Avea lacrimi în ochi. Sau poate că mi s-a părut.

La puțin timp după întâlnire am citit Scene de viață campestră. Vrăjitorul Amos Oz. Povestirea „Străini“. Un tânăr de 17 ani. O bibliotecară, Ada, trecută de 30 de ani. Tânărul s-a ascuns, a ieșit, a întrebat, a condus-o. Au stat o vreme în bibliotecă. Nicu nu ratase decât un singur amănunt. Pe tânăr îl chema Kovi. Dar

l-am iertat, doar e nebunul cartierului.

7. Domnul Pepe. Sau cum un prof de română te poate face să iubești cărțile atât de mult, că ajungi să le scrii

de Andrei Ruse

L-am denumit Pepe pentru că semăna al naibii de bine cu celebrul trubadur latino care din vânzător de cafea în piață devenise idol, peste noapte, pe MTV. Se întâmpla prin anul 2000 faza. Eram a IX-a, boboc, și abia îmi învățam colegii (pe care nu aveam să-i înghit foarte bine în cei patru ani infernali din viața mea). Îmi plăcea de o tipă din clasă. Stăteam și o priveam pe ascuns, din capătul rândului de la geam, unde împărțeam banca pe atunci cu cel ce avea să fie trăznitul, George (acum, un DJ foarte cunoscut). Ei, și atunci, în primele zile, a apărut Pepe.

Era profesorul nostru de română, și el nou în liceu. Un tip tânăr, care, cum vă spuneam, semăna leit cu cântărețul ieftin latino-lover care umplea tabloidele. Nici n-a intrat bine în clasă, că deja unii dintre noi, țin minte, au început să fredoneze din tâmpeniile lui de melodii. Profu', cu o mutră plictisită, a dat ochii peste cap. Era pletos, purtătorul unei minunate începuturi de barbă, dar chiar dacă emana ceva latino, purta o geacă de piele, blugi roși și un tricou închis – era rocker.

S-a prezentat (nu i-am reținut niciodată numele), a lăsat catalogul jos și ne-a pus să scoatem o foaie de hârtie. Nu era vreo lucrare – ce naiba, era prima ora de română din liceu –, trebuia doar să scriem niște chestii generale: ce ne place la literatură, dacă citim sau dacă nu citim, și de ce da, și de ce nu, și cum am vrea fiecare să decurgă orele de română. Și toți ne-am dat interesanți și țanțoși, serioși și interesați de școală, până la sfârșit, când am aflat că nu e necesar să ne semnăm și am regretat că n-am trântit toate tâmpeniile posibile.

Iar de la această primă întâmplare total irelevantă voi sări direct în semestrul doi. Când eram obligați să citim Enigma Otiliei. Și da, evident, nimeni n-o citise.

Poate tocilarele clasei (două la număr, în rest eram cam toţi bâte), dar nu verificasem. Sigur, Pepe s-a prins imediat că răspundeam în dume memorate din comentariile din manual şi nu ne păsa câtuşi de puţin de Călinescu şi marea lui capodoperă. Se amuza copios. Şi, după ce ne-a ascultat prostiile, în timp ce noi stăteam geană să vedem care se dă primul de gol că nici măcar n-a răsfoit cartea şi ia primul patru, ne zice în felul următor: „Pentru data viitoare, vă alegeţi un punct din carte, dar să fie după jumătatea ei, vă alegeţi ce personaj vreţi şi schimbaţi finalul cum doriţi. Nu trebuie să scrieţi. O să stăm şi o să povestim, iar cele mai ingenioase finaluri vor lua, evident, notă mare“.

Ne-am uitat unii la alţii ca mâţele-n calendar. Ca Mutu la Piţurcă. Cum adică? Toate comentariile pompoase din manual nu sunt necesare? Toate epitetele şi critica aia sugrumătoare, încadrarea genului, analiza personajului, marele Călinescu care cutare şi cutare? Putem să luăm cartea şi să o facem praf?

Căci praf am făcut-o. Săraca Otilia a sfârşit ba violată, ba sugrumată, cu dinţii scoşi şi torturi una mai violentă ca alta, iar Felix, dragul de el, devenise un erou, un şmecher, un mare doctor care avea câte femei voia, zeci de Otilii cărora le sfărâma inimioarele şi mai ales le fura de la Pascalopol, ca să-l ia la mişto. Sigur, au fost şi cazurile romanţioase (scrise de muieri, evident) când Otilia a ales cu inima, nu cu portofelul. Alteori au fost răpiţi de extratereştri şi am dat-o în SF-uri. Oricum, 30 şi ceva de finaluri total aberante, dar savuroase.

Şi s-au luat note mari, indiferent de ipoteza fiecăruia. Dar nu asta a fost ideea – deşi atunci nu înţelegeam, ci ne distram făcând pulbere titlul. Ci faptul, poate, că în pauze începusem să discutăm literatură. Temele cărţilor, conflictele, descrierile, stilurile. Faptul că de atunci încolo orele de limba şi literatura română au devenit cele mai savuroase. Pentru că acolo eram un fel de scriitori şi cuvântul nostru (vs tonele de critică literară absurdă din manuale) conta. Şi ideile noastre erau băgate în seamă. Şi viziunea noastră avea un rost. Şi începusem să citim dinainte ce era în programă, fără să ne mai spună nimeni nimic, cu gândul la cum vom modifica mai departe clasicii.

La nici două luni după episodul cu Enigma Otiliei, am chiulit de la primele ore (ceea ce mai obişnuiam să fac, dar pentru fotbal) ca să citesc. Până în clasa a IX-a, recunosc, nu m-au atras cărţile. Dar deloc. Şi brusc începusem să invadez biblioteca alor mei, care nu înţelegeau ce mama naibii se întâmplă. Mai ales că la şcoală lucrurile o luaseră razna. La chimie era cât pe ce să rămân corijent, la mate abia mai dădeam, la fizică desenam pe caiet portretele personajelor. La

română adunasem o colecţie de trei de 10 într-o singură lună! Şi eram mândru ca un cocoş umflat cu pompa.

Însă n-a durat mult distracţia. A venit clasa a X-a şi Pepe (care venea la şcoală de multe ori pe unde fumam noi pe ascuns şi, cu ţigara în gură, spunea să nu-l salutăm, că atunci înseamnă că ne-a văzut şi trebuie să ne pârască) a plecat din şcoală. Din Învăţământ de fapt. Se dusese să-şi termine nu ştiu ce doctorat sau să devină nu ştiu ce asistent, nu mai reţin. Decât gustul amar care mi-a rămas, căci de-atunci au venit în locul lui, în următorii trei ani, două babe sclifosite, care ne puneau să tocim comentariile şi ne dictau fără oprire.

Într-a XI-a am reuşit chiar performanţa să rămân corijent pe un semestru la română, pentru că nici de-al dracului nu am vrut să învăţ pe de rost Testamentul marelui Arghezi, despre care i-am spus distinsei profesoare (care trebuia să iasă la pensie de vreo câţiva ani buni) că nu mi se pare o mare sculă de poet Arghezi ăsta, că e mediocru, plictisitor şi chiar penibil. Şi în loc să mă întrebe de ce şi să mă lase să argumentez în vreun fel al meu, am avut trei de patru la domnul Arghezi (am sechele şi acum cu el) şi n-am putut să-mi mai salvez media atunci, dar noroc că m-am scos pe semestrul următor cu Nichita şi Blaga. A fost, de altfel, singura corijenţă pe care am avut-o vreodată.

Peste ani de zile, când toate s-au schimbat, când aveam aproape douăzeci de ani, cochetam cu scrisul şi începusem să-mi pierd nopţile în tone de hârtii, cărţi şi bere, l-am regăsit pe Pepe la un pahar în crâşma mea preferată, în Hanul cu Tei. Veneam de la o piesă de teatru care îmi plăcuse la nebunie, eram cu câţiva amici, şi deodată îl zăresc la o masă în bezna acelei pivniţe unde rula Nirvana. M-am dus şi l-am salutat, negândindu-mă că mă va recunoaşte vreodată. Dar m-a recunoscut (căci multe s-au întâmplat în acel an, într-a IX-a, ştiam că i-am fost drag); nu i-a venit nici lui să creadă că ne reîntâlnim, s-a ridicat şi m-a luat în braţe. El era mai matur puţin, mai serios, nu mai avea părul lung, dar geaca de piele rămăsese la fel. Eu aveam părul lung şi o geacă de blugi. El, un tricou cu Iron Maiden, eu, cu Kurt Cobain.

Ca un idiot ce sunt, mi-au dat lacrimile. Cumva, părea genul ăla de persoană despre care povesteşti cu mult drag şi nu ştii dacă sau când o s-o mai revezi vreodată. Şi iat-o în faţa mea. El n-a înţeles exact ce se întâmplă şi m-a întrebat dacă sunt bine. Nu i-am explicat ce şi cum însemnase „domnul Pepe“ pentru mine şi că mă apucasem de poezie şi deja pusesem pe hârtie primele proze scurte şi că poate chiar el avusese un rol deosebit în acest traseu al meu. I-am spus că

eram emoționat de simpla și minunata întâlnire. Și am băut mai multe beri cu el, până ne-am pilit. Ne-am schimbat numerele de telefon, nu ne-am sunat niciodată și le-am pierdut în timp.

Peste încă doi ani ne regăsim într-un metrou aglomerat. Ne zâmbim. Îi spun că am publicat un volum de poezie și că lucrez la un roman. Se bucură, mă felicită, dar trebuie să coboare.

8. Tu, profule de limba română, nu-mi băga pe gât comentarii despre nimic (1)

Despre Ultima noapte… și contexte culturale

de Ilinca Damian

Marea masă a profilor din școală sunt obosiți și frustrați de situația lor personală și se manifestă prin ignoranță față de elevi și prin clasicele apeluri la meditații plătite. Tânărul aflat în formare simte asta. Simte că e ignorat și că e obiectul frustrării cuiva deși nu înțelege de ce și astfel devine mai rău, mai nesimțit, mai ignorant. Știu asta pentru că am fost așa. E la fel ca un câine care simte frica și mușcă, doar pentru că a simțit frică în celălalt. Ceea ce nu știe câinele e că e posibil să-și ia o bâtă în cap. Ceea ce nu știe tânărul e că e posibil să pice bacul și proful lui o să zică în continuare „meh, hai că merge și așa“.

Cât despre cititul de plăcere, nu cred că a început nimeni să citească și instant a simțit o plăcere nebănuită între filele unui roman precum gloriosul Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război. În general, e recunoscut sub numele de cod Ultima noapte și nu prea se lămurește nimeni care fu primul, dragostea sau războiul. Dar, totuși, Ultima noapte… este un roman care te pune puțin pe gânduri. Stai și te întrebi de ce se întâmplă cele ce se întâmplă. De ce s-a îndrăgostit Ștefan Gheorghidiu de fata aia, nici el nu mai știa. Dar a ajuns și la război din cauza ei. Sau așa am înțeles eu.

Un profesor ar trebui aici să redirecționeze discuția spre elevi și să-i întrebe pe ei de ce s-a întâmplat așa, cum li se pare că a descris naratorul relația lui și perioada războiului etc. Mie, de exemplu, de când l-am citit, mi s-a părut că partea cu căsnicia lui Ștefan e superficială și plină de idei preconcepute și m-a enervat teribil. Îmi venea să las cartea baltă și să îmi văd de ale mele. Dar am ajuns la

partea cu războiul şi totul a fost dintr-o dată atât de real, simţeam că sunt acolo, alături de ei. Capitolul „Ne-a acoperit pământul lui Dumnezeu“ e o capodoperă, e atât de bine scris, că încă se întâmplă în capul meu, ca şi cum aş fi fost în tranşee cu Gheorghidiu şi ceilalţi. Şi au trecut opt ani de când l-am citit.

Apoi am aflat că tânărul Camil Petrescu n-a fost căsătorit (cel puţin înainte de război), dar a fost în război, iar partea „Întâia noapte de război“ e inspirată de realitatea dură a Primului Război Mondial, unde Petrescu este rănit, luat prizonier şi chiar ajunge să surzească de o ureche în timpul unui bombardament german. Chestiile astea nu trec uşor şi mi-aş fi dorit să vorbesc despre asta la şcoală. Autorul alege să-şi expună traumele războiului scriind poate unul dintre cele mai dureroase şi frustrante romane de război din literatura română. Sau, mă rog, jumătăţi de roman, că partea cu dragostea e plictisitoare. Nici măcar nu ştiu de ce a folosit povestea cu fata aia şi cu căsnicia lui nefericită ca să introducă în discuţie războiul. Aş fi vrut să mă lămurească un profesor de ce. Mai ales că eram la o vârstă la care empatizam mai mult cu partea de dragoste. Aşa, am ajuns să empatizez cu partea de război. Că era mai bine scrisă.

Primul Război Mondial a fost o sursă de inspiraţie foarte puternică pentru artă. S-au scris romane, s-au pictat tablouri, s-au sculptat capodopere, s-a definit cultural o naţiune în concordanţă cu lumea europeană de atunci. Mă gândesc mereu cât de interesant ar fi fost să fie lăsaţi şi chiar încurajaţi să se exprime liber şi după Al Doilea Război Mondial. Dar n-a fost să fie. Aşa că avem Ultima noapte… şi Pădurea spânzuraţilor ca literatură sinceră, scoasă din noroiul şi putregaiul războiului. Şi despre asta aş vrea să îmi vorbească un profesor. Pentru că tot ce se creează trebuie gândit în contextul cultural care l-a provocat.

Aşa că tu, profesorule de limba şi literatura română, nu îmi băga pe gât noţiuni seci, cuvinte multe, comentarii cu fraze kilometrice despre nimic. Spune-mi că Petrescu a surzit în război, că fratele lui Rebreanu a fost sursa principală de inspiraţie pentru Pădurea Spânzuraţilor, lămureşte-mă dacă pădurea spânzuraţilor a existat în realitate, dacă cineva chiar a avut parte de spectacolul corpurilor putrezind atârnate de copaci. Lămureşte-mă dacă gagica lui Gheorghidiu a fost măcar un pic reală şi dacă Petrescu era cam misogin. Povesteşte-mi mai mult despre românii ajunşi în armata austro-ungară, care împuşcau românii din armata română. Spune-mi despre realităţile care au stat în spatele literaturii. Fă-mi o mică lecţie de istorie culturală, dar d-aia bună, nu istorie cu date, zi-mi ce alte popoare au făcut literatură inspirată de război. Zi-mi, în celelalte arte ce s-a întâmplat? Ce s-a întâmplat cu muzicienii şi cu pictorii şi sculptorii trimişi pe

front ca să facă apoi capodopere din sângele și hoiturile pe care le-au văzut? Spune-mi cum Ion Jalea a sculptat toată viața cu o singură mână, cealaltă fiind rămasă pe front, „pentru patrie“. Spune-mi de toți surzii și ciungii care au reușit să facă artă din război. Și abia apoi spune-mi că Ultima noapte… e un roman modern, subiectiv, de analiză psihologică.

9. Tu, profule de limba română, nu-mi băga pe gât comentarii despre nimic (2)

Despre Ion și ce putem învăța dintr-o carte

de Ilinca Damian

O prietenă, profesoară de filosofie la un liceu bun din Bucureşti, tocmai dăduse lucrare unei clase pe care ea o considera foarte bună. Iar o clasă bună la filosofie nu e așa ușor de găsit, mai ales că era profil real. Apare cu un teanc de lucrări în brațe și spune că nu se aştepta ca acei copii să nu știe să scrie, nu doar corect gramatical, ci nici din punct de vedere al exprimării. Frazele nu au cap și coadă, nu au sens sau o idee clară.

Scuza? „Doamnă, dar eu știu matematică, știu să fac calcule, nu-s eu cu cuvintele!“, am încheiat citatul. Da, pentru că nici nu sunt „cuvintele“ ceva esențial pentru exprimarea noastră la nivel social, sunt fracțiile. Iar dacă spui cuiva rădăcina pătrată a numărului zis de el, va înțelege că ești deprimat, iar dacă îi arăți o funcție, va înțelege că ești fericit. Nu vreau să minimalizez rolul științelor exacte, dar este o problemă foarte gravă când însuși copilul, tânărul aflat în proces de dezvoltare, se minimalizează într-atât, încât să considere că, odată stăpânite matematica și fizica, este fără de folos să mai folosească „cuvintele“.

Aș putea să încep un întreg discurs despre cine ar trebui să poarte vina acestei situații, dar adevărul e că vina e a tuturor. A părinților care își îndeamnă copiii să învețe științe exacte gândind că astfel le fac un bine, asigurându-le o meserie practică și sigură pe viitor, iar de multe ori le desconsideră aptitudinile filologice sau chiar creativitatea; a profesorilor care, cel puțin la clasele de real ale liceelor, pun accent puternic pe domeniile de interes ale profilului și impun mai mult sau

mai puţin direct ideea că ştiinţele umaniste sunt secundare; a elevilor, că prind din mediu doar ce le convine şi reinterpretează aşa cum vor. Nu cred că a spus vreodată un profesor de matematică unui elev că nu e nevoie să fie bun la română sau filosofie atât timp cât ştie calcule, iar dacă a existat, în nici un caz nu era la o clasă considerată bună, într-un liceu decent.

Care e secretul „cuvintelor“? Lectura. Dar, cumva, toţi se sperie când văd o carte precum Ion şi se îngrozesc de perspectiva de a citi atâtea pagini despre un ţăran nefericit.

Romanele sperie cititorii neexersaţi prin dimensiunile lor şi pentru că atunci când li s-a predat „definiţia“ romanului, li s-a spus despre complexitatea temei, numărul de personaje şi firele narative. Teoretizat şi categorisit astfel, un roman ca Ion îşi pierde esenţialul. Liviu Rebreanu nu l-a scris ca să se predea teoria literaturii pornind de la el. Dar aşa funcţionează sistemul educaţional în orice punct al lumii civilizate. Se ia o carte decentă şi se descoase în cel mai anost mod posibil. Cititorul nu mai este atent la ce face Ion, la motivaţiile şi consecinţele lui, el trebuie să urmărească punctul culminant şi caracterizarea personajului. Bineînţeles, nimeni nu face aşa ceva, pentru că există cărţi de comentarii literare, unde cartea e încastrată deja în acele categorii stilistice. Pe nesimţite, romanul propriu-zis devine un personaj secundar în toată treaba cu bacul, comentariile, eseul, caracterizările, iar plăcerea lecturii este un concept de care nici nu se mai pune problema.

Revenind la discuţia iniţială despre cei care, axându-se pe ştiinţele exacte, minimizează rolul cuvintelor şi discuţiilor, adresez o întrebare: cine mai citeşte, licean fiind, cărţi doar pentru plăcerea lecturii? S-ar putea să se mai găsească unii. Dar cine mai citeşte cărţile din programa de bac pentru plăcerea lecturii?

Când am terminat de citit Ion, am rămas cu un sentiment urât, sec şi cu o trăire intensă a întregii situaţii. Mă răscolea ce se întâmplase, mă enerva că Ion a putut fi atât de prost, că a stricat atâtea vieţi în jurul lui. Mă durea că omul acela n-a putut fi fericit o zi în viaţa lui, că a alergat orbeşte după ce credea el că îl va ridica în ochii lumii şi că îl va face mulţumit cu sine. Liviu Rebreanu e un scriitor excelent pentru că în tot ce am citit de la el, atunci când am închis cartea, am contemplat pentru o bucată de timp tot ce mi se întâmplase. Rebreanu mă făcea să fiu parte din povestea lui, să asist neputincioasă la tot ce face el cu personajele: cum le provoacă, le întoarce pe toate părţile şi le disecă psihicul în faţa mea. Se detaşează de firul acţiunii şi îşi lasă personajele să orbecăie mâncate

de frustrări, dorințe și dileme morale. Chiar dacă în Ion se pune accentul pe aspectul social, psihicul personajului principal e cel care declanșează întregul fir narativ. Mi-a fost milă de Ion, m-a enervat și m-a durut ce face cu viața lui, dar, prin el, Rebreanu m-a făcut să fiu mai atentă la mine și la cei din jur și să încerc să nu omor pe nimeni pentru o palmă de pământ, nici să mă las zdrobită de o dragoste obsesivă. La propriu și la figurat.

Când am început să citesc Ion am făcut-o, evident, pentru că era în programă, dar am reușit să mă detașez de obligațiile școlare pe parcursul lecturii și să încep să citesc doar pentru mine. Prostia pe care o facem cu toții este că despărțim drastic viața din clasă cu viața noastră individuală. Citim și învățăm pentru bac, pentru notă, pentru punctaje și pentru a fi categorisiți și analizați de sistemul educațional, dar nu ne dăm seama că ar trebui să facem toate acestea pentru dezvoltarea noastră personală.

Școala nu ar trebui să fie un joc cretin, în care să obținem punctaje și să promovăm. Școala ar trebui să ne dea câteva noțiuni despre contextul social și cultural în care trăim. Cel mai trist lucru este că mi se pare că avem o programă destul de bine făcută pentru limba și literatura română, din punct de vedere al textelor și structurii (mai puțin faptul că în liceu nu se prea pune accent pe gramatică și sintaxă), dar undeva i se pierde tot farmecul. Elevii ar trebui să fie motivați să citească pentru plăcerea lecturii, pentru că poate vor învăța ceva din ce citesc acolo și poate îi va face mai buni, nu pentru a toci definiții ale romanului modern, social, obiectiv, psihologic și așa mai departe.

10. Cum orele de română mi-au ucis plăcerea lecturii

de Ioana Vighi

Orele de română se desfășurau toate aproape la fel, țin minte. E ceva dureros în amintirea asta, ceva puchinos şi învechit, ca o jucărie terfelită din copilărie, de care-ți aduci aminte doar când o vezi. Acum, după atâţia ani, din amintire a rămas ceva străin şi aproape bătrân, cum ar spune Mazilescu. Creativitatea ca efect secundar al neputinţei de a memora. Numai copiii cu memorie slabă erau creativi. Atunci nu știam să-i dau un nume, atunci știam s-o urăsc. Neputința. Și ura mea pentru literatură începuse de la un lucru atât de simplu şi atât de banal: profele nu zâmbeau niciodată.

Atunci mi se părea normal, o materie atât de dificilă ca literatura română nu-ți mai lasă loc de ludic sau de apropiere umană. Din gimnaziu până în liceu, orele arătau la fel, ca niște autoportrete comandate de un Mecena cu un ego imens. Pe prima oră de română din gimnaziu o țin minte și acum. Profa voia să dea nota 10 celui care are scrisul cel mai caligrafic. S-a preumblat domol printre bănci, cu gravitatea unui judecător care urăște să se trezească prea devreme în fiecare dimineață din cauza unui caz foarte grav, nevoit să dea o sentință. Și m-am chinuit să scriu frumos, jur că m-am chinuit. Nu am luat decât opt. Optul ăsta care avea să mă bântuie tot gimnaziul şi tot liceul. Trebuia să mă resemnez unei mediocrități blajine și dulci, nici prea mult, nici prea puțin. O mediocritate pe care aveam s-o urăsc toată viața de atunci înainte.

Orele de română se desfășurau toate aproape la fel. Te ridicai în picioare și porneai să reciți în gura mare, ca și cum ai rosti vreun Tatăl nostru, cu un elogiu gălăgios, grav comentariul învățat pe de rost, singurul contact tangibil cu literatura vie. Singura legătură dintre scriitor şi copii erau foile volante, pătate de cafea, din care dictase ani de-a rândul tuturor generațiilor și de degetele unsuroase ale doamnei profesoare, trecute de a doua tinerețe. Îmi imaginam sutele de urechi care au auzit aceleași cuvinte, acelaşi ton, aceeași literatură. Și

dacă urechile erau mari sau mici sau strâmbe.

Încercarea de a schimba vocabulele doamnei era ultimul lucru pe care ţi l-ai putea dori. În clasă, răsculaţii care deranjau orânduirea lucrurilor erau primeniţi cu un doi. În clasă, nu era nimeni căruia să-i pese că literatura nu e matematica, unde formulele erau aceleaşi mereu. De ce să risc să iau un şapte fiind creativ, când pot să iau un 10 învăţând pe de rost.

Cu o bună ştiinţă masochistă, eram o disidentă a lecturilor de peste vară, un supliciu care mă consuma teribil. Nu citeam ce-mi dădea profa, îl întrebam pe taică-miu ce să citesc. De fiecare dată păţeam la fel şi totuşi nu mă lepădam de obiceiul ăsta. Dintr-o curiozitate prostească de a repeta aceleaşi greşeli la nesfârşit. Rămânea frica de note mici chinuită de curiozitatea de a nu citi din obligaţie. Nu citeam ce trebuia, ştiam asta. O plăcere vinovată, ca şi cum ai mânca pe ascuns dulciuri când ţii regim. Întotdeauna contase doar literatura care trebuia citită. Şi culmea, îndrăzneala mea mergea până la a desena personajele din cărţi pe caietul de lecturi suplimentare, pe lângă obositele rezumate ale cărţilor citite. Ştiam că nimeni nu avea să mai facă asta. Mă găsisem, eu, toanta, să revoluţionez ideea de oră de română. Şi singularitatea asta era chinuitoare. Nu voiam să fiu singură.

În secundele de dinaintea începerii orei, îmi doream cu patimă bolnavă să mai fie cineva atât de stupid ca mine, cineva care să fi greşit la fel de mult. Asudam găleţi de apă când m-am prezentat cu sfiiciunea unui păcătos la confesional, cu mâinile tremurânde, în faţa catedrei. Profa, cu o autoritate de călău conştient că face binele lumii, îmi ia caietul şi i-aruncă priviri din care nu pot citi nimic, nici mânie, nici înţelegere. Nu-mi dau seama dacă e bine sau rău, o urmăream cu disperarea unui om care nu mai are nimic de pierdut. Ştiu doar că palmele mi-erau umede şi reci. „Ce-s prostiile astea? Ţi-am zis eu să faci aşa ceva? Să nu te mai prind că desenezi prostii pe caiet. Astea-s desene?“ Era oarecum previzibil, ştiam că am făcut un lucru rău. Umilirea nu s-a oprit aici, căci clasa a început să râdă hâd şi strident.

Brusc, n-am mai înţeles nici eu de ce dracului am putut să fac asta. Nu era nicio noimă în asta! Nici măcar nu erau desene frumoase, erau nişte scălâmbăieli ale unui copil netalentat la desen, care a ţinut morţiş să se exprime. Firește că nu era frumos şi nici bine. Tot răul lumii se adunase atunci în desenele alea, care, brusc, deveniseră cele mai urâte desene din lume şi creionul meu cel mai sinistru obiect din câte s-au făcut vreodată.

„Nota cinci, treci la loc. Să nu te mai prind“. Și mi-a aruncat caietul. L-a luat cu două degete de-o foaie, de-o singură foaie, să-l dea exemplu de hidoșenie și crimă contra naturii literaturii și, copil fiind, am simțit în gestul ăsta toată greața lumii îndreptată spre un singur om. Eu. Cu două degete, cum iei șervețelele cu care ai șters voma cuiva ce ți-a vărsat în poală și le arunci departe, cât mai departe.

Din ziua aceea, în care m-am regăsit singură, umilită, a început ura față de literatură. Încet, mocnit la început, până a devenit cruntă, apoi viscerală.

Mi s-a făcut frică. Trebuia să-mi fie frică. Fără frică, nu se putea învăța nimic. Dacă nu ți-era frică de profesori, erai un obraznic fără cei șapte ani de acasă. În prostia mea, credeam că asta e literatura – o frică groaznică, înțepătoare de la care porneau versurile lui Goga sau Eminescu. Nimeni nu era întrebat niciodată ce gândește. Oricum, cui îi păsa ce credea un copil despre Eminescu, când atâția mari gânditori și-au irosit viețile încercând să-l înțeleagă?

De ce să dai libertatea unui țânc de a-și așterne ilogic idiosincraziile tâmpe, cu greșeli de gramatică, stil și arhitectură a textului, când marea literatură aștepta să fie descoperită din nou, de pe aceleași foi îngălbenite, la fel de măreață și neînduplecată, unei alte generații de anonimi? Doamnele profesoare știu că marea literatură nu e creativitatea unui copil. Niciodată nu a fost.

Așadar, eu am urât literatura când eram mică, și nu mă feresc s-o spun. Am urât-o tocmai pentru că am perceput-o ca pe o creatură păstrată în formol de acești profi de română, ceva păstos și livid ce nu avea legătură cu viața. Și le mulțumesc pentru asta, căci ura față de literatura lor m-a făcut să trăiesc mai târziu literatura mea cu toți porii.

Cel care însă m-a influențat să citesc a fost tatăl meu. S-a întâmplat într-o noapte, în curte, când, la un pahar de vin, a început întâmplător să-mi recite din Mazilescu. Aveam vreo 16 ani. Nu știu exact ce a produs declicul, felul în care a recitat sau poate chiar versurile, dar țin minte că m-am apucat să caut cu disperare Operele complete ale lui Mazilescu. Când am găsit-o, am citit-o toată și apoi am luat-o de la capăt, și tot așa fără oprire, până am ajuns să dorm cu ea sub pernă. A urmat Deșertul tătarilor, tot la recomandarea tatălui meu, iar o a treia capodoperă care m-a înnebunit a fost Moartea lui Ivan Ilici, de Tolstoi, cartea care m-a paralizat când am respirat aerul proaspăt care a dat năvală în camera lui Ivan Ilici, un muribund, și ura pe care a simțit-o pentru cei vii știind

că el va muri şi nu va mai respira niciodată aerul ăla.

De atunci, am tot citit cărţile despre care îmi vorbea tata, cu teamă, că de fiecare dată îmi reconfigurau interiorul și uneori poate nu eram pregătită pentru asta. Dar nu m-a făcut să citesc pentru că mi-a recomandat nişte cărţi şi pentru că era tatăl meu, ci ceea ce m-a făcut curioasă era felul în care el trăia literatura și în care povestea despre ea, cu o fascinație pe care n-am mai întâlnit-o la nimeni, niciodată.

11. Eu credeam că toți scriitorii sunt morți

de Ioana Vighi

Pe pagina de Facebook Hyperliteratura am pus mai demult un îndemn – Hai, oameni buni, să-i cumpărăm pe ai noştri scriitori. Abia recent am văzut unele comentarii. Deşi nu fac greşeala să le bag în seamă, din plictiseală, de data asta am făcut-o. Unele comentarii sunau aşa: „Nu mai cumpăraţi nici o carte. Să dea dracu faliment odată porcii cu librării şi edituri. Există biblioteci gratis. Ajunge. Iar scriitorii să facă foame. Poate aşa ajung să scrie ceva digerabil“ sau „Să scrie cum trebuie şi noi îi cumpărăm“.

Da, aşa e. Dă-i dracu’ cu scrisu’ lor cu tot, şi aşa sunt prea mulţi, la muncă cu ei. Noi nu-i cumpărăm pe ai noştri contemporani. Nu vrem. Ar trebui să scrie într-un anumit fel – simetric, cu bun simţ, cu apăsare, liniştit, cuvios, înţelept – ca să înţelegem şi noi. Şi contemporanii nu fac asta, aşa că aşteptăm să devină digerabili, fiindcă avem intestine sensibile.

Intrăm în librării, dacă intrăm, năduşiţi şi sictiriţi şi alegem cărţile care ne învaţă cum să gătim. Dăm peste vreun autor român tânăr, viu, strâmbăm din bot, nu ştim dacă e bun sau nu, dacă merită cei câţiva lei sau nu, facem automat legături cu ideologiile lui, ne spunem eh, nu cumpăr io porcăriile astea, ne urcă până în nări un damf de lehamite. Şi dacă pentru cultura română tinereţea e o aroganţă, viaţa devine o vulgaritate. Atunci aşteptăm să crape, ca să merite un loc în biblioteca noastră. Să vedeţi a doua zi după ce dă colţu’ cum îi creşte cota, cum tot românul cu lacrimi în ochi, despuiat de haine şi smulgându-şi păru’ din cap aleargă în librării să cumpere cărţile răposatului.

În coşciug, scriitorul e mare. Între patru scânduri, cu faţa suptă şi pământie, acolo i-e locul. Acolo am învăţat şi la şcoală că stau toţi drepţii şi martirii culturii, acolo începe gloria. Şi românul ştie. Românul e necrofil, e iubitor de moarte. Se stropşeşte la moaşte, îşi slăveşte morţii. Ăia vii să-şi aştepte rândul.

Cât sunt în viață, cât pot vorbi, râde, cât pot să mai scrie, nu ne sunt de folos. Să vezi un scriitor râzând e o blasfemie. Cultura cere seriozitate, strictețe cazonă. Iar ei sunt beți și curvari. Nu mergem la lecturile lor să-i vedem gârboviți, asudați, timizi, cum își frâng mâinile. Să-i auzim citind cu o voce stinsă, fără nicio încredere în ei. Nu vrem să-i întrebăm nimic, nu avem nevoie de răspunsuri de la ei. Sunt suficiente statuile din parcuri, să ne aducă aminte că avem cultură. După ce mor, putem să le share-uim pozele pe FB. Putem pune statusuri în care suspinăm. Putem să-i citățm în poze cu asfințituri de soare. Putem în sfârșit să înțelegem ce-a vrut să spună autorul.

Dacă au fost săraci, cu atât mai bine. Dacă nu au vândut niciun exemplar cât au trăit, cu atât mai valoroși. După ce mor, putem să ne lăudăm la o bere că i-am cunoscut, că am dat mâna cu ei. Putem să mergem la muzee să le vedem penițele, manuscrisele, putem să numim străzi după ei, să le inventăm vieți, amoruri, să-i facem comuniști, liberali, scrântiți, atei, împuțiți, găozari. Putem să le cumpărăm în sfârșit toate cărțile.

Profesorii nu trebuie să învețe copiii că literatura e vie înainte să moară, nu trebuie să aducă scriitori la ore să vorbească despre ei înșiși. Am întâlnit elevi care credeau că toți scriitorii sunt morți. Copiii citesc Baltagul și La Medeleni, ajung la facultate și cred că cei mai mari dușmani ai poporului sunt Herta Müller și Cărtărescu. Niște mojici, niște stârpituri, unul care a luat Nobelul, celălalt pe lista scurtă de ceva timp. Iar tu o să te plângi în continuare de starea culturii și nu o să citești. Că doar ești român. Te dai cu capu’ de perete și apoi te vaiți că te doare. Dacă soluția ar fi să nu te mai lovești singur, tu spui că așa ai învățat că trece durerea de cap.

12. Cărțile pe care le citești pe ascuns, că ți-e rușine

de Ilinca Damian

Cu toții avem guilty pleasures, fie că e vorba de o țigară când suntem nefumători, o ciocolată când ținem dietă, o pereche de pantofi când știm clar că nu mai avem bani și lista continuă în funcție de preocupările și autocenzurile fiecăruia. Și, în lista aceasta neapărat intră și o carte. Cartea aia despre care știi că dacă prietenii ar afla că o citești i-ar bufni râsul, aia care e sub nivelul tău sau are un subiect care te face să roșești (din varii motive, răsări în minte Sandra Brown), pe care ai început s-o citești din plictiseală, curiozitate sau ca pe o provocare și ai descoperit că nu te poți dezlipi până n-o termini.

Apoi te-ai simțit stânjenit(ă) și ți-ai promis că never again și că nu vei spune nimănui. Mai ales că nu vei spune nimănui, pentru că, fix cu prima ocazie, ai făcut-o din nou. Ai cumpărat o altă carte, din aceeași gamă sau de la același autor, te-ai ascuns în zona ta de confort, ai aprins țigara, mâncat ciocolata și citit cartea. Și din nou amestecul ăla de extaz și jenă și din nou promisiunile că never again și, evident, s-a mai întâmplat.

Eu, fiind o tânără cu preocupări intelectuale și elitiste, în mare parte, în liceu mă găseam citind în cele mai aglomerate locuri cele mai dificile cărți. De exemplu, când am traversat terenul de sport citind Estetica lui Benedetto Croce, de parcă n-aș fi putut face asta ca un om normal, la mine acasă. Sau când citeam Eliade la ora de engleză. Sau când umblam cu volumele din Kant după mine, de parcă nu se știe în ce moment al zilei va fi nevoie să citez/lecturez din domnul Kant în spatele blocurilor, după ore, la țigară. Dar a existat o carte pe care o citeam în bancă, pe genunchi, când nu mă vedea nimeni. Avea coperți albastre și un font roz, era micuță, puteam s-o înghesui în buzunarul gecii sau al rucsacului.

— Ce citești acolo? Se bagă repede în seamă colegul de bancă, țâșnind din spatele meu.

— Um… nimic… o carte.

— Miercuri, douăjnoo ianuarie. Cincizeci şi nouă de kilograme şi patruzeci şi două de grame brr! Dar asta e probabil din cauza butoiului de vin blablablablabla. Nu mai beau în veci, câte zile oi avea. Blablabla am ajuns la barul 192 şi am constatat că Magda nu sosise încă, slavă Domnului, iar Jude era deja cu capsa pusă blablableeeergh Ilinca ce-i asta? O mai răsfoieşte niţel şi se uită atent la mine. Tu citeşti cărţi de feeeetteeee? O mai răsfoieşte puţin. Da' care-i problema ăsteia, e cam proastă şi… um… grasă? Şi se opreşte privindu-mă ca şi când ar fi aflat un lucru foarte intim şi compromiţător.

Mă uit spre el, îi smulg cartea printre rânjetele-i complice şi o înghesui în ghiozdan. Bridget Jones e o tipă foarte-foarte mişto şi nimeni nu înţelege asta când eşti la liceu. Bine, să recunoaştem, ar fi înţeles, dar era vorba de fata care citea cărţi mai groase decât saltelele din sala de sport şi dădea bacul la filosofie. Bine, a fost băiat de treabă şi n-a spus nimănui… nu că ar fi interesat pe cineva ce citeam eu sau că eu citeam, dar şi-a dat seama că orgoliul meu de snoabă ar fi avut de suferit.

Când am mai crescut, am înţeles că nimănui nu-i pasă ce citeşti, de fapt. Şi cu toate astea, niciodată n-am putut să-mi cumpăr Gossip Girl sau volumaşele alea roz sau bleu din seria Chic de la Polirom. Sau cel puţin nu din locuri aglomerate.

Şi dacă tot suntem la capitolul destăinuiri, trebuie să recunosc că am citit primele două volume din seria Twilight. Şi a fost o experienţă marcantă. Nu mă puteam opri din citit, aş fi făcut orice să ţin cartea-n braţe şi să citesc până îmi pică ochii. Ştiam că e proastă, că e scrisă execrabil, are un font imens, iar marginile foii sunt atât de late, încât ai mai putea scrie un roman pe ele, dar o citeam. Am şi plâns la volumul II, cu nasu-n pătură, gândindu-mă la toate dramele mele amoroase. Apoi pe celelalte nu am avut de unde să le împrumut şi, pentru că nu dau banii pe aşa ceva. am suferit în tăcere până mi-a trecut. N-a durat mult.

De ce-mi plac mie cărţi precum Bridget Jones, Gossip Girl sau Twilight ? Păi nu-mi plac, dar mă fac să mă simt atât de bine, cu mintea atât de uşoară şi să am preocupări atât de simpliste şi totuşi dramatice. Oare de ce m-a salutat atunci şi apoi când era cu colegii doar s-a uitat zâmbind la mine? Oare de ce am impresia că îmi iese un coş de fiecare dată când urmează să ieşim? Vai, m-a sunat FIX când mă gândeam la el! Mă fac să mă gândesc că aspectul fizic contează şi totuşi nu contează atunci când nu trebuie să conteze sau când îl găseşti pe EL. Pentru

că principala preocupare a cărţilor ăstora este ca ea să-l găsească pe EL, iar el să se îndrăgostească nebunește de ea. Iar întotdeauna EL e un mix de frumusețe, succes, perfecțiune, bun-simț și toate calitățile inventate vreodată.

De ce sunt ele guilty pleasures pentru mine? Pentru că sunt superficiale, tratează cu prea mult interes subiecte banale sau chiar exagerează anumite comportamente și trăsături pentru a face o dramă din orice, au un happy-end care e improbabil, mai ales în situațiile prezentate și pentru că eu, ca persoană și cititoare, am de cele mai multe ori aşteptări mai mari de la mine. Dar le citesc pentru că din când în când am nevoie să mă detaşez, să cred că există el și că poate, doar poate, o fi vreo frântură de adevăr pe acolo. Practic sunt basme contemporane pentru fete mai mari și toate, fără excepție, aşteptăm un cavaler în armură strălucitoare, chiar dacă vrem sau nu să recunoaștem.

13. Eu citesc ca să mă hrănesc

de Alexandra-Georgiana Andrei

Le seul moyen de supporter l'existence, c'est de s'étourdir dans la littérature comme dans une orgie perpétuelle.[1]

Gustave Flaubert

Știu că eu citesc ca să mă hrănesc. Serios. Nu e un clișeu. Și chiar de ar fi, multe lucruri sunt mai false decât clișeele. Mi-amintesc de anii de facultate, când căram acasă sacoșe întregi de cărți pe care mi le luam de la anticariatele de lângă Universitate. Dădeam doar doi lei pe una. Toate erau deja citite de vreo patru-cinci mâini. Hârtia era galbenă și aveau mirosul ăla specific cărților vechi.

Citeam de fiecare dată când puteam, pentru că simțeam că-mi ținea loc de mâncare și de dureri plăcute și-mi era bine. Eram fericită.

Am dat de personaje masculine pe care le-am iubit și după care am suferit cu disperare, personaje pe care bărbații din viața mea ar fi geloși, și pe bună dreptate. Am trecut cu sentimentele și emisferele peste pagini întregi, care, demult, mi-au distorsionat realitățile fantasmagoric și care au apucat să-mi modeleze gândurile ca niște experți în olărit. Sunt dependentă de liniștea cititului și a cititorului și de sonoritatea cărților care-mi cântă muzică grecească din filmele lui Angelopoulos. Mi-am lăbărțat aprig sadismul și masochismul literare cu fiecare titlu care și-a lăsat o amprentă asupra pupilelor mele și care s-a infiltrat în palmaresul ăla de sentimente pe care-l tot adun și în care îmi vomit stările câteodată.

Nu știu alții cum sunt, dar mie-mi grăiește mai multe o tragicomedie ficționalizată decât o întâmplare pusă sub egida realului. Unele exegeze mă zguduie cu intensitatea unui cutremur și mă-nvață să mă dezbar de Eul rațional care tinde să prevaleze în zilele săptămânii. Cărțile astea mă lasă să mă bucur de bipolaritatea care se întrupează la fiecare sintagmă care taie în carne vie. Cuvintele înșirate pe hârtie îmi perturbă imaginația și-mi provoacă simțurile să-și traducă propriile interpretări. Și să le internalizeze în aceeași măsură.

M-am deșirat lângă fiecare personaj de care m-am îndrăgostit și am suferit depresii majore alături de Emma Bovary, Anna Karenina, Dorian Gray și mulți alții. Am șezut la dreapta Diavolului din Maestrul și Margareta și m-am plimbat prin cotloanele morbide ale minții lui Cărtărescu. Cred că prin venele mele încă zac picături din sângele lui Raskolnikov și brațele mele încă simt strânsorile cămășii în care se lega Murphy al lui Beckett. Nările mele încă mai inspiră parfumul Livezii de vișini și chiar și azi mă apasă chinurile femeilor-personaj din cărțile de Zeruya Shalev. Visceralul și grotescul străzilor mucilaginoase ale lui Jean-Baptiste Del Amo și fetidul Senei încă mi se preling printre degete. Încă trăiesc viețile personajelor pe care le-am făcut ale mele și încă orbecăi prin toate universurile lor.

Scriitorilor din viața mea le datorez obsesiile mele pentru întuneric, macabru și pestilențial. Cu ei am explorat cele mai adânci și hâde părți ale umanității și am găsit puritatea din grotesc și grobian. Mi-am umanizat umanul și am protestat împotriva realității de zi cu zi în care tind uneori să mă afund până la un nivel scabros și derizoriu. Pare-se că viața nu-mi satisface absolutul și că ficționalizările îmi astupă golurile raționalizării. Sensibilitățile mele zburdă libere prin toate personajele pe care le port noaptea în gând, iar volumele cu adevărat bune îmi aduc veridice desfătări. Atât trupești, cât și senzoriale. Dacă i-aș zice lui Llosa că plăcerea cititului e aceeași cu cea orgasmică, m-ar strânge în brațe.

În cărți mi-am întrecut propriile bariere și am învățat că nimic nu e insurmontabil în materialul zidurilor pe care oamenii le construiesc în jurul lor.

Reading is the new black, maybe. Am tot văzut oamenii citind în jurul meu, fie în RATB, fie când mă înghesuiam într-un metrou sau ședeam pe o bancă în parc. Nu știu dacă nivelul meu de serotonină a crescut considerabil sau pesimismul meu definitoriu și-a luat ca animal de companie un optimism mai mic, dar parcă numărul cititorilor a crescut. E plăcut să urci seara într-un autobuz, obosit fiind,

și să vezi mai mulţi oameni citind. Dacă arunci o privire pe coperte, observi o Sandra Brown, un Haruki Murakami sau chiar Dostoievski. Nu contează ce titluri citesc, dar toți își afundă nările în paginile cărților și preț de câteva zeci de minute, cât durează drumul, se pierd în alte lumi și în alte realităţi decât ale lor.

În ultima vreme, m-am tot plimbat prin alte țări, am văzut că în Londra și-n Barcelona oamenii citesc mai mult, peste tot pe unde apucă. Citesc și cât iau masa singuri, în vreun colţ al unui local. Nu știu dacă numărul creşte exponențial cu singurătatea și cu dezgustul față de propria realitate. Poate că da, și poate că oamenii se simt mai puțin frustrați dacă-și ocupă timpul cu o carte, alegând să nu mai fie atenți la ce le displace la ei înșiși.

Nu-mi amintesc să mă fi învățat cineva să citesc. N-am o poveste sensibilă și nici o figură aproape paternă care să-mi fi prezentat microcosmosul grăitor al cărţilor. Dar am învățat singură, cărțile-mi sunt amanți loiali. Îmi dau curs nevoii de nou și de diferit în fiecare zi. Îmi ascultă gândurile negre și îmi înțeleg perfect sila față de oameni, știind că mai toți mă irită. Cineva din paginile alea pricepe că mie cel mai adesea mi-e frică.

Nu știu, poate că toți citim pentru a ne transforma imposibilul în realitate și pentru a descoperi fărâme dintr-o existenţă care să nu ne frustreze cum ne frustrează viața de zi cu zi. Poate învățăm să privim dincolo de mortalitate și să ne-nțelegem viețile în termeni mai puțin restrictivi și ilizibili. Cititul e o veridică formă de terapie de grup. Da, de grup. Pentru că și eu, și personajele muncim să ne înțelegem întâi pe noi înșine.

Cred că schizofrenia mea în formare se datorează titlurilor pe care le-am adăugat la „Read“ pe Goodreads. Și faptul că mi-am însușit atâtea vieți și atâtea personalități încât să nu mai am habar ce o caracterizează pe a mea. Nu regret și știu că nici măcar pentru o secundă până la finalul vieţii mele n-o să mai știu peste ce am construit și peste ce am aruncat cu trăiri și sentimente. N-o să-mi pară niciodată rău că am citit în loc să fac altceva și nici n-o să simt vreodată că am pierdut timpul. Literele mi-au grăit mai mult decât au știut oamenii sau lumea exterioară să o facă vreodată. Și cel mai probabil vor face asta până la sfârșitul zilelor mele.

Nici măcar când o să am 56 de ani, 15 pisici și când o să-mi vopsesc părul mov într-o criză de identitate, n-o să-mi fac mea culpa pentru că voi fi citit luni sau

ani, cumulat. Și mi-ar plăcea să mai existe oameni ca mine, deși asta poate suna egocentric și narcisist. Mi-ar plăcea să mai dau de noctambuli care să trăiască în și prin cărți și care să fie apți să-și transforme prozaicul în literatură.

---

[1] „Unicul mod de a suporta existența este să te pierzi în literatură ca într-o orgie perpetuă.“

14. Găsește-ți un băiat care-ți oferă cărți

de Ilinca Damian

La un moment dat, circulau pe Internet o serie de articole în care sunt ironizate fie cititul, fie portretizarea cititorului înrăit (fată sau băiat), cu o concluzie implicită că o viață simplă și sigură o găsești alături de un om care nu citește, dar viața e mai frumoasă lângă un cititor, cumva. Aceste materiale, pe scurt, portretizează un tip uman, fată sau băiat, adâncit(ă) în universul cărților, îmbrăcat(ă) destul de hipstereşte, cu o atitudine veșnic visătoare și idealistă. De cele mai multe ori nu are un loc de muncă stabil și se visează la rândul său romancier, spre deosebire de oamenii care nu citesc, dar au o condiție materială decentă. Mai mult, autorii articolelor prezintă cum ai putea „agăța“ un exemplar al acestei tipologii umane și cum ar evolua relația voastră plină de vise și centrată pe preocuparea lui/ei scriitoricească.

Le-am citit pe toate atunci când îmi invadau News feed-ul de Facebook și nici unul nu m-a impresionat. Generalizările, idealizările și tipologiile contemporane cu tot tacâmul de vicii și comportamente construite social, de care aceste articole sunt pline, mă lasă rece, iar idealul băiatului cititor de cărți groase și deștepte, așa cum îl văd autorii articolelor respective, mi se pare nesatisfăcător.

Ca „fină cunoscătoare“ a lumii masculine vă spun de pe acum că procentajul băieților care citesc este mult mai mic decât cel al băieților care se uită la meci și sparg semințe. Dar, pentru că locuim destul de aproape de Balcani și de ritmul lor amețitor, să nu fie cu mirare dacă a doua zi după meci domnul în cauză va citi o carte, râgâind a bere. Și să nu fie cu mirare nici când băiatul fin, cu o carte în buzunarul genții hărtănite de pe umăr, va înjura ca la ușa cortului sau nu va oferi locul său în autobuz bătrânicii suferinde. Iar rădăcinile noastre accidental slavone îmi amintesc de întâmplările din Rusia, unde oamenii se omoară, la propriu, în dispute despre Kant, la coadă la bere, sau despre poezie.

Tipologiile sunt cretine și nu ar trebui să îți cauți pereche după aspectul fizic și

preocupările din sânul societății. Dar ar trebui să îți cauți pereche cum-necum. Sfatul meu e să umbli cu un om care îţi dăruieşte sau măcar împrumută cărţi. Gestul de a dărui o carte înseamnă mult mai mult decât gestul de a citi o carte în public sau a căra cărți după tine prin bodegile orașului. Pentru că, în primul rând, gestul dăruirii cărţii este intim, personal, exprimă afecțiune, în timp ce gestul afișării lor în public cu accent pe ideea de posesiune (eu AM o carte, uită-te la mine cum citesc, fac asta din clasa întâi) nu îmi inspiră prea multe gânduri, decât că băiatul are o carte. Și eu am.

Tipii care oferă cărți în dar, ca gest sincer, fără nicio obligație și neinfluențați de circumstanțe, sunt foarte rari. Eu, la viața mea, am primit de obicei cărți de ziua mea, mai degrabă ca un bilet de scăpare pentru cei care nu știau ce să-mi ofere, dar în mod sincer și neașteptat de la un singur băiet. Prima carte primită era înfășurată într-un afiș din facultate și legată cu o panglică roșie, iar cea mai recentă carte primită a fost frumos împachetată în hârtie de cadou și legată cu șiretul de la bocanc. Pe care l-am înapoiat, firește, pentru că sărmanul om umbla cu o gheată dezlegată.

La fel de frumos este când un tip îți recomandă o carte care i-a plăcut, mai ales dacă o și împrumută. Este interesant într-o relație schimbul de cărți, de idei și comentarii pe marginea lor și, cred eu, apropie mai mult decât concediile și excursiile. Bine, sunt de dorit și acestea, dar o excursie în mintea și preocupările celui de lângă tine este mult mai constructivă. Problema noastră este că tindem să apreciem lumea după ambalaj. Etichetăm oamenii după haine și locurile pe care le frecventează sau băutura pe care o beau, iar o carte iscă neclaritate în sistemul acesta de valori.

Acum, preocupările fiecărei fete sunt diverse, știu că pe multe ne-ar bucura ceva sclipitor sau prețios, ceva estimabil în bani și cu o valoare socială concretă, iar cărțile nu au nici una dintre aceste calități. În plus, nu poți umbla cu o carte agățată în urechi sau la gât ca să arăți lumii ce frumos se poartă omul tău cu tine. Dar faptul că un om consideră că ți s-ar potrivi mai degrabă o carte, că poate discuta cu tine și despre așa ceva, că ești genul de persoană care apreciază lectura, îți oferă o valoare personală mai mare decât orice cercei și inelușe. Pentru că, în timp ce darurile cu valoare concretă, estimabilă, sunt făcute pentru a fi afișate, darurile precum cărțile, a căror valoare nu este niciodată financiară (o carte nu va fi bună sau slabă în funcție de prețul din librărie, ci în funcție de conținut) sunt personale și se adresează unui alt aspect al tău, nicidecum celui fizic. Și e mai înțelept să îți fie observată inteligența decât proporțiile perfecte

ale feței. Bine, acum să nu cădem în extrema cealaltă, unde e de ajuns să arăți ca o mătură, pentru că sigur cineva te va iubi pentru frumusețea sufletească, pentru că aia e clar o amăgire. Dar în timp ce intelectul evoluează și se construiește prin fiecare acțiune a noastră, inclusiv prin mediul în care alegem să trăim, frumusețea fizică va fi iremediabil modelată de gravitație.

Articolele despre care menționam la început propun o anumită idolatrizare a celui/celei ce citește și o prezentare idealizată a boemului contemporan. Or, acest lucru nu numai că mi se pare nedrept, ci și limitativ pentru ambii parteneri. Nu trebuie să idolatrizăm un om care, vai, citește, căci acest lucru este absolut normal și ar trebui să fie prezent în toate păturile sociale, cel puțin într-o lume ideală. Cititorul nu este un scriitor decât în foarte rare cazuri și așa este normal. Nu toți oamenii care ascultă muzică sunt muzicieni, și nici cei interesați de istorie nu sunt istorici. Cititorul nu trebuie să stea în locuri dubioase cu o carte în brațe „adâncit în ea“ ca să fie considerat un exponent de marcă al categoriei sale. Omul care citește o carte nu trebuie privit ca o raritate, ca o excepție a rasei umane, el ar trebui să fie regulă și să-l întâlnești în mai toate mediile. Pentru că nevoia de cultură, de cunoaștere și curiozitatea trebuie să definească rasa umană.

Așadar, eu nu vă pot oferi o rețetă asupra aspectului general, locurilor în care poate fi găsit sau cum va evolua relația cu tipul care ți-a oferit o carte. Știm cu toții că ar fi prostesc și inutil. Dar vă pot spune că un om care consideră necesar să împartă o carte sau să ofere cărți va oferi ceva mult mai prețios decât lucrurile cu valoare financiară.

15. Cum ar fi la prima întâlnire cu șapte scriitori celebri

de Cristina Frîncu

Prima întâlnire se uită destul de greu, nu întotdeauna pentru că ar purta în sine germenele unei mari iubiri, ci pentru că, de cele mai multe ori, atunci se întâmplă nişte lucruri memorabile. Verşi sticla de vin pe rochia ei, atingi din greşeală prohabul pantalonilor când îi întinzi mâna să ţi-o sărute, eructezi senin, uitând pentru o secundă că nu eşti singur în vârful patului mâncând chipsuri şi, în general, faci tot felul de gafe care vor constitui la un moment dat, dacă e să fie cu noroc, nucleul multor conversaţii de cuplu.

Tot gândindu-mă la treaba asta, mi-am dat seama că scriitorii trebuie să fi avut şi ei partea lor de first-dates mai mult sau mai puţin reuşite. Şi cum nu am găsit nicio carte cu astfel de amănunte intime, mi-am zis că n-ar strica un mic exerciţiu de imaginaţie, înţesat din belşug cu detalii biografice sau provenite chiar din scrierile câtorva autori faimoşi.

Haruki Murakami

Murakami îşi fierbea liniştit spaghetele în bucătărie, ascultând Coţofana hoaţă a lui Rossini, când, deodată, se simţi luat prin surprindere. Suna telefonul. Având în vedere că în urmă cu o săptămână îi dispăruse motanul, Murakami consideră că acel apel era cel puţin dubios. Totuşi, răspunse cu grijă:

— Alo?

— Murakami. Aceasta este prima noastră întâlnire. Are loc la telefon pentru că așa e mai misterios, iar eu sunt o femeie misterioasă. Îmi poți spune X.

— După voce pari a fi o X. Mă bucur, într-un fel, dar să știi că nu am prea mult timp. Fierb spaghete. În plus, mi-a dispărut motanul, trebuie să-l caut.

— Nu va dura mult. Spune-mi despre tine.

— Păi, urăsc meduzele. Uite ce e, nu poți suna mai târziu? Spaghetele…

— Fie cum vrei tu, domnule Murakami. Te las acum. Dar ne vom întâlni peste trei ore, la barul de la parterul hotelului din fața gării. Să-ți pui o cravată cu picățele. Eu voi citi Frații Karamazov.

După ce închise telefonul, Murakami se repezi la spaghete. Erau fierte puțin mai mult decât îi plăceau lui, al dente, dar mergeau și așa. Mâncă, apoi hotărî să doarmă puțin. Telefonul misterios, motanul dispărut și faptul că nu avea o cravată în picățele, toate lucrurile astea îl tulburau. După somn, sigur se vor rezolva de la sine.

Charles Bukowski

Bukowski era mulțumit. Tipa arăta chiar mai bine în realitate decât în fotografiile trimise odată cu ultima scrisoare. O așteptase nervos la aeroport, simțindu-se întrucâtva descoperit, nu doar din cauza cămășii desfăcute la primii doi nasturi sau a pantalonilor care îi veneau până puțin mai sus de glezne, ci pentru că tipa, să-i spunem A., îi citise toate cărțile. Avea sentimentul că este prea expus, dar felul în care îi priveau oamenii în timp ce se îndreptau spre primul bar i-a spulberat toate temerile. La urma urmelor, A. era o bucățică, iar el un scriitor care tânjea după femei. Au început să discute.

— Ce faci de obicei marți după-masa?, zise A. după primul pahar de bere.

— Stau, beau, ascult Mahler și mă joc cu felinarul Coleman.

Bukowski avea un stil anume de a vorbi. Cuvânt după cuvânt. Aștepta parcă să

se evapore primul cuvânt înainte de a-l pronunța pe al doilea și-n tot acest timp își ținea paharul sau sticla în dreptul gurii, ca pe microfon.

— Cum adică?

— Păi, îl sting, îl aprind iar, îl pompez ca să-i ridic presiunea sau pur și simplu îl privesc. Să lăsăm asta, propuse scriitorul. Hai la mine să-ți arăt… ce picioare frumoase am. Sunt cele mai mari și mai puternice picioare pe care le-am văzut vreodată la un bărbat.

Buk a dus-o la el, i-a arătat picioarele. Au trecut câteva zile, A. s-a întors în orașul unde locuia, după ce a păruit-o o prietenă de-a lui Buk, și lucrurile s-au așezat înapoi la locurile lor. Coincidență sau nu, într-o marți după-masa, Buk stătea, bea și asculta Mahler, când a auzit o bătaie în ușă. A deschis-o. Erau două nemțoaice tinere care îi citiseră cărțile.

Lord George Gordon Byron

Lordul George Gordon Byron o întâlni pe frumoasa lady W. la un banchet. Privirea poetului, avea să spună după aceea lady W., poseda calitatea extrem de plăcută de a face femeile să se simtă dezbrăcate, iar poemele sale le încălzeau și pe cele mai friguroase doamne. Un bărbat aproape perfect, mai ales dacă puneai la socoteală și ce se spunea despre el, că ar fi nebun, rău și periculos a-l cunoaște. Lady W. ar fi vrut să-i propună poetului o întâlnire la cină, cât mai curând, numai că Byron și-a scuturat buclele negre și i-a pus un deget pe buze.

— Cina, preafrumoasă doamnă, o iau singur sau cu vreun prieten drag, căci vederea unei femei care mănâncă sau bea îmi pare neplăcută. Și-n plus, sunt la dietă, câțiva biscuiți tari, puțin orez și niște vin diluat îmi sunt de-ajuns.

Deodată, ca și cum și-ar fi amintit brusc ceva, Lordul Byron o trase de mână până în spatele unui stâlp și-o întrebă dacă nu are cumva niște laudanum.

— Am impresia că una din cele cinci pisici cu care locuiesc, sau poate șoimul, mi-au rătăcit ultima sticluță.

Lady W. arătă cu o mină poznașă înspre decolteul dumneaei, unde Lordul Byron găsi, după ce scotoci o vreme îndelungată, un flaconaș cu laudanum. Cei doi izbucniră în râs și porniră sprințari înspre prima încăpere disponibilă, iar pe noi doar buna-cuviință ne oprește de la a descrie ceea ce s-a petrecut în spatele ușii închise.

Honoré de Balzac

Un domn îmbrăcat într-un fel de robă monahală, care fusese cândva destul de albă, și cu părul pomădat din belșug intră în cea mai cunoscută cafenea pariziană, Café Procope. Ocupă aceeași masă ca de obicei, aceea de la fereastră, dar fiind interesat mai mult de chelnerița blondă, preferă să-și arate spatele trecătorilor. Domnișoara blondă, vag trecută de prima tinerețe, se grăbi înspre marele scriitor, tulburându-și dinadins decolteul și complet indiferentă la gestul acestuia de a-și scobi insistent nasul cu un deget extrem de murdar.

— Două cafele mari, ca de obicei, domnule Balzac?

— Două, drăguță, și să faci infuzia la rece, dacă ești bună. Mai am de scris câteva ore și simt cum fuge de mine pârdalnica de inspirație… Draga mea, știai că azi ești nespus de frumoasă? Îmbătătoare ești, simt cum mă cuprinde amețeala privindu-te. Dar stai jos, ia loc lângă mine, înger blond, și spune-mi că treci pe la mansarda mea să te îmbrățișez imediat ce o termin pe Eugenie Grandet…

— Dar, domnule Balzac…

— Ce prost sunt, drăguță, era să uit. Câtă dreptate ai. Desigur, aduci și cina. Și acum, cafelele, te rog. Frumoasa mea, cât te ador!

Thomas Wolfe

Thomas Wolfe îl bătu pe umăr pe amicul Maxwell, gazda petrecerii unde se aflau multe tinere atrăgătoare şi cu un apetit ridicat pentru alcool. Maxwell îşi întrebă prietenul cum merge lucrul la carte, deşi se vedea de la o poştă, după încrâncenarea cu care-şi strângea buzele, că Priveşte, înger, către casă, îl chinuie. Întrebarea îi zburli lui Wolfe pămătuful de păr din cap şi nici nu catadicsi să răspundă. Îi arătă, în schimb, lui Maxwell, o fată care părea că-i face ochi dulci şi bezele din celălalt capăt al camerei.

— Ce zici, tipa de-acolo arată ca o femeie capabilă să-mi înţeleagă scrisul şi să dactilografieze?

Nu termină bine de vorbit, că tânăra, văzând că a fost observată, se apropiase deja unduitoare de el. Lângă colosul de aproape doi metri părea o copilă fragilă, gata să fie frântă de braţul care-o înşfăcase de talie.

— Spune-mi, draga mea, eşti o bucătăreasă bună?, întrebă Wolfe, stârnind hohotele de râs ale femeii.

— Nici măcar nu era o glumă, se adresă el lui Maxwell, apoi îşi îndrumă partenera spre o cameră liberă, de unde au ieşit după câteva minute şi zgomote dubioase pentru a se bucura de petrecere în continuare.

Luându-şi rămas bun de la amicul Maxwell, spre dimineaţă, Wolfe fu foarte surprins de o tânără care îl abordă familiar, declarându-se gata să-i răspundă la întrebarea pe care, susţinea ea, i-ar fi adresat-o mai devreme. Ceva cu o bucătăreasă.

— Scuză-mă, dar tu cine eşti? se aplecă nedumerit Thomas Wolfe spre tânăra cea fragilă.

Kurt Vonnegut

Kurt Vonnegut s-a întâlnit din greşeală cu o fată. Ca să nu o facă să se simtă prost, i-a povestit din proprie iniţiativă cum s-a lăsat de două ori de fumat. Prima dată a făcut-o la rece şi s-a îngrăşat cât un moş Crăciun. A durat cam un an şi s-a reapucat de fumat. A doua oară a plătit o taxă la o organizaţie care te ajuta să te

laşi de fumat şi rezultatul a fost că nu a mai putut scrie nimic. Aşa că s-a reapucat de fumat. După ce-a terminat povestea, fata şi-a aprins o ţigară, mărturisindu-i lui Vonnegut că i-a făcut poftă. Scriitorul a spus:

— Apropo de poftă. Să-ţi spun un banc.

Doi tipi stau de vorbă. Unul îi zice celuilalt:

„Azi noapte am visat că mâncam prăjiturele din flanelă.“

„Serios?“

„Mda. Şi când m-am trezit am văzut că dispăruse pătura.“

Vonnegut nu fu prea dezamăgit că fata nici măcar nu a schiţat vreun zâmbet. La urma urmelor, se întâlniseră din greşeală. Aşa că a plecat.

H.G. Wells

Era ora prânzului, iar în British Museum se lăsase liniştea, vizitatorii îndreptându-se către restaurante şi cafenele. H.G. Wells privea o Venus Pudica de o bună bucată de vreme, nutrind aceleaşi gânduri senzuale ca în copilărie. Statuile astea care abia-şi acopereau goliciunea îi stârneau mereu pofte care nu aveau nicio legătură cu ora prânzului. Fu însă surprins de cadenţa unor tocuri înalte, tocmai când îşi răsucea pe deget un capăt al mustăţii lăsate. Întoarse capul şi văzu o femeie atât de frumoasă, atât de Venus, încât nu-şi putu stăpâni un mic sughiţ. Era fermecat şi oarecum ruşinat de statura lui scundă şi de părul care mereu arăta ca şi cum i-ar fi fost lipit de cap. Într-un fel, şi-ar fi dorit să fie invizibil. Dar Venus îi zâmbi şi se simţi de parcă toţi zeii ar fi fost de partea lui.

H.G. Wells şi Venus au discutat îndelung, acolo, printre statui. Se simţeau bine împreună, conversaţia era stimulatoare, iar atracţia fizică dintre ei devastatoare. Wells nici măcar nu a remarcat că sprâncenele lui Venus se ridicaseră brusc în momentul în care începuse să-i povestească despre soţia lui, Jane, şi rămăseseră curbate periculos pe tot parcursul destăinuirilor lui. Tocmai îi spunea cât de îndoiosat este că Jane a fost de acord să o îngrijească pe fosta lui soţie, Isabel,

când zgomotul tocurilor care se îndepărtau grăbite de el îl anunţă fără menajamente că zeii s-au întors împotriva lui.

16. Mi se întâmplă să recomand cărți fără să știu exact de ce

de Tibi Oprea

Mi s-a întâmplat de multe ori să recomand cărți apropiaților fără să le spun de ce merită să le citească. Poate pentru că sunt atât de bine scrise, încât mi-e cu neputință să vorbesc despre ele cu alte cuvinte decât cele folosite în carte. Sau poate tocmai pentru că sunt nişte scrieri atât de proaste. Există anumite cărţi pe care le citeşti de mai multe ori, poate nu în întregime, ci le începi mereu şi mereu, nu ca să le înțelegi mai bine – pentru că, de fapt, nu e nimic de înțeles –, ci ca să te poți gândi mai bine la ale tale. Un fel de „golește-ți mintea cu prostii!“, un soi de terapie.

Aşa am recomandat, de exemplu, Bărbatul sentimental, a lui Javier Marías. Cartea pare o sumă de colecţii: o colecţie de amintiri, o colecţie de vise, care, desigur, pot fi şi ele considerate amintiri, şi o colecţie de momente din imediata realitate (mă refer aici doar la începutul cărţii, care este şi sursa de inspiraţie, „palpitaţia originală“, cum ar spune Nabokov, a autorului). Toate aceste scene alternează. Amintirile nu anunţă un final precis, ba chiar sunt diluate destul de mult cu cugetări, iar visele se termină înainte să atingă punctul culminant, ca mai toate visele. Este o carte despre „ce s-a întâmplat şi visul despre ce s-a întâmplat“, vis care evoluează față de amintiri. Pentru că în vise ceea ce a fost poate fi din nou şi poate fi amplificat sau continuat.

Bărbatul sentimental este una dintre acele cărţi de pe urma căreia nu te alegi cu nicio poveste, nicio morală, cu nimic. Dar nu e nici plictisitoare, şi nici măcar uşor citibilă. Am fost tentat de multe ori să o las baltă, pentru că nu-mi oferea nimic care să mă mulţumească, să o trimit lângă Muntele vrăjit, o altă carte pe care nu am reuşit s-o termin de citit, dar ceva m-a îndemnat să continui, iar la final m-am simţit eliberat, deşi ajungi la ultima pagină oarecum trădat, pentru că nu ţi s-a arătat nimic nou în ale dragostei, nicio iubire dusă la extrem, ci doar

un deja banal triunghi amoros.

Dar cititorul este atras în principal de măiestria cu care autorul nu spune nimic. Prin unul dintre cele două personaje masculine ale cărţii, Javier Marías este doar sentimental. El descrie și realizează psihologia gesturilor și a mimicii personajelor. Și cugetă: „A vorbi despre muzică, după mine, nu are sens, ca să nu recunosc că mi s-a părut întotdeauna istovitor și arid ori frustrant și prostesc. Se vorbește din punct de vedere tehnic și este o activitate istovitoare și aridă sau se vorbește din punct de vedere sentimental și este o trăncăneală frustrantă și prostească“.

Marías nu și-a început cartea știind cum avea s-o încheie. El chiar mărturisește într-un prolog din 1987 al aceleiași cărţi publicate la editura Círculo de Lectores că inițial a avut la îndemână doar fraza de început și scena inițială (pe care, din nou spun, el însuși a trăit-o în realitate), lăsând la voia timpului deznodământul. În același prolog scuipă, parcă sfidător la adresa cititorului, următoarele cuvinte: „Bărbatul sentimental este o poveste de dragoste în care dragostea nici nu se vede, nici nu se trăiește, ci se anunță și se amintește“. Uite-așa!

O altă carte din care nu mai țin minte prea multe este Visuri de iarnă și alte povestiri. În acest volum sunt strânse 14 nuvele ale lui F. Scott Fitzgerald, toate despre lumea teatrului, a începuturilor filmului, a elitelor, a titlurilor nobiliare, autorul expunând în toate scrierile sale realitatea societăţii americane dintre cele două războaie mondiale. Ne este portretizată fidel lumea Hollywoodului, Fitzgerald având o viziune clară asupra acestui univers prin prisma jobului de scenarist pe care l-a avut la Metro-Goldwyn-Mayer.

Printre povestiri se află și Visuri de iarnă, care este o versiune prescurtată a romanului Marele Gatsby. De m-ați întreba care e diferența dintre cele două, exceptând dimensiunile, desigur, n-aș ști să vă spun, fiindcă nu țin minte prea bine niciuna dintre opere. Ca să nu mai spun că din Marele Gatsby am citit doar jumătate, că prea tare m-a plictisit la acea vreme.

În general, poveștile din acest volum sunt povești de iubire sau despre cariere înflorite și apoi, obligatoriu, decăzute sau povești despre beția succesului. „Întreaga viaţă este, fără îndoială, un proces de ruinare“, spunea la un moment dat autorul, afirmație care reprezintă, în fapt, chiar un rezumat, atât al operei literare, cât și al vieții sale, care a fost transpusă sârguincios în scrierile lui.

Fitzgerald scrie bine și n-aș ști să vă spun de ce, dar, după ce am citit jumătate din Marele Gatsby și Visuri de iarnă integral, nu am rămas decât cu niște detalii, niște scene, niște fraze. Țin minte două motive din două povești: primul, un om care își găsește consolarea pentru viața neîndestulătoare, gândindu-se la viața ce continuă prin fiul lui; al doilea, un bărbat care se bucură atunci când șeful îl ajută, literalmente, să-și dea demisia. Mi-am notat și o bucățică de descriere a unui personaj feminin, care cred că i-a prea reușit, însă, din nou, n-aș ști să vă spun despre ce personaj e vorba: „Ar fi fost mânjită de mult dacă ar fi existat ceva care s-o murdărească – în afară de ea însăși –, dar asta era revărsarea propriului eu“.

17. Cinci personaje feminine pe care le-aș agăța

de Alexandra-Georgiana Andrei

La-nceput, cred că printre primele dorințe ascunse legate de personaje feminine, se află detașat Anna Karenina, care mi-a demotivat emisfera dreaptă în liceu și față de care am dezvoltat sentimente anacronice de ură și de dragoste și uneori pe linia subțire dintre cele două. Fiica literaturii ruse, cea care a acționat în concordanță cu sentimentele, și nu cu rațiunea, cu ideologia și restricțiile față de „specia“ feminină. Cum tragismul îmi scaldă venele, m-am simțit bizar de atașată de Anna, această bastardă a societății, care, găsindu-se într-o căsătorie nefericită cu Karenin, se-ndrăgostește iremediabil de Contele Vronsky. Probabil lipsa unei existențe depline nu i-ar fi fost atât de imposibil de tolerat dacă nu l-ar fi cunoscut pe tânărul cel plin de viață și probabil și de hormoni. Din primele pagini în care am citit-o pe Anna Karenina, i-am văzut chipul într-un exercițiu potent de imaginație, iar surâsul ei amar, aproape orizontal, și privirea sa condescendent psihotică, mi-au prevestit un destin fatidic. Mereu am crezut că e blondă totuși, deși parcă era brunetă.

Ea cade pătimașă sentimentelor și dorințelor sale și, cumva, îmi dă impresia că se simte o adolescentă de 17 ani pentru care sentimentele sunt incontrolabile. Relația sa cu Vronsky îi aduce împlinire, dar îi taie orice fel de interacțiune cu fiul său și ajunge să fie pizmuită de societate. Adultera alege să-și trăiască viața urmându-și propriile dorințe, fiind în continuare o femeie caldă, cultă și elegantă. Pare-se că principiul după care se ghidează este cel conform căruia dragostea este mai importantă decât orice, chiar și decât datoria pe care o are și pe care teoretic și-a asumat-o. Când simte că relația dintre ea și Vronsky își pierde din flamă, devine paranoică și își induce suferința prin gânduri și scenarii felurite, motiv pentru care își caută moartea sub roțile unui tren. O decizie ușor pripită, după cum știu cei care-au răsfoit cartea, dar poate potrivită pentru starea sa de spirit din acel moment, o stare măcelărită de idei negativiste. Deși nu pot empatiza totalmente cu ea, pot s-o admir că a fost un personaj-pionier în

libertatea asumată a femeii de a acționa conform propriilor dorințe.

Printre alegerile pubescente literare, mi-aș da întâlnire cu Lolita, deși probabil sistemul legislativ mi-ar face dosar penal și m-ar băga la închisoare. După ce-am văzut Nymphomaniac și am fost martoră la povestea protagonistei despre o dorință a unui pedofil și modul în care el a trăit cu asta vreme de peste 40 de ani, am început să fiu receptivă la povestea lui Nabokov. Aș vrea să-i stau în față tinerei Dolores pentru că aș fi curioasă să-i observ potențialul fermecător și senzualitatea lipsită de pudibonderie. Probabil fiind vorba de mine, efectele ar fi diferite, deloc atât de irezistibile precum sunt pentru un purtător de testicule, dar nimfeta mi-a mutat curiozitatea asupra ei. Nu pentru că ar fi fost foarte frumoasă sau foarte deșteaptă, și nici pentru că ar fi suferit de încăpățânarea specifică vârstei răzgâiate, ci pentru înclinația vădită pentru dramatic și tragedie. De fapt, Lolita cea de 12 ani, pe care cititorul o cunoștea, este cea proiectată prin ochii lui Humbert Humbert, care ajunge să o considere un obiect fără personalitate. Dolores cea matură și însărcinată mi se pare lipsită de orice fel de strălucire, o femeie mai degrabă mediocră și prozaică.

M-aș întâlni oricând cu Erika Kohut, protagonista din Pianista, de Elfried Jelinek, cu care am empatizat mult, lasciv și de-a dreptul judicios. Un personaj disfuncțional, cu o existență vizibil nefericită, care în ochii mei are și o față: Isabelle Huppert în ecranizarea lui Michael Haneke.

Erika este o entitate submisivă dominată de propria sa mamă, agresată atât verbal, cât și fizic de aceasta, cu un simț al plictisului aproape contagios pe măsură ce dai paginile. Picanteriile din roman apar când draga de ea se uită la secvențe sado-masochiste și urmărește cuplurile făcând sex la marginea orașului. Ce e de-a dreptul interesant este mizantropia în care se face „vinovată“ de acest voyerism. Când intră în mrejele studentului de 17 ani, măruntaiele profesoarei erup și cade victimă dorințelor sale perverse, violenței suprimate și depravării.

Un personaj controversat, aproape inacceptabil din punct de vedere social și provocator de infarct pentru fețele bisericești sau bisericoase. Cred că pe mine mă atrage inocența și credulitatea aparente, în antiteză cu degradarea fantasmagorică din esență. Mereu mi-au plăcut disconcordanțele de caracter, mi se par minunat de interesante și de atrăgătoare, cred c-aș putea să cad în plasa lor cu o rapiditate uimitoare.

Și ar mai fi, desigur, Naama, personajul feminin din Soț și soție, de Zeruya

Shalev, un personaj abuzat psihic aproape constant de soțul său, Udi, o femeie secătuită de dorința de a-și continua viața pe același drum, bătătorit deja, care, ironic vorbind, lucrează cu femei lovite de soartă (și de societate).

Acest personaj feminin încearcă să-și palpeze viața cu vârfurile degetelor, să conștientizeze unde a început totul și dacă și unde s-a terminat, care au fost deciziile nocive și ce-i de făcut ca să-și recapete controlul. O femeie care pare să aibă o nevoie urgentă de terapie după ce soțul ei, la fel ca și Gregory Samsa, se trezește incapacitat fizic. Pe parcursul paginilor romanului suntem martorii unei căsătorii bolnăvicioase și compromise, pe care o observăm prin ochii soției, Naama. Boala aparent psihică a soțului, pe nume Udi, aduce cu sine o serie de întâmplări în măsură să împingă pumnalul și mai tare în relația și-așa paralitică a celor doi, aducând excese de paranoia, gelozie, ură și resentimente. Deși inițial încăpățânată să-și păstreze familia, Naama devine forțată de împrejurări și observă viermii care se plimbă liniștiți pe ceea ce ea a construit pe parcursul unui număr de ani. Observă cangrena, putregaiul și trebuie să-și asume consecințele. După serii de evenimente în măsură să-ți căsăpească brutal liniștea și confortul psihic, Naama își recapătă liniștea în singurătate, devenind o femeie liberă și conștientă de ceea ce este și ce potențial are.

Cred că pe toate personajele alese le unește faptul că au personalități de care nu te poți dezlipi, care nu îți părăsesc memoria și simțurile prea ușor: Anna Karenina este consecventă în deciziile sale și își asumă responsabilitățile pentru deciziile pe care le ia, deși poate nu sunt cele mai potrivite; Lolita își îmbrățișează natura manipulatoare și ajunge și ea să obțină ce-și dorește, deși finalul său nu este tocmai previzibil, ba chiar dezamăgitor. Erika Kohut ajunge să se descopere cu ajutorul unui adolescent de 17 ani, care își propune să o seducă, și devine ceea ce a fost dintotdeauna, dar nu a trăit în contextul adecvat pentru a realiza asta; Naama învață să fie singură, trăind chiar și după o căsătorie în care a uitat să existe prin și pentru sine, își găsește finalmente liniștea și intră într-o simbioză cu înlăuntrul său.

Într-un final, toate sunt puternice în moduri distincte și, odată ce le lași să ți se bage pe sub piele, e greu să le mai scoți la suprafață, dar reprezintă poate nu tipologii, că nu-mi plac limitările, ci entități feminine distincte, reprezentative pentru ceea ce zace și mocnește în fiecare dintre ele. Cred că le-am iubit pe toate pentru psihicul defect și dereglat, pentru că m-au uimit până la final, fie și într-un mod negativ, și pentru că nu am reușit decât în ultimele pagini de roman să le inspir cu totul, în complexitatea caracterelor. În rest, cred c-aș putea fi oricare

dintre ele la un moment dat din viață, dar de aia sunt Narcis purtător de vagin și mă dezbin în părți antropomorfizate echivoc care se găsesc în pagini de cărți, până ajung să mă îmbin la loc.

Și pentru a completa lista, mi-am dat seama cu mare tristețe că nu am adăugat un personaj feminin care să fie mort. După ce m-am gândit care dintre ele mi-a plăcut cel mai mult, pentru că am dezvoltat plăceri macabre pentru multe personaje decedate, am ales-o pe Catherine din La răscruce de vânturi. O femeie plină de mister, fie ea și neînsuflețită, care s-a îndrăgostit peste puteri de Heathcliff, ajungând uneori să afirme că cei doi sunt una și aceeași persoană.

Prin opoziție față de Anna Karenina, ea a ales să se căsătorească cu Edgar Linton, un bărbat care o iubea, dar pentru care ea nu a ajuns să nutrească aceleași sentimente. De ce? Pentru că a preferat ascensiunea socială. Catherine e un personaj ușor bipolar, trăiește între două extremități care uneori par să ducă adevărate lupte în ea: ambiția de a deveni un nume ușor recognoscibil și de a urca pe scara socială și adevărata pasiune pentru Heathcliff, natura rătăcitoare, intempestivă. Este o prezență feminină care le-a adus degradare și mizerie ambilor bărbați cu care a fost, fie și în absență. Amândoi o consideră o adevărată umbră fantomatică ce și-a pus amprenta pe ei, fără să dispară din memoria, sufletul și gândurile vreunuia. Da, mi-ar plăcea s-o cunosc și pe ea, pentru că mă îmbie o curiozitate macabră de a-mi da seama singură cât din ce am citit despre ea e adevărat și cât e filtrat prin gândurile celor doi, Heathcliff și Edgar.

18. Șase personaje feminine pe care le-aș lua la palme

de Cristina Frîncu

Unul dintre cele mai desăvârșite mistere ale feminității este cel al aplicării mascarei pe gene concomitent cu rotunjirea buzelor și căscarea ochilor, într-o coregrafie instinctivă pe care chiar și cea mai bărbată dintre dudui o va stăpâni perfect. Se poate aplica smacul și fără strâmbături, nu contest, dar ar fi ca și cum ai intra încălțat în moschee.

Pentru că nu poți fi femeie cu adevărat decât făcând chestii cărora niciun bărbat nu le va cuprinde vreodată întreaga semnificație, chestii absurd-adorabile care ar părea poate coerente pe o planetă nedescoperită încă, chestii al căror mecanism este manevrat haotic de sindromul premenstrual, ovulație, vise urâte, un copil văzut pe stradă, răspuns în doi peri de la El, o cută la rochie, un fir de păr crescut sub piele, o firimitură de ojă sărită de pe unghie.

Mi-s dragi femeile, să ne-nțelegem, dar uneori îmi vine să le zgudui puțin, la fel cum îmi vine să mă dau singură cu capul de pereți când mă văd făcând nefăcute. Păcat că nu le pot spune femeilor din viața mea „măi fată, vino să te bat, că ești vai de capul tău“, că deh, le apucă plânsul. Pot spune însă femeilor pe care le întâlnesc prin cărți tot ce-mi trece prin cap, nu-mi vor întoarce bosumflate spatele urându-mă pentru tot restul vieții.

Uite, s-o luăm de exemplu pe Monique a lui Simone de Beauvoir (Femeia sfâșiată). Dacă aș fi putut s-o apuc pe femeia asta sfâșiată – trecută de patruzeci de ani și înșelată de soț, apoi călcată în picioare de el, amant și cam toți oamenii din jur – de cosițe, ca s-o păruiesc până ne desparte totuși cineva, aș fi făcut-o, chiar așa nonviolentă cum îmi place să mă cred.

Monique află în miez de noapte că Maurice o înșală cu Noellie. Din punctul meu de vedere, odată pusă în fața unei astfel de situații, ai două variante. Prima, și aici planul de acțiune diferă în funcție de cine este proprietarul căminului, este

ori să-i arunci măgarului hainele în braţe şi să-l orientezi cât mai delicat spre ieşire, ori să ţi le iei tu pe ale tale, o sticlă din cel mai scump vin – favoritul adulterinului – şi să părăseşti relaţia ca o doamnă, viitoare domnişoară. A doua depinde în mare măsură de cât de mult te consideri doamnă şi cât de mult vrei să fii o femeie liberă, într-o relaţie complexă care poate lua mai multe forme, printre care şi cea de relaţie deschisă la ideea unor aventuri de ambele părţi.

Însă ceea ce face Monique este strigător la cer. Mai întâi se plânge prietenelor, care o sfătuiesc dezastruos să aibă răbdare, pentru că nesimţitul se va întoarce cândva la ea. Le-aş părui şi pe prietenele astea cu sete, dar le iau pe rând, că am doar două mâini. Apoi începe să se compare cu amanta şi încearcă să o pună într-o lumină defavorabilă, ignorând complet cel mai important lucru, şi anume că ea este soţia şi dacă e nevoie să discrediteze cineva pe altcineva, apoi cineva-ul este amanta, altcineva-ul nevasta. Bineînţeles că tactica lui Monique dă greş şi cum s-ar putea altfel, dacă ea tolerează anunţuri de genul „trebuie să te previn că am de gând să petrec câteva zile la Courchevel cu Noellie“, condiţii precum „de vreme ce îmi accepţi legătura asta, lasă-mă s-o trăiesc aşa cum trebuie“, rugăminţi ca „te implor, nu îngreuna şi mai mult lucrurile! Noellie e în stare să se sinucidă“.

Ce face Monique? Păi, ce să facă… solicită ajutorul unui grafolog ca să demonstreze că Maurice şi Noellie nu se potrivesc, iar ea este mai tare decât amanta, încetează să mănânce, să se spele şi să mai fie om. Să mai fie femeie nici nu mai poate fi vorba. Evident că pierde lupta; la drept vorbind nu a luptat niciodată, doar s-a comportat ca o proastă. Şi aproape că nu merită nici măcar palme, dar m-a enervat prea tare.

Niciodată nu am înţeles femeile care se agaţă de un bărbat şi-l sufocă până când bietul de el e nevoit să paralizeze. Naama Zeruyei Shalev (Soţ şi soţie) este exemplul clasic de soţie care se pune singură în lanţuri şi preferă să se plângă în loc să gândească. Îşi face griji din nimic exact când simte împunsături de fericire, se machiază ca o dansatoare arabă după ce sună la Salvare pentru că dragul ei Udighi nu-şi poate mişca picioarele, se dă singură de gol când are o tentativă de adulter, aproape incendiază camera fiică-sii căutând scrisoarea pe care soţul sătul i-o lăsase înainte să părăsească domiciliul conjugal şi, colac peste pupăză, când în sfârşit face sex cu alt bărbat, îl alege fix pe acela care a lăsat-o însărcinată pe una din fetele de la căminul unde Naama era asistent social. Ca să nu mai spun că povesteşte toate astea plângându-şi de milă fără să respire, într-un vaiet fără dialog, o litanie de victimă închipuită spovedită într-o peşteră unde

numai ecoul îi poate ierta greşelile.

Naama transpiră frică, saliva ei are probabil gust amar, mişcările ei stângace inspiră milă. N-ar fi trebuit să citesc Soţ şi soţie, Naama este genul de duduie de care fug şi nici nu mă obosesc s-o pălmuiesc, pentru că n-ar înţelege de ce o fac, pur şi simplu ar buşi-o plânsul şi ar zace nespălată în pat o lună, gândindu-se cu ce mi-a greşit oare şi dacă o s-o sun totuşi. Nu, nu o sun nici picată cu ceară, oricum i-am şters numărul.

Gloria Gilbert a lui Fitzgerald (Cei frumoşi şi blestemaţi) este o răsfăţată care pretinde ca mâncarea să-i fie pregătită doar într-un fel anume, se stropşeşte la un chelner care-i aduce o tomată umplută cu pui în loc de ţelină, bate cu pumnii în masă văicărindu-se că nu poate mânca aşa ceva. Sunt curioasă ce ar fi făcut Gloria în locul meu când am comandat o omletă şi o bere şi nu mi s-a adus decât berea după o aşteptare de patruzeci de minute. Şi cum fiţele nu-s niciodată destule în cazul unei flapper-iţe emancipate de la începutul secolului, Gloria ignoră în mod repetat rugăminţile soţului de a trimite rufele la spălat.

De a le trimite, atenţie, nu de a le spăla cu mânecile suflecate, frecându-le de pietre la râu sau cu leşie în copaia plină cu apă încălzită pe reşou. Amărâtul de Anthony ar putea la fel de bine să se lupte cu morile de vânt şi cu Chuck Norris în acelaşi timp şi tot ar avea mai multe şanse la victorie, decât într-o confruntare pe teme casnice cu dulcea, indiferenta, snoaba şi atât de adorabila Gloria. Cel mai bine ar fi s-o lase în seama mea câteva zile, la naiba, şi eu sunt putoare, dar am simţul măsurii şi lovesc artistic cu dosul palmei.

O văd cu ochi buni pe Myra Breckinridge a lui Gore Vidal (Myra Breckinridge), femeia absolută, făcută, nu născută din bărbat. Misiunea ei este „să recreeze sexele, astfel salvând umanitatea de la o extincţie sigură“. Se ghidează în viaţă după mai multe principii, preferatul meu fiind următorul: „Am nevoie de un singur bărbat pe care să-l distrug, nu de douăzeci pe care să-i slujesc“. Myra este deranjant de frumoasă, scandalos de manipulatoare, malefică până-n vârful unghiilor perfecte, mai perversă decât un episcop al marchizului de Sade. Myra, pe numele de fată Myron, participă la o orgie, îl atrage pe hăndrălăul Rusty în infirmerie, unde îl sodomizează precum o veritabilă dominatrix, şi este o adevărată doamnă cu iubita acestuia, Mary-Ann. Mi-e simpatică Myra, dar tot merită nişte palme. Pentru că i-ar plăcea, deşi nu ar recunoaşte niciodată.

Camilla, Slinoasa mexicană a lui John Fante (Întreabă praful), Dulcineea pe care

i se pune pata lui Arturo Bandini, e chelneriță și e îndrăgostită de un tip bolnav de TBC. Și dacă e îndrăgostită de ăla, ce?! Nu poate să îl chinuie puțin și pe Bandini? Ba poate, cum să nu. Nu a fost de ajuns că și-a bătut joc de el, că a rupt revista în care Bandini publicase geniala povestire „Cățelul care a râs“, că se preface în pericol de înec râzând ca o hienă când Bandini înghite polonice de apă încercând s-o salveze.

Nu, Slinoasa trebuie să-l convingă pe Bandini s-o ducă în deșert, unde dragostea vieții ei zace într-o colibă. Acolo, pentru că dragostea femeii întrece orice bun-simț, suportă injuriile marelui ei amor, care o numește cățea și nu vrea nici măcar s-o lase să intre; până la urmă o trimite să aducă lemne și să pună de cafea. Slinoasa e sub vraja iubirii, așa că deretică prin colibă, spală rufe și când i se spune să plece se întoarce pe călcâie și pleacă. Am zis că nenorocitul ăla i-a învinețit cu altă ocazie și ochișorii? Păi bine i-a făcut, mă scutește pe mine de o treabă.

Dragă Becky Bloomwood (seria Shopaholic, de Sophie Kinsella), idolul cumpărătoarelor compulsive din toată lumea, ești o mână-spartă, o inconștientă superficială, o mincinoasă patologică, o încurcă-lume. Chiar nu te poți abține să nu cheltui mai mult decât ai?! Chiar nu-ți dai seama că aruncând notificările privind datoriile la bancă nu rezolvi nimic?! Chiar trebuie să cumperi toate, dar absolut toate nimicurile?! Ai idee câți oameni se luptă cu sărăcia?! Ai idee că suferi, de fapt, de oniomanie și trebuie să te tratezi?! Nu, evident că nu ai habar. Marele tău noroc este că există niște bărbați cărora le plac genul ăsta de femei și întotdeauna sunt bogați, iar faptul că dau peste o lipitoare cheltuitoare ca tine îi face să se simtă mai puternici. Treaba ta, dar dacă nu-mi dai înapoi banii împrumutați, vin și-ți ciopârțesc toate hainele de firmă!

19. Fetele stranii ale literaturii cu care aș sta de vorbă la o cafea

de Ilinca Damian

Ținând boem țigarea-ntre degetele mâinii stângi, în timp ce mâna dreaptă se joacă cu tortița cești albe de cappucino, nu pot decât să mă gândesc că nu prea am prietene care să iasă la cafea într-o zi de primăvară. Suma de fete interesante, amuzante și cu povești demne de pierdut timpul meu prețios s-a cam rărit în ultimul timp, pentru că așa se întâmplă în viață și pentru că există locuri de muncă, relații sănătoase și timp liber din ce în ce mai puțin.

Dar Marlei Singer nu i-ar păsa de preocupările noastre mundane și de plata chiriei, mă gândesc apoi și, uitându-mă la fotoliul gol din fața mea, încep să proiectez acolo diferite fete stranii, interesante și cu povestiri demne de un film sau de o carte.

Da, Marla Singer ar fi în topul preferințelor mele. Cu părul ei zbârlit și nespălat și hainele de la second-hand, fumând încontinuu și preocupându-se de folosirea grăsimii mamei sale pe post de tratament ieftinache cu botox, ea este, de fapt, motivul ascuns al întregului haos din Fight Club. Naratorul, anonimul cu personalitatea spânzurată de nodul cravatei, găsește în Marla întruchiparea tuturor neputințelor sale (if I had a tumor I'd name it Marla) și, în mintea lui confuză, ea declanșează apariția lui Tyler Durden, acest bărbat perfect care reușește tot ceea ce naratorul nu poate, inclusiv să aibă o relație cu Marla. Mai mult sau mai puțin normală, evident.

Aș vorbi cu fata asta despre, evident, relații și aș întreba-o sincer dacă vreodată a trecut prin capul ei ideea că tipul ăla nu e chiar OK. Aș întreba-o cum e să vorbească prietenul tău despre sine la plural sau la persoana a treia sau să îți ceară să-i spui cum îl cheamă. Marla dragă, e evident că nici la tine nu sunt toate țiglele pe casă, dar când prietenul tău formează un grup secret, dorește să

instituie anarhie, se împușcă în falcă și este spitalizat la nebuni, cred că și povestea ta ar merita spusă. Cine ești? Cum ai ajuns acolo și ce cauți tu în grupurile de sprijin pentru diferite boli terminale? În afară de filosofia morții iminente care întârzie să apară. De ce n-ai și tu un loc de muncă banal, părul curat și un viciu mai puțin deranjant? Cu Marla aș avea ce vorbi ore sau chiar zile întregi și m-ar amuza și intriga întreaga sa evoluție. Dar bănuiesc că a mea ceșcuță albă ar fi înlocuită de un pahar din sticlă cu niște tărie.

O altă ciudățenie adorabilă a literaturii vine de data aceasta din lumea comicbook-urilor. Tank Girl s-a născut din mintea tânără, haotică și vag fumată a britanicilor J. Hewlett și Alan Martin, trăind într-un univers postapocaliptic, undeva prin Australia. Locuiește într-un tanc, e de meserie un fel de mercenar și are o relație cu un om-cangur mutant. Misiunile ei includ de cele mai multe ori violență, dar ea le tratează cu violență excesivă, haos și alcool, purtându-se de parcă lumea s-ar termina în acel moment și nimic n-ar mai conta. Sunt sigură că dacă aș chema-o în cafeneaua mea drăguță și curată s-ar purta atât de aleatoriu și imposibil, încât am fi date afară și probabil ne-am duce într-o bodegă împuțită, al cărei barman încă doarme cu capul pe barul plin de alcool împuțit. Nici nu știu dacă există acest loc, dar în compania lui Tank Girl sigur l-aș găsi. Dacă eu m-aș mulțumi cu o cafeluță, ea ar turna niște bere, povestind despre o sută de lucruri în același timp, frecându-și chelia și rupând cojile de la bube. De ce aș vrea să ies cu ea? Puțină destrăbălare n-a stricat niciodată nimănui, iar libertatea pe care ți-o oferă desprinderea de inhibiții și curajul de a-ți rade sau colora isteric părul din cap sunt niște calități din ce în ce mai rare în ziua de azi.

Jean Grey, ieșită tot din comicbook world, dar de data aceasta din mintea lui Stan Lee și Marvel, merită un loc aici pentru că este fata bună și cuminte care o ia razna la un moment dat, dovadă că prea multă putere, seriozitate și conștiință de sine strică și te trezești că distrugi totul în cale doar pentru că poți. Jean Grey, inițial singura femeie a echipei X-Men, este plictisitor de la locul ei. Să fim serioși, până și părul îi șade perfect uniform și are o relație cuminte cu un tip plictisitor de bun, Cyclops, omul care arată zeiesc mai ales pentru că… ochelari. Dar cum părerea mea că nimeni nu poate fi la locul său tot timpul este adevărată, Jean Grey o ia cumva razna, într-un fel tipic mutanților. Adică dacă un om banal se manifestă prin violență, Jean se manifestă prin distrus lumi și murit de vreo două-trei ori. Și, ei bine, cu puțin înainte sau fix după momentul în care Jean cedează aș vrea să-mi povestească ea chestii dubioase la o cafeluță în timp ce părul îi stă perfect drept. Adică o fată care umblă cu unul obligat să poarte ochelari pentru că altfel arde tot în jur cu raze laser ar avea măcar ceva

tragicomic de povestit. Ca să nu mai zicem de romanța ei curioasă cu Wolverine, tipul nervos cu lame care ies din nodurile degetelor. Serios Jean, ce vezi la ei? Unul e mai cuminte și spălat pe creier decât tine, iar celălalt e un bătrân nesuferit și violent, care are norocul de a se regenera rapid și umblă permanent cu vreo cinci cuțite de bucătărie în fiecare mână. Normal că urma s-o iei razna la un moment dat.

Întorcându-ne la fete mai puțin desenate și mai mult scrise, aș vrea să am o vorbă cu Olguța. Da, Olguța din La Medeleni. Când eram mică, grăsuță, timidă și plângeam din orice (încă fac asta), mi-a picat în brațe romanul lui Teodoreanu. Cel mai probabil pentru că îl studiam la școală. Olguța a fost prima mea dragoste literară, avea acea putere pe care eu n-o prea găseam în mine și mi-o doream din suflet. De acolo am auzit pentru prima dată de conceptul fetelor-satelit, care gravitează în jurul uneia cu personalitate puternică, ceva ce am numi azi, în spiritul filmelor americane, Queen Bee.

Olguța era o adevărată queen bee încă de mică, era un lider înnăscut, cu o minte haotică. Cred că e înțelept să spun că m-a influențat mult și că am refuzat să termin romanul când am aflat – spoiler alert – că se sinucide la final. Pentru mine Olguța încă trăiește și am avea atâtea de discutat, sunt sigură. Am vorbi poate despre devenire și maturizare, despre supraviețuirea copilului drac-îngeresc și despre fricile noastre cele de toate zilele.

Și ultima, dar nu cea din urmă pe care aș invita-o să șadă pe fotoliul din fața mea, ar fi Elena din Troia, femeia pentru care a ars o cetate și pentru ale cărei picioare, care n-au putut sta unul lângă celălalt, au murit oameni, s-au scris cărți, s-au făcut filme, s-au creat mituri și s-au finanțat multe săpături arheologice. Deși într-un timp se credea că toată treaba cu Troia a fost o poveste, se pare că respectiva cetate chiar a existat și, la fel, au existat și urmele unei asedieri și distrugeri care s-ar asemăna cu cele povestite de Homer.

Elena era soția frumoasă și cam atât a lui Menelau, conducătorul Spartei. Și era atât de frumoasă, încât Paris, fiul conducătorului Troiei, nu numai că se îndrăgostește de ea, dar o și fură. Dar bănuiesc că toți ați văzut Troia și în momentele în care nu apărea Brad Pitt ați fost atenți și la acțiunea filmului. Ei bine, Herodot povestește mai târziu că egiptenii își aminteau că Elena și Paris/Alexandros au cerut la un moment dat azil lor, fiind goniți de Priam (du, prostule, femeia înapoi și cere-ți scuze până nu ne omoară ăștia pe toți), dar egiptenii au refuzat să se bage în treburile dubioase ale grecilor, așa că i-au

trimis acasă. Pentru a avea condiţii bune de navigaţie pe mare, mult preacredincioşii greci aduc sacrificii umane zeilor lor. Egiptenii află şi, întrucât pentru ei era interzisă uciderea oamenilor pentru ritualuri religioase, consideră acest lucru o nenorocire (mai ales pentru că, dacă îmi amintesc bine, sacrificaseră copii/tineri egipteni) şi ucid tânărul cuplu şi întreg echipajul ca pedeapsă. Ei bine, aşa s-ar explica de ce Priam n-a dat-o pe Elena înapoi nici după zece ani de asediu, pentru că sărmana fată frumoasă zăcea pe undeva, pe valea Nilului, de mult putrezită. Asta dacă Herodot o fi aflat ceva corect.

De ce aş sta cu ea de vorbă? Pentru că, să fim sinceri, cât dezastru poate provoca o femeie? Ea a provocat un război şi arderea unei cetăţi. A distrus vieţi, a creat mituri şi o imagine care tot rezistă de aproape trei mii de ani. Aş vrea să văd cât de frumoasă poate fi o femeie încât să-ţi rişti viitorul, liniştea şi poporul pentru ea. Aş vrea să văd cum e să ai pe conştiinţă atâtea suflete şi atâta oroare, doar pentru un bărbat, oricât de frumos ar fi. Aş vrea să ştiu cum e să încetezi să mai fii om, devenind o proiecţie, o sursă de inspiraţie, un concept.

Sunt multe fete şi femei frumoase, nebune, agitate sau libertine pe care literatura ni le oferă. Sunt fete bune, fete rele, fete care s-au sacrificat şi cele care au sacrificat pe alţii. Sunt dominatoare sau dominate, personaje principale, secundare sau episodice. Sunt fete bidimensionale şi superficiale sau mult prea profunde. Dar toate s-au născut din minţi iubitoare şi sunt proiecţii ale idealizărilor noastre cele de toate zilele. Ne dorim să le avem, să fim ca ele. Le proiectăm pe peretele gol al minţii noastre şi dorim să le atingem, să le simţim sau să ni le însuşim. Dar rămânem cu impresii, culori şi parfumuri. Pentru că oricâte femei superbe am găsi în paginile cărţilor, niciodată nu s-a scris despre femeia din faţa noastră, cea de pe fotoliul cafenelei mele sau cea pe care ai văzut-o în bar sau la coadă la supermarket. Şi e întotdeauna mai incitant să o cunoşti pe cea în carne şi oase, pentru că povestea ei nu se termină la ultima pagină şi n-a gândit-o nimeni aşa cum o gândeşti tu, fie că îţi este prietenă, iubită sau fata din tramvai cu surâs fermecător.

20. Sfaturi pentru relații, din câteva romane englezești ale secolului al XIX-lea

de Cristina Stan

Literatura, filmele, cântecele, cred mult că şi reclamele ne-au influenţat de-a lungul timpului, într-o măsură mai mică sau mai mare, concepția asupra dragostei și așteptările de la o relație. Când ne-a lovit însă realitatea, am depistat din fericire şi tendinţa de idilizare care ne înconjoară din toate părţile. Problema e că o parte dintre noi suntem în continuare uşor impresionabili şi ne aşteptăm să găsim în viața reală ba un Mr. Darcy, ba o Julietă, după caz. Dragostea din cărți e însă de multe ori doar a proiecție o dorințelor noastre. E visul ambalat frumos, cu expresivitate și imaginație.

Tragedia lui Shakespeare, Romeo și Julieta, e privită mai mult ca o poveste de dragoste, și nu ca un exemplu propriu-zis de tragedie. Cât de uşor renunță cei doi la familii pentru a-şi împlini dragostea! Cât de repede bea Romeo otravă doar pentru a fi alături de Julieta! Frumos, n-am ce comenta decât că devotamentul e copleşitor (de neverosimil), dar în opinia mea, Shakespeare a vrut să sublinieze mai mult efectele devastatoare ale unei uri între familii: cinci morți. De altfel, prologul piesei anunță de la început: „mândra veche ură/ A izbucnit din nou, prin certuri care,/ Să curgă sânge mult de frați, făcură“. Abia apoi ni se spune de cei doi tineri îndrăgostiți și loviți de soartă. Ordine semnificativă, cred eu.

Recent, o operă clasică a literaturii americane a început să facă foarte multă vâlvă și intră încet-încet în canonul poveștilor triste de dragoste: Marele Gatsby. Văd citate din romanul lui Fitzgerald peste tot – Tumblr, Facebook, Pinterest etc. Tindem să privim iubirea dintre Daisy și Gatsby ca mostră de romantism splendid. Dar ne scapă un aspect. Dincolo de faptul că Daisy nu-l iubește pe Gatsby la fel de tare cum o iubește el pe ea, relația dintre cei doi ilustrează caracterul corupt al visului american, decăderea și nebunia unei generații. Daisy putea să-l aibă pe Jay Gatsby demult, dar a ales viața luxoasă și confortabilă.

Mulţi lectori naivi idilizează povestea dintre cele două personaje şi speră să trăiască ceva la fel de intens. Pentru viaţa reală însă, o Daisy superficială n-ar face decât să conducă la nebunie un Gatsby plin de pasiune, obsedat de a-i face pe plac. Deci, nu o dragoste spre care să aspiri nici aici, se lasă cu tragedie după cum bine ne amintim.

Gândindu-mă la acestea, apoi îndreptându-mi întâmplător atenţia asupra unor romane englezeşti din secolul al XIX-lea, am extras, la modul jucăuş, nişte indicaţii de „aşa nu“ în materie de dragoste şi relaţii.

Raţiune şi simţire, de Jane Austen

Povestea celor două surori cu firi diferite trebuie urmărită cu atenţie. Frumoasa şi sentimentala Marianne se îndrăgosteşte de bărbatul visurilor ei şi nu ezită să-i arate ce simte: flirtează, îi aruncă priviri expresive, îi scrie epistole după ce acesta părăseşte oraşul.

În antiteză, raţionala şi rezervata Elinor se îndrăgosteşte de asemenea de un bărbat, dar nu îşi exprimă deloc sentimentele, păstrând o atitudine prietenească. Marianne are de suferit când îl confruntă pe cel adorat, care o alege pe alta şi o umileşte pe Marianne în public, în timp ce Elinor e răsplătită pentru discreţia sa cu o propunere de căsătorie, deşi mai mult curaj i-ar fi grăbit fericirea. Concluzie posibilă: uneori e bine să nu-i spui omului în faţă ceea ce simţi. Rişti să pari disperat faţă de toată lumea. Pe de altă parte, prudenţa excesivă, aşteptarea şi discreţia pot amâna cam mult un deznodământ favorabil.

Doi ochi albaştri, de Thomas Hardy

Triunghiul amoros din acest roman victorian ne oferă de asemenea o minilecţie importantă. Elfride Swancourt este curtată de doi bărbaţi diferiţi: Stephen Smith, un tânăr ambiţios, şi Henry Knight, un respectabil domn, reprezentant al

societății londoneze. Elfride se simte prinsă între ce-i dictează inima, mintea și așteptările tatălui său. Când tatăl său îl alungă pe Stephen Smith, Elfride recurge la un gest disperat și se mărită cu… lordul Luxellian.

Posibilă morală? Elfride trebuia să-și facă ceva curaj ca să-și înfrunte tatăl. În plus, când ești prins într-un triunghi amoros, nu mai tărăgăna lucrurile și fă o alegere.

Jane Eyre, de Charlotte Brontë

Domnul Rochester este eroul romantic și torturat care a construit un nou fel de așteptări, cel al tipului foarte chipeș și detașat de toate, preferat tocmai pentru atitudinea sa ușor superioară și comentariile răutăcioase. Dar aceste comentarii intrigă și încurcă. Lui Rochester îi ia ceva timp să-și recunoască sentimentele față de Jane, și asta nu doar din cauză că e însurat. Până la urmă povestea se încheie în mod fericit. Dar atenție la oamenii când reci, când calzi. Nu interpretați ca semne de simpatie confuzia pe care v-o provoacă și faptul că nu vă tratează mereu cu blândețe. În viața reală nu prea există domni Rochesteri (sau doamne asemănătoare).

Mândrie și prejudecată, de Jane Austen

Poți să atragi pe cineva doar prin personalitatea ta grozavă. Înainte de a o aduce ca soția sa în conacul Pemberley, Mr. Darcy o considera pe Elizabeth Bennett „suportabilă“, dar nu îndeajuns de frumoasă ca să-l tenteze s-o proclame „una dintre cele mai frumoase femei pe care le cunosc“.

De ținut minte: poate că nu ai lăsat o primă impresie favorabilă, așa că mai încearcă o apropiere, iar respectivul își va schimba părerea despre tine. Tu ai grijă să demontezi prejudecățile, nu le „cultiva“ cum au făcut cele două personaje ale lui Austen.

Middlemarch, de George Eliot

Virginia Woolf spunea despre acest roman că, în ciuda imperfecţiunilor sale, este una din puţinele cărţi scrise pentru oameni maturi. Dorothea Brooke, unul dintre personajele principale, e prinsă între ciocan şi nicovală: nu îşi poate îndeplini ambiţiile caritabile, primi moştenirea şi împlini iubirea pentru Will Ladislaw în acelaşi timp. În cele din urmă se dovedeşte a fi foarte fericită fără bani şi dedicându-şi viaţa mariajului cu Will.

Ce să deducem? Dacă nu iubeşti pe cineva atât de tare încât să renunţi la orice pentru asta, atunci pentru ce te mai strofoci? Iubirea adevărată nu se încurcă în considerente practice, inclusiv cele care au legătură cu scopurile tale în viaţă? Concluzie extremă sau nu, romanul ne dă de reflectat.

David Copperfield, de Charles Dickens

Pe parcursul acestui roman, Agnes Wickfield aşteaptă. Şi aşteaptă, şi tot aşteaptă. Ce anume? Ca David să îşi dea seama, deşi e căsătorit cu altă femeie, că de fapt Agnes este adevărata lui dragoste. Din fericire pentru stoicismul ei, prietenia şi afecţiunea constante sunt răsplătite cu o propunere de căsătorie. Tentaţia noastră, plăcut impresionaţi de ficţiunea lui Dickens, ar fi să urmăm uneori exemplul de rezistenţă al lui Agnes. Big no – NO! Nu poţi să pretinzi că eşti doar prietenul cuiva aşteptând o veşnicie ca el să-şi dea seama că sunteţi sortiţi unul pentru celălalt.

21. Davaiștii vs Trainspotting sau despre junkiști ca exemplu al libertății de a alege

de Ilinca Damian

Dacă Welsh ar fi publicat în 1993 Skagboys (Davaiștii), și nu Trainspotting, atunci nici una dintre lucrările sale ulterioare despre tinerii din Leith nu ar mai fi avut sens. Pentru că Davaiștii, această mică epopee a junkiștilor de pretutindeni, înglobează tot ce s-ar putea spune despre universul închis și halucinant al consumatorilor de heroină. Să citești Trainspotting după ce ai terminat Davaiștii e ca și cum ai insista pe o glumă bună cam mult.

Irvine Welsh spunea, la publicarea romanului Skagboys, în 2012, că o mare parte dintre capitole fuseseră scrise odată cu Trainspotting și a dorit, inițial, să le publice ca short stories, doar că erau cam multe. Mda, cred și eu, când te trezești cu o cărămidă de peste 600 de pagini e cam greu să mai pui în balanță varianta povestirilor scurte. Așa că a mai adăugat, unit, finisat, modificat și a ieșit această apoteotică încheiere a poveștii despre Renton, Sick Boy, Spud, Begbie, Tommy și restul mahalalei din Leith.

Zic încheiere pentru că nu-mi pot imagina ce-ar mai putea scoate Welsh remarcabil după ce a disecat atât de atent fiecare personaj și toată devenirea lor. De asemenea, faptul că ultimul capitol din acest roman se numește „Trainspotting la Gorgie Central“ și anunță subtil goana după droguri din romanul omonim care l-a făcut faimos pe Welsh, al cărui prim capitol se numește „Davaiștii, Jean-Claude Van Damme și Maica Stareță“, consider că este un mod subtil de a lega cele două volume și a face o încheiere ciclică a poveștilor din Leith, unde finalul uneia este începutul celeilalte, ambele prezentând fațete ale aceleiași monede.

Davaiștii apare la aproape 20 ani după publicarea primului său roman, Trainspotting, și urmărește întâmplările acelorași personaje pe vremea când

aveau aceştia în jur de 20 de ani. Ca şi în primul roman, cel mai puternic conturat este Mark Renton, Rent Boy, urmat îndeaproape de tovarăşul său nelipsit, Simon, Sick Boy. Vin şi nelipsiţii Spud, mereu binevoitor, pozitiv şi marcat de o stângăcie şi ghinion direct proporţionale cu bunăvoinţa sa, Frank Begbie, psihopat şi dornic de conflict, Tommy, băiatul bun şi serios, Alison, îndrăgostită pe ascuns de Sick Boy, Johnny Swan, despre care nici acum nu aflăm când s-a apucat de heroină (şi mă gândesc serios că omul ăla aşa s-a născut) şi, probabil, jumătate din colegii lor de şcoală. Pentru că sunt surprinşi la puţin timp după terminarea liceului, încă sunt puternice toate legăturile formate în timpul şcolii şi prieteniile de atunci. Renton este acum student al Universităţii din Aberdeen, mândria vizibilă a părinţilor şi a grupului de prieteni, iar nimeni, în afară de Swan, nu consumă heroină.

Problema cu Davaiştii e că ştii că se termină prost, indiferent că ai citit sau nu celelalte volume, dar pur şi simplu nu te poţi opri din citit. Felul în care Welsh construieşte fiecare cădere, fiecare pas greşit şi gând nesigur, oralitatea discursului şi faptul că niciodată nu ştii ce te aşteaptă la următorul capitol – întrucât cărţile astea arată ca şi cum vreo cinci jurnale intime au fost rupte, iar foile lipite la întâmplare, amestecând perspectivele, naratorii, poveştile. Singura care rămâne în picioare este liniaritatea timpului, singurul indiciu lămuritor este oralitatea fiecărui personaj.

Astfel, ai de-a face cu o întâmplare relatată de vreo doi oameni, cu situaţii privite extrem de subiectiv, uneori te întâmpină un trip dubios, urmat de o intervenţie a autorului care prezintă o situaţie politică, socială pe un ton neutru şi istoricist, de jurnalul de la dezintoxicare ţinut de Renton, Catalogul bolnavilor de SIDA al Comisiei pentru Sănătate şi tot aşa. Culmea e că toate se leagă, formând o reţea de situaţii, personaje, conflicte care abia aşteaptă să izbucnească, bube care stau să se spargă. Oamenii lui Welsh întâi îţi vorbesc şi abia apoi îi conturezi doar prin ochii altora şi prin autocritică. E ca şi cum ai fi orb, iar ei vin pe rând şi îţi spun diverse, ca unui confident, iar singurul tău indiciu pentru a înţelege ceva este tonul şi bagajul de ticuri verbale, frustrări personale şi bârfe la adresa celorlalţi.

Însă deasupra acestora stă grija pe care fiecare i-o poartă celuilalt, legăturile şi loialitatea formate în timp şi respectul reciproc, ascuns ca un defect în spatele înjurăturilor neputincioase şi jignirilor extrem de plastice. Welsh alege limbajul ca principală formă de conturare a personajelor, pentru că, ce-i drept, dacă excluzi aspectul fizic, e singura carte de vizită a contactului direct cu o persoană.

Iar tocmai asta caută şi el, contactul direct, pentru ca atunci când personajul cade, să îi simţi căderea, pentru că ai format deja o legătură.

Davaiştii prezintă lumea suburbiilor, nu neapărat scoţiene, ci general valabile. Problemele socioeconomice ale Marii Britanii în anii ’80, în timpul guvernului Thatcher, nu au fost un caz izolat, şomajul şi sărăcia fiind probleme unanim prezente în societatea noastră. De asemenea, traficul de droguri, lipsa informaţiilor concrete asupra transmiterii unor boli precum SIDA, promiscuitatea şi mizeria locuinţelor sociale fac parte din peisajul urban şi douăzeci de ani mai târziu. Renton, Spud sau Begbie nu sunt personaje tipice Leith-ului, ci tipologii contemporane frecvent întâlnite. Deşi porneşte de la un context concret, o suburbie într-o perioadă de mari frământări sociale, romanul prezintă o realitate valabilă, indiferent de spaţiul geografic din ultimele câteva zeci de ani. Cred că acesta este marele talent al lui Irvine Welsh, de a crea o serie de tipologii contemporane, o lume în care ne-am obişnuit să dăm vina pe cei din jur pentru toate alegerile noastre.

În acest sens, consider cheia de boltă a romanului, următorul monolog al lui Renton: „Să fac legătura dintre Micu Davie şi toate astea: dependenţa de drog, faptu că în curând o să rămân fără iubită, când Fiona intră pe uşă. Pencă Sick Boy, Matty, Spud, ei n-au avut niciun Micu Davie. Nu din cauza asta au nevoie de marfă. Fratele meu mai mare, Billy, şi el era fratele lui, da niciodată n-a fumat nici măcar marijuana. Puţoii care încearcă să-i psihanalizeze pe rataţi scapă din vedere următoru lucru capital: uneori o faci doar pencă-i la îndemână şi aşa eşti tu“ (p. 216).

Toţi alegem în fiecare moment ce viaţă vrem să trăim, iar dilemele davaiştilor prezintă exemplar acest mare adevăr.

22. Portocala mecanică sau despre Bine și Rău prin violență

de Ilinca Damian

Pe coperta interioară a ediției de la Humanitas, ni se povestește cum Burgess s-a apucat de scris în urma diagnosticării unei tumori pe creier care îi mai oferea un an de trăit. Scrie patru romane, ulterior diagnosticul se dovedește greșit, dar el își descoperă astfel vocația de scriitor. Unele surse menționează că romanul a fost scris după ce soția scriitorului a fost victima violențelor unui grup de tineri britanici. Șocat de nefericitul eveniment, Burgess scrie Portocala mecanică încercând să mustre tinerii prin intermediul ei. Cumva, în biografia din 1985, autorul își demite propriul roman, menționând că a fost scris în trei săptămâni pentru bani și că a fost prost înțeles încă de la începuturi.

Ce-i drept, romanul a fost controversat și la fel filmul pe care l-a inspirat, iar, în mare parte, lumea asociază cartea cu violența adolescentină și societățile distopice.

Portocala mecanică este un joc psihologic. La fel cum o portocală nu poate nicicum fi asociată unui mecanism, un om nu poate fi lipsit de voința sa liberă, de judecata sa, chiar dacă aceasta este considerată (de alții) nesănătoasă. Conținutul fluid, gustos, viu și în continuă transformare al portocalei nu poate fi înlocuit de mecanisme, de rotițe, de ceva rece și organizat. Omul trebuie să-și aleagă singur drumul în viață, acesta neputându-i fi impus de reflexe pavloviene conform dorințelor altora. Până la urmă, nici divinitățile care au populat (cel puțin) pământurile eurasiatice, de la Zeus până la Yahve și Iisus, nu s-au amestecat în liberul arbitru al individului.

Alex cel ultraviolent, narator și personajul principal al romanului, este un produs al societății sale. Trăiește într-o lume distopică în care violența juvenilă este peste tot, mergând mână în mână cu lipsa comunicării și indolența celor din jur.

El face parte dintr-un grup de tineri care se „costumează“ într-un anumit fel şi care îşi petrec timpul liber făcând rău gratuit oamenilor maturi, familiştilor şi bătrânilor. Atitudinea de haită şi comportamentul ierarhic denotă totuşi o dorinţă de asociere, marcată prin ritualul vestimentaţiei şi măştii şi prin inventarea unui limbaj codificat, pe care îl înţeleg doar membrii grupului. Tânărul nu este o excepţie de la regulă, nu manifestă un comportament extraordinar, ci se încadrează în statutul pe care i-l propune lumea în care s-a dezvoltat.

Fiind puşi, în prima parte a romanului, faţă în faţă cu lumea, aşa cum o vede Alex, suntem tentaţi să considerăm atitudinea lui nedreaptă, violenţa lui, exagerată şi pe cei din jur, victime. Dar, în ultima parte a romanului, când Alex devine rezultatul tratamentului experimental de extirpare a violenţei şi nu mai poate răspunde în nici un fel afronturilor verbale sau fizice, vedem cum reprezentanţii binelui (poliţia) sau ai înţelepciunii (bătrânii din bibliotecă) sunt mult mai răi decât a fost tânărul vreodată. În primul rând pentru că doresc să facă rău, să se răzbune, să lovească.

Alex savura violenţa pe care o producea, îi oferea acel joie de vivre şi nu avea nici un plan, nici o finalitate. Devenind victimă, călăii lui, mascaţi de aşa-zisul „bine suprem“, îl supun unor violenţe calculate, pragmatice, al căror scop este anihilarea propriilor temeri. Pentru că, dacă Alex era violent din plăcere, din egocentrism şi hedonism, călăii lui sunt violenţi de frică: frica de a nu deveni victimă, de a pierde puterea pe care o au, frica de a greşi.

De la doctorii şi administraţia responsabilă de tratament, până la familie, fostul grup de prieteni şi fostele victime, toţi cei din jurul lui Alex sunt consumaţi de frici şi acţionează sub impulsul acestora. Trecerea lui Alex de la statutul de călău la cel de victimă, situaţiile în care este pus, respingerile din grupurile pe care şi le dorea (familie, prieteni) şi ajutorul oferit de o fostă victimă, ipocrizia şi bunătatea aparentă a conducătorilor îl construiesc, într-un final, ca om capabil de a lua decizii în deplină cunoştinţă de cauză.

În romanul lui Burgess nu există bine, întrucât binele unui individ este răul altuia.

Toţi oamenii folosesc măşti pentru a interacţiona, fie că e vorba de hainele tinerilor sau de masca poliţistului şi a intelectualului, a părintelui iubitor. Singurii care nu folosesc o mască, care nu doresc să-i demonstreze celuilalt cine sunt şi ce pot, fiind unitari în comportament şi singurii stăpâni ai deciziilor lor

sunt preotul și scriitorul, culmea, personajele cele mai izolate, care nu interacţionează cu societatea și nu au putere asupra nimănui. Răul și binele se construiesc doar în funcţie de societate, individul exclus din aceasta fiind, în esență, bun.

Portocala mecanică poate fi considerat un bildungsroman al generației punk și skinheads ai Marii Britanii marcată, în curgerea timpului, de haine provocatoare, machiaje și coafuri iconice și de un simț dezvoltat pentru violență, sânge și bocanci pe post de arme. Romanul este despre maturizare, despre trecerea de la copilul hedonist la adultul conștient, este despre frustrarea de a nu deveni un organism mecanic.

23. Nenorocirile virtuții și deliciile viciului: Justine și Juliette, de Marchizul de Sade

de Alexandra-Georgiana Andrei

Virtute. Viciu. Castitate. Depravare. Inocență. Putreziciune. Da, știu. E doar o înșiruire de antonime parțiale. Mai știu și că unii dintre noi au o plăcere bolnăvicioasă să le gândească în câmpuri lexicale până-n pânzele albe. Pe mine mă determină să mă gândesc cu un zâmbet aproape sadic la Marchizul de Sade.

„Ferește-te de virtute, căci viciul triumfă întotdeauna, iar mizeria va fi oricând disprețuită.“ Mă-ntreb câți oameni m-ar considera amorală dacă eu aș fi scris aceste cuvinte în această ordine. Sau, de ce nu, dacă aș afirma sus și tare că-s de acord cu ele. Respectabilul de Sade le-a scris. Și nu oriunde, ci în prea blamata și prea perversa lui carte, Juliette. Știți voi, soră cu Justine.

Citindu-le în paralel, un om ce se-ncadrează în limitele permise de societate în ceea ce privește mentalitatea și atitudinea le-ar considera revoltătoare. Hai să considerăm totuși că un astfel de individ ar renunța la ele după primele pagini. Și să vorbim ca și cum într-adevăr nu avem „toate țiglele pe casă“. Că nu le-avem. Sunt sigură. Însăși exprimarea mea la plural îmi evidențiază cel puțin fascinația. Sunt părtinitoare, da.

Juliette, o individă ce-n peste 300 de pagini încalcă orice cod moral existent pe Terra.

Ea, o femeie ce-și găsește fericirea în depravare, perversitate, infanticid cu totul egoist, furt, demitizare a religiei din orice punct de vedere, desfrâu, libertinaj. Știți voi, o femeie adevărată pentru care propria plăcere demontează orice urmă de interes pentru soarta celor din jur. Sau cel puțin pentru soarta celor diferiți de ea. Aș îndrăzni să spun, puțini tare la număr.

În ciuda nerespectării oricărei legi aplicabile oamenilor, ea e fericită. Ea își atinge scopul fără nicio urmă de remușcare. Sau scrupule. Dovada bipedă a existenței genei disimulării la femei. Se află-n codul ei genetic. Fără îndoială.

Justine, sora ei. O virtuoasă până-n ultimii pori. Ea, ce e în stare să se jertfească pentru a respecta ceea ce ea consideră că se-ncadrează în categoria Binelui. Stupoare, zău. De ce? Păi, poate pentru că toate întâmplările prin care trece îi demontează orice tip de credință în existența onestității umane. Și ea se-ncăpățânează să creadă. Într-atât de mult, încât până și reprezentanții divinității pe pământ îi favorizează degradarea. Halal.

Se încăpățânează să nu accepte furtul, omuciderea, niciun fel de complicitate, desfrâul, prostituția. Și pentru ce? Că oricum sfârșește mai rău decât soră-sa. Și trăiește într-o mizerie și o sărăcie lucii.

Așa-i că toată enumerarea aia de la început începe să-și schimbe sensul? Sau măcar ordinea? Așa-i. De Sade a văzut ceea ce oamenii încearcă ori să disimuleze, ori să modifice complet. Să minimizeze până la suprimare. Știți voi, „ghilotinarea“ sperie orice urmă de imoralitate. Fie ea reală sau pur și simplu imaginară.

Să mă explic. Juliette mi-a arătat cam cât de pervertit și orgiastic posibil, că oamenii care par sau ar trebui să fie cei onești, cei altruiști, cei morali sau cei religioși sunt, de fapt, cei mai decăzuți din toate punctele de vedere. Mai ales dacă ocupă și poziții importante în societate și sunt respectați și considerați monumente de pietate. Nimic mai fals.

Păi și-atunci? Noi, restul, ce facem? Că în momentul în care crezi în ceva cu sfințenie și acel ceva se dovedește a fi nimic altceva decât o reprezentare cel puțin convingătoare a ipocriziei, începi să te pierzi. Păi atunci de ce să mai crezi? Nu-i ca și cum ceea ce s-a demonstrat la finalul celor două cărți, pe care le putem numi generic Fericiți cei viciați, căci pentru ei se deschid toate drumurile, schimbă cu ceva ridicarea viciului la grad de virtute și redenumirea virtuții prin viciu.

Marchizul de Sade surprinde tot ceea ce este considerabil cangrenos în comportamentul și-n gândirea umană. Și-atunci, de ce asta e singura cale care pare să cunoască succesul, bogăția, plăcerea? Să n-aud acum că fericirea nu le integrează și pe astea, că o să resimt un nou val de fățărnicie venind tumultuos

spre mine.

Juliette este caracterizarea a tot ce poate fi blamabil, păcătos, aproape sinistru într-un om. O femeie. Justine este întruchiparea a tot ce este drept, leal, ireproșabil. Tot o femeie. Doar că, spre deosebire de toate cărțile, începând cu „cea de căpătâi“, binele nu mai pare să triumfe, ci să atragă numai negativism și abuzuri. Evident că nu ne place. Că doar e un anacronism, nu-i așa? Tot ceea ce știm că știm despre limitele acceptabilității umanității este… fals?

Întrebarea, de fapt, este alta. Ce e mai lipsit de veridicitate și de onestitate? Să urmezi o cale pe care o consideri veridică pentru că ți-a fost inoculată de alții care-au pățit ca tine sau să faci ce-ți trece prin minte ca să ajungi acolo unde vrei să ajungi? Și dacă alegi prima cale, chiar nu te minți? Dac-o alegi pe cea de-a doua, nu minți pe altcineva? Depinde ce ți se pare mai grav.

Ce facem? Admitem că și Răul poate să-nvingă? Bine. Trebuie să recunosc că eu o înțeleg pe Juliette. Da, știu. Stupoare. Ce nu e de înțeles la a face orice îți stă în putință pentru a ajunge cât mai departe de mizerie?

Bineînțeles, scopul nu scuză mijloacele. Dar asta nu-nseamnă că acțiunile nu pot fi înțelese înainte de a fi blamate. Atenție, nu spun că nu o înțeleg pe Justine. Ar fi fals. Iar eu sunt orice, numai capabilă de ipocrizie nu. Extrapolând încăpățânarea ei de a face lucrurile așa cum consideră ea că trebuie la realitatea înconjurătoare-mi, mi se pare doar că atitudinea ei este ceva mai mult neverosimilă. Atât.

Să mă-nchei, mie-mi place Marchizul de Sade. Oricine îl blamează nu știe să se uite atent în sine și să-și vadă dacă nu acțiunile, măcar gândurile și pornirile cărora nu le dă ascultare. Așa că, pudici dragi și oameni revoltați, nu vă mai mințiți! Am încheiat.

24. Estetica urâtului și creaturi umane printre oameni dezumanizați: Quasimodo și Frankenstein

de Alexandra-Georgiana Andrei

Ne lovim de aparențe. Le lăsăm să își prindă rădăcini în jurul nostru și să crească până nu ne mai vedem de ele. Suntem atât de obișnuiți să nu acordăm șanse, încât blamăm orice reprezintă o fațadă. Nu mai știm să empatizăm cu estetica urâtului, ne regăsim optând pentru tencuieli și var lavabil ce ascunde defecte, încât ne înecăm în superfluu.

Eu reușesc să număr pe degete oamenii din jurul meu care cred în ceva mai mult decât zece secunde de interacțiune și vorbe golite de individualism. Socializarea disfuncțională mă face să cred din ce în ce mai mult că suntem niște măști din care au crescut trupuri, nu că le-am preluat ca pe niște figuri de plastilină pe care să le modelăm după bunul plac și mai apoi să ne exercităm abilitățile de olărit și să le solidificăm. Să ne dăm ocazia să ne transfigurăm.

Oamenii de la care te aștepți cel mai puțin pot fi un pic mai umani decât cei de la care ai așteptări să fie. Și de fapt nu sunt. Ăsta este cazul personajului numit Quasimodo din Notre Dame de Paris de Victor Hugo. Autorul ni-l înfățișează ca pe o arătare sinistră, reprezentând un soi de monstruozitate ce-și găsește alinarea doar în ungherele întunecate ale catedralei Notre-Dame. De altfel, într-o singurătate aș zice eu nocivă, fiind îndepărtat și batjocorit de oameni din cauza fizicului respingător.

El este considerat o reprezentare a Răului pe pământ, defectele sale din naștere fiind evidente: o mare cocoașă și un mare neg ce-i acoperă ochiul drept. Pe deasupra, surzește din cauza bătăilor clopotului din catedrală.

Singurul său sprijin uman este reprezentat de Claude Frollo, stăpânul său. Acesta încearcă s-o răpească pe frumoasa țigancă Esmeralda pentru a-și satisface

nevoile trupeşti. Tentativa eşuează, Quasimodo este reţinut. Ea resimte o milă crescândă, el dezvoltând o dragoste pentru blândeţea şi nevinovăţia sa. Cu toate acestea, Esmeralda nu reuşeşte să-l iubească niciodată, resimţind o repulsie faţă de fizicul său dizgraţios, fiind îndrăgostită de chipeşul căpitan Phoebus. Cu alte cuvinte, liniştea, naivitatea şi blândeţea sa ajung să fie considerate secundare. Esmeralda moare, Quasimodo părăsind Notre-Dame, fără a fi găsit. Se pare că a mers şi s-a înfometat în groapa în care erau păstraţi cei decedaţi şi a murit ţinându-şi fiinţa cea mai dragă în braţe.

Cea care n-a fost în stare să-i răspundă într-un mod pozitiv la sentimente. Cea care s-a lovit de toate barierele ridicate de societate, ce considerau că oamenii repugnanţi fizic sunt înzestraţi cu o personalitate bazată pe cruzime, duritate şi întunecime sufletească.

Quasimodo n-a reuşit să-i demonstreze Esmeraldei faptul că fizicul său respingător era mai puţin important. În scena în care umple vaza frumoasă cu flori ofilite, iar pe cea umilă cu flori înmiresmate şi frumoase, nu reuşeşte decât s-o determine pe frumoasa ţigăncuşă să strângă la piept „natura moartă“ din vasul împodobit.

Toată povestea asta tristă şi finalul dramatic, tragic, nu-mi fac decât să-mi demonstreze că oamenii nu pun preţ pe frumuseţea şi blândeţea măruntaielor decât foarte rar. Spre deloc. Aşa că eu nu ştiu de restul, dar pe mine mă-ntristează mlaştina asta a neşansei în care ne zbatem şi mai rău ne afundăm. Un produs aparent dezgustător al naturii poate fi un om mai om decât alţi oameni. Eventual artificializaţi.

Pe de altă parte, un produs la fel sau mai dezgustător al unei mâini de medic, al unei persoane, se poate dovedi a fi un pic mai rău. Uimitor, nu? Ce monştri poate crea mintea unui om! Frankenstein, de Mary Shelley, mai exact Creatura care preia numele Creatorului Victor Frankenstein.

Acesta reuşeşte să contureze un om artificial din părţi distincte, o făcătură de dimensiuni impresionante. După ce-i reuşeşte experimentul, devine timorat de propria-i creaţie şi o renegă şi o izgoneşte. Singurătatea, imposibilitatea de a se regăsi acceptat de către oameni îi favorizează dezvoltarea adaptabilităţii. Dar în van. Monstruozitatea chipului şi a trupului întrece orice semn de bunătate şi ataşament, acesta fiind din ce în ce mai alungat şi spurcat de către oamenii la a căror companie accede până la obsesie. Până la crimă, chiar. Una pe care n-o

plănuiește, ci care se întâmplă. Din dorința acerbă de a fi un om ca toți oamenii.

Pus față în față cu al său creator, din nou, îi cere să-i construiască o parteneră de viață, pentru a-l scăpa de singurătatea ce-l macină. Acest Victor, o presupusă victimă, un om incapabil să-și asume responsabilitățile faptelor sale, însă capabil să-și plângă de milă necontenit, nu reușește să înțeleagă ce i se cere. Desigur, fiind prea ocupat să se simtă deplorabil. E greu să accepți că acțiunile tale s-ar putea să aibă consecințe pe care nu reușești să le prevezi. Ca să vezi, nu toți suntem Zei.

Așadar, monstrul se dovedește a fi mai uman și mai supus nevoilor decât cel ce s-a gândit că ar fi o idee bună să experimenteze un nou joc ce ține de Viață. Unul nereușit. Am ajuns să empatizez cu o crimă sau o serie de crime, înțelegându-i singurătatea. Asta reușește să te facă din om neom.

Ambii monștri sunt mai blânzi decât oamenii din jurul lor. Adevăratele pocitanii sunt pe interior. Se ascund adesea sub cele mai frumoase chipuri. Și pot fi capabile de cele mai hidoase acte. Pot fi niște sluțenii cu un odor cadaveric.

E dezamăgitor cum se schimbă registrele de valori ale oamenilor. De fapt, nu știu dacă pe unii îi pot numi oameni. Mi se pare un cuvânt profanat de straturi maligne de mizerie. Și nu mă refer la cea care se poate curăța. Vreodată.

25. Alisa în Țara Minunilor de pe Carol 53

de Carla Francesca Schoppel

Casa Carol 53 mi-a atras atenţia în urmă cu mulţi ani. Drumul pe care îl parcurgeam zilnic îmi era trasat astfel încât să mă strecor pe bulevardul Carol şi să admir casele de pe o parte şi alta a străzii. În timp, casa pe care o vedeam părăsită, cu poarta zăvorâtă parcă pentru vecie sau cel puțin până când urma să se dărâme de la sine, a început să prindă viață. A început să găzduiască petreceri, expoziții, dialoguri de tot felul între artişti.

Fie că am participat la piese de teatru, bazaruri, sesiuni de improvizație muzicală sau proiecţii de film, Carol 53 a arătat de fiecare dată publicului că încurajează orice inițiativă, câtă vreme susține comunicarea dintre interese, pentru dezvoltarea socială şi culturală.

Dincolo de fascinația față de dimensiunile casei şi de aerul său vechi, am fost surprinsă să descopăr într-una dintre vizitele mele că o parte a casei protejează câteva cărți. Gândită pe modelul unei biblioteci publice, cea de la Carol 53 împrumută celor interesați volume. Nu este necesar vreun permis vizat, ci doar promisiunea tacită că trupul textului va fi returnat pentru a fi apoi dat mai departe. În plus, rafturile primesc oricând chiriaşi noi.

Pereții scorojiți, tavanul înalt şi bolțile frumos ornamentate ale acestei case amintesc de viețile desfăşurate aici începând cu anul 1912, când a fost construită. Piesele de mobilier completează decorul, amintind de odăile de studiu ale scriitorilor rămaşi nemuritori prin operele lor. Miroase a vechi şi a umezeală, a bibliotecă. Inclusiv în sala de bibliotecă pare că ai făcut o călătorie în timp. Cărțile au însă nevoie de un mediu ferit de intemperii, spre a fi păstrate vreme îndelungată.

Potrivit ecourilor unor tulburări obsesiv-compulsive aproape pe ducă, nu am rezistat să nu fac ordine printre rafturi. Vedeam de fiecare dată cărțile

dezordonate. Se umbreau unele pe altele, toate fiind parcă destinate abandonării. Îmi părea că titlurile merită mai mult respect, fiind necesară aranjarea conform afinităților lor. Astfel, am hotărât să le împrietenesc folosind criteriul obișnuit, organizându-le în funcție de domeniu.

Date fiind dimensiunile acestei biblioteci, am simțit că mă aflu într-adevăr în casa cuiva, descoperind plăceri și intimități. M-am gândit totuși că rafturile sunt libere donațiilor, așa că aici se adună fel și fel de chiriași, amestecându-se gusturi numeroase. De aici a pornit și dificultatea de a cerne zonele de interes în așa fel încât la final să alcătuiesc un univers compact, din lecturi atât de diferite.

Pentru început am găsit multe titluri din literatura universală. Apoi, am zărit autorii români, care mi-au amintit de lecturile obligatorii din timpul școlii. Basme, povești la care mi s-a chircit inima în special în vacanțe, când zilele lungi erau doar pentru călătoriile în lumi fantastice, au ieșit toate la lumină. Mi-am văzut câte puțin vârstele, cunoscând poate afinități viitoare. La fel de bogate sunt colecțiile de artă și arhitectură, cu albume frumos ilustrate și cu reviste de specialitate în limba română sau în limbi străine.

Am găsit până și cărți de rugăciuni sau biblii pentru copii. Am răsfoit benzi desenate și ziare, cărți tehnice sau de gastronomie, vechi manuale de istorie și latină adunate toate parcă din bibliotecile mamelor și ale copiilor care au părăsit cu mult timp în urmă acest gen de lectură. M-au bucurat puținele cărți de filosofie și sociologie menite a ne introduce în istoria ideilor.

Cărțile copilăriei mi-au prilejuit emoțiile cele mai puternice. Reîntâlneam toate aceste lecturi, amintindu-mi cu drag de Fram ursul polar, în aceeași ediție ca aceea a copilăriei mele. Nu o mai văzusem niciunde, iar dacă ar fi purtat numele meu scris cu litere de tipar, pe prima pagină, aș fi știut sigur că îmi aparținea. Capra cu trei iezi, care stătea pe etajera camerei mele, era acum înaintea ochilor mei și mă vedeam copil aievea.

Câteva ilustrații decupate mi-au amintit de încercările mele de colaj, pentru care trebuia să fac autopsia bietelor animale de pe hârtie. Se pare că mai făcuse și altcineva asta. Sufeream în taină la amintirea secvențelor tragice, care încă îmi par nepotrivite copilului cu experiență de viață limitată, atât de ușor afectat de cele mai obscure comportamente sau întâmplări. Probabil, tocmai aceste exemple de „așa nu“ ne-au pregătit pentru jocul funebru al atitudinilor defectuoase.

Credeam că deja mă aflu în paradisul de care amintea Borges atunci când vorbea despre biblioteci. Totuşi, spre finalul acestei organizări mi-a picat în mână cea dintâi şi actuală prietenă, Alice în Ţara Minunilor, carte pe care nu îmi mai amintesc de câte ori am citit-o până acum. Într-o ediţie veche, tradusă Alisa în Ţara Minunilor, mi s-au înfăţişat ilustraţiile lui Ionuţ Beşteliu, alături de o traducere cu care nu eram familiarizată. Cartea mă aştepta, ştiind câte alte ediţii am adunat între timp, ca pentru a salva de la o potenţială dispariţie această cea mai frumoasă poveste din lume.

După ultimele sortări, biblioteca îşi schimbase complet înfăţişarea. Titlurile se aflau de acum la vedere, fiind uşor de găsit, în funcţie de preferinţele potenţialului cititor.

„Așa s-a făurit povestea de pe-al minunilor tărâm.

Așa, plutind pe îndelete, năzdrăvănii am tot scornit

Și-acum, că povestirea-i gata

Și echipajul mulțumit,

Voioși cârmim barca spre casă –

Căci soarele e-n asfințit.“ (Alisa în Țara Minunilor)

26. Patru biblioteci fictive din care nu aș mai ieși niciodată

de Carla Francesca Schoppel

Dacă vrei să cunoști un om, privește la biblioteca sa. Înțelege ce anume i-a bântuit nopțile sau ce l-a ținut în pat într-o zi de marți. Trage cu ochiul la iubirile ce i-au smuls un oftat adânc, în timp ce el se ghemuia rușinat de sentimentele încercate. Poți surâde la aventurile care i-au oprit suflarea sau poți desluși zonele în care mintea sa a încâlcit și descâlcit ideile filosofilor.

Dincolo de bibliotecile la care avem acces ori de câte ori trecem pragul casei cuiva, avem biblioteci pe care le-am vizitat în miezul lecturii. Discutăm adesea despre ele, cu îngândurare și nostalgia specifică, simțindu-le aievea, ca și cum ne-ar aparține pentru eternitate.

Cimitirul cărților uitate din Umbra vântului, de Carlos Ruiz Zafón

Daniel are privilegiul de a pătrunde în cimitirul cărților uitate și de a-și alege un titlu din întinderea de volume. Cartea aleasă îl învață că cititul îl putea face să trăiască tot mai intens, că îi înapoia vederea pe care o pierduse. În acest cimitir, fiecare carte prezentă a fost cândva prietenul cel mai bun al cuiva. „Locul ăsta e un mister, Daniel, un sanctuar. Fiecare carte, fiecare tom pe care-l vezi are suflet. Sufletul celui care l-a scris și sufletul celor care l-au citit, l-au trăit, l-au visat. Ori de câte ori o carte își schimbă proprietarul, ori de câte ori privirea alunecă pe paginile ei, spiritul său crește și se întărește.“

Dacă volumul ales de Daniel a deschis misterioasa aventură, mă întreb câte alte drumuri întortocheate ar fi putut fi parcurse dacă destinul oferea întâlnirea cu altă carte. Intriga romanului se lărgește într-atât, încât aventura cititorului devine aceeași cu a personajului Daniel Sempere. Ne temem împreună și suntem mânați de aceeași forță nemaivăzută pentru dezlegarea misterului. „Cărțile sunt oglinzi: vezi în ele numai ceea ce ai deja în tine.“

Destinul nostru a fost acela de a-l însoți pe Daniel și de a ne așeza sub semnul tainic al cărții găsite. „Odată l-am auzit pe un client obișnuit al librăriei tatei zicând că puține lucruri îl marchează pe un cititor atât de mult ca prima carte care își deschide cu adevărat drum spre inima lui. Acele prime imagini, ecoul cuvintelor pe care credem că le-am lăsat în urmă ne însoțesc toată viața și clădesc în memoria noastră un palat unde, mai devreme sau mai târziu – indiferent câte cărți am citi, câte lumi am descoperi, câte am învăța și câte am uita –, ne vom întoarce.“

Cartea aceasta a fost parcă cea dintâi carte citită. Într-un mod neașteptat, am trăit de-a lungul lecturii cu sentimentul că autorul mi se adresa mie, nu unui cititor oarecare. A vorbit pe limba mea, determinându-mă din umbră să devorez toate celelalte volume și să fiu condusă de fiecare dată în reveriile mele spre cea mai frumoasă bibliotecă din lumile imaginate.

Oceanul cu Șuvoaie de Povești din Harun și Marea de Povești, de Salman Rushdie

Din cartea lui Salman Rushdie putem desprinde o mulțime de motive pe care autorul le-a folosit pentru a-și cuceri auditoriul. Lumea fantastică în care ne atrage prin darul povestitorului Rașid promite în special accesul la o minunată bibliotecă imaginară. „Oceanul cu Șuvoaie era de fapt cea mai mare bibliotecă din univers. Și pentru că erau sub formă fluidă, poveștile aveau puterea de a se schimba, de a se transforma în noi versiuni ale lor înselor, de a se uni cu alte povestiri devenind astfel mereu alte și alte istorii; așa că, spre deosebire de o bibliotecă de cărți, Oceanul cu Șuvoaie de Povești era mult mai mult decât un depozit de basme. Nu era mort, ci viu.“

Cine oare nu s-ar da de-a dura prin acest ocean nesfârşit în care clocotesc cele mai frumoase imagini şi cuvinte, în unitate? Să avem acces la acest ocean înseamnă să pătrundem tainele prin care cuvintele se încheagă pentru a povesti despre monştri şi prinţi, despre păduri şi aventuri spectaculoase, până la a ne coborî în tenebrele angoaselor, cu simţăminte încercate – măcar prin imaginaţie – de om.

Biblioteca labirintică a abaţiei din Numele trandafirului, de Umberto Eco

În biblioteca labirintică a abaţiei m-am rătăcit. În primul rând fiindcă încercam să deslușesc misterul care construiește narațiunea, apoi fiindcă dimensiunile și secretele sale păreau cu adevărat în fața ochilor mei. „Biblioteca este compusă dintr-un număr nedefinit, poate chiar infinit de galerii hexagonale, cu ventilatoare enorme în centru, înconjurate de balustrade foarte joase.“ Am fost copleşită de claritatea descrierilor. Biblioteca în care doar abatele avea acces neîngrădit m-a făcut să mă simt un martor invizibil care trișează la sorți. „Biblioteca se apără singură, e de nepătruns precum adevărul pe care îl găzduiește, amăgitoare precum minciunile pe care le păstrează. Labirint al minții, ea este deopotrivă un labirint pământesc. Poți să intri, dar nu poți să mai ieși.“

Momentul în care arde biblioteca face ca numai amintirea să pară, măcar pentru o vreme, un sertar sigur. Accesul la adevăr este suspendat, până când totul va fi din nou revelat celor care născocesc printre nervurile lumii. Între lecții despre poțiuni și pietre magice, aflăm despre scrieri antice și fascinanta muncă a copiștilor. Frumusețea bibliotecii ne seduce și ne menține în adăpostul ei, chiar și după închiderea cărții. Cel ce o pătrunde rămâne pentru eternitate acolo.

Biblioteca Bestiei din Frumoasa şi Bestia

O îndrăgim pe Belle întâi de toate fiindcă este un cititor pasionat. Cu fiecare carte deschisă, ea călătorește în numeroase lumi, primind confirmarea că trebuie să existe o altă viață în afara satului său. Citind, ea sfidează banalul oferit de un spațiu atât de cunoscut, în care se întâmplă mereu aceleași lucruri și din care este salvată doar de lectură. Bibliotecarului din sat îi poartă nemărginită recunoștință. Cu toate acestea, biblioteca pe care i-o oferă Bestia este cel mai frumos cadou, care depășește imaginația oricui.

Lumière anunță la întrebarea lui Belle „Aveți o bibliotecă?“: „Oh, da! Bineînțeles! Cu cărți! Munți de cărți! Păduri de cărți! Cascade… de cărți! Mlaștini de cărți! Mai multe decât ai putea citi într-o viață! Cărți despre fiecare subiect studiat vreodată, cărți ale fiecărui autor care a pus stiloul pe hârtie“. Totuși, abia când Bestia trage draperiile ferestrelor înalte, pentru a ne pune față în față cu munții de cărți, înțelegem nemărginitul paradis al cărților. Rafturile sunt dispuse până la înălțimi aproape de neatins. Ele cuibăresc volume care să ocupe câteva vieți de stat în acest adăpost.

27. Literatura rusă și neliniștile personajelor ei

de Olimpia Rusu

Scriitorii ruși s-au făcut remarcați mai ales prin puterea lor de a scoate în evidență cât mai mult omul – omul simplu, omul cu o viață aparent liniștită, însă înconjurat de situații critice ale existenței interioare. Deși văzute în ansamblu ca fiind niște personaje care nu ies cu nimic în evidență (nici măcar cu fizicul) la prima vedere, totuși ascunzându-se cu grijă în locuințele lor, acestea surprind prin unicitatea gândurilor, trăirilor prea profunde pentru societatea în care își duc existența zi de zi.

Romancierii ruși își propuneau să atragă prin maniera lor unică de a descrie cele mai „violente“ sentimente cu care are de-a face o persoană într-o anumită perioadă de timp. Ei pun sufletul uman și psihicul pe primul plan și mai puțin pe modul în care ei își desfășurau activitățile zilnice. Dacă ar fi să ne luăm după Dostoievski, am putea pune accent pe faptul că scriitorul rus iubește omul și mai puțin omenirea: „Cine iubește prea mult omenirea, acela, în general, nu este în stare să iubească omul în particular“.

În majoritatea romanelor rusești, mai puțin în cele scrise de Lev Tolstoi, putem întâlni un personaj aparent simplu, dar cu o încărcătură emoțională extrem de grea; un personaj a cărui gândire afectează capacitatea lui de a se mai modela în jurul societății în care trăiește și care devine o simplă jucărie a obsesiilor și a ideilor pe care și le-a creat de-a lungul timpului. De obicei, personajul realizează că are o problemă, însă știe că este prins în țele neliniștii psihice, de aceea unele acte pe care le face sunt conștiente.

El își vede sfârșitul tragic și nu se mai împotrivește, dimpotrivă, participă într-un mod asiduu la distrugerea inerentă a sa. Așa cum impresionantul Oblomov al lui Goncearov este conștient că nu va putea să iasă din starea de letargie, ciudat combinată cu teama de societate, mai putem adăuga și personajele care ajung să se sinucidă pentru că nu mai pot trăi cu convingerile și ideile pe care ei înșiși și

le-au făurit, iar aici putem să ni-l aducem aminte pe groaznicul Kirillov (Demonii, de Dostoievski).

Eroii ajung să se izoleze şi să urască într-atât societatea, încât să creadă că un singur pas în mijlocul acesteia le-ar putea periclita viaţa. „Lumea, societatea? Cred că mă trimiteţi cu tot dinadinsul în această lume şi societate ca să-mi tai orice poftă să mă mai duc acolo. Viaţa… dacă şi asta e viaţă! Ce poţi găsi acolo?“ (Oblomov, de Goncearov)

Personajelor li se accentuează perfect laturile bolnave şi cele mai înspăimântătoare gânduri. Căutarea adevărului şi a unei posibile soluţii la problema lor se încearcă pe tot parcursul romanului rusesc. Scriitorul se lasă pradă firii ciudate a personajului pe care îl creează şi îi dezgroapă chiar şi cele mai ascunse părţi ale sufletului său.

Lupta sinelui este un fel de zabitîie liudi (bătut de viaţă, bătut până la moarte), iar sfârşitul acestuia este unul fie liniştit, de parcă niciodată un Oblomov nu ar fi existat, fie unul tragic şi violent.

Să nu uităm de Goliadkin (Dublul, de Dostoievski), care îşi duce zilele punându-şi aceleaşi întrebări obsesive, cum ar fi teama că ar putea să îşi piardă locul modest de muncă şi că altcineva, un chiar alt EL pe care toată lumea îl laudă şi îl respectă, i-ar putea lua locul într-o zi. El este omul umil, cu o încredere în sine destul de mică, preocupat întotdeauna de celălalt el, acela care iese în evidenţă prin perspicacitate, perseverenţă şi galanterie. Obsesia gândului ajunge într-un final să îi provoace personajului un adevărat atac şi să înnebunească, culminând cu accese şi afirmaţii şocante strigate în gura mare: „Sinucigaş tâmpit ce sunt!“.

Aşa cum afirma Turgheniev, nu-l putem omite nici pe Puşkin – „Cel mai artistic dintre toţi scriitorii de astăzi“. În Dama de pică, considerată ca fiind culmea perfecţiunii artistice, ideea câştigului de bani se înrădăcinează atât de adânc în mintea personajului, încât acesta începe să aibă halucinaţii, atingând apogeul nebuniei în momentul în care dama de pică din cartea de joc îi „face cu ochiul“.

Trebuie să recunoaştem că doar în romanele ruseşti putem găsi o adevărată analiză a gândirii umane. De obicei, nu sunt recomandate firilor care se pierd prea repede, doar nu se doreşte ca cineva să ajungă să îşi pună anumite întrebări existenţiale, care sunt evitate de atâtea ori cu luciditate şi bună-ştiinţă. Ce lucru bun ar putea ieşi din întrebarea esenţială pe care şi-o pune Beltov în romanul

Cine-i de vină? al lui Herzen. „N-aveam decât 14 ani. Acum am dat peste 30 de ani. Ce mă așteaptă oare în viitor? Înaintea mea e numai negură, o cale searbădă, monotonă. E prea târziu să încep o viață nouă și mi-e cu neputință să continui viața de până acum. Câte planuri am făurit, câți oameni am întâlnit. Și totul s-a sfârșit prin trândăvie și singurătate.“

O privire mai puțin atentă te face să crezi că operele rușilor sunt populate de adevărați rataţi ai societății, când, de fapt, aceștia sunt simpli oameni care fug de societate, așa cum și societatea fuge de ei și îi înlătură cu ușurință.

Dacă stăm să reflectăm puțin, eroii romanelor ruseşti sunt doar oameni care au avut vise și așteptări cândva, dar fiind cuprinși de avalanșa gândirii instabile, plină de contraziceri și idei fixe, au rămas pur și simplu niște victime de la care ar trebui să învățăm câte ceva. Până și visătorii, pe care Dostoievski îi numește „spaima Petersburgului“, cad în aceeași capcană.

Din literatura rusă putem învăța multe despre trăirile interne și ne putem asocia cu ușurință câte unui personaj, important este să învățăm să ne detașăm de obsesiile lor și să privim altfel gândurile care apar zi de zi în mijlocul societății în care am ales să trăim.

28. Curiozități despre câțiva scriitori ruși

de Olimpia Rusu

Cei fascinaţi de literatura rusă cunosc prea bine modul în care eroii firului narativ se luptau cu sinele lor şi cu cele mai terifiante gânduri care ar putea izbucni în mintea oricărui om. Nu mulţi cunosc însă ceea ce stătea în spatele omului care îşi transforma ideile în adevărate opere de artă. Cel ce scrie se oglindeşte perfect şi în pielea personajelor pe care le descrie, mai ales cel care creionează stări şi sentimente. Este puţin probabil ca un scriitor să nu-şi fi făcut un portret literar în nenumăratele sale opere.

Având atâta putere de a înțelege cele mai obscure trăiri, autorul s-a luptat mai ales cu el însuși, dar și cu mediul în care trăia și în care își desfășura activitatea literară. Mulți dintre aceștia au trecut prin adevărate frici, lupte nesfârșite cu alcoolul (Esenin, de exemplu), jocuri de noroc (Dostoievski) sau singurătate (Evghenii Baratînski).

Fiindcă a trăit 15 ani în Moscova, într-o casă aflată lângă un cimitir de nevoiași (criminali, sinucigași, săraci etc.) și lângă un spital, foarte multe descrieri de personaje din romanele lui Dostoievski sunt de fapt aduceri aminte a celor văzute în apropierea lui. Personajele lugubre, dar şi obsesia lui de a-i descrie fizic pe mulţi dintre eroii malefici ai romanelor, ca fiind ciupiţi de vărsat şi umflaţi la chip (de altfel, motivul acesta se regăsește în multe romane din literatura rusă), nu sunt decât o oglindire a celor cu care a interacţionat în copilărie sau adolescență.

Viața cât mai aproape de natură reprezintă și trezirea sufletului și a sentimentelor nobile, era de părere Tolstoi. În Iasnaia Poliana, Tolstoi obișnuia să lucreze pe câmp alături de țărani, să taie lemne pentru iarnă, să scoată apă din fântână și să coacă pâine. În Moscova a încercat să își păstreze același stil sănătos de viață și obișnuia chiar să meargă pe jos și câte 20 de kilometri. Acest lucru îi dădea forța de a scrie și îi alimenta cu succes noile fire narative pe care urma să le transpună

pe foaie. Dar chiar dacă ducea un stil de viață sănătos, Tolstoi avea anumite convingeri despre el însuși de care nu putea să scape. Astfel, în Jurnal, el a notat principalele lui defecte: netemeinicia (nehotărârea, nestatornicia, inconsecvența), faptul că era o fire dificilă, dezagreabilă, orgolioasă și mai ales avea obiceiul de a trândăvi.

Nemuritorul Pușkin era încătușat de gânduri fixe și credea foarte mult în superstiții. De aceea, în timpul ceremoniei nunții sale, când unul dintre inele a fost scăpat pe jos, iar ambele lumânări s-au stins brusc, Pușkin a luat aceste semne ca fiind de rău augur pentru căsătoria sa. Se pare că teama lui s-a îndeplinit după numai șase ani, când Pușkin l-a provocat pe D'Anthis (amantul Nataliei Pușkina) la un duel, după ce aflase că acesta ar fi avut o aventură cu soția sa. Pușkin a murit în timpul acestui duel.

Gogol nu avea încredere în talentul lui de scriitor. După ce a scris jumătate de roman (Suflete moarte, romanul pe care l-a finalizat în opt ani), în luna februarie, pe fondul unei crize nervoase provocate de depresiile nenumărate de care suferea, Gogol a aruncat în sobă tot ce scrisese. Îi făcea plăcere să stea în camera lui și să scrie toată dimineața, oprindu-se numai pentru a lua prânzul, întorcându-se apoi din nou în cameră pentru a continua să scrie până la șapte seara, când cobora să ia cina. Aceste lucruri le făcea cu seriozitate în fiecare zi.

Se vorbește despre sfârșitul tragic al acestuia. După câțiva ani de la moartea sa, Gogol a fost dezgropat pentru a fi mutat în altă parte, însă cei care au asistat la deshumare au constatat cu groază că trupul lui era întors cu fața în jos. Scriitorul romanului Suflete moarte a fost îngropat, probabil, în timp ce se afla în comă.

Evghenii Baratînski a preferat singurătatea. Dezgustat de societatea tot mai fadă, a renunțat la viața socială, preferând să trăiască aproape de casă, împreună cu soția sa. Un cuplu apropiat acestora a povestit că obișnuiau să se plimbe în fiecare dimineață la ora șapte în grădină, după care luau prânzul la ora cinci și se culcau la ora nouă seara. Deși nu trecuse de vârsta de 25 de ani, el își pierduse în totalitate interesul de a se mai duce la petreceri sau de a mai avea o viață socială activă.

Planul lui Ostrovski a fost acela de a părăsi teatrul și viața de la oraș și de a deveni fermier, însă entuziasmul lui nu a durat foarte mult. Se pare că lumea zgomotoasă a urbanului i-a învins dorința de a face altceva în afară de scris.

Goncearov nu se putea denumi scriitor până la demisie. Mihai Novicov dezvăluie începutul literar al lui Ivan Goncearov, autorul romanului Oblomov, prin faptul că acesta încerca să se împartă între slujba banală și literatură. Până la demisie, el refuza să se considere un scriitor profesionist, alegând doar să își scrie anumite idei pe ciorne, ca mai apoi să le lege în ceva mai real. Recunoștea că atunci când lucra pentru altcineva, scria chinuit pentru el însuși și se îndoia mereu de valabilitatea celor realizate. Mai întâi aduna grămezi de material, constând în ciorne, planuri, descrieri succinte de personaje, urmând să treacă la redactarea operei când considera că scăpa de anumite circumstanțe care îi atenuau forța creatoare.

29. Freud și analiza paricidului la Dostoievski

de Cristina Stan

Sigmund Freud, tipul medicului cu o vastă cultură literară și filozofică, aplica psihanaliza asupra operelor lui Goethe, Hoffmann, Dostoievski, Ibsen, sugerând că acestea ar reprezenta sublimarea originilor nevrotice ale respectivilor scriitori. În eseul său, Dostoievski și paricidul, apărut în 1928, întemeietorul psihanalizei își permite o interpretare a operei scriitorului rus prin prisma biografiei sale. Conform lui Freud, Dostoievski ar fi suferit de anumite conflicte oedipiene care s-au reflectat mai ales în romanul Fraţii Karamazov.

Alături de Oedip rege și Hamlet, a treia mare operă din literatura universală care pune problema paricidului, asociat cu rivalitatea sexuală pentru o femeie, este opera Fraţii Karamazov. Freud îl consideră cel mai bun roman scris vreodată (Einstein, Wittgenstein și Heidegger erau de aceeași părere).

În ce privește personalitatea celui care l-a scris, punctul ei slab ar fi, în opinia psihanalistului, faptul că în loc să fi devenit un învățător, un eliberator, prin inteligența superioară și dragostea sa față de oameni, Dostoievski s-a supus autorităţii lumești, religioase, venerând până la urmă ţarul și Dumnezeul creștin. Ce vrea Freud să spună? Dostoievski s-a limitat la a alege calea ușoară? Și-a pus singur piedică unui destin mai grandios?

Scriitorul, jucător împătimit de ruletă, a fost adesea suspectat de ticăloșie pentru că alegea subiecte incomode în romanele sale, care implicau personaje violente, criminali, firi egoiste și oameni venali. Freud justifică chiar prezența unui sado-masochism pornit din instinctul extrem de distructiv al autorului: sadic cu ceilalţi în lucruri banale și sadic cu el însuși, deci masochist în lucrurile mari, păstrând totuși blândețe și generozitate față de ceilalţi în lucrurile importante, după ce își canaliza instinctul distructiv (din nefericire) către sine.

Nevroza de care-l suspecta Freud pe scriitor ar proveni din eșecul lui în a se

împăca cu caracterul său instinctual, dublat de personalitatea complexă, sadică. Un simptom al acestei nevroze este presupusa epilepsie (nedemonstrată ştiinţific total) a autorului, ale cărei crize au fost declanşate la optsprezece ani de uciderea tatălui său. Acest eveniment a fost adesea asociat de numeroşi biografi cu paricidul din Fraţii Karamazov. Nucleul nevrozei lui Dostoievski, spune Freud, este reacţia sa la trauma pierderii tatălui.

Înainte de crizele epileptice, Dostoievski ar fi suferit în adolescenţă de crize thanatice. Ce scriitor tenebros, aţi spune. Cauzate de frica de moarte, aceste crize erau nişte stări de somn letargic, care din perspectiva psihanalitică indică identificarea cu un mort – cu o persoană într-adevăr moartă sau cu una în viaţă, dar căreia i se doreşte moartea – şi aici ajunge Freud în miezul problemei. De cele mai multe ori, persoana căreia băiatul îi doreşte moartea este propriul tată. Crizele thanatice erau un soi de autopedepsire; pentru că i-a dorit moartea tatălui, se punea în locul lui, în ipostaza de mort (masochismul de care pomeneam mai sus). Odată cu moartea efectivă a acestuia, deci prin concretizarea fantasmei, crizele thanatice s-au transformat în cele epileptice, având la bază tot identificarea punitivă cu tatăl.

Bântuit de un complex oedipian, după cum demonstrează Freud prin aceste investigaţii în copilăria şi adolescenţa scriitorului, Dostoievski era dezbinat între ura faţă de tată şi dragostea faţă de el. Acest cumplit conflict interior s-a transpus în tema paricidului din Fraţii Karamazov, rezultând o operă artistică grandioasă. Cei patru fraţi din roman reprezintă fiecare, prin caracterul şi actele lor, câte o ipostază a autorului:

• cinicul Ivan, neîmpăcat cu autoritatea religioasă, cu mersul sucit al lumii, scârbit de tatăl său, pe care-l detestă;

• hedonistul Dmitri, sfâşiat între două tendinţe: a se căsători cu prostituata Gruşenka, pentru care rivalizează cu propriul tată, dedându-se astfel instinctului, pornirii naturale, sau cu o fată din societatea bună, adică a se supune moralităţii societăţii;

• blândul Alioşa, care îşi ia în spate păcatele familiei, încrezător în bunătatea oamenilor, generos – partea profund umană a lui Dostoievski;

• bastardul Smerdiakov, cel care îl ucide pe Feodor Karamazov, adică tendinţa paricidă (refulată în inconştient de Dostoievski) cea mai evidentă, sublimată

artistic mai mult în acest copil bastard, decât în Ivan şi Dmitri.

Freud e de părere că toți trei fraţii, Ivan, Dmitri şi Smerdiakov, sunt vinovaţi pentru paricid, nu doar cel din urmă, argumentând că, psihologic, toți și-au dorit-o și poartă astfel o vină morală, mai ales cine a binecuvântat-o (Ivan). Dmitri și-o dorea ca să nu mai întâmpine piedici pentru a ajunge la inima Gruşenkăi, iar Ivan, din repulsia puternică pentru tatăl grosolan, senzual, abject. Reușita estetică a construcției celor trei personaje constă în modificările și deghizările operate de Dostoievski asupra propriei fantasme thanatice, asupra tendinţei paricide care i-a împovărat existența.

Psihanaliza abil aplicată de Freud poate şoca pe mulţi dintre adoratorii scriitorului rus sau îi poate fascina în aceeaşi măsură, căci sporește complexitatea unei personalităţi aparte. Revelaţia acestor tensiuni sufleteşti puternice, a dilemelor morale şi a conflictelor psihice atestă de fapt ingeniozitatea și umanitatea unuia dintre cei mai mari scriitori ai lumii.

30. Trei veri, trei cărți românești, același subiect: Comunismul

de Patricia Lidia

August 2011. Căldură. Pe un șezlong, la umbră, citesc Sînt o babă comunistă!, a lui Dan Lungu. De alături, un bătrânel se holbează obsedant asupra copertei. „Ce citeşti?“, mă întreabă curios. Vocea raţiunii îmi spune să mă fac că nu aud, că sunt prea cufundată în text. Sînt o babă comunistă!, mă aud spunând. Instinctul câştigase. Bag nasul înapoi în carte, mi-e teamă să mă uit la faţa lui. Nu mă pricep la jocul mimicilor. „Era bine pe vremea aia… Aveam serviciu, casă, eram fericiţi…“, începe nenea să spună… Filtrul gândirii se interpune între noi. Nu pot să nu remarc o asemănare cu Emilia, personajul cărţii: nostalgică după perioada comunistă, îndărătnică la tot ceea ce este nou, tradiționalistă până în măduva oaselor, apropiată vechilor obiceiuri şi alegătoare convinsă a foştilor comunişti, îmbrăcaţi acum în hainele democraţiei.

Nimic nu schimbă şi nimic nu pare a transforma, în viitor, în altceva, aceste persoane. Are mare dreptate Dan Lungu. Frânturi din povestea vecinului meu de şezlong încă îmi atrag atenţia: „Eu am crescut la ţară, părinţii mei erau agricultori… Era greu, mie nu îmi plăcea să dau cu sapa, fugeam cu zilele de acasă, dar când mă găsea tata mâncam o bătaie soră cu moartea (…) apoi m-am angajat la Electroputere Craiova, casa era casă, masa era masă, soţia, soţie. Am cunoscut-o acolo, era magazioner, ştii? Era cea mai frumoasă din uzină la vremea aceea! Înainte era mai bine…“ Conexiuni nu contenesc să apară: romanul lui Dan Lungu este construit pe trei nivele temporale: copilăria de la sat, povestită din perspectiva fetei rebele care doreşte să ajungă cât mai repede la oraş pentru a scăpa de „înţărănirea“ forţată, urmată de tinereţea adultă, când fata ajunsă femeie descoperă în oraş o formă de monotonie fericită, un loc de muncă stabil, bine plătit şi cu stres minim, iar în final prezentul, personajul la vârsta a treia. Zâmbesc.

Nenea Vasilică, așa mi s-a recomandat, mă invită la un mic. „Sunt vegetariană!“, mă trezesc că îi spun, și eu șocată de minciuna inventată pe loc. „Voi și prostiile astea occidentale! Pe vremea mea, masa era masă!“, îmi repetă el. Ce coincidență, mă gândesc. Citesc, încercând în minte să imit tonul partenerului meu de taifas: „Alain a luat o salată și doi pești leșinați, cu o feliuță de lămâie, de m-am speriat că ține regim. Am crezut că mă înșelasem în legătură cu ficatul. Dar nu, cică așa mănâncă ei, te miri ce, trei lulele, trei surcele. Frugal și dietetic. De-aia ajung să trăiască nouj’ de ani, de le ies copiii la pensie așteptând moștenirea. Ei, când ies din serviciu, îs binemersi, se apucă de vizitat lumea. Ei și japonezii. Țucu a luat o ciorbă de burtă și ceafă la grătar cu cartofi prăjiți. Mie nu prea mi-era a mânca, așa că am luat cinci mici cu muștar“. „E târziu“, mă aud spunând, „trebuie să plec!“. „Pe mâine la aceeași oră?“, mă invită politicos. Mă îndoiesc.

August 2012. Am ajuns să urăsc soarele. Nu soarele, căldura. Nu căldura, canicula. Mai sunt două luni și plecăm în concediu. La Polirom e reducere la cartea Un singur cer deasupra lor, de Ruxandra Cesereanu. Dau un search pe Google: o carte despre comunism. WTF, mă gândesc, e fix un an de când am citit despre comunism prima oară. Click, click, ok, ok, comandă.

O săptămână mai târziu, pe noptiera mea, 30 de proze scurte reunite sub titlul Un singur cer deasupra lor așteaptă să fie citite. Ce bine că nu am viață socială, mă gândesc, pe căldurile astea o carte bună, un pahar cu apă rece, un aparat de aer condiționat și un pat confortabil sunt tot ce am nevoie. Rând pe rând, prin fața ochilor mei se succed personaje tot mai interesante: studenți, pionieri sau învățători, iubiți sau ascultători de Europa Liberă, domnul Ionescu, care nu este de acord să își părăsească locul numit „acasă“ ce urmează a fi demolat, minerul aflat la prima „mineriadă“ cu dorința de a devenit bodyguardul președintelui, torționarul fioros din Experimentul Pitești, Ceaușescu și Iliescu și mulți alții.

Nu mă identific cu ei. Anii din buletin sunt cu prea puțin peste anii ce au trecut de la Revoluție. Și totuși, pe când închid cartea, rămân cu un gust ciudat. Îmi explică Constantin Pișteа ce e acest sentiment: „E ca atunci când muști cu poftă dintr-un fruct și-ți dai seama că e stricat. Nici măcar n-ai cui să te plângi: autoarea te-a avertizat încă de la prima proză, cea care se cheamă chiar «Poveste», că, în anii la care se referă volumul, Dumnezeu l-a lăsat pe Diavol să-și facă de cap. Astfel că, între oameni și Diavol, n-a mai rămas decât cerul, ca unic apărător, dar de multe ori și cerul s-a dovedit inutil“.

August 2013. Fatidicul august. Perioada propice, pare-se, pentru (pseudo)ficţiune despre comunism. Pe noptiera mea stau în aşteptare trei cărţi, printre ele şi O telenovelă socialistă, de Doru Pop. Nu-mi plac telenovelele, asta o ştiu din copilărie. Dar la fel de bine ziceam că nu mă pasionează nici comunismul şi uite-mă la a treia carte pe această temă. Aşa că i-am dat înainte.

Ştiu că numele lui Doru Pop nu îţi e cunoscut, dar surprizele vin întotdeauna de acolo de unde nu te aştepţi, mă încurajez singură. Deja îmi şi imaginez, X se îndrăgosteşte de Y, dar Y este fiica lui Z, pe care X îl toarnă la Securitate ori de câte ori are ocazia, fie că e adevărat ce spune, fie că sunt invenţii personale, Y află, îl înfruntă pe X, Z este arestat şi torturat şi moare în închisoare, Y moare de inimă rea şi X se sinucide.

Dar nu e chiar aşa. În cazul de faţă, Doru-naratorul (care, deşi foloseşte persoana I şi coincide în diverse aspecte cu autorul romanului, nu este una şi aceeaşi persoană) rememorează amănunte ale convieţuirii cu bunicii, cu mama, cu tatăl vitreg detestat, ale morţii tatălui, ale prieteniilor de la bloc, ale procesului educaţional socialist, ale chinurilor din armată. Iar pe X, Y şi Z i-am identificat (într-o oarecare măsură, dar nu în aceeaşi poveste ca şi cea construită de mine) în persoana fiicei secretarului de partid pe judeţ, care are tot ce îşi doreşte, dar nu poate primi prieteni la ea acasă şi îşi pierde minţile din cauză că nu se poate mândri cu ce are, X se rade pe tot corpul pentru ca Y să-l accepte drept iubit, dar aceasta se simte acum ruşinată de propria pilozitate şi îl împinge pe pretendent spre alcoolism cu firea ei dificilă.

31. Printre cele mai tari beții din cărți

de Cristina Frîncu

În calitate de protagonist al unei beții vei constata că indicatorul tău interior al plăcerii țopăie de la „băi, dă-mi o bere că mor de sete“ la „stai că mă duc la budă, îți explic teoria stringurilor când mă întorc“, ajunge țanțoș la „nu-i așa că toate femeile astea mă vor la așternut?“ și de la un punct încolo cade în gol până-ți zumzăie în cap același refren „vreau să dorm și să vomit, poate invers“.

Ziua următoare nici măcar nu mai poți vorbi despre vreo plăcere, pentru că ai gura încleiată și mintea ți se împotmolește constant în nisipurile mișcătoare ale amintirilor din seara trecută. Asta e irelevant, pentru că imediat ce o să te simți mai bine vei povesti cuiva ce beție tare-ai tras și acel cineva te va privi oarecum invidios, pentru că el de regulă bea suc. Sau confund eu compătimirea cu invidia?

Posibil, dar ceea ce vreau să spun este că o beție nu poate fi tare de la început până la sfârșit, deși ficatul tău o va considera suficient de dureroasă. Va avea justificările ei inedite, momentele ei de originalitate, consecințele ei incredibile, însă mă voi folosi de ghilimele ca să pot vorbi cu conștiința împăcată despre cele mai „tari“ beții din cărți.

Am ales câteva scene cu o concentrație ridicată de excentricitate, umor și uneori grotesc, departe de linia clasică a aventurii care începe în cârciumă și se sfârșește trezind persoana necunoscută și sforăitoare din cealaltă parte a patului, că de așa ceva ne putem bucura toți în câteva ore, numai să vrem.

Beția umanizatoare din Epopeea lui Ghilgameș

Ca să-l învețe minte pe Ghilgameș să se mai poarte precum un tiran nesuferit, zeița Aruru l-a modelat din lut pe Enkidu și mai întâi l-a trimis să fugărească gazele și să sugă lapte direct de la sursă. Procesul umanizării lui Enkidu începe cu ajutorul unei femei de bine, Shamhat, care-l inițiază insistent vreo șapte zile în tainele amorului. Shamhat îl duce apoi la o stână pe Enkidu și-l spurcă la bere și pâine, chestii pe care acesta nu le mai văzuse în viața lui.

Îndemnat de târfa antică, Enkidu bea șapte urcioare de bere și-ncepe să cânte de bucurie. Fața îi devine strălucitoare și de atâta entuziasm se spală și se unge cu uleiuri, astfel încât începe să arate a om, iar când află de la un trecător despre mârșavul Ghilgameș, i se urcă sângele la cap și pleacă spre Uruk să facă dreptate.

Ce mi se pare dubios în toată tărășenia este faptul că, dacă citești rezumate ale poemului, nu ai șanse să dai de partea cu șapte urcioare de bere, toată lumea tace mâlc și preferă să-i atribuie lui Shamhat meritele însuflețirii bruște a lui Enkidu. Sunt de acord că șapte zile de amor fac minuni, dar în poem stă scris clar că Enkidu arată a om abia după ce cunoaște berea, nu femeia.

Beția biblică din Vechiul Testament

Ce fac femeile pentru propășirea speciei când divinul găsește de cuviință să extermine toată partea bărbătească din zona de proximitate, adică desfrânatele cetăți ale Sodomei și Gomorei? Își îmbată bătrânul tată cu vin și profită de el în stil biblic, adică intră la dânsul, se culcă și se scoală fără ca adormitul ghiuj, Lot cel preferat de Dumnezeu, să-și dea seama ce se întâmplă în așternutul personal.

„Și au îmbătat pe tatăl lor cu vin în noaptea aceea; și în noaptea aceea, intrând fata cea mai în vârstă, a dormit cu tatăl ei și acesta n-a simțit când s-a culcat și când s-a sculat ea.“ Istoria s-a repetat și-n seara următoare, când fiica cea mică a ascultat de sfatul celei mari și-a purces la infama alcoolizare pentru săvârșirea incestului perpetuator al speciei. Din toată treaba asta eu deduc două chestii: prima, că Lot și fetele lui stăteau bine cu rezervele de vin, pentru că altfel mândrele s-ar fi culcat amândouă cu dânsul din prima seară, oricum bătrânelul era prea matol ca să mai priceapă ceva. Și a doua, că vinul era puterea-ursului,

dacă Lot a fost la înălțime deși grav turmentat.

Beția anti-Brigitte Bardot din Calea Victoriei, de Cezar Petrescu

Ion Ozun și Leon Mătăsaru cutreieră cârciumile până dimineața, în cel mai pur stil bețivănesc. Ajung în Arizona-bar cu ajutorul „unui taximetru cu mers în zig-zag și cu facultatea de a trece vertiginos prin ziduri și prin stâlpii de felinar“. Vor să intre pe fereastra barului, dar li se deschide ușa. Ion Ozun amenință că-l bate pe Leon Mătăsaru pentru că-l compromite, iar Leon renunță la fereastră și intră până la urmă pe ușă.

Găsește un câine jigărit și-l îndoapă „cu răbdare de doică, turnându-i pe gât șampanie cu lingurița. Pe urmă îl ridică de pielea cefei și îl botează cu un gâlgâit de șampanie în cap“. Apoi urcă potaia pe masă și „îi jură duios că l-a adoptat, încât nu vor mai fi amândoi singuri pe lume, ca niște orfani.

— Am să te duc la baie, pă-ătosule! Și-o să ne cumpă-ăm amândoi aine noi… Am să-ți cumpă-ă on zu-ăgălău ș-on paadesiu, o să ne p-imbăm ca i-ște bo-ei, pă-ătosule!“.

Până la urmă, cu toată șampania și cu toată iubirea manifestată de Leon Mătăsaru, cățelul fuge ca un ingrat pe sub mese. Ingrat, ingrat, dar cinstit: nu i-a furat portmoneul.

Beția porcească din Ferma animalelor, de George Orwell

Cine preferă mustrarea „Ai băut ca un porc!“ este posibil să aibă în vedere porcii lui George Orwell. Ignoranți în tainele spirtoaselor, râmătorii au dat iama-n pivnițele fermei, au tras la măsea până s-au făcut muci și-au început să cânte diverse bucăți mai mult sau mai puțin muzicale, printre care și imnul Animale din Anglia, căzând apoi lați pe altarul mahmurelii.

Geamătul postbahic „văleu, mor, nu mai beau în viața mea“ este înlocuit de tovarășul Napoleon cu un decret care pedepsește consumul de alcool cu moartea. După ce trec efectele intoxicării, cea de-a cincea poruncă este optimizată într-un mod decent, zic eu: „Niciun animal nu va bea alcool ÎN EXCES“.

Beția cu implicații ginecologice din Sâmbătă seara, duminică dimineața, de Alan Sillitoe

Arthur este personajul principal și dă gata o halbă de bere în maxim o pagină. Leșină și se rostogolește pe scări dacă bea șapte ginuri plus unșpe beri, dar nu se compară cu amanta lui, Brenda. Pentru că înainte de a fi amanta lui Arthur, Brenda este soția altcuiva; perspectiva unui copil ilegitim o determină să urmeze un sfat… cel puțin răscolitor: „să facă o baie fierbinte cu gin fiert, să stea în ea timp de două ore, să fie cât de fierbinte poate ea să suporte și să bea o jumătate de gin“.

Și asta în timp ce Arthur privește scena ca la televizor. Mă mir că nu i-a zis Brendei, bătând-o amical pe umăr, „Lasă, dragă…cui pe cui se scoate“.

Beția tragică din Balerca de Amontillado, de Edgar Allan Poe

Fortunato l-a supărat cândva pe Montresor, iar un Montresor insultat este un Montresor răzbunător, să se știe. Îl întâlnește pe amicul condamnabil pe stradă, costumat în paiață, că doar e carnaval, și-l momește cu o balercă de Amontillado. Fortunato, deja abțiguit bine, nu rezistă la gândul vinului și insistă să-și ajute prietenul cuprins de dubii cu o degustare la dânsul în pivniță.

Până să ajungă ei la butoiașul cu Amontillado, Fortunato își înmoaie buzele și ultima fărâmă de luciditate într-un șip de médoc, apoi într-un vinișor de Graves. Bietul Fortunato era probabil lemn de beat, căci nici nu-și dă seama când e înlănțuit de granit și zidit de viu în pivnița lui Montresor.

Beţia intergalactică din Ghidul autostopistului galactic, de Douglas Adams

Planeta lui Arthur Dent a fost aruncată în aer într-o dimineaţă, el a ajuns îmbrăcat în rochie pe o navă spaţială, apoi a fost azvârlit din navă, aruncat în aer, împuşcat, insultat, dezintegrat, lipsit de ceai şi chinuit în general, noroc cu prosopul, obligatoriu în caz că te ocupi cu autostopul prin galaxie, că şi-l mai punea pe cap din când în când, ca să nu vadă ce face.

Ei, şi Arthur ajunge la un moment dat la o petrecere „blocată într-o îmbrăţişare cumplită cu o navă krikkitiană, cele două semănând un pic cu două raţe, una încercând să creeze o a treia raţă în interiorul celei de-a doua raţe, în acest timp a doua, încercând din răsputeri să explice că nu se simte pregătită pentru o a treia raţă acum, că nu e sigură că vrea ca o a treia raţă să fie creată de acea primă raţă şi cu certitudine nu în vreme ce ea, a doua raţă, zboară“.

Cât despre petrecerea în sine, nu pot decât să bănuiesc că a fost o bacanală universală, dacă e să ne luăm după miezul petrecerii descris de Arthur: „zgomot, căldură sufocantă, amestec haotic de culori violente care răzbăteau prin atmosfera încărcată de fum dens, covoare pline cu sticle, scrum şi resturi de avocado şi un mic grup de pterodactili îmbrăcaţi în lurex care s-au năpustit asupra rezervei lui de retsină, chirăind «O nouă plăcere, o nouă plăcere!»“.

Beţia care strică dinţii din Însemnări dintr-un bordel turcesc, de Phillip O’Ceallaigh

Radu şi Andrei beau nişte beri în camera lor de cămin studenţesc. Mă rog, camera era a lui Andrei, că Radu stătea acolo în calitate de soţ dat afară din casă de soţie.

E vară, vreme lipicioasă, băieţii beau bere şi filează femei de la balcon. La un

moment dat, unul ars de soare care purta „pantaloni bufanți de țigan“ se ia de ei, îi cheamă pe trotuar să dea explicații, Radu îl trage pe Andrei după el și amândoi dau cu botul de asfalt și în mod repetat de picioarele ăluia ars de soare, care-avea și el un prieten. Radu se alege cu doi dinți sparți și uite-așa îți strică berea dinții mai abitir decât bomboanele.

Beția călătorului în timp din Rip Van Winkle, de Washington Irving

Mi s-a mai întâmplat să pierd seriale la televizor din cauza somnului indus de câteva pahare în plus, dar ani întregi încă n-am aruncat pe apa sâmbetei, cum a făcut Rip Van Winkle. Nu că ar fi vrut, săracul. Rip Van Winkle a plecat ca de obicei la plimbare în pădure, ca să scape de nevasta gâlcevitoare.

Se plimbă el o vreme, ajunge pe culmea munților Kaatskill, vânează veverițe, se odihnește și tocmai când se îmbărbătează suficient ca să se-ntoarcă la soție, dă de un bătrânel straniu care poartă pe umăr un butoiaș de rachiu. Cei doi ajung la o reuniune ciudată, unde participanții sunt serviți de Rip Van Winkle cu rachiul în cauză, din care se simțea și el ispitit să bea. Ceea ce a și făcut, până l-a luat somnul. S-a trezit mulți ani mai târziu, cam confuz. Uite-așa a ratat Rip Van Winkle Revoluția Americană.

Beția cu fantome din The Shining, de Stephen King

Jack Torrance se bucură tare când găsește barul hotelului, al cărui îngrijitor pe timp de iarnă este, plin cu băuturi și oameni. Ce contează că oamenii sunt mai degrabă fantome și că el a renunțat la alcool de când i-a rupt accidental mâna lui fi-su, barmanul Lloyd îl servește cu martini și gin până când Jack ajunge să danseze cu o ectoplasmă sexy și aproape se lasă convins de maleficul hotel să-și expedieze soția și copilul pe lumea cealaltă.

Spre dimineață, când dispar fantomele, Jack se extaziază că barul este încă plin cu băuturi, păcat că pică din picioare și se lovește la cap înainte să-și mai toarne un păhărel.

Beția înflăcărată din Lucky Jim, de Kingsley Amis

Jim Dixon este un norocos, într-adevăr, mult mai norocos decât alți bețivi, așa cum oricine își poate da seama din scena următoare. Jim e beat turtă, ajunge acasă, bea niște apă și se îmbată mai tare, încearcă să se întindă în pat dar „camera începe să se înalțe pornind din colțul de jos, din dreapta, al patului, părând să se mențină totuși în aceeași poziție“. Tulburat, se așază pe marginea patului și, stupoare, camera „își recapătă nemișcarea“.

Se mai joacă o vreme de-a întinsul pe pat care atrage după sine mișcări nenaturale ale camerei, până când reușește să adoarmă. Remarcabil este că reușește să se și trezească, simțindu-și gura ca și cum i-ar fi fost „folosită drept latrină de vreo creatură minusculă a nopții, care își dăduse duhul acolo“ și cu pătura ciuruită de arsurile provocate de țigara aprinsă în timpul nopții… de el? sau de un vagabond care se adăpostise lângă el pe timpul nopții? Ce mai contează…

Beția de la o nuntă Zen din povestea lui Bukowski, Marea nuntă Zen

Poate că nu este cea mai tare beție bukowskiană, dar am ales-o pentru că are niște faze care merită tot respectul bețivilor de pretutindeni. O să povestesc puțin ce s-a întâmplat la nunta asta Zen și când ajung la faze fac un semn discret.

Buk este cavaler de onoare la o nuntă oficiată de un mare maestru Zen. Bea câteva păhărele de scotch cu apă ca să-și calmeze nervii, confundă un puștiulică pletos cu o puștoaică și-i promite că or să se căsătorească într-o zi. Apoi începe

ceremonia și urmează prima fază: „am observat urechile Maestrului Zen în lumina lumânărilor. Lumina bătea prin ele, ca și cum ar fi fost făcute din cea mai subțire hârtie igienică. Maestrul Zen avea cele mai subțiri urechi pe care le văzusem vreodată. Asta era ceea ce îl făcea un sfânt. Trebuia să am urechile alea!“.

Se termină abureala cu ceremonia, Buk o pupă pe gură pe mireasă și-l felicită pe Maestrul Zen, își smulge cravata, o aruncă și se năpustește spre platourile cu mâncare, de unde ciugulește ceva și se întoarce la scotchul cu apă. Îl vede pe Maestrul Zen ieșind pe ușă, iese și Buk după el și urmează a doua fază: „Hei, Maestre! Ori îmi dai urechile alea bengoase, ori țoalele alea bengoase de pe tine – halatul ăla de baie cu neoane!“.

Și-ncepe să-l bată pe Maestru, până când Maestrul îi aplică o lovitură de karate care-l trimite pe Buk între niște cactuși. După ce-și revine se apucă s-o violeze pe mama miresei, nu e lăsat în pace, scoate cadoul de nuntă la înaintare, dar nici cu ăla nu are prea mult noroc – e un coșciug mititel căptușit cu postav roz.

Ajunge până la urmă la pușcărie din cauza unei reclamații stupide, cum că ar fi încercat să violeze două doamne pe stradă. Ultima fază e că Buk declară polițiștilor că el „niciodată nu ar încerca să violeze două femei în același timp“.

32. Despre câteva personaje care dorm

de Carla Francesca Schoppel

Somnul rânduiește activitatea noastră, oferind o lume compensatorie, care funcționează cu reguli diferite celor din diurn. În vis, fiecare parcurge pentru sine o aventură atât de asemănătoare experiențelor intime oferite de lectură. Ne-am obișnuit să citim despre personaje a căror viață este imitația celor cunoscute de noi. Năzuim să vedem puse în oglindă cât mai bine viețile personajelor, cu comportamente și aspirații specifice nouă. Adesea trecem cu vederea tocmai latura magică a vieții, incluzând aici componenta onirică, de parcă acest spațiu al imaginarului ar fi fals din capul locului.

Vorbim puțin despre ceea ce visăm, în special fiindcă pare semnificativ numai pentru noi scenariul fantasmagoric la care am participat. Să citesc despre relația cuiva cu somnul îmi apare drept cea mai intimă experiență la care aș putea să iau parte. Somnul, ca derulare a trecutului și ca prezentare a unui viitor imprecis, exprimă adesea boli ale sufletului. Alteori, aduce sedimentele unor dorințe ascunse, scoțând la iveală slăbiciuni sau puteri rareori exersate în stare de veghe.

Personajele care visează îmi dau sentimentul că aventura mea cu textul este privilegiată, că mi-a fost permis accesul la acea lume incomunicabilă și subiectivă a visătorului. În acest fel pot să îmbrac atât haina cititorului, cât și pe aceea a personajului pe care îl însoțesc într-un somn comun.

Timpul și spațiul visului dizolvă granițele pentru cel care le pătrunde, făcând totul posibil.

Casa somnului, de Jonathan Coe

Un fost cămin studenţesc devine clinică şi centru de cercetare a persoanelor care suferă tulburări de somn: „Oameni care vorbesc în somn, somnambuli, oameni care dorm prea mult sau prea puţin, oameni care uită să respire în somn, oameni care visează urât… toate astea la un loc“. Somnul este tratat în funcţie de aportul pe care îl are în viaţa fiecărui personaj. De la statutul de boală care se doreşte vindecată, somnul devine şansa de a vindeca, oferind călătorii onirice cu tâlc.

Pentru narcoleptici ca Sarah, acest subiect reprezintă aspectul care îi pune în pericol relaţiile sociale. Insomniacul, în schimb, stă la graniţa dintre lumea visătorului şi a stării de veghe. Deşi cunoaşte lungirea orelor, înţelege totodată dezavantajele aduse de absenţa nălucilor specifice visului.

În casa somnului sunt completate chestionare de conştientizare a somnului, în care sunt evaluate aspecte ale somnului din seara precedentă. Acţiunea cărţii devine cu atât mai intrigantă cu cât personajul Sarah se cufundă în confuzia generată de faptul că nu poate distinge între ceea ce s-a întâmplat şi ceea ce a fost visat. Fiind condamnată să trăiască între cele două lumi, încearcă să le integreze în relaţia cu ceilalţi pentru a construi o lume unitară: „Dimineaţa, când se trezise, substanţa visului i se întipărise pe scoarţă ca o amintire vie, dulce-amăruie. Era convinsă că lucrul pe care-l visase avusese loc în realitate“.

Gregory, iubitul ei, este obsedat de somn şi de tulburările lui. Pentru Terry, dormitul era echivalentul unei explorări nocturne. Visele sale erau „ale unei frumuseţi cvasiparadiziace; vise despre grădini scăldate în lumina soarelui, privelişti dumnezeieşti, picnicuri stropite cu ambrozie şi partide perfecte de sex care combinau oarecum extazul carnal cu inocenţa adamică. Vise care împrumutau prospeţimea celor mai pure şi mai idealizate amintiri din copilărie, aflate dincolo de puterea de invenţie a celui mai rodnic, împlinit şi asiduu fantezist. În fiecare noapte avea parte de asemenea vise. În fiecare noapte îl seduceau şi-l chinuiau, măcar de atâta lucru era sigur“.

Alice în Ţara Minunilor, de Lewis Carroll

Alice aţipeşte într-o zi însorită şi îndată i se arată Iepurele Alb, cu vestă şi ceas, pe care îl urmăreşte spre vizuina sa. Oricât de curioasă este Ţara Minunilor, totul

îi pare aievea. Cu greu încearcă să integreze ideile sale despre lume în Țara Minunilor, din care caută drumul spre ieșire. Întâlnește animale vorbitoare, joacă crichet cu flamingo și arici și este dezorientată înaintea pedepselor aspre și absurde date de Regina de Cupă. Logica ilogicului construiește o ordine pe care numai oniricul o poate accepta ca fiind valabilă. Alice se adaptează curioasă, iar noi adoptăm bucuroși atitudinea personajului nostru. Suspendând regulile cu ajutorul cărora ordonăm realitatea din starea de veghe, ne uităm în cele din urmă viața pentru un rol nou.

Tema oniricului șterge identitatea, însă asigură devenirea, asumând metamorfoza specifică eroului pierdut într-un labirint miraculos. Țara Minunilor este construită asemenea viselor copilăriei noastre, răsturnând aparenta anarhie pentru a dezvălui o utopie formulată atent.

Muntele vrăjit, de Thomas Mann

Asemenea Casei somnului, sanatoriul în care ajunge Hans Castorp este un loc în care timpul se dizolvă, fiind unul al repaosului. Deși întreaga acțiune derulată aici este construită pe modelul visului, în special datorită faptului că spațiul și timpul se contopesc ca într-o vrajă, ne putem concentra asupra personajului Hans Castorp, care mărturisește fluctuațiile generate de somnul său. Uneori îl bântuie insomnia: „Se întinsese cu certitudinea că se va cufunda imediat în somn, dar își dădu seama că se înșelase, iar pleoapele pe care până mai adineauri se luptase să le țină deschise, acum refuzau categoric să stea închise, dimpotrivă, se deschideau tresărind neliniștite de îndată ce le închidea“.

Alteori, fărâmele memoriei și fantomele angoasei îi aduc somnul pentru a-l zăpăci cu nălucirile visului: „Noaptea era jumătatea cea mai grea a zilei, căci Hans Castorp se trezea mereu și i se întâmpla să rămână treaz ore în șir, deoarece uneori îl împiedica să adoarmă anormala fierbințeală a sângelui, alteori statornica poziție orizontală îi stânjenea pofta și putința de-a adormi. În schimb, ceasurile de somn erau însufleţite de vise de o diversitate bogată și plină de viață, la care se putea gândi când era treaz“.

Lipsa sau tocmai excesul somnului poartă viitorul visător în tenebre

asemănătoare nebuniei. Orice schimbare se pune pe seama cauzelor fiziologice, sperând revenirea pe unul dintre tărâmuri, al stării de veghe sau al visului: „Cunoașteți senzația ce-o ai când visezi și când știi că visezi și ai vrea să te trezești și nu poți? Este exact ceea ce simt eu. Cred că am temperatură, fără îndoială că am, altfel n-aș putea câtuși de puțin să-mi explic starea mea de acum“.

Tot ceea ce i se petrece în vis lasă urme în Hans cel din timpul zilei, forțat să târască în urma sa umbrele nopților anterioare, cu stările induse de experiența visului. „Dar toate se petrecuseră în vis. Iar Hans Castorp, odată trezit, se simțea altul, mai puțin dezlănțuit decât Hans Castorp din vis. În stare de veghe putea fi și altfel – și poate ar fi făcut bine să încerce studierea acestui nou caracter.“

33. Sunt autobiografiile literatură?

de Cristina Stan

Literatura contemporană pune din ce în ce mai mult accentul pe semnificaţia faptului trăit, autentic. Ficţionalul care are la bază faptul complet imaginat, redat prin artificii literare complexe, nu mai constituie o atracţie pentru cititor. Orice operă literară are la bază un grăunte de real, un element din biografia autorului, însă lectorul de astăzi caută să se raporteze la povestiri cât mai apropiate/inspirate de viaţa reală pentru a-şi spori cunoaşterea şi înţelegerea asupra realităţii.

Autobiografiile, memoriile şi jurnalele părăsesc astfel periferia câmpului literar, unde au fost exilate pentru multă vreme, şi devin naraţiuni expresive, capabile de a furniza noi interpretări asupra existenţei de toate zilele.

Viaţa lui Benvenuto Cellini scrisă de el însuşi este prima lucrare autobiografică din istoria literară, deşi Confesiunile Sfântului Augustin, operă scrisă în secolul al IV-lea, este considerată, în general, a reprezenta primul model de autobiografie, îmbinând memoriile şi meditaţia filosofică. Autobiografia se impune ca formă literară în secolul al XVIII-lea, prin Confesiunile lui Rousseau şi Poezie şi adevăr a lui Goethe.

Scriere autoreferenţială, unde autorul de pe copertă e acelaşi cu naratorul, autobiografia are ca obiect individul însuşi, spre deosebire de memorii, unde obiectul discursului este mai ales contextul istoric pe care îl traversează acesta. Esenţa autobiografiei o constituie pactul de identitate al autorului (din accepţia lui Phillippe Lejeune), respectiv convenţia lui „eu, cel de pe copertă, voi spune totul despre mine“.

Confesiune, aşadar, ce are ca punct de plecare sinceritatea absolută a autorului/personalităţii cu orgoliul unui destin ieşit din comun. Ambiţia celui care-şi aşterne autobiografia este de a limpezi fragmentele disparate ale timpului

trecut, descoperind firul logic și cauzal al unor evenimente, de a face ordine în amintiri, de a exprima o identitate, o conștiință de sine ori un model existențial și de a conferi un sens unitar unei vieți trăite poate haotic.

Destinatarul este, bineînțeles, marele public. În cazul scriitorilor, o autobiografie, un roman autobiografic sau o colecție de memorii vine să umanizeze persoana autorului în ochii lectorilor, să-l evidențieze mai mult ca individ social care s-a perindat prin lume, a suferit, a experimentat, a învățat anumite lecții de viață și-apoi a scris.

Pe măsură ce rememorează, scriitorul își construiește o anumită imagine. Dacă retrospectiva îl face să se teamă de judecata comună, de abaterea de la normă (etică, socială etc.) ori dacă scriitorul dorește să furnizeze o imagine convenabilă despre sine, ceea ce se și întâmplă în majoritatea cazurilor, atunci el va acorda o sporită atenție calității stilului. Faptele vor fi povestite prin recurgerea la tot soiul de artificii: denaturarea adevărului, exagerarea unor aspecte, omiterea și minimalizarea altora. Oscilând între realitate și dorință, iluzie, fantezie pură, confesiunea scrisă se va caracteriza, inevitabil, printr-o ficționalizare de sine.

Cu alte cuvinte, vorbim despre o ficțiune a nonficțiunii (expresia îi aparține lui Eugen Simion). Mărturisirile dobândesc prin scris o nouă dimensiune, nonficțiunea fiind transformată în produs al imaginației. Banalitățile și spectaculosul existenței consemnate capătă o nouă șansă sau o altă aură, o semnificație care poate releva indirect o calitate literară. Cosmetizarea faptelor nu înseamnă doar regândirea autenticității. Expresivitatea limbajului dezvăluie și ea ambiția de a face din niște experiențe de viață, într-o anumită măsură, literatură.

Dintre autobiografiile scrise de autori români, notabilă este cartea Cellei Serghi, Pe firul de păianjen al memoriei. Cartea de debut a scriitoarei interbelice, Pânza de păianjen, a avut recomandarea lui Camil Petrescu, Mihail Sebastian și a lui Liviu Rebreanu. Figurile lor sunt, de altfel, în acord cu imaginile păstrate în istoria literară – grandomania celui dintâi, melancolia celui de-al doilea și prestanța celui care ni l-a dat pe Ion. Cella Serghi descrie cu nostalgie în autobiografia sa prieteniile cu aceștia, precum și drumul de formare ca scriitoare. Sunt evocați și Eugen Lovinescu, numit maestrul, precum și Felix Aderca.

Cochetă, admirată, dar mimând neîncrederea în propria frumusețe, Cella are șansa de a-l cunoaște la ștrand, după bacalaureat, pe Camil Petrescu, căruia îi va

da ideea de a insera scrisorile Doamnei T în Patul lui Procust şi pe care îl va inspira, aparent, în creionarea personajelor sale feminine. Absolventa de Drept care va face furori mai târziu simte nelămurit chemarea spre literatură: „Preocupată să plac, dorind o mare iubire împărtășită, dar viața, refuzându-mi tocmai ceea ce căutam, aveam neliniștea cenușăresei care și-a pierdut pantoful. Poate că îmi căutam pantoful vrăjit, poate copilăria, poate pe mine, poate un alt destin decât cel pe care în mod obișnuit femeile îl acceptă. (…) Nu știu cum am înțeles, sau am simțit, că numai săvârșind ceva neobișnuit voi fi eu însămi. Dar căutam, mă căutam…“.

Sinceră în legătură cu propria frivolitate, pe Cella Serghi o putem suspecta de exagerări când ne relatează, în repetate rânduri, despre încurajările și laudele de la Camil Petrescu, care îi recomanda tinerei să nu se mai risipească în vorbe. Sigur, ulterior intuiția romancierului a fost confirmată. Și totuși, oare așa să fi fost relația dintre Cella și Camil, atât de strânsă și influențată de o atracție puternică? Să fie doar infatuarea autoarei, justificată de prietenia cu un asemenea intelectual?

Ca document de epocă, autobiografia Cellei Serghi redă fermecător atmosfera efervescentă a interbelicului: stil de viață, mentalități, obiceiuri mondene etc. Ca literatură, insuflă viață unor personalități poate prea sec prezentate în manualele de limba română. Cartea e memorabilă, de asemenea, ca documentul unei existențe, al unei femei care a reușit, în urma unei copilării și adolescențe dificile și pe fugă, să redea un tip de feminitate inteligentă, idealistă și nonconformistă.

Marin Preda scrie și el autobiografie în Viața ca o pradă, roman indirect despre formarea dificilă ca prozator. După strădaniile de a obține o bună educație, sosit în marele București, Preda se angajează la calea ferată și apoi în calitate de corector la un ziar. Lecturile din marii autori ca Dostoievski și Tolstoi îi conturează conștiința interogativă de scriitor, iar prieteniile înfiripate cu poeții de la Albatros îi dau încrederea să publice un volum de nuvele.

Scriitura sa poartă amprenta conștiinței omului cu un destin neobișnuit. Lectorul de azi citește Viața ca o pradă în tandem cu Moromeții tocmai pentru a vedea ambiția unui mare autor de a răzbi în ciuda sărăciei, dar și pentru a și-l apropia. Preda e modest, își povestește pe-ndelete zbuciumul și e mucalit atunci când trebuie, redând umanitatea în reacțiile sale simple. Dacă ar fi să-l compar cu Cella Serghi, aș spune că nu-și evidențiază cu aceeași emfază reușitele și că e preocupat mai degrabă de a spune o poveste cu tâlc, ca la gura sobei. Unicul

episod care pare să cadă în exagerare fantezistă este cel al flirtului cu doctorița oftalmolog.

Autobiografia reprezintă, în tabloul genului biografic, modelul narativ care se combină în memorii, jurnalul intim, eseul biografic și romanul autobiografic (cum e Viața ca o pradă). În cazul celui din urmă, aportul ficțional este mai vizibil. De pildă, în romanul Lapte Negru, de Elif Shafak, scriitoarea turcă ne face cunoștință cu niște personaje foarte simpatice, pentru a vorbi despre diversele sale voci interioare: Degețicile. Experiența maternității și a scrisului este dezbătută nu doar prin confesiunea personală și prin destinele altor scriitoare, ci și prin dialogurile purtate cu aceste personaje imaginare ce reflectă fiecare în parte o anumită fațetă a personalității lui Shafak: Little Miss Practical, Dame Dervish, Miss Ambitious Chekhovian etc. Toate secvențele în care apar acestea dinamizează narațiunea și îi dau un ton ludic.

Cred că răspunsul la întrebarea din titlu poate fi următorul: povestirea unei vieți înseamnă a-i conferi acesteia o dimensiune epică. Expresia și frumusețea frazei vor duce faptele relatate spre literatură. Marii eroi și marile eroine din cărți rămân în memoria colectivă tocmai prin sumedenia de pățanii puse într-o istorie omogenă, într-o narațiune coerentă. Cel care își scrie autobiografia va dori, de asemenea, să emoționeze și să fie ținut minte, și cum altfel dacă nu ca personaj principal al unei istorii cu iz fabulos, ca de roman?

34. Patru cărți care-ți fură inocența

de Carla Francesca Schoppel

Acum mulți ani, când abia mi se înfățișa înaintea ochilor întinderea bibliotecilor, criteriile de selecție a titlurilor erau aproape absente. De pe rafturile din sufrageria părinților, fiecare cotor promitea o poveste și niciuna nu putea să fie la fel. Pe atunci nu știam că urmează să am favorite și abandonate. Poate tocmai din acest motiv, unele titluri s-au furișat pe nesimțite pe drumul dintre palme și inimă.

Odată cu închiderea unora dintre cărți se ștergea câte puțin din pudoare. Înflorea totuși importanța virtuților, delimitându-se în același timp pojghița care despărțea copilul de viitoarea femeie. Desigur, mă refer la acele cărți cu o concentrație mare de erotism. Acestea provoacă, potrivit sexualității pe care o conțin, cultivând plăceri și tabuuri.

Să citesc titlurile pe care le voi menționa mi-a dat sentimentul că trag cu ochiul prin gaura cheii. Datorită lor am avut dintr-odată contact cu spații și timpuri care altfel nu îmi erau permise. Pe jumătate pudică, pe jumătate curioasă, cu efervescența specifică accesului la lucruri interzise, cărțile acestea m-au dezvelit de lanțurile care mă țineau la distanță de erotic și grotesc.

Lolita, de Vladimir Nabokov

Am observat că oamenii, după ce lasă să se adune anii între ei și o carte supracitită, ajung să o subaprecieze și să sfideze cititorii care abia ajung la ea. Orice ar spune povestea Lolitei despre pedofilie, nu am văzut niciodată povestea așa. Prejudecățile nu sunt întemeiate, căci este vorba despre atracția față de o

adolescentă care începe să cunoască din darurile sexualităţii. Șarmul oferit de diferențele culturale și de vârstă m-au intrigat, pentru a mă fascina apoi de sub lupa tabuurilor.

Cele 120 de zile ale Sodomei, de Marchizul de Sade

Trecerea de la un capitol la altul s-a făcut abia după ce am fost bine pregătită, ca cititor. Desfrâul, fiind atât de bine organizat, mi-a arătat treptat stadiile, de la mărunte jocuri erotice, la sadism și crimă. Citind despre serile de lectură, care aveau ca scop incitarea participanților, deveneam eu însămi părtaș, căci scriitura mă purta cu magia sa în intimitatea de budoar.

Deși volumul șochează din cauza deviațiilor descrise, limitele impuse par să fie atât de fragile, încât la finalul volumului realizezi că nu ai cedat, depășind prin aceasta propriile prejudecăți vizavi de sexualitate. Marchizul de Sade a încântat și cu Decameronul franțuzesc și Justine, volume la fel de scandaloase.

Camera galbenă

Întâi de toate, cartea mi-a atras atenția fiindcă pe cotor, alături de titlu, stătea Anonimous, marcând secretul cărții și autorul din culise. Caracteristicile Epocii Victoriene, cu aerul său moralizator, alături de plăcerea și viciile elitei, au deschis farmece ascunse cu grijă. Între supraveghere și supunere, se desfășoară relația dintre Alice Darwell, care relatează povestea, și unchiul ei.

Camera cu perdelele și dantela patului din damasc galben, alături de mărturia oglinzilor, pun laolaltă umilința cu splendoarea, puritanismul cu imoralitatea la granița dintre mărturisire și pedeapsă, unde cel care domină este cel care tace și ascultă.

Femeie goală, femeie neagră, de Calixthe Beyala

Pe străduţele mizerabile ale Africii, sexul nu este niciodată numit. Se pândeşte la fiecare colţ momentul în care aburul fierbinte al hormonilor are puterea de a lega o persoană de alta. Temele acestui volum exotic m-au purtat între libertatea femeii, tăinuirea dorinţelor carnale şi furturi, fie ele de secrete sau de cadavre.

Între confesiuni şi drama de a fugi întruna într-o lume ostilă, prin manifestarea sexualităţii începe să se întrevadă cum fiecare îşi atinge, parcă, identitatea. Jonglând cu structurile visului şi cu cele ale realităţii, delirul se concentrează pe unitatea dintre trup şi suflet, prin sublimarea specifică sexului, parcă singura menită a ne sustrage din mizerabila existenţă.

Amintindu-mi de Antichitate, unde secretul artei erotice consta în propria sacralitate, nu pot să nu mă revolt în faţa a ceea ce se face astăzi din erotism. În ştiinţa despre sex, care patronează timpurile noastre, se dictează ceea ce este sau nu îngăduit în acest sens. În plus, se pune accentul pe ruşinea provocată de pornirile noastre sexuale. Din acest motiv, confesiunea este omniprezentă în viețile tuturor.

Istoria stabileşte şi promovează anumite etici de organizare socială, iar faptul că indivizii vorbesc despre cele mai ascunse experienţe sexuale îi aşază în raportul puterii, unde se impune, se judecă şi se condamnă. Subiectul se priveşte ca obiect, dorind să descifreze ceea ce îl construieşte prin intermediul pornirilor sexuale, considerând că doar printr-o asemenea investigaţie poate ajunge la adevărul despre el însuşi şi despre cei care alcătuiesc, alături de el, societatea, potrivit regulilor de a face sex.

35. Dialog imaginar cu Fowles: „Știu că vrei să-ți negi tehnicile manipulatorii, dar nu trebuie. Nu cu mine. Încep să te cunosc destul de bine“

de Alexandra-Georgiana Andrei

Îmi placi. Ai un stil aparte de a-ți contura personajele. Cu preponderență pe cele masculine. Cu cât cred mai mult că-mi oferi o introspecție în „semioza infinită“ a mentalității masculine, cu atât mai mult îmi vii cu idei anacronice și mă dai peste cap. Ai și tu dreptate, în felul tău, că doar te-ai născut bărbat. Ai surprins de-a binelea femeile în paragrafele tale. Mai că mi le-ai transformat în obiecte de schimb. Dar cine-s eu să-ți contrazic teoriile? Te plac oricum.

Ai un stil inconfundabil să-mi extrapolezi viața-n rândurile scrise. Recunosc, nu te-am citit integral. Dar mai c-aș face-o. Ușor, ușor, mi te transformi în ideal. Zău că uneori nu-mi înțeleg masochismul. Dacă te descrii în personajele-ți masculine, mă faci să-mi regret data nașterii. M-aș da înapoi cu niște zeci de ani.

Recunosc, te-am început cu Magicianul. Alegere nefericită, zici? Nu, chiar deloc. Nu te cunoșteam nici cât negru sub unghie când am început să o răsfoiesc. Mă așteptam la o dezamăgire crasă. Mă bucur teribil că m-am înșelat. Îmi place să mi se dovedească uneori cât de tare pot să greșesc. Se-ntâmplă rar, de asta. M-ai plimbat prin toate camerele imaginației, încât nu mai știam dacă sunt un simplu cititor sau toată povestea se-ntâmplă-n juru-mi. Nu știu cum reușești să te contrazici cu atâta nonșalanță. O fi ceva tipic bărbătesc.

Te-ai jucat cu mintea sărmanului Nicholas și credeam că te văd în personajul lui Conchis. I-ai arătat multe lumi, de la personaje mitologice la femei din alte timpuri și le-ai și multiplicat prin scenarii anacronice. Ai manipulat ca un păpușar toate personajele-ți și le-ai privit sadic acțiunile. Pariez că zâmbeai în colțul gurii, așa-i? Știam eu. M-am simțit ca întreaga Românie când a întors armele împotriva Germaniei de fiecare dată când eram martora unor răsturnări de

situație. Știi sintagma aia englezească You never know someone until you walk a mile in their shoes? Bineînțeles că o știi. Ei, află că eu am mers în papucii lui Nicholas și i-am simțit toate trăirile: deznădejde, teamă, tărie, dragoste, dorință, speranță și paranoia. Mai ales paranoia. Încep să cred că s-a dezvoltat după ce te-am citit pe tine.

Am observat că ai o febleţe pentru câte două femei. Mai ales luate împreună. Fascinația asta să colectezi femei. Toți o aveți, nu-i așa? Da, nu reușești să mă contrazici. Mai ales după ce ți-am citit și Colecționarul. Ferdinand și Miranda. Ai reușit să-ți conturezi un personaj psihopat care ar face orice să obțină ceea ce vrea. Chiar și dacă asta presupune o răpire, un salt imens peste orice urmă de sănătate mintală și o serie de acțiuni atent plănuite. În special pentru binele victimei, parcă-mi zici. Vrei să-mi explici din primele pagini că el nu vrea să-i facă rău ei, dar crezi tu că poți să-mi convingi mintea să-ți considere bunele intenții veridice? Normal că nu. Mai ales când o tratezi pe Miranda ca și cum ar fi un bun ce abia așteaptă să fie colectat. Parcă-s parte dintr-un proces în care licitează numai oameni fără scrupule și câștigă exact cel care nu știe ce-s alea. Sau face abstracție de ele. Că știe el ce e bine.

Nu-mi amintesc dacă ți-am mai zis că nu prea agreez complexul demiurgic. Personajul tău masculin simte că există doar în momentul în care posedă obiectul. Pe Miranda. Și nu spun că-l posedă într-un mod carnal. Ci că-l ține sub atentă observare. Sub cheie, chiar. De parcă toate condițiile oferite pot să construiască un sentiment. Îmi zugrăvești o mare parte dintre cuplurile pe care le observ și eu. Lucrurile nu prea se schimbă, așa-i? Știu că-ți place ciclicitatea, doar și Ferdinand a fost repede consolat după moartea Mirandei. Că doar a găsit un substitut după chipul și asemănarea ei. M-a surprins lipsa de empatie a personajului masculin cu femeia pe care afirma sus și tare că o iubește. Lupta ei disperată să trăiască l-a lăsat rece. Dar e normal pentru un sociopat care nu doar știe, ci și dictează mersul lucrurilor. Mintea lui m-a oripilat și totodată fascinat.

La fel ca și cea a personajului din Mantisa, Miles Green. Cum ai reușit tu să-mi arăți cum funcționează un scriitor aflat în criză de inspirație. Amnezic fiind, își modelează imaginația în același mod în care mi-o manevrezi și tu pe a mea. Știu că vrei să-ți negi tehnicile manipulatorii, dar nu trebuie. Nu cu mine. Încep să te cunosc destul de bine. Domnișoara doctor Delfie, o femeie ce-ți pune sângele în mișcare când aplică o tehnică inovatoare în tratarea amneziei: stimularea sexuală. Toate fanteziile-i ce o includ pe doctoriță sunt descrise cu o atenție fascinantă pentru detalii. Nu știi cum m-a prins scriitura-ți din timpul

dialogurilor cu muzele. Îmi imaginam flirtul cu o plăcere firească și captivantă.

M-ai sedus. Irecuperabil. Nu știu cum reușești să-ți descrii jocurile și fanteziile sexuale cu atâta naturalețe în timpuri în care subiectul ăsta încă se află pe rafturile de jos ale consimțământului uman. Mintea lui Miles Green, un izvor nesecat de imaginație. Mi-ai portretizat scriitorul ideal. Probabil te afli și tu în categoria asta, de vreme ce mă surprinzi de fiecare dată. Da, te flatez. Am obiceiul să fac asta cu bărbații a căror mentalitate mă frapează. Râzi? E bine.

Ești un scriitor interesant și nu atât de mult apreciat. Din nefericire, cred că mulți se luptă cu perspectiva anonimatului. E o realitate dezolantă. Dar asta e o altă discuție. Promit s-o continuăm cu proximă ocazie. Până atunci promit să te citesc în continuare. C-o singură condiție. Să faci și tu la fel.

36. Trebuia să-l citesc pe Harms ca să-mi explic absurdul

de Alexandra-Georgiana Andrei

Ne-am întâlnit pentru prima oară într-o după-amiază de joi. Era o târzie septembrie. Știam că e un exemplar masculin decadent și pervertit. Ne-am încrucișat drumurile la țanc. Figura lui de avorton mi-a dezinhibat emisfera dreaptă și i-am intuit toate ciudățeniile. Eram într-un RATB cu numărul 137, marcă a labililor psihic. M-am uitat în altă parte doar pentru o secundă și am privit-o atent pe colega de pe scaunul din față. O nevertebrată reușită, cu cel puțin două alter-ego-uri. Când se relaxa, rictusul ei se strâmba vizibil spre dreapta, iar gura ei aducea a triunghi echilateral. Am zâmbit, pentru că în figura ei eu l-am văzut pe Picasso și am zărit o bucățică din linoleumul lui Braques, de care ne tot povestește Beckett. Eu și el ne-am conversat despre asta și, pe urmă, el a conchis că ne vom înțelege foarte bine pe tot parcursul conviețuirii noastre.

Se autointitulează Daniil Harms și și-a dus traiul mânuind condeiul înspre latura absurdă a propriei vieți. Norocul lui că și viețile secvențiale ale altora se denumeau la fel de absurde. Am devorat cu o alteritate fantasmagorică întreaga colecție de mici povestiri din Mi se spune capucin, niște scurte variațiuni de realitate cu germinații finisate mai iute decât o însămânțare precoce. Personajele lui Harms au trupuri și minți neregulate, sinapsele lor se întrerup atunci când gândurile lor nu se divid cu doi, iar trupurile li se zbat în inuman și îl întrec în decadență chiar și pe Nosferatu. Existențele lor mustesc de nonsens, grotesc, grobian și subnutriție intelectuală. Dar sunt frumoase.

La o primă vedere, individul care-a sucombat de inaniție între pereții unui sanatoriu pare să-și fi luat cititorii la mișto. Dacă citim un pic despre el, aflăm că nu. Umorul lui îndoliat și sinistru a ironizat blenoragic carta regulilor absurde și primitive din Rusia lui. Vreau să fiu clară: mie nu-mi pasă de asta, eu l-am citit și l-am iubit pentru că a reușit să-și reducă toate personajele la absurd cu o

măiestrie şi un meşteşug nemaiîntâlnite. Personajele lui fac parte dintr-o specie distinctă: le-a cadorisit cu traiuri şi decese imposibil de filtrat prin pereţii raţiunii. Aşa-i că în căutarea noastră persistentă, permanentă şi (im)pertinentă a unui sens care să ne scoată din derizoriu, poate că explicaţiile absurdului sunt necesare?

Absurd, da? Ei bine, realităţile multelor mele minţi au nevoie de elucubraţii şi-mi cer scuze pentru asta. Eu îmi alimentez personalităţile cu idei care-mi contrazic raţiunea. Sufăr de un canibalism iraţional remarcabil, deschid ochii la toţi cvasischizofrenicii care au curajul să-şi scrie aberaţiile. Degeneraţii mă-nvaţă cum să-mi înţeleg lumile cu mai multă autenticitate decât ştirile de la ora cinci.

Personajele lui Harms sunt dintre cele mai felurite, unele mor de la pietre care le pică-n cap din senin, altele nechează sau înghit pietre, peştii au patru mustăţi pe nas, rinocerii se înhamă la căruţă, femeile mor subit, dădacele n-au voie să mănânce, femeile moarte au voie să vândă la stand, călăreţii dispar sub munte, păpuşile nu se uită unele la altele, Bezimenski are un rât foarte bont, tramvaiele sunt călărite de uriaşi, fetiţelor le cresc panglici albastre din nas, Bibikov se caţără pe munte, unde cade pe gânduri şi se prăbuşeşte de-a rostogolul la vale, uşile cântă, picioarele sparg castroane de sticlă, ciorile patrupede au cinci picioare, oamenii scunzi au pietricele în ochi şi lista poate continua pe încă două-trei pagini.

Să ne-nţelegem. Nu o să-ncep să analizez contextul politic posibil determinist al scrierii acestor povestioare, să le zicem cvasi-minifabule. Eu doar mă împrietenesc cu absurdul personajelor, cu „marionetizarea“ lor şi îmi observ propria stângăcie în a le manevra şi a le pătrunde cu propriu-mi cerebel. Din punctul meu de vedere, prin cartea asta autorul nu vrea să spună nimic. Poate chiar l-aş acuza pe Harms că-ţi pune în mână o carte de o absurditate atât de bine închegată ca să te frustreze, pentru că nu ai latitudinea intelectuală să-l poţi simţi, mai degrabă decât raţionaliza.

Harms ne ia la mişto cu atâta graţie, încât o să-l adorăm pentru că-ndrăzneşte. Şi trei sferturi dintre cititorii lui o să dea rapid un search pe Google ca să caute recenzii care mai de care mai vide, ca să aibă şi ei după ce să-şi formeze o părere. Pentru mine, Harms n-a vrut să zică nimic. Dacă e să fiu sinceră, Harms a scris pentru mine şi doar pentru mine şi mi-a arătat cum viaţa mea e fetidă şi pestilenţială.

Da, mă folosesc de Harms pentru a-mi vizualiza absurdităţile realităţilor şi mă preafericeşte orgasmic faptul că nonsensul e parte din sens. Harms, prin ale lui personaje aproape supranaturale, îmi gâdilă emisfera dreaptă şi îmi aplaudă lipsurile de noimă. Mă gândeam, înainte de el, că ilogicul meu e dureros şi nonnecesar, iar bizareria merită anihilată. Îmi obligam absurdul să-şi coboare picioarele din nori şi să şi le înfigă adânc în sol, poate-poate cresc rădăcini prin care să-şi dezvolte pământescul. Dar frumosul nu are cele mai naturale sau măsurabile explicaţii. Şi-atât. Că mi s-au încleştat degetele încercând să explic un sentiment de eliberare. „Trăia odată un ins roşcat, care nu avea ochi şi urechi. Nu avea nici păr, aşa că doar convenţional se spunea că-i roşcat. Nu putea vorbi, căci nu avea gură. Nici nas nu avea. Nu avea nici măcar mâini şi picioare. Nici pântece nu avea, nici spinare, nici şiră a spinării nu avea, nici un fel de măruntaie. Nu avea nimic! Aşa că nu se ştie despre cine-i vorba. Mai bine să nu mai vorbim despre el.“

Dacă Harms trăia, am fi avut o aventură scurtă şi intensă cu lungi intervale de plăcere aproape dureroasă. Am fi vorbit după-amiezi întregi despre tetraplegici, tavane atrabilare şi păpuşari cu trei mâini. M-ar fi transformat în personaj într-o povestioară de-a lui. M-ar fi numit Anna Vasilievna şi aş fi purtat un halat mov de lână. Mi-aş fi petrecut zilele sorbind dintr-o ceaşcă de cafea şi urlând la pereţi. Nişte oameni m-ar fi luat pe sus şi le-aş fi spus că mă strânge prea tare cămaşa pe care mi-au pus-o. Într-o zi aş fi murit pe fotoliu în urma unei lovituri incerte la cap.

Cineva, recent, părea să fi văzut o reinterpretare a lumii în modul în care stăteam şi mă uitam la o scenă hristică dintr-un tablou în care sfinţii n-aveau feţe. S-a apropiat de mine şi m-a întrebat ce văd acolo. I-am zis că pe pânza din faţa mea ia naştere absurdul. Mi-a sugerat să-mi cumpăr o pensulă şi s-o las să se exprime pentru mine, chiar atunci. N-am avut încredere în dexteritatea mea şi am amânat şi asta, aşa cum îmi amân multe doleanţe. Deci poate că întâlnirea noastră a fost meant to be.

Ne-am despărţit miercurea următoare, înainte să împlinim o săptămână de convieţuire. Ne-am zis că e timpul să ne bucurăm de amintirea celor şase personalităţi pe care le împărţeam. I-am mulţumit pentru că mi-a deschis ochii către căutarea nonsensului în defavoarea sensului, iar el mi-a fost recunoscător pentru că i-am fost credincioasă şi l-am luat cu mine în pat în fiecare seară. L-am visat cu precădere în următoarele nopţi, până când mi-am făcut curaj să-l abrutizez într-o pagină de Word. De atunci, îl port cu mine-n gând şi de fiecare

dată când mintea mea născocește în panoplia absurdului, mă-ntreb cum ar fi să am și eu rictusul strâmb.

37. Scrisoare către Márquez

„Pentru mine, cititorul tău, tu ești lumea în care-am să mor“

de Dan Iancu

„La Macondo nu s-a întâmplat nimic, nu se întâmplă nimic și nu se va întâmpla niciodată nimic. Satul acesta este un sat fericit.“

Sunt unii de la care nu m-aștept să crape, dar când o fac îi înjur. Nu mă pot abține. Știi, când am stat în Boston, mă gândeam să dau de Ginsberg și să-l calc. N-avusei noroc. A mierlit-o pe când scriam la bostonmylove de m-a lăsat mut. L-am făcut albie de porci în garsoniera unde apa nu curgea niciodată ca-n ploile tale. Acu’ și tu o mierlișI…

„Omul nu moare când ar trebui să moară, ci atunci când poate“ – parc-ai vorbi de somnul de după amiază într-un hamac cu trabucul stins între dește și paharul de rom pe jumătate golit pe jos, lângă. Acesta clișeu!

M-ai lăsat cu o grămadă de-ntrebări ce le port cu mine de vreo patruzeci de ani. Am fi stat de vorbă-n hacienda pe-ndelete. Jur că nu te-aș fi plictisit! Ai fi făcut o cafea cu puţin ardei iute și cacao, mi-ai fi oferit un trabuc cubanez de la Fidel și te-aș fi luat la răscolit așa cum m-ai întors tu pe dos, citindu-te ani în șir.

Știi când cred eu că o carte e perfectă? Atunci când o recitesc și descopăr alte și alte amănunte, dar mai ales când invidia crește în mine ca pâinea dospită. Când nu mă mai satur, când văd alte și alte lucruri și nu mai silabisesc, când îmi curg balele după femeile alea ce miroseau a mlaștină sau fluturi. Nu Úrsula, că aia era un soi de tanc, blindat să răzbească prin viața asta plină de Aureliani umpluți cu peștișori din argint sau aur, cine mai ține minte?, și José Arcadio demni să prăbușească o așezare regulând cu poftă o femeie. Dar ce femei de-a lungul

scrierilor tale!

„Trecutul nu e decât minciună, memoria nu are cale de întoarcere, orice primăvară trecută este irecuperabilă și dragostea cea mai nebună și mai statornică nu e decât un adevăr efemer.“

Întâi țigăncușa. Subțire, cu țâțele bulbucate de ziceai că n-o țin balamalele și care-și dizolva ființa când era pătrunsă de colosul ce va pleca a doua zi în lungile peregrinări ale tribului ei. M-a urmărit mirosul ei de baltă verde, geamătul ei dincolo de sunet și care parcă venea din uterul ei greu încercat. Poate de asta oamenii erau singuri între mângâierile lor, iar veacul trecea peste Macondo redefinindu-l în fiecare moment. Am căutat-o-ntre fetele din cartier, cărora le dădeau tuleiele între picioarele lor prelungi, ce-mi cuprindeau obrajii, și n-am găsit-o.

Apoi îmi vine în cap Rebecca, pofticioasa, cu incestul ei zgomotos ce-a isterizat mahalaua. I se trăgea de la pământul mâncat cu sârg sau de la sacul cu oasele alor ei, habar n-am. Nicio femeie nu țipa așa rugându-mă. Eu doar le povesteam, iar ele-mi miorlăiau la ureche curgându-mă.

Micuța și superba Remedios, cu ochii ei verzi precum ierburile pădurilor fără de sfârșit ale Americii de Sud, a cărei nuntă amânată s-a îndoliat după ce-mi spusese că bunătatea și frumusețea pot face casă bună. Mult mai târziu am văzut o cununie, unde mireasa era cumva prea tânără, dar totul strălucea în jur, iar mirele plutea pe deasupra noastră.

Pe Amaranta cu refuzurile ei, cea care-și primește instinctul în brațele nepoților, mi-o închipui uscată pe timp ce trecea, precum un pergament bine conservat. Ce irosire! Cândva, peste ani, cineva mi-a ghicit în palmă. În cea dreaptă. Îi simțeam pielea ca pe o foaie de hârtie ușor aspră și am fugit.

La Remedios cea frumoasă am suferit când și-a îmbrăcat rasa și și-a tăiat părul. Eram prin paginile cărții în limbă după trupul ei fără cusur, goală ca Facerea, ca și cum aș fi fost pe ulițele satului pândind-o zi de zi, filă de filă. Urcarea ei la cer am văzut-o într-o amiază de primăvară, pe când stăteam într-un hamac și un vânt de la nord a ridicat toate petalele livezii, întrupând-o. Sau am visat că aveam un hamac? Nici azi nu-mi dau seama.

„De atunci am avut-o în minte atât de limpede că făceam cu ea tot ce pofteam. Îi schimbam culoarea ochilor după starea mea de spirit, o îmbrăcam potrivit vârstei

și împrejurărilor, cântam duete de dragoste de Puccini, astăzi știu că nu a fost nălucire, ci încă un miracol al primei iubiri din viața mea aflate abia la nouăzeci de ani.“

Despre Erendira ce să mai spun? Cum răsuceam amândoi cearșaful plin de trecerea atâtor bărbați? Cum îi văd și acum spatele umflat al mătușii? Că-mi povestea despre chibrituri sau somn, despre regimentele care trecuseră peste ea ca-ntr-un marș, despre răbojul prea plin al icnelilor numărate de bătrâna de la intrare cu osârdie? I-am desfăcut picioarele-i impasibile și am făcut-o ca toată suflarea bărbătească, pentru a spune și altora. Dar n-a fost. Poștele alea triste, despre care șmecherașii cartierului povesteau, erau cu Erendire ce nu plăteau nimic și care nu semănau cu ceea ce citisem la tine.

Femeile și mai ales copilele ce se învârteau în jurul Patriarhului erau pentru mine un film nocturn în care-mi închipuiam cum, călare pe cal, intram într-un palat ros de cenușa morților fără prihană. Mirosul acriu al întrecoapselor, lasciva mângâiere a testiculului umflat făcea ca arteziene de hormoni să țâșnească-n noapte precum niște vulcani, așa cum eu întârziam în paginile alea cu mâinile pline de mine.

Mult mai târziu, la a doua sau la a treia citire, lucrurile au început să se-mplinească, iar detaliile spuse clar, limpede, fără urcușuri sau coborâșuri înverșunate, îmi dădeau siguranța realității, una pe care pui mâna ca pe o țâță de femeie ce ți se dă. M-afundam în imagini și pricepeam că acesta e rostul scrierilor frumoase, de care mai nimeni nu se poate lipsi, așa cum deschizi rar, dar o deschizi, o carte numită de oameni sfântă.

Cred că dac-aș avea copii, le-aș spune să citească Un veac de singurătate și să nu caute înțelesuri. Să le lase să se nască singure în mintea lor. Să creadă că invaziile de fluturi sunt o ploaie ce nu se mai termină și poate să-nceapă orișicând. Să fie siguri că putem urca dintr-o dată la cer, indiferent de ce ne-așteaptă acolo.

„Lumea era atât de recentă, încât multe lucruri nici nu aveau încă nume, iar pentru a le deosebi trebuia să le arăți cu degetul. Era într-adevăr un sat fericit: nimeni nu avea peste treizeci de ani, nimeni nu murise încă.“

Atunci am început să văd locurile, lucrurile, împrejurimile. Nu mă mai opream doar asupra aromei de femei, ci eram aerul plin de ea, înconjurând, îmbrățișând,

cuprinzând. Macondo mi-l închipui cu drumuri pline de colb, cum era satul în care mă expulzau ai mei vară de vară. Vacanţa la unchii mei din Moldova. Îmi plăcea să mă joc în picioarele goale prin praful fin şi cald al drumurilor neumblate decât de căruţe. Satul era rupt de lume, iar când am început să citesc Veacul de singurătate, imaginile de acolo se potriveau cumva cu acel Macondo din centrul sau de la capătul lumii.

Toamna Patriarhului a venit mult mai târziu şi învăţasem deja să separ lumile. Dictatorul care-mi şedea pe cap era lipsit de fantezie, chiar dacă, poate, mai crud. M-am întrebat deseori cum de a lăsat o astfel de carte pe mâinile noastre, dar am înţeles că era o formă subtilă de persuasiune. Nu se cădea să cenzurăm un prieten de-al lui Fidel, care te-accepta cu toate că ai scris aşa ceva. De aici întrebările mele despre capră şi varză. Mi-am explicat prin obstinaţia cu care comuniştii îi acuzau pe legionari, deşi asemănările erau izbitoare. Mirarea mea e că tu nu ai vrut să le bagi în seamă şi ai împărţit trabucurile cu Patriarhul.

Nu am citit interpretări, prefeţe, postfeţe, vreo critică sau vreo notă pe undeva care să mă „lumineze“ despre sensurile ascunse ale scrierilor, pentru că nu cred în criptografie literară. Auzi câte un profesor „Ce a vrut autorul să spună aici?“ N-am avut destul sânge ca să răspund „Un căcat!“. Nu cred că un creator urmăreşte un scop bine determinat atunci când începe să scrie o carte. Poate vrea ceva, dar lumea din el îl împinge într-o direcţie care e doar a imaginaţiei lui. A crea înseamnă a trăi intens acel lucru. Adevărul tău e mai presus de declaraţii, intenţii sau manifeste.

Oamenii „normali“ vor spune că ai imaginaţie, dar nu e deloc aşa. Pur şi simplu acolo trăieşti, iar aia e realitatea ta.

Eu am trăit cu femeile tale în Macondo sau în Florească şi am fost puţin din Patriarh, vrând-nevrând. Am urmărit-o pe Fermina Daza ca un adevărat Florentino Ariza vreme de cincizeci de ani prin târgurile Americii Latine şi pe străzile Bucureştiului, prin pădurile veşnic verzi şi pe tăpşanele unde jucasem fotbal sau pe râurile cu apă vâscoasă de visele sfârtecate de piranha şi în pâraiele unde am învăţat să prind peştişorii cu mâna. Apoi i-am făurit din aur sau din argint, nici acum nu-mi aduc aminte, iar ca să iau cartea din raft mi se pare o blasfemie. Nu vreau să îţi ştiu amănuntele. Le-am împletit cu-ale mele demult. Am simţit toate mirosurile ce mi le-ai arătat cu degetul, te-am urmărit, văzându-mă cum cresc la fiecare recitire a cărţilor tale.

Mi-ai fost călăuză chiar şi atunci când ceea ce făceai te contrazicea.

Pentru mine, cititorul tău, tu eşti lumea în care-am să mor.

„Au continuat să trăiască astfel într-o lume fugară, deocamdată ţintuită în cuvinte, dar care n-avea să întârzie să le scape fără întoarcere de îndată ce vor fi uitat însuşi înţelesul scrierii.“

38. Cum să citim poezie

de Dan Iancu

La o întâlnire cu studenţii de la o universitate americană, Robert Frost a fost pus să „traducă“ nişte versuri de-ale sale. Poetul a răspuns: „De ce vreţi să vorbesc o engleză mai proastă?“. În mod normal, aici ar fi punctul de final al articolului, dar o să mă explic, pentru că țin la poezie și-mi doresc ca toți să parcurgem un timp măcar, săptămânal, în lumea ei.

Poezia nu este un cifru. La întrebarea profesorală „Ce a vrut să ne spună poetul în aceste versuri?“ se poate răspunde doar într-un singur fel: nimic. Poetul nu ne spune, poetul ne arată, ne dezvăluie, ne introduce pe o poartă a lui într-o lume ușor oblică față de rectilinia viață de zi cu zi. Dacă ne-ar spune, ar fi un partener de discuție silnică la crâșma din colț sau crainic la televiziune sau oricare dintre noi. Poetul nu e un oricare, chiar dacă există modești printre cei ce-mbracă această mantie.

Să ne-nțelegem: poezia nu stă în ritm, rime sau alte ornamente exterioare. Dacă ar fi doar asta, toți textierii de muzică extraușoară ar fi poeți. „Ah, viața meaaa“ nu este poezie, cum nu este nici „Care știu dureros ce e suta de lei…“. Dacă începi să plângi după ce ai băut oarece pe „versurile“ de mai sus, nu înseamnă deloc că ai vreo legătură cu poezia, ci doar că ești cam beat, chiar dacă ai consumat apă chioară. Am o grămadă de prieteni care habar n-au unde este poezia la Păunescu și care nu sunt în stare să-l vadă pe sultanul ce „La pământ dormea ținându-și căpătâi mâna cea dreaptă“. De ce? Pentru că la școală sau acasă, nimeni, dar absolut nimeni, nu le-a spus că există o poartă de intrare prin care, dacă o dibui, vei fi în poezie.

Dacă acasă părinții nu sunt în măsură să-i facă pe copii să deschidă tărâmurile de dincolo de cuvinte și spui asta e, profesorii sunt impardonabili. Un prieten de-al meu, poet, a căzut de câteva ori în capcana „Dacă e profesor de literatură, nu scrie prost!“ și pus să prezinte cărțile respective ale domnilor cu pricina; înjura

de mama focului pentru textele goale pe care a fost pus să le citească pentru a încropi câteva cuvinte despre ele. De ce? Pentru că acei profesori sunt total lipsiți de simț critic, or, când trebuie să prezinți ani în șir operele unor poeți tinerelor generații (ce platitudine!) învață pe din afară verdictele altora. În schimb iau foc dacă elevii vin cu temele preluate de pe referate.ro. Mde…

Eu citesc la calculator sau în cadă. M-am obișnuit ca dimineața și seara să zac în apa caldă a căzii și să trăiesc în alte lumi. Când în schimb cititul se-mpiedică de un cuvânt nelalocul lui, revin în baia mea ce trebuie renovată.

Poezia este un limbaj precis ca lama de bisturiu. Pentru tine, cititorule, nu vorbele „frumoase“ te vor trece dincolo, ci doar cele precise. Construcțiile sunt frumoase. Cărămizile sunt la fel. „Univers“ nu e deasupra lui „prună“. „Cuvânt“ nu e mai frumos decât „piz***“. Cea mai frumoasă declarație de dragoste pe care am auzit-o a fost asta: „E atât de frumoasă, de i-aș bea apă din piz***!“. „Metempsihoză“ nu e mai cuprinzător decât „trotuar“. Vezi „Prin fața casei“.

Cuvintele sunt la fel. Ele denumesc. Atât. Înșiruirea lor, iar nu folosirea anumitor cuvinte, naște starea de poezie. „Mânca-ți-aș p*** ta de chilimbar, Doamne!“ răcnea un țigan pe stradă ziua-n amiaza mare. Nu ar fi sunat imbecil dacă era „penis“ sau „lingam“ sau…? De unde-i venise lui că membrul divin e din chilimbar? Știu că mulți vor fi oripilați de cuvintele scrise aici, dar faceți un efort și gândiți-vă! Nu e frumos spus? E superb. Te face să te duci înăuntrul lucrurilor. Oricât ai fi de pudibond, de rușinos, de scorțos, tot vei avea o tresărire în tine mai dură decât leorpăiala manelistă a rimelor păunesciene. Și nu numai ale lui.

Ce trebuie să știți? Că vorbele sunt egale ca frumusețe sau importanță, adică zero, iar înșiruirea lor poate fi o casă, un palat sau un morman de gunoi.

Un alt prieten de-al meu, căruia îi dăruisem o carte de-a mea, mi-a spus că nu pricepe nimic. „De ce ar trebui să pricepi ceva?“, l-am întrebat. Omul s-a uitat mirat la mine. „Uite cum faci. Citești și-ți închipui că lucrurile alea sunt aievea.“ Ne-am întâlnit peste un timp. „Ai avut dreptate!“, a fost primul lucru pe care mi l-a spus. Fără povara idioată a datoriei de a „înțelege“, a putut citi cartea fără probleme. Mi-a spus și care imagini (imagini, nu poezii) i-au plăcut cel mai mult. Am trăit sentimentul că am salvat pe cineva de la înec.

Nu citiți, intrați. Lucrurile se vor așeza simplu în imaginația voastră și veți fi fericiți de descoperire. Desigur, cu condiția ca poezia să fie foarte bună măcar.

39. Când Stephen King vrea să afle ce mai fac personajele sale, mai scrie un roman

de Tibi Oprea

Citisem despre indignarea unora că povestea din Shining va fi continuată de autor. Se temeau că va rezulta un roman comercial, se temeau că va fi doar o carte care să stea la baza unui nou film sau serial, se temeau că scriitura și povestea nu se vor ridica la înălțimea celor din Shining.

Dar cred că mulți au răsuflat ușurați după ce au pus mâna pe Doctor Sleep, sequelul celei mai faimoase cărți a lui Stephen King. Spun asta din perspectiva unui fan King, dar care a citit Shining abia acum, odată cu apariția continuării, și care nu a sesizat un contrast foarte mare între cele două volume scrise la nici mai mult, nici mai puțin de 37 de ani diferență. Distanța temporală dintre cele două romane se simte doar atunci când citim referințe actuale în muzică, filme, companii, și cărți: Urzeala tronurilor, Jocurile foamei, Harry Potter etc.

Cărțile lui Stephen King încep molcom și se continuă în același ritm, iar spre sfârșit galopează, acțiunea fiind condensată în cea de-a doua parte a romanelor. Are multă descriere și puțină acțiune, ce-i drept, dar e stilul lui. Eu oricum consider că în scrierile horror balanța trebuie să încline mai mult în partea descrierii, a detaliilor, a emoțiilor, trăirilor.

Poate inconștient, deși mă îndoiesc, King scrie cronologic, folosește, de exemplu, aceeași publicație fictivă în mai multe dintre cărțile sale: Inside View. Tot din punct de vedere cronologic, autorul reușește să creeze firul narativ într-un mod impresionant. Anticipează obiectele și împrejurările crimelor pentru a ne surprinde apoi, scrie propoziții și folosește cuvinte pe care mai târziu le percepem ca fiind predictive.

Ne mai emoționează și când ne destăinuie iar și iar același lucru. Da, asta e

posibil. Imaginați-vă doar uluirea de pe chipul prietenilor, familiei când le mărturisiți fiecăruia în parte că aveți o putere supranaturală și le mai și demonstrați. King utilizează mai des acest procedeu în Doctor Sleep, unde personajele află rând pe rând de capacitățile telechinezice, telepatice (și alte cuvinte care încep cu tele) ale lui Dan Torrance și ale Abrei Stone. Iar noi retrăim în repetate rânduri acea uluire a descoperirii unui lucru fantastic despre care doar am citit, poate. Și nu știu dacă la reeditare King a vrut să se joace puțin cu mintea noastră, dar în Shinning am întâlnit o referire la Cimitirul animalelor, carte scrisă la șase ani distanță de Shining.

„Scriitorul trebuie să atace zona de confort a cititorului. Să-i intre pe sub piele și să-l facă să reacționeze.“

„Ideea acestei povești a fost, de fapt, să încerc să bag oamenii în sperieți. Așa că am vrut să văd dacă mai pot face asta încă o dată. Am vrut să mă întorc la originile mele ca scriitor, la chestiile macabre și înfricoșătoare. Să vedem dacă funcționează.“

Multe dintre întâmplările din romanele lui pornesc de la traumele suferite de personaje în trecut. Și în Shining, și în Doctor Sleep, în acea jumătate a cărților pe care unii o consideră plictisitoare (fiind plină de povești de viață și descrieri, unde autorul își concepe scena), King povestește istoriile fiecărui personaj, pentru a lega cumva traumele suferite de fiecare de trauma colectivă, iar vechile răni revin și se transpun în nenorocirea colectivă, subiect al cărților lui.

În Shinning traumele personale se amestecă cu cele ale amărâților cu destine tragice sfârșite în Hotelul Overlook, acest palat al ororilor, iar balul e pe cale să înceapă. Shinning prezintă dezastrul unei familii. Jack Torrance, care își pierde slujba de profesor din cauza alcoolismului, încearcă să-și salveze familia și viața. Renunță la băutură și acceptă un post de îngrijitor pe timp de iarnă la un hotel izolat în munți, închis în acest anotimp. Un nou început, îl numesc soții Torrance. Însă hotelul prinde viață, animând vremuri, oameni și maniere demult apuse, bântuit de toate destinele curmate de-a lungul vremii în încăperile lui.

Orice hotel mare își are scandalurile lui. Așa cum orice hotel mare are câte o stafie. De ce? Drace, oamenii vin și pleacă. Uneori câte unul o mierlește în camera de hotel – infarct sau comoție sau așa ceva. Hotelurile sunt locuri pline de superstiții. N-au etajul 13, și nici camera 13, nu există oglinzi pe spatele ușilor, chestii din astea. Dacă până la sosirea lor la Hotelul Overlook părinții lui

Dan Torrance vor cu îndârjire să creadă că fiul lor este capabil de judecată inductivă şi logică subconştientă, odată stabiliţi aici se vor convinge că acesta este înzestrat cu puteri supranaturale, că poate citi gânduri. Pe picior de plecare, bucătarul, posesor şi el al unor asemenea capacităţi, îi spune: „Ce ai tu, fiule, eu numesc «strălucire», Biblia îi spune «viziuni», iar oamenii de ştiinţă îi zic «cunoaştere anticipată». (…) Indiferent cum l-ai numi, înseamnă a fi în stare să vezi viitorul“. Dar nu numai viitorul îl poate vedea, ci şi sufletele chinuite, robite de hotel, hotel ce se dovedeşte a fi un mecanism viu.

În Doctor Sleep, Danny cel de cinci-şase ani ajunge Dan, adultul moştenitor al patimei tatălui său, băutura. Dar aici el nu încearcă să se salveze pe sine, ci pe Abra Stone, o fată cu puteri mult mai mari decât ale lui, care este urmărită de o grupare de criminali cu puteri supranaturale numită Clanul Legitim. Sau, ca să folosesc cuvintele lui King, „America este un organism viu, şoselele sunt arterele lui, iar Clanul Legitim este un virus tăcut care alunecă de-a lungul lor“.

În Doctor Sleep găsim şi alte noi elemente SF & F faţă de prequel, cum ar fi călătoriile astrale, tema palatului minţii, care este mai mult abordată, palatul minţii fiind aici asociat cu subconştientul nostru, dar fiind mai uşor de accesat şi chiar manipulat pentru aceste personaje înzestrate cu altfel de calităţi.

În Shinning şi Doctor Sleep găsim personajele între fuga din calea sau din braţele necuratului şi păstrarea sănătăţii mintale. Aceste două cărţi abundă şi ele de ironie macabră şi autoironie, folosită ca formă de autoapărare. Amintesc un citat din Sub Dom: „Dacă nu eşti în stare să râzi când lucrurile merg prost, atunci sau eşti mort sau îţi doreşti să fii“.

În fine, şi cartea asta s-a terminat, dar povestea nu. L-a forţat mâna pe King să continue povestea vieţii lui Dan Torrance de după Hotelul Overlook şi a scris-o. Dar povestea continuă, povestea nu se termină niciodată. Scenarii vor exista atât în rândul cititorilor, cât şi în ceea ce-l priveşte pe autor: „Nu pot să spun că nu voi mai face nicio continuare pentru niciun roman de-al meu. Eu chiar sunt curios ce mai fac personajele, unde au ajuns, ce s-a ales de ele“.

40. Cărți care apar în serialele Gilmore Girls și Orange is the New Black

de Ilinca Damian

Cultura americană s-a obișnuit ca, prin industria cinematografică, să ne învețe lucruri despre viață. Ce e bine, ce e rău, de ce nu trebuie să ne urcăm în mașină cu străini și alte lucruri care pe vremuri erau spuse de mame și bunici. Cele mai faine mi se par filmele pentru adolescenți, în care în mod indirect este discutată o carte. Easy A o prezintă pe Emma Stone și dilema ei morală á la Litera stacojie, de Nathaniel Hawthorne, 10 things I hate about you îl reiterează pe Shakespeare, cu Îmblânzirea scorpiei, și așa mai departe. Face parte dintr-un program mai mult sau mai puțin evident de a apropia tinerii de lectura din programa lor școlară. Dar, dincolo de categoria de filme sus-menționată, există serialele, care, prin lungimea improbabilă și firul acțiunii provoacă dependență și timp pierdut.

Să luăm spre comparație două seriale care au ca protagoniste tinere femei: mai vechiul Gilmore girls și recentul Orange is the New Black. Chiar unele guri ale internetului susțin că Piper Chapman (din Orange is the New Black) e noua Rory Gilmore, dar n-aș merge prea departe cu asta.

Rory Gilmore a uimit pe toată lumea cu dragostea ei nemărginită pentru cărți și lectură. De la faptul că ducea în geantă peste tot cu ea o carte (inclusiv la bal), până la momentele în care raftul de cărți îi reflectă starea emoțională și atașamentul față de o situație, Rory este exponentul foarte simpatic al șoarecelui de bibliotecă. Se pare că pe parcursul celor șase sezoane apar 339 (da, trei sute treizeci și nouă!) de cărți pe care Rory le ține în brațe, le citește, le cară, le recomandă ș.a.m.d. Majoritatea sunt de beletristică, câteva legate de lumea literată, iar prea puține de cea socială.

Un scriitor australian, Patrick Lenton, a întocmit o provocare literară inspirată de cărțile lui Rory (și anume să le citească pe toate) și, când ajunsese la cartea cu nr.

18, a concluzionat că, la un calcul sumar, cu o carte citită la fiecare două săptămâni, i-ar lua peste doi ani să o termine. Eu, când am făcut același calcul sumar, am ajuns la concluzia că, dacă aș citi o carte la două săptămâni, asta înseamnă 26 de cărți pe an. Astfel, aș termina de citit cărțile pe care Rory le vântură timp de șapte sezoane, în 13 ani. Probabil Rory citea o carte pe săptămână.

Dar revenind, Rory, deși provine dintr-o familie monoparentală, amintindu-ne subtil de eforturile mamei ei, este totuși o răsfățată a bunicilor săi și studiază la un liceu privat, apoi la o universitate de top, iar preocuparea ei principală, studiul, este încurajată aproape obsesiv de mama sa. Pentru Rory nu numai că e normal să citească biblioteci întregi, dar toată lumea așteaptă asta de la ea.

Pe de altă parte, Piper Chapman, eroina serialului Orange is the New Black și a cărții omonime, a fost cândva, la fel de protejată ca Rory, fiind o absolventă de studii superioare, cu o viață bine pusă la punct, dar care, pentru că în timpul facultății a avut prietenii controversate, a ajuns la închisoare. Serialul relatează viața ei în închisoare, pas cu pas, și portretizează oamenii pe care îi întâlnește aici. Ce am remarcat este că femeile din închisoare nu numai că citesc, dar consideră lectura o valoare în sine. Piper trebuie să își recupereze cu orice mijloace cărțile „împrumutate“ de colege în absența ei, deținutele își recomandă cărți, argumentele înflăcărate includ trimiteri literare, în timpul liber se citesc multe cărți și așa mai departe.

Observând aspectele pe care actul lecturii le capătă în aceste seriale nu pot decât să mă aplec asupra importanței dată de scenariști și producători. Cumva, undeva există o politică de „bune moravuri“ care coordonează scrierea unui scenariu și care se regăsește în toate formele de limbaj nonverbal sau în decorurile alese. Aceste detalii nu numai că portretizează personajul (Rory, inteligentă și pasionată de lectură, Piper, cu studii superioare, dintr-un mediu protejat), dar, indirect, motivează privitorii spre preocupări literare. Există postări peste postări, bloguri dedicate și discuții pe forumuri despre cărțile din ambele seriale. Pentru a-și înțelege mai bine personajele preferate sau, din dorința inconștientă, poate, de a le imita, oamenii devin curioși în legătură cu titlurile apărute fugar pe micul ecran. Și, trebuie să recunosc, mereu sunt titluri în concordanță cu ultimele apariții editoriale ale momentului, ba chiar printre cele mai bine cotate și niciodată nu lipsesc cărțile clasice.

O categorie aparte o au întotdeauna cărțile care sunt veriga lipsă în descifrarea

procesului de luare a unei decizii. Prin simpla lor prezenţă, ele constituie o microreţea în viaţa protagonistelor şi le îndrumă. Iar publicul, cum am arătat şi mai sus, nu rămâne indiferent la acesta.

Evident, urmează întrebarea „de ce?“. De ce se folosesc cărţi în seriale?

Sunt vorbe (bazate pe ceva, evident, dar nu acesta este subiectul articolului de faţă) cum că este plătită ca publicitate apariţia unei cărţi noi într-un episod. Bineînţeles că nu m-ar mira să aflu că Gillian Flynn a plătit pentru Gone Girl din mâinile lui Piper Chapman, timp de o scenă, cât să se vadă bine titlul şi coperta, sau că John Green a investit mai serios pentru ca The Fault in Our Stars nu numai să fie citită cu interes, dar şi recomandată unei bolnave de cancer în fază terminală şi să se pornească o întreagă discuţie de la ea. Dar în acelaşi timp nu mă deranjează. Cărţile au fost observate şi au ajuns la cei posibil interesaţi sau personajele au fost apreciate pentru gusturile lor literare de către cei care citiseră ceva. De asemenea, ambele cărţi menţionate au avut parte de ecranizarea lor, deci nu m-ar mira să fi fost apariţia lor un teaser pentru filme.

Apoi, aş include şi motivul sus-numitei politici de bune moravuri. Nu ştiu dacă există oficial (tind să cred că da), dar am observat că toate serialele (şi filmele, evident) trebuie să prezinte binele ca bine şi răul ca nedorit. O practică bună este încurajată şi prezentată ca demnă de urmat, una proastă, condamnată. Astfel, cititul şi cărţile intră la lucrurile bune, de încurajat, care ridică individul din mâlul ignoranţei. Personajele se salvează în ochii noştri prin actul lecturii. Jess, prietenul rebel al lui Rory, este suportat numai pentru relaţia bazată pe literatură pe care o are cu ea şi devine chiar plăcut când evoluează ca autor publicat şi când îşi înfiinţează o mică editură, fiind singurul care reuşeşte să o motiveze destul de mult pe Rory încât să-şi reia viaţa academică şi să exceleze, ca de obicei.

Închei printr-o întrebare. Deşi ştiu că noi avem o altfel de cinematografie şi că serialele noastre sunt rip-off-uri după cele mai superficiale seriale şi telenovele care au avut succes în străinezia, nu pot decât să mă întreb: oare ce s-ar întâmpla dacă personajele din serialele româneşti ar pune mâna pe cărţi şi le-ar introduce în viaţa lor de zi cu zi?

41. Inchiziția modernă. Despre incendierea și interzicerea cărților

de Ioana Vighi

A interzice, a cenzura sau a arde o carte sunt ritualuri cu zeci, dacă nu sute de înțelesuri, atât pentru fiecare individ în parte, cât și pentru colectivul în sânul căruia se petrece oroarea. Incendierea cărţilor este poate cea mai radicală formă de cenzură, indiferent de fondul cultural, social, politic al ţărilor ce permit un asemenea gest criminal faţă de cultura scrisă. Ura manifestă faţă de cărţi e o poveste care începe de undeva de prin 213 î.e.n., prin China, când au fost puse pentru prima dată cărți pe foc.

Cu toate că poate ne-am fi așteptat ca mentalitatea să evolueze odată cu pandemia tehnologiei și a avantajelor ei, se pare că nu e așa. Chiar și acum, în veacul ăsta al libertății de a te culturaliza la liber (sau de a nu te culturaliza) online sau offline, cum vrei și când vrei, oamenii încă mai ard cărți.

Una e cenzura. Asta e chiar o formă mai civilizată a urii față de cultură. Incendierea însă e definitivă, irevocabilă și grotescă.

Oamenii consideră unele cărţi periculoase. Pentru ce anume, când ai libertatea şi alternativa de a face lucruri mai puțin „periculoase“ pentru încremenirea gândirii, de exemplu să te uiți la TV? Apoi există atâtea campanii de promovare a lecturii de calitate, un soi de „îndreptare“! Ce i-ar determina, în condițiile astea, să mai gândească să ardă cărți pe care le urăsc, când ar putea foarte simplu să nu le citească?

Poate pe tine nu te interesează nici Coelho, nici Sandra Brown – nici pe mine –, dar ideea ca cineva să ardă sau să interzică tot ce e slab calitativ sau nu e pe gustul său, m-ar înspăimânta. Mă înspăimântă mai mult ideea de pseudolibertate, ca ceva prost/rău/slab literar să nu aibă dreptul să existe, decât faptul că jumătate

dintre români nu citesc deloc.

Imaginează-ți o lume doar cu cărți „frumoase“ și „morale“. De ce-ai mai educa o lume cu o cultură în care totul e egal de bine și de frumos? Și ce înseamnă „carte bună“ sau „slabă“ într-o lume unde toate cărțile ar fi bune? La naiba, între negru și alb zac zeci de nuanțe de gri. Apoi, dacă te-ai gândi să interzici ceva „pernicios“ intelectului în favoarea „marii literaturi“, ți-a trecut prin minte că poate oamenii ăștia care n-o citesc poate nici n-ar putea-o înțelege, de fapt?

Una dintre cele mai impresionante și înfiorătoare scene rămâne cea în care au fost mistuite 25 000 de volume, cărți puse pe foc de naziști în perioada mai-iunie 1933. Mai exact, pe 6 aprilie 1933, Asociația Studenților Germani pentru Presă și Propagandă a decis că e momentul să pornească o primenire (Säuberung) a literaturii prin incendierea tuturor cărților care nu se încadrau în așa-numitul „spirit german“.

Să pui o carte pe foc pentru că o urăști e un gest cu totul simbolic, ideea că învingi ceea ce nu dorești să înțelegi, a explicat Rebecca Knuth, autoare ce a cercetat și a publicat două cărți pe această temă. Knuth spune că din cercetările pe care le-a făcut a descoperit că incendierea cărților sau a bibliotecilor/librăriilor nu e un act barbar întâmplător. Nu se petrece din senin, are o logică intrinsecă și nu e fără un mesaj foarte puternic și cât se poate de fățiș.

După cel de-al Doilea Război Mondial au mai avut loc încă multe, nepermis de multe asemenea gesturi împotriva cărților. Iată, cronologic, unele dintre cele mai importante, am inclus doar incendierea cărților de literatură, nu și a cărților sacre.

Iran, 1946

În decembrie 1946, forțele iraniene au învins guvernul autonom kurd (Republica Mahabad) ce se formase în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. Învingătorii au dat foc imediat tuturor cărților în limba kurdă pe care au pus mâna. Au interzis de asemenea predarea limbii kurde și au închis toată presa

kurdă.

Statele Unite ale Americii, 1948

În acel an, un grup de locuitori din Binghamton, NY, au mers din casă în casă și au cules reviste de benzi desenate pentru a le pune pe foc. Pentru că îndemnau la depravarea morală a tinerilor Americii.

„Grupuri de elevi au pus pe foc comic book-uri îndemnați fie de profesori, fie de părinți“, scria David Hadju în cartea sa, The Ten-Cent Plague: The Great Comic-Book Scare and How It Changed America.

Un alt val de incendieri de comic book-uri a urmat după ce un psihiatru american și un dușman înverșunat al acestora a scos cartea Seduction of the Innocent în 1954.

Statele Unite ale Americii, 1956

În 1956, psihanalistul Wilhelm Reich a fost judecat pentru studiul său despre orgasm. Cărțile i-au fost arse de două ori.

În New York, au fost arse șase tone de cărți și studii, inclusiv cărți ale acestui psihanalist, intitulate The Sexual Revolution, Character Analysis și The Mass Psychology of Fascism. Subiecte cam supărătoare pentru gingășia sufletelor atât de inocente, nu găsiți?

China, 1966-1976

În China, revoluția culturală a lui Mao Zedong a presupus incendierea de cărți.

Chile, 1973

După ce-au dat jos guvernul, armata a ordonat arderea unor cărți în public, cărți pe care ei le considerau a fi subversive.

Statele Unite ale Americii, 1973

În Dakota de Nord, directorii unei școli au aruncat în sobă niște cărți pe care le considerau „îndoielnice“. Era vorba de Abatorul Cinci al lui Kurt Vonnegut și de Deliverance a lui James Dickey. Vonnegut a răspuns printr-o scrisoare, foarte indignat și pe bună dreptate. După ce mulți elevi care au citit cărțile au refuzat să le predea pentru a fi arse, directorii au ordonat să le fie percheziționate dulapurile și confiscate volumele.

Sri Lanka, 1981

În 1981, Biblioteca Publică din nordul Sri Lankăi devenise cea mai bună și dotată bibliotecă din Asia. După ce trei polițiști au fost împușcați, forțele de securitate au dat buzna în bibliotecă și au incendiat-o. Peste 95 000 de cărți au fost mistuite.

Regatul Unit al Marii Britanii, 1988

De îndată ce cartea a fost publicată, Versetele satanice ale lui Salman Rushdie s-au confruntat cu atacuri ale persoanelor ce o considerau antiislamică.

Prima incendiere de cărți din Regatul Unit s-a petrecut în Bolton, dar nu a fost un eveniment de mare amploare. Abia următorul protest ce s-a lăsat cu incendierea cărților, în Bradford, a atras atenția întregii lumi.

„Ca să arăți lumii întregi ura față de o carte, pur și simplu îi dai foc,“ afirma Liquat Hussein, unul dintre organizatorii protestului de la Bradford.

De la lansarea cărții, multe exemplare din Versete satanice aveau să fie mistuite de foc în întreaga lume.

Bosnia, 1992

Forțele naționaliste sârbești au incendiat biblioteca națională din Saravejo, bombardând clădirea. Când a început să ardă, împușcau pe oricine se apropia de bibliotecă să încerce să salveze vreo carte. Aproape două milioane de cărți s-au pierdut.

Egipt, 2001

Ziarul Al Hayaat raporta că ministrul egiptean al culturii, asaltat și amenințat de fundamentaliștii islamici, a ales să ardă peste 6 000 de exemplare dintr-un volum de versuri aparținând poetului Abu Nuwas. Poetul a trăit în secolul al XVIII-lea și este renumit pentru versurile sale erotice și homosexuale.

Statele Unite ale Americii, 2001

Harry Potter a fost destul de disputat când a ieşit pe piaţă, în 2001. Unul dintre protestele împotriva acestei cărţi s-a petrecut în Pennsylvania, în curtea unei biserici.

„Am enervat câţiva oameni, dar cu ocazia asta ni s-a făcut şi publicitate“, a afirmat preotul George Bender.

Au avut loc cel puţin şase proteste şi incendieri ale seriei Harry Potter în America.

Irak, 2003

După invazia din Irak din 2003, aproape toate cărţile din biblioteci şi librării islamice au fost arse. Nimeni nu ştie cine le-a dat foc.

Italia, 2006

În Ceccano, un orăşel pe lângă Roma, doi consilieri locali ai unor partide conservatoare au ars un exemplar din Codul lui Da Vinci al lui Dan Brown. Şi-au motivat gesturile afirmând că această carte e „blasfematoare“.

Germania, 2006

Jurnalul lui Anne Frank a fost ars pe 24 iunie în Pretzien, Germania, de către niște tineri de 20 de ani, membri ai unei grupări extremiste. Au fost arestați pentru incitare la ură rasială.

Olanda, 2011

Supărați pe faptul că Lawrence Hill a folosit cuvântul negroes (negrotei) în titlul cărții sale, The Book of Negroes, un grup a pus pe foc în Amsterdam, pe 22 iunie, exemplare din această carte.

Acest grup numit Foundation Honor and Restore Victims of Slavery in Surinam a avertizat că va incendia cărțile dacă Hill nu va schimba titlul. Unul dintre membrii grupului a spus că au ars doar coperta, nu și întreaga carte, pentru că doar titlul îi deranja.

Titlul ales de Hill provine dintr-un document istoric cu același nume, ce poate fi regăsit în carte.

Iar inchiziția modernă continuă.

42. Psihologia kitsch-ului sau de ce Răpirea din Serai e înduioșătoare

de Ioana Vighi

Am plecat de la afirmația lui Broch, că fiecare artă are un picuț de kitsch în ea. Natura este o eroare, zice Abraham Moles în Psihologia kitsch-ului. Până și ea. A devenit iată, un exemplu de așa nu, pentru că omul n-a lăsat-o-n pace până nu i-a dat forma pe care el a dorit-o.

Povestea kitsch-ului începe cam așa: a fost odată ca niciodată o clasă socială numită aristocrație. Și fiindcă această aristocrație a dat ortu' popii, în locul ei a venit burghezia. Și iată cum, prin secolul al XIX-lea, burghezia, neavând se pare nici pe departe același gust și rafinament pentru artă, și-a întocmit vrând-nevrând un sistem de valori imitativ care dorea să se înalțe către aceleași orizonturi aristocratice. Ce să vezi, n-a mers. Sau a mers, dar băieții au început să creeze o artă a ostentației și a consumului, care a trăit fericită până la adânci bătrânețuri.

Din ce-am citit din Moles, kitsch-ul în zilele noastre nu e atât de tâmp și de fraier încât să-l recunoști dintr-o simplă ocheadă, să-l pipăi și să urli „este". Kitsch-ul noii ere sau neokitsch-ul, contrar a ceea ce mă așteptam să citesc în cartea domnului Moles, e un fenomen conotativ, nu e modă, e modul, potemkinada sa e subtilă. Nu e doar frumusețe, nu (doar) aduce laolaltă oameni cu gurile căscate care-și șterg băluțele din colțurile gurii de uimire la vederea unei frumuseți despre care ei n-ar bănui că e inautentică.

Kitsch-ul nu e un lucru în sine, ci e relația pe care omul o are cu acel lucru. Există așadar o apropiere kitschoasă față de obiect, un soi de fetișizare, cum ar face un colecționar cu obiectele pe care le adună, apoi estetismul vorace al consumatorului de artă sau alienarea la care ajunge omul dependent de obiecte (mașina pe care o iubește ca pe ochii din cap etc.). Există și un kitsch al kitsch-ului sau antikitsch-ul. Chiar ideea de a vedea într-un obiect un moment

tranzitoriu de plăcere. Carpe diem, my friend, este o sublimă expresie a kitsch-ului.

Dacă mai demult kitsch-ul mustea în decorativismul opulent cu care casele burghezilor erau înțesate, acum kitsch-ului nu îi mai e suficientă butaforia și prezența sa expozitiv-decorativă și explicită. Nu e un fenomen autosuficient. El s-a inserat astăzi în obiectele de care nu avem, de fapt, nevoie vitală sau chiar în oameni. Politicieni. Imaginea lor de protectori ai patriei, afișele cu zâmbetul și falsitatea grosolană și manifestă cu care îșI îndeamnă semenii să voteze. Kitsch-ul actual merge și pe principiul aglomerării, al gigantismului sau miniaturizării. Totul e fie excesiv de mare, fie excesiv de mic. Se împarte, aș zice eu, în kitsch agresiv și kitsch mai greu de recunoscut.

Ardoarea cu care kitsch-ul îndeamnă spre bine, perfecțiune, spre moralitate, spre lumină, spre pacifism anulează orice formă de uman și umilitate. Panourile publicitare care-ți vor binele, dar care te „violează“ pentru că ești mic, prost și n-ai bani să cumperi mașina aia, dar în fața cărora te oprești oricum, copleșit și mărunt, apoi strivit în oraș de îngrămădeala de culori, oferte unice, reduceri senzaționale, zgomotul și sunetele care-ți zdruncină viscerele, castrat de imaginea unor exemplare superbe de oameni fericiți, prezenți pe toate afișele, toate astea și multe altele sunt fenomene ale kitsch-ului agresiv.

Pe când telefoanele mobile supradotate, costumele și cravatele colorate, frezele, trendurile, stilurile muzicale care îmbină toate stilurile, obiectele care cochetează cu toate simțurile noastre neantrenate estetic sunt altă gamă kitsch-uri, aș îndrăzni să zic una redusă la universul imediat al omului. Kitsch-ul e menit să te epuizeze, să-ți cultive gustul pentru aici și acum, pentru o intimitate plăcută și confortabilă. Și aparent individualizată.

Mallurile sunt temple orgiastice ale kitsch-ului, în care intri fascinat să te închini. O virtute a kitsch-ului e aceea de a fascina și îmbăta. E rolul lui pe pământ. Ești beat de kitsch. Și încă o virtute a kitsch-ului e generozitatea cu care se dedă tuturor, ca o prostituată mărinimoasă, nediferențiat. Nu e musai să fie obscen, vulgar sau ostentativ.

Când lucrurile necesare cu care te înconjori nu mai răspund doar necesităților, ele devin kitsch. Cum zice Moles, cleștele pentru zahăr era un simplu obiect cu care culegeai zahărul, până să devină încărcat de îngravări de tot soiul. Omul mediocru e măsura tuturor lucrurilor, spunea un nene al cărui nume nu-l reții.

Pentru el se face totul astăzi, în era neokitsch-ului. Nu se discută cultivarea gustului acestui om, pentru că nimeni nu vrea o masă de oameni inteligenți, care înțeleg ce văd și ce aud, e suficientă dresarea la un nivel confortabil de către cei care dețin puterea. Orice ar însemna puterea asta.

McDonalds știe că ți-e foame, că oricum o dai, o să ți se facă foame. Și te îmbie cu hamburgeri și cartofi prăjiți. Dacă iei porții mari la meniu, ai, bineînțeles, reducere. Și cum să nu iei o porție gigantică, cât mai gigantică, XXL, când ți-e atât de foame? Și ieși și în câștig cu reducerea! Instinctul foamei tale le e suficient să te îngenuncheze. Când treci pe lângă McDonalds, înfometat, cad multe bombe cu poze cu hamburgerii ăia suculenți, roșiile alea cu stropi de rouă, cu înghețata aia cremoasă. Cum dracului să rezişti când îți ghiorțăie mațele în fața monumentelor închinate satisfacerii imediate a instinctelor stomacale? Gotcha, son of a bitch. Cine nu e sclavul instinctului foamei? Băieții deștepți știu să-ți demonstreze cum arată de fapt respectul față de propria-ți foame. Sau față de propria moarte. Iar sicriele sunt opulente, sunt sculptate și confortabile. Totul pentru o moarte decentă. Cine nu vrea să fie îngropat ca tot… omu'?

Simplitatea, în schimb, e foarte sofisticată. E atât de sofisticată, încât e confundată de masele de oameni cu simplismul. Cu derizoriul, neputința, sărăcia, precaritatea. Subtilitatea lui nu admite decât frumusețea volatilă și evanescentă și respinge frumosul incomod. Pentru kitsch-ul agresiv însă nu există frumos sau urât, ci doar imediatul. Cu toate astea, deși kitsch-ul mai cultivă și perisabilitatea, cum ar fi telefoanele celulare care ies cel puțin o dată pe an cu alte și acaparatoare facilități, încercând să te convingă că nu ai văzut în viața ta ceva mai bun și nici n-o să mai vezi, că e nou, fascinant, totuși, există o perenitate a unui anumit tip de kitsch, gen carpeta Răpirea din Serai. Câți n-am văzut cârpa aia colorată în plin dinamism al scenei răpirii.

Genul ăsta de kitsch înduioșează, edulcorează și înmoaie. Păstrează o urmă de uman, pe undeva. Pentru că nu-i trebuie nimic, nu e strident, gălăgios sau nu vrea să te convingă că e cel mai bun lucru ce ți se poate întâmpla. Nu e nimic imperativ, ostentativ și nici măcar nu știe să mimeze subtilitatea. Sau o oaie în miniatură din ceramică, cu un zâmbet tâmp și molcom, care se uită la tine.

Există segmentul acesta de kitsch care gâdilă glandele amintirilor și blândețurilor, are savoarea nostalgică a dulcețurilor pe care le mâncai pe furiș când erai mic, un kitsch față de care probabil c-ai zâmbi în colțul gurii cu indulgență și o firavă complicitate vinovată. E inofensiv și e demult, ca bunicuța

care le are în dotare.

Cred că tot ce poartă un nume, am conchis eu închizând cartea şi declarându-mă învinsă, e damnat la kitsch. Kitsch-ul, se pare, e inevitabil evoluţiei, inexpugnabil şi peren. E necesar, până la urmă, ca un side-effect al civilizaţiei, oricât de ipocriți am fi și ne-am zbârli.

Kitsch-ul ăla fățiș, fără ostentativa sete de manipulare, kitsch-ul inocent și neadaptat la perversitatea cameleonică a societății duce cu el o candoare. Cum e Răpirea din Serai, pe care o tolerezi mai lesne și căreia îți vine parcă să-i ierți statutul, decât plasticurile aurite și fosforescente de pe tarabe, să zicem. Nu trebuie să ne scape din vedere că adaptabilitatea la tot ce reprezintă omul este un atu al kitsch-ului, care îi permite să țină pasul. E pandemic. Tot ce-ți trebuie sunt uneltele necesare pentru a-l recunoaște, a-l depista. Să-l conștientizezi, ca să nu te ia el în posesie. Așa că a recunoaște kitsch-ul și a-l privi în aceeași măsură cu detașare amuzată e o atitudine mult mai sănătoasă decât ipocrizia de a-l arăta cu degetul într-o înverșunare geamănă cu fanatismul religios, în tot acest timp înfruptându-te pe deplin din el. Fără să știi, practic, ce faci.

43. În cazul depresiei, specialiștii îți recomandă să citești

de Tibi Oprea

Mai mult de 350 de milioane de oameni din întreaga lume suferă de depresie. Mai puțin de jumătate primesc tratament, chiar mai puțini au acces la psihoterapie. Ce nu știe multă lume e că soluțiile pentru problemele „sufletului“ sunt aceleași, dar sunt aplicate în funcție de diagnostic. E un fapt dovedit că muzica, animalele de companie, dansul, tentativele creative de a fi artist sunt remedii excelente pentru depresii. Și totuși, când mergem la psiholog, acesta nu ne recomandă să ne cumpărăm o chinchilla sau să dansăm mambo. Psihologul știe că un potențial client se așteaptă la savantlâcuri din partea vindecătorului său, așa că soluțiile simple de care vorbeam sunt adesea evitate.

Ce vreau să punctez e că, la fel ca torsul pisicilor, lectura este o activitate liniștitoare, relaxantă, dezrobitoare. O spun eu, care am simțit influența cititului asupra psihicului și, mai ales, o spun psihologii. Este o „medicamentație“ care se poate administra pe termen lung, pentru care nu-ți trebuie aprobare și care nu prezintă efectele secundare ale medicamentelor.

Termenul de „biblioterapie“ a fost inventat în 1916 de către clericul Samuel Crothers, care a susținut că „o carte poate fi stimulent, sedativ, iritant sau somnifer“. Mai târziu, medici, asistente medicale, librari și asistenți sociali i-au dat acestui termen și alte sinonime – „bibliopatie“, „consiliere literară“, „orientare literară“, „literapie“ –, toate variantele mergând pe ideea că lectura poate vindeca.

În 2003, un psihiatru din Țara Galilor, Dr. Neil Frude, a realizat că volumele de dezvoltare personală, și nu numai, i-au oferit un real ajutor atunci când nu mai făcea față cu clienții sau când nu mai putea să accepte programări. În iunie 2013 a fost lansat un program care le permitea doctorilor din Serviciul Național de

Sănătate din Anglia să țină cont de practicile doctorului Frude. Nu doar să recomande cărți, ci să le prescrie – „Cărți pe bază de rețetă“. Acum, acolo, dacă doctorii te diagnostichează, de exemplu, cu depresie ușoară până la moderată, îți pot scrie un titlu de carte pe o hârtie și, în loc să mergi la farmacie, ajungi la bibliotecă, unde poți cere volumul prescris. Iar depresia este doar una dintre afecțiunile tratate cu cărți.

Azi, în Marea Britanie, cuvântul „biblioterapie“ se află pe buzele oricărui locuitor, iar pentru fiecare are un înțeles diferit. Manageri de biblioteci, scriitori, pictori și alții oferă consultații literare; pentru o listă de lecturi personalizată, un astfel de biblioterapeut poate câștiga până la 80 de lire. Programul Serviciului de Sănătate este exemplul cel mai bun care se poate da, dar există și agenții care dezvoltă propriile programe de biblioterapie: Reading Agency, de exemplu, au un program numit „Mood-Boosting Books“, prin care recomandă pacienților ficțiune și poezie. Iar o altă organizație, The Reader, nu înregistrează niciun profit făcând lucrul acesta, ei propunându-și să aducă oamenii fără un loc de muncă, condamnați la închisoare sau bătrâni împreună, pentru ca aceștia să-și citească unul altuia poeme și proză.

The Reading Well arată într-un studiu din 2009, care compară frecvența cardiacă și tensiunea musculară înainte și după diverse activități, că cititul este „o metodă cu 68% mai bună de a reduce nivelul de stres decât muzica; și cu 100% mai eficientă decât o ceașcă de cafea“.

Pe de altă parte, câțiva cercetători au descoperit că, după ce terminăm de citit un roman, schimbări efective persistă în creier, cel puțin pentru câteva zile. Neurologul Gregory Berns, directorul Center for Neuropolicy de la Universitatea Emory și autorul principal al studiului, spune că „poveștile ne modelează viețile și, în unele cazuri, contribuie la definirea unei persoane“. Folosind imagistica prin Rezonanță Magnetică (RMN), aceștia au identificat rețele ale creierului care se asociază cu lecturarea poveștilor. Douăzeci și unu de studenți de la Universitatea Emory au participat la acest experiment, care a durat 19 zile consecutive. Toți au citit același roman, Pompeii, un thriller din 2003, scris de Robert Harris, bazat pe povestea reală a erupției Vezuviului din Italia antică. Asta deoarece cartea descrie evenimentele într-un mod dramatic, iar ei tocmai de o linie narativă puternică aveau nevoie pentru acest experiment. Au fost scanați și în stare de repaus, și după ce au citit paginile care le-au fost atribuite. S-a constatat că în stare de repaus se înregistrează o activitate mai mică în zona cortexului temporal stâng decât în momentele în care subiecții citesc. Această

zonă este asociată cu receptivitatea pentru limbaj.

Chiar dacă participanţii nu au citit efectiv romanul în timp ce erau scanaţi, au păstrat această conectivitate sporită. Noi numim asta „umbră a activităţii“, un fel de memorie musculară.

Conectivitate sporită a fost de asemenea observată şi în şanţul cerebral central, regiunea senzorială şi motorie principală a creierului. Când ne gândim la alergat, de exemplu, se activează neuronii asociaţi actului fizic de a alerga. Ei bine, cititul a activat nişte neuroni din această regiune, observându-se astfel activitate în corp. Prin urmare, Berns spune: „Schimbările neuronale pe care le-am observat asociate cu sistemele de senzaţie fizică şi mişcare sugerează că citind un roman te poţi transpune în corpul protagonistului. Ştiam deja că poveştile bune te pot pune în pantofii altcuiva, într-un sens figurativ. Acum remarcăm că se poate întâmpla ceva şi în mod biologic“.

Ce este interesant e că aceste senzaţii nu au fost receptate doar pe moment, ci au persistat cinci zile la rând. Nu se ştie exact cât timp persistă în creier, dar cert e că lectura poate avea efecte biologice asupra creierului nostru.

Însă, deşi ideea că literatura poate vindeca este veche, această teorie a fost studiată doar recent. Un studiu din 1997 a găsit biblioterapia mai puţin eficientă în tratarea depresiei unipolare decât terapia individuală sau de grup. De-a dreptul surprinzător, în 2007 acelaşi cercetător a declarat, în urma reluării studiului, că literatura tratează anxietatea la fel de eficient, fără ajutorul unui terapeut. Alte studii realizate după implementarea acestor programe ne arată că foarte mulţi pacienţi aleg să citească cărţi de autoajutorare, mai degrabă decât să ceară ajutorul medicului. Concluzia specialiştilor a fost că o carte nu face mai multe decât un terapeut, dar este mai bine decât nimic.

Cărţile pe bază de prescripţie sunt unul dintre cei mai mari paşi în psihologie din ultimele decenii. Chiar şi în terapia cognitiv-comportamentală pot fi aplicate. Întrebat cum poate o pagină scrisă să mimeze întâlnirea faţă-n-faţă, Frude a răspuns simplu: „ca prin magie“. „Cele mai bune cărţi dau iluzia că ascultă şi se îngrijesc de cititor“, explică el. Mai ales autorii care sunt şi clinicieni pot scrie, pe baza îndelungatei experienţe cu suferinzii de diverse boli psihologice, o carte care să le întipărească pacienţilor în minte cuvintele „cartea aceasta a fost despre mine“. Contează doar să găseşti oamenii potriviţi care să-ţi prescrie o carte.

Acolo unde Dr. Frude vede magie, alţii pot vedea pragmatism, iar terapia cognitiv-comportamentală pe termen scurt costă mai mult decât o carte. Dar slavă Domnului că lumea citește și fără prescripție. Păreri contra biblioterapiei au fost și sunt multe. În 1867, un expert avertiza lumea de faptul că dacă iei o carte cu tine în pat, la culcare, ea ți-ar putea afecta ochii, creierul și sistemul nervos. Unii reformatori sociali au numit cărțile ca fiind droguri, iar în 1889 un politician a numit ficţiunea „otravă morală“. În 1883, în New York era adoptată o lege conform căreia statul va amenda „orice persoană care va vinde sau împrumuta o carte de ficțiune unui minor cu vârsta sub 16 ani, fără să obțină acordul scris al părintelui sau tutorelui“.

Se știa că anumite regiuni din creier, precum zonele Broca și Wernicke, au un rol în modul cum interpretează creierul cuvintele scrise, dar studiile recente au arătat, cum spuneam și mai sus, că narațiunea activează și alte zone ale creierului. Cuvinte precum „lavandă“, „scorțișoară“ și „săpun“, de exemplu, obțin un răspuns nu numai din zonele de procesare a limbajului din creier, ci și din zonele care se ocupă de mirosuri. Dintr-un studiu din 2006, publicat în revista NeuroImage, reieșea că în aceste zone se observă o activitate mai mare când citim cuvinte asociate cu senzații puternice de miros, decât atunci când citim cuvinte neutre. De asemenea, expresiile uzuale cum ar fi „Cântărețul a avut o voce plăcută“ nu au același efect în creier precum îl au metaforele: „Cântărețul a avut o voce de catifea“. Pe același principiu, descrierea mișcării stimulează alte regiuni ale creierului în afară de cele asociate limbajului.

Véronique Boulenger, cercetător de la Laboratory of Language Dynamic din Franța, a condus un experiment care a dezvăluit în urma scanării creierului că, pronunțând propoziții ca „John a prins obiectul“ și „Pablo a lovit mingea“, se produce activitate în cortexul care coordonează mișcările corpului. Așadar, creierul nu face diferența între realitate și ficțiune din punctul ăsta de vedere. Efecte există în ambele cazuri, doar că la intensități diferite; lectura produce asupra creierului o simulare vie a realității. Astfel ne putem și explica de ce anumite opere ne impresionează și rămân întipărite în minte mai intens și mai mult timp decât altele. Poate dacă scriitorii ar citi despre aceste studii, și-ar schimba într-o oarecare măsură felul de a scrie spre a manipula creierul cititorului.

În alte studii, realizate de Dr. Raymond Mar și Dr. Keith Oatley, citim că indivizii care citesc frecvent ficțiune par să fie mai abili decât ceilalți în a înțelege oamenii, în a empatiza cu ei, în a vedea lumea din perspectiva lor, în a

înțelege complexitatea vieții sociale. Tot ei au ajuns la concluzia că preșcolarii își dezvoltă mai bine intelectul cu cât citesc mai multe povești. Același efect îl au și filmele, însă nu și privitul la televizor.

Așadar, biblioterapia este avantajoasă pentru pacienți, pentru iubitorii de carte, pentru psihoterapeuți și ajută și la vânzarea de carte, aducând noi cititori în librării și biblioteci. De asemenea, citind nu iei în greutate, nu ai un libido scăzut, nu ai grețuri (doar dacă nu citești în mașină ori autobuz) și nu ai stări de somnolență (doar dacă nu citești o carte plictisitoare, hi! Hi!). Bineînțeles, demersurile din ultima perioadă nu trebuie să ne ducă cu gândul că o carte depășește puterea unui psihoterapeut de a vindeca. Însă cu siguranță putem să ne autoadministrăm minimum două cărți pe lună. Preventiv.

„O minte are nevoie de cărți precum o sabie are nevoie să fie ascuțită“ (George RR Martin).

44. Identificarea cu un personaj dintr-o carte îți poate schimba viața

„Personajul pur și simplu te înlocuiește“

de Ioana Vighi

Dacă ți se întâmplă să te „pierzi“ într-un personaj sau în ceea ce face el în timp ce citești un roman, chestia asta se poate să te afecteze mai mult decât ți-ai închipui. Cel puțin asta susține un studiu realizat de Universitatea din Ohio. Oamenii de știință din cadrul universității au studiat ce se întâmplă atunci când oamenii „iau“ asupra lor emoțiile, senzațiile și trăirile personajelor și reacționează ca și cum ar fi experiențele lor personale, un fenomen numit experience-taking sau un fel de capacitate de identificare, ceva mai mult decât o simplă empatie.

În contextele favorabile declanșării și dezvoltării acestui fenomen, identificarea cu eroii cărților poate duce la adevărate metamorfoze interioare, chiar dacă ele sunt temporare. „Identificarea poate altera semnificativ comportamentul și gândurile“, afirmă Lisa Libby, coautoarea studiului realizat de Ohio State University.

Identificarea nu e ceva ce se petrece tot timpul. E vorba doar de acele momente în care omul reușește să-și pună pe plan secund propria identitate, să uite o clipă de conceptul de sine în timp ce citește. Într-un alt experiment, s-a descoperit că subiecții, după ce au fost plasați într-un spațiu îngust cu oglinzi de jur-împrejur, nu au fost capabili să se „contopească“ cu acțiunea din carte. „Atâta timp cât ceva din jurul tău îți amintește de tine, de propriul ego, de individualitatea ta, nu vei fi capabil să te identifici cu un personaj“, afirmă unul dintre autorii experimentului, Geoff Kaufman. „Trebuie ca ceea ce te delimitează și te

definește ca persoană să se piardă, pentru a putea trăi o experiență autentică de identificare cu altcineva.“

S-a realizat și un studiu cu 82 de subiecți, studenți, ce au avut de citit una dintre cele patru versiuni ale unei povești cu un student care a întâmpinat mai multe obstacole în dimineața zilei alegerilor (cum ar fi probleme cu mașina, ploaie, o coadă infernală la cabina de vot), într-un final reușind să intre în cabină să-și exercite votul. Acest experiment a avut loc cu câteva zile înainte de alegerile prezidențiale din noiembrie 2008. Unele dintre versiuni fuseseră scrise la persoana I („eu am intrat în cabina de vot“), în timp ce altele au fost scrise la persoana a III-a („Paul a intrat în cabina de vot“). În unele versiuni, personajul era chiar un student al universității unde învățau subiecții experimentului, iar în celelalte versiuni ale poveștii, acest personaj frecventa cursurile unei universități diferite de cea la care studiau participanții la experiment.

După ce au terminat de citit povestea, participanții au completat un chestionar care le măsura nivelul de identificare cu personajul poveștii – cât de mult din ceea ce a simțit eroul istorisirii a fost preluat de studenți. De exemplu, au fost rugați să evalueze dacă și în ce măsură erau de acord cu afirmația „Mi-am dat seama că simțeam ceea ce personajul din poveste simțea“ și „Am simțit că puteam pătrunde în mintea personajului“. Rezultatele au arătat că subiecții care au citit versiunea poveștii la persoana I, cu personajul care frecventa aceeași universitate ca ei, au avut parte de cel mai înalt grad de identificare cu acesta. 65% dintre aceștia au raportat că au participat apoi la vot, în noiembrie 2008.

În comparație, doar 29% dintre cei ce au citit versiunea la persoana I despre personajul ce nu învăța la aceeași universitate ca ei, au participat apoi la vot. „Când personajul din carte face parte din același grup cu care te identifici, iar povestea este și la persoana I, ai mult mai multe șanse să preiei acele informații și trăiri ca și când ar fi ale tale“, declară Libby. „Și când asta se întâmplă, efectul poate ține chiar și zile după aceea.“

Dacă într-adevăr ești mai înclinat să te „pierzi“ într-un personaj ce-ți seamănă, ce se întâmplă dacă nu-ți dai seama de similaritatea asta decât mai târziu în poveste?

În alt experiment, 70 de studenți de sex masculin, heterosexuali, au citit o poveste despre o zi din viața unui student. Au existat trei versiuni – una în care personajul și-a dezvăluit homosexualitatea chiar de la începutul poveștii, una în

care personajul avea să-şi dezvăluie homosexualitatea mai târziu, iar a treia versiune, în care personajul era heterosexual. Ceea ce s-a descoperit a arătat că participanţii care au citit versiunea poveştii cu personajul care şi-a declarat homosexualitatea mai târziu, au avut parte de un grad de identificare mult mai mare decât cei ce au citit versiunea cu studentul care spune de la bun început că este homosexual.

„Dacă subiecţii ştiau de la început că personajul nu le seamănă, asta a stat în calea identificării lor cu eroul poveştii“, spune Libby. „Aflând târziu despre aceste diferenţe, au avut libertatea de a se pierde în mintea şi sentimentele acestuia ca şi cum studentul-personaj ar fi fost heterosexual, ca şi ei.“ Mai important de atât, versiunea poveştii pe care participanţii au citit-o le-a alterat percepţia asupra homosexualilor.

Cei care au descoperit târziu că personajul lor nu avea aceeaşi orientare sexuală ca ei au raportat o atitudine favorabilă faţă de homosexuali după lecturarea naraţiunii, nemaifiind influenţaţi de stereotipuri în comparaţie cu cei ce au aflat din vreme că băiatul din poveste era gay.

„Dacă subiecţii s-au identificat cu personajul înainte de a şti că acesta este homosexual, dacă procesul de preluare a identităţii acestuia a apucat să se deruleze în totalitate, atunci aceştia au arătat o atitudine pozitivă la final – cititorii au acceptat faptul că personajul le semăna“, a spus Kaufman.

Libby spune că preluarea identităţii personajului este diferită de identificarea cu perspectivele personajului, în care oamenii încearcă să înţeleagă contextul şi perspectiva acestuia, fără însă a pierde din vedere propria identitate. „Identificarea cu personajul este o experienţă mult mai profundă – pur şi simplu personajul te înlocuieşte“, spune ea.

Cheia acestui tip de fenomen al lecturii stă în spontaneitatea şi naturaleţea cu care se petrece, adică nu poţi arăta cu degetul sau sfătui pe cineva să facă asta, vine cumva firesc dacă toate circumstanţele sunt favorabile unei asemenea experienţe. „E un fenomen foarte puternic, tocmai pentru că nici măcar nu conştientizezi când ţi se întâmplă. E un proces inconştient.“

45. Cum literatura fantasy te poate scoate din depresie

de Amelia Prisăcaru

Metodele de redescoperire a magiei în cazul adulţilor sunt multe, însă pe departe cea mai frumoasă şi la îndemână metodă este lectura. Eu am descoperit literatura fantasy odată cu scrierile lui J.K. Rowling şi de-atunci nu m-am mai putut opri. Starea de bine şi felul în care reuşesc să mă pierd în lumea creată de autori, intensitatea la care trăiesc mereu întâmplările şi păţaniile personajelor mă lasă mereu eliberată şi proaspătă, cu forţe noi şi o viziune mai bună asupra lumii în care trăiesc.

Şi iată câteva dintre motivele pentru care cred că literatura fantasy are un pronunţat caracter antidepresiv.

Fascinaţia pentru trecut

Provine probabil din dorinţa de a oferi poveştilor un parfum de autenticitate. Autorii nu mai folosesc „a fost odată“, dar acţiunea din majoritatea cărţilor de fantasy se desfăşoară în trecut. Magia parcă nu-şi găseşte locul în vremurile contemporane, pe când în trecut este credibilă. Până la urmă, cine să dovedească neadevărul povestirii? Fie că vorbim despre autori care creează portaluri spre un alt timp (Rowling, Riggs, Gaiman, Morgenstern) sau despre autori care îşi întorc viziunea spre timpuri de mult apuse (Rothfuss, Abercrombie, Delawney, Martin), trecutul rămâne terenul de joacă preferat de scriitorii fantasy-urilor.

Există şi o excepţie: romanele cu vampiri. Aici acţiunea se desfăşoară în prezent,

dar fascinația pentru trecut se manifestă prin personaje care au, pe alocuri, mii de ani de existență. Prin comparație cu trecutul, în care oamenii trebuiau să meargă la războaie, parcă prezentul nostru în care trebuie să mergem la serviciu, la liceu sau la facultate nu mai pare chiar atât de negru, nu-i așa?

Personajul principal este un inadaptat

OK, știm cu toții că personajul trebuie să fie unul special, pentru că oamenilor obișnuiți nu li se întâmplă lucruri extraordinare (oare?). Dar în poveștile de fantezie eroul este de-a dreptul bătut de soartă: Potter și Kvothe sunt orfani, Cat (seria The Night Huntress) nu este acceptată nici măcar de propria familie, Logen Ninefinger este singur pe lume ș.a.m.d. Exemplele sunt multe.

Autorii construiesc personaje care nu mai au nimic de pierdut. Încearcă orice, sunt invulnerabili din start și probabilitatea ca ei să se găsească în situații în care altcineva nu s-ar aventura este mult mai mare. Dar cu toată această singularizare, mesajul principal rămâne în picioare: cu toții suntem speciali. În felul nostru.

Destinul prestabilit

În strânsă legătură cu situația personajului principal găsim tema destinului. Există un singur om cu stea în frunte: el trebuie să îndeplinească profeția, să scape lumea de forțele răului, să restituie obiecte magice din locuri inaccesibile. Spun că este în strânsă legătură cu inadaptarea personajului principal pentru că tot răul care i se întâmplă eroului îl face ca în final să își atingă potențialul: i-au murit părinții pentru că el trebuia să-l ucidă pe asasin, nu-și putea valorifica extraordinarele calități decât lipsit de dragostea părintească. Dacă un biet orfan reușește să salveze lumea, atunci noi, oamenii de rând, de ce ne-am lăsa copleșiți de toate nimicurile vieții cotidiene?

Dihotomiile extreme

Am observat că în fantasy, ca și în basm, rar se găsesc forțe sau personaje neutre. Valorile sunt mereu la limitele opuse: bine vs rău, lumină vs întuneric, magie albă vs magie neagră. Nu există niciodată cale de mijloc sau moderație.

Toate acțiunile sunt finale, ireversibile și, adesea, au efecte cataclismice. Înainte să ia o decizie, eroul trebuie să-și scoată ochii, să-și scuipe sufletul și să-și piardă cel puțin un prieten. Nici atunci decizia n-o să fie cea bună (de obicei personajul mai pierde un prieten pentru că n-a luat decizia corectă). Dar ca să mă întorc de unde am plecat, dihotomiile sunt sarea și piperul operelor fantasy. Drama ar fi greu de întreținut fără ele. Și sunt o modalitate ușoară de a crea modele demne (sau nu) de urmat pentru publicul cititor. Noi ne mai permitem să și greșim, pentru că, fiți sinceri, în câte chestiuni de viață și de moarte ați fost implicați până acum?

Sacrificiul

Strict legat de punctele anterioare găsim motivul sacrificiului. Eroului dacă nu-i e greu, nu-i e bine. El trebuie să lupte încontinuu cu sine însuși, să piardă oameni dragi, să fie dispus să-și dea și viața pentru omenire și viitorul ei. Avem și vom avea în permanență nevoie de modele în viața noastră, iar literatura fantasy ni le oferă.

Actualitatea, mai mult decât oricând, pare că ne servește doar motive de indignare, fără să ne arate și reversul, catharsisul, etalonul, omul care îți dorești să fii.

Îngerul căzut

Este tema personajului negativ, naşterea răului. În general, personajele negative nu sunt de la început rele. Pornirile lor malefice vin fie din setea de putere, din setea de cunoaştere a unor secrete întunecate dincolo de limitele teoretice sau din mirajul răzbunării.

Personajele negative sunt, la început, potenţialii eroi buni: extrem de capabili, au o curiozitate ieşită din comun şi un ascuţit simţ al aventurii. Ceva se întâmplă însă în viaţa lor şi, asemenea lui Lucifer care a fost expulzat pentru că a vrut să fie mai presus, şi personajele noastre ajung să fie adversari redutabili pentru personajul principal. Adversarii noştri de zi cu zi nu sunt nici zmei, şi nici nu au puteri supranaturale, hai să privim lucrurile din punctul ăsta de vedere.

Dumnezeul

Există în toate romanele un personaj bătrân şi înţelept care îl ghidează pe erou şi-l sfătuieşte la nevoie: Gandalf, Dumbledore, Vraciul, Mencheres, Miss Peregrine, Merlin… Toţi sunt figurile centrale lumii eroului principal. Un fel de figură paternă (sau maternă, după caz) supranaturală, personajul-Dumnezeu este cel care le ştie pe toate şi moare, de obicei, înainte ca eroul să fi învins forţele răului tocmai pentru ca situaţia să devină şi mai complicată pe de o parte, dar şi pentru a lăsa eroului loc să crească, să devină noul Dumnezeu.

Avem şi noi în jur o sumedenie de exemple, de la bunici şi rude la mentori şi prieteni. E bine să ştim să îi recunoaştem şi să învăţăm să-i ţinem aproape.

Călătoria

Eroul nu găseşte niciodată tot ce are nevoie într-un singur loc. El trebuie să se mişte, să călătorească, să cunoască oameni noi. Călătoria este în operele fantastice modalitatea prin care eroul creşte şi se dezvoltă în afara zonei personale de confort. Călătoria reprezintă iniţierea, formarea şi testarea eroului.

Pe parcursul ei vedem cum (re)acționează Harap-Albul nostru fantastic pus în situații reale de viață, pentru că – nu-i așa? – la teorie toți suntem buni.

Îndemnul spre aventură, spre cunoașterea de sine și spre autoeducare este unul dintre elementele mele preferate. Pe mine mă face să vreau mai mult, să-mi doresc să descopăr lucruri noi și îmi aprinde spiritul de aventură.

Ritualul

Motivul ritualului se regăsește adesea în cărțile de fantasy, și nu doar în cadrul vrăjilor, ci și al călătoriilor. Însăși ideea de a efectua o deplasare pentru regăsirea de sine și atingerea potențialului este un ritual în sine. Gândite cu scopul să aducă ordine și structură în viața copleșitoare a personajului principal, aceste ceremoniale fac de multe ori deliciul cititorului și susțin acțiunea povestirii, oferindu-i o coloană vertebrală.

Mai putem aminti și de ritualul tipic al celor trei, cinci sau șapte încercări prin care eroul trebuie să treacă pentru a ajunge la destinația finală, despre ritualurile de transformare în vampiri, vârcolaci sau alte ființe supranaturale, despre ritualurile de călătorie în timp sau în alte lumi și despre cele războinice. Cert este că ceremoniile de orice fel, acțiunile cu reguli dinainte stabilite sunt elemente definitorii ale genului fantasy, iar nouă ne dau idei despre organizarea propriei vieți și ne fac să credem, chiar dacă puțin, în eficacitatea lor.

Grupul

Eroul romanului fantasy nu este niciodată singur. Haideți să fim serioși, ar fi prea mult să-i cerem unui om care trebuie să se adapteze la o nouă lume și la un nou stil de viață și care, pe deasupra, află că mai trebuie să salveze și lumea, să facă față tuturor acestor încercări de unul singur. Are nevoie de sprijin și suport.

Pe de altă parte, prietenia este una dintre cele mai populare teme din literatură, în general, şi din literatura fantasy, în particular. Ar fi imposibil de nedezbătut pentru că susţine toate celelalte motive centrale: ritualul nu poate fi dus la bun sfârşit de unul singur, dihotomia bine-rău este adâncită (eroul principal are prieteni devotaţi, eroul negativ are doar susţinători neloiali, care îi sunt aproape din frică), eroul îşi găseşte locul în noul grup, în noua lume şi se transformă din inadaptat în special ş.a.m.d. Tema grupului ne arată cât de importanţi sunt prietenii în viaţa noastră şi cât de neprețuit este ajutorul lor.

Limbajul secret

În lumea fantasy-urilor, chiar şi obiectele de zi cu zi capătă noi denumiri. Zilele săptămânii se numesc altfel, timpul este măsurat diferit, cele mai banale obiecte sunt necunoscute în această lume, iar fiinţele sunt cu totul diferite. Fiecare carte este aparte în stilul ei, când vine vorba despre limbajul folosit. De asemenea, contează foarte mult şi cât din lumea fantastică descrisă de autor este integrată în lumea de zi cu zi, întrucât, de la autor la autor, aceasta diferă.

La Rothfuss, de exemplu, găsim o întreagă lume construită de la zero, cărţile cu vampiri aleg să încadreze acţiunea într-o zonă mai mult sau mai puţin contemporană, în timp ce Gaiman are obiceiul de a crea o lume într-altă lume (Nicăieri sau Cartea cimitirului). N-ar fi distractiv să avem şi noi limbajul nostru secret pentru micul nostru univers?

Bătălia de final

Indiferent că vorbim despre o carte pe teme de război, o carte pentru copii, o carte cu vampiri sau o carte cu vrăjitorie, regula supremă este ca sfârşitul, respectiv punctul culminant principal, să fie o bătălie de cele mai mari proporţii posibile, care de obicei implică toate personajele pozitive şi negative, plus unele noi. Toate cărţile fantasy, mă refer aici la cele bune, au tendinţa să construiască

un suspans foarte reușit și să ne solicite maxima implicare în lectură, cu toată atenţia şi emoţiile noastre.

Ar fi nedrept pentru cititor dacă finalul nu ar fi unul pe măsură. Până la urmă, avem dreptul la catharsis, după atâta ură strânsă-n noi pe durata depănării poveștii. Bătălia de final este epică, apocaliptică și decisivă, nu doar pentru soarta lumii eroului, ci și pentru soarta lumii omenești (în cazul în care aceasta face parte din poveste). Desfășurarea de forţe este imensă, personaje dragi nouă mor, personaje negative scapă basma curată (câteodată), dar în final „binili învingi“ iremediabil și avem parte de un final fericit. Pentru că, nu-i aşa, cum altfel am mai putea rămâne cu speranţa în suflet, revenind mereu și mereu la poveștile noastre preferate?

Alternativa unei lumi infinit mai interesante decât cea în care trăim, în care nedreptatea și răul își găsesc mai mereu rezolvarea și în care magia există ne face mai buni, mai blânzi și mai curajoși. Iar terapia prin cărţile fantasy ar putea fi un antidepresiv cultural cu rezultate în viaţa reală.

46. De ce avem nevoie de oribil

de Amelia Prisăcaru

Violența omului asupra seamănului său rămâne pentru scriitori o permanentă sursă de inspirație, pentru că, în sinea noastră, exemplele negative ne înfricoșează și ne fascinează în același timp. Într-un fel morbid, citind despre crime și criminali, ne simțim mai bine și mai buni. Relele noastre de zi cu zi pălesc în comparație cu ceea ce se întâmplă în cărți.

Dar ce face o crimă să fie oribilă? Ce ne face să fim îngroziți și marcați de ceea ce citim? O fi oare metoda prin care criminalul omoară? Sau poate victima sau felul în care ucigașul scapă de cadavru? Care sunt acele elemente care fac o crimă cu adevărat oribilă și memorabilă în memoria voastră de cititor?

În ceea ce mă privește, eu am câteva butoane sensibile care, odată apăsate, îmi zguduie întreaga ființă atunci când vine vorba de crimă și-o să vă spun în cele ce urmează mai multe despre factorii care, în viziunea mea, aduc oribilul în crimele din literatură.

Motivul

Sunt criminali care ucid din motive meschine, cum ar fi banii, gelozia, invidia sau frica de a nu fi demascat. Dar există în literatură și alte motivații, mai întunecate, care mie mi-au înghețat sângele în vine. De exemplu, criminalul din Nedoriți, romanul Kristinei Ohlsson, ucide copiii aparent la nimereală. Să vă spun acum motivația ar însemna să vă stric plăcerea lecturii unei cărți bune din punct de vedere psihologic, dar puțin previzibilă din punct de vedere al acțiunii. Să-i zicem deci răzbunare acestui motiv – criminalul se răzbună pe mame

ucigând copii.

Pe de altă parte, mă întorc la prietenul meu Buffalo Bill, din Tăcerea Mieilor… Cum poate să nu te înfioare un bărbat care ucide femei doar pentru că doreşte să îşi croiască o a doua piele? În romanul lui Harris, sintagma dress to kill devine kill to dress… la propriu.

„Mamă, te urăsc, aşa că m-am hotărât să-mi ucid colegii de clasă care mă enervează, doar să-ţi arăt cam cât de tare!“ – cam aşa ar suna motivaţia ucigaşului lui Kevin Khatchadourian din romanul Trebuie să vorbim despre Kevin. Aici personajul este atât de complex din punct de vedere psihologic, încât mi-ar trebui încă două capitole dedicate pentru a discuta despre tipologie. Dar un copil de 17 ani care-şi ucide colegii de clasă cu sânge rece nu este o imagine care îţi dispare prea uşor din suflet.

Metoda

Felul în care un criminal alege să-şi ucidă victimele este de multe ori cartea sa de vizită, dar mare parte din impactul pe care îl are metoda este meritul scriitorului. Unii dintre ei pot să facă o descriere cu adevărat bolnavă, care îţi îngheaţă sângele în vine. De exemplu, am descoperit relativ recent cartea Anna Dressed in Blood a scriitoarei Kendare Blake. Această doamnă face la un moment dat o descriere a unei crime supranaturale (ucigaşa era o fată-poltergeist), de m-a bântuit cu zilele. Încă mai am în minte imaginea Annei care, supărată fiind din fire, îşi bagă mâinile în pieptul unui biet adolescent îndrăzneţ şi-l rupe în două, după care îl încastrează frumos în camera ei cu victime-trofee.

Altă crimă pe care nu mi-o pot scoate din cap din cauza metodei folosite de întreprinzătorul ucigaş este metoda de evadare a lui Dr. Lecter în Tăcerea mieilor. Felul în care omul acela mușcă în carne vie este material pentru coşmaruri de luni de zile. Până la urmă, Dr. Lecter nici nu merita mai puţin. Scena îi face dreptate şi dacă tu, ca cititor, nu erai înspăimântat de Hannibal Canibalul până la scena respectivă, ei bine, după ea înţelegi de ce era internat în acel sanatoriu şi de ce nimeni nu voia să interacţioneze cu el.

Durata

Nimic nu se compară cu o crimă pe care autorul o lungeşte, în care îşi răpeşte victimele şi le torturează înainte de a le ucide. Ţie, ca cititor, îţi dă cumva speranţă… Poate-l prinde poliţia pe nemernic, poate victima scapă, poate totuşi nu se întâmplă nimic oribil. Dar în marea parte a cazurilor, lucrul oribil se întâmplă. Buffalo Bill îşi închide victimele într-un puţ şi le înfometează: „Pentru o jupuire eficientă a pielii, folosiţi cu încredere înfometarea!“. Dexter îşi filează victimele şi le pune faţă în faţă cu toate abjecţiile pe care le-au făcut de-a lungul „carierei“. Criminalul din Codul lui Da Vinci mai transmite şi un mesaj celor interesaţi, de parcă trupul uman trebuie să zică o poveste prin moartea lui prematură, nu-i de ajuns că bietul om a murit.

Am întâlnit însă în lecturile mele un caz în care aşteptam cu maximă curiozitate momentul crimei. Colecţionarul lui Fowles a fost o lectură în care abia aşteptam să se întâmple crima, eram extrem de curioasă cum o va face.

Tipul victimei

Gradul de oroare al crimei este mereu invers proporţional cu inocenţa victimei: este din ce în ce mai mare pe măsură ce scade vârsta. Crimele ale căror victimă cad copiii sunt, din punctul meu de vedere, cele mai oribile. Revin la Nedoriţi al Cristinei Ohlsson, unde avem două victime, o fetiţă de opt ani şi un bebeluş. Pe mine una mă frustrează criminalii ăştia care aleg victime lipsite de apărare, e ca şi cum ai omorî un animal. Şocul creşte, e drept, dar respectul scade.

Dar ce ziceţi despre copii care omoară copii? Pentru o adevărată incursiune în instinctul uman primar, vă recomand Împăratul muştelor a lui Golding. Este o carte care pe mine m-a şocat până în străfundul sufletului meu naiv. Un grup de copii naufragiază pe o insulă pustie. Parcă te aştepţi să vezi cum se înfiripă aventura şi jocul departe de lumea adulţilor. Realitatea este însă alta, iar violenţa

ia locul inocenței parcă mult prea repede.

Bonus: Meridianul sângelui de Cormac McCarthy. Cred că este cea mai sângeroasă carte pe care am citit-o până în prezent. Am ales s-o pun la final pentru că aproape fiecare crimă descrisă are cam toate motivele de mai sus. Este genul de carte în care o scalpare este o crimă miloasă, așa că vă las să descoperiți singuri șocul, groaza și tehnica inedită de a scrie a lui McCarthy.

Părerea mea este că nu trebuie să renunțăm la a căuta ineditul în lumea crimei. La urma urmei, avem cu toții nevoie de modele negative în viața noastră, ne fac să ne simțim mai bine în propria piele și ne ajută să nu ne judecăm prea aspru. Așa că să-i lăsăm pe scriitori să-și elibereze imaginația și talentul când vine vorba despre crime, pentru că, pentru mine cel puțin, sunt un catharsis. Până la urmă, dacă stau să mă gândesc bine, nu-i chiar așa de oribil că astăzi mi-am pierdut pentru o clipă răbdarea, alții și-au pierdut mințile.

Nu putem să trăim fără oribil în viețile noastre. Căutăm șocul și groaza pentru că așa ne este firea. Avem nevoie ca în permanență să știm că nu suntem cele mai rele caractere din cartea acestei lumi. Doar alții mănâncă oameni și ucid copii, nu?

47. Cinci destinații fantastice din cărți în care aș pleca oricând

de Carla Francesca Schoppel

Lecturile trasează granița dintre lumea fizică și cea imaginară. În lumile înfățișate dincolo de realitatea concretă am fost cu toții eroi, schimbându-ne destinul odată cu personajele întâlnite. În această nouă realitate, a cărții, am descoperit că scriitorul aduce elemente ale spațiului dintâi, pentru a construi ulterior nenumărate universuri. Mă încântă peste măsură dorința nerostită a omului, de a făuri lumi în care să se confunde. Ca loc și timp ideali, mă preocupă mai curând utopiile la care fac trimitere poveștile, decât distopiile pe care le anunța George Orwell.

Lumile imaginare exprimă posibilitățile devenirii noastre, fiind deopotrivă călătorii care au loc cu adevărat. Dat fiind faptul că socotesc lecturile mele călătorii cât se poate de reale, am notat destinațiile în care aș pleca oricând, căci aici am avut experiențele cele mai intime, în care m-am familiarizat cu reguli fizice și logice cât se poate de bizare.

Țara Minunilor din Alice în Țara Minunilor, de Lewis Carroll

Am participat la realitatea Țării Minunilor regăsindu-mi odată cu această călătorie centrul. Evadând aici, am învățat logica contrariilor și m-am sustras oricăror rigori din lumea cunoscută de mine până atunci, învățând că totul este posibil, atâta vreme cât îți păstrezi trează curiozitatea. Țara Minunilor mi s-a arătat asemenea unei oglinzi, nu doar datorită faptului că aici totul este pe dos, ci și fiindcă mi-am recunoscut propriul drum inițiatic, cu semnificațiile mitice.

Într-o zi petrecută pe tărâmul lui Alice aș juca crichet cu flamingo și arici și aș afla poate mai multe despre mine, stând de vorbă cu Omida. Aceasta ar pune – probabil – la îndoială tot ceea ce cred că mă construiește ca persoană. Cel mai mult aș zăbovi la petrecerea ceaiului, cu Pălărierul Nebun, participând cu jocuri de cuvinte și ghicitori de nimeni știute.

Țara lui Oz din Vrăjitorul din Oz, Tărâmul din Oz, de Frank Baum

Călătoria în Țara lui Oz seamănă teribil cu mersul nostru de-a bușilea prin viață, căutând ceea ce credem că ne lipsește. Poate mi-ar folosi un timp petrecut aici, suficient cât să descopăr darurile și umbrele vieții mele, în timp ce închid ochii ca să privesc adânc înlăuntrul meu. În felul acesta aș reuși, asemenea personajelor, să mă opresc din a căuta în exteriorul meu ceea ce se găsește de fapt numai între limitele fragile ale corpului și minții mele.

O planetă vizitată de Micul Prinț din Micul Prinț, de Antoine Saint-Exupéry

Dintre toate planetele vizitate de Micul Prinț, m-aș întoarce la cea pe care locuia lampagiul. Deși numitorul comun al planetelor era faptul că au un unic locuitor, planeta micuță a lampagiului se deosebea de celelalte prin aceea că te determina să contorizezi cât se poate de strict trecerea zilei și a nopții, nimic altceva. Poate n-ar prinde rău cuiva să aibă în reflexul minții numai mecanismul aprindere-stingere, căci asta i-ar ține puțin frământările în loc, cât timp ar fi atent la curgerea zilelor și a nopților. Dacă aș poposi pe micuța planetă, l-aș determina pe lampagiu să se bucure mai mult de trecerea timpului, oricât de prins ar fi în dinamica datoriei sale.

Tărâmul de Nicăieri din Peter Pan, de J.M. Barrie

Totul începe cu un zbor, alături de Peter Pan, spre tărâmul în care toți rămân, pentru eternitate, în timpul de aur al copilăriei. Alături de Zâne, Sirene și băieții pierduți, se deschide spațiul jocului, specific copilăriei, care patronează acest ținut. Strecurându-te când în înălțimile cerului, când în aventurile cu piraţi, fiecare zi țese plasa unor aventuri magice, sub praful magic al zânelor. În apropierea stelelor de pe Calea Lactee, insula misterioasă a lui Peter Pan face ca nemurirea să nu pară deloc plictisitoare.

Narnia din Cronicile din Narnia, de C.S. Lewis

Datorită modului în care personajele au acces la Narnia, orice șifonier pare însuflețit, de atunci. Îmi displace iarna, însă în Narnia aceasta nu este definitivă, totuși. Când tărâmul este dezvrăjit, pare reconstrucția Grădinii Eden, cu pajiști întinse și animale care sărbătoresc primăvara. Aș sta o vreme aici cu Domnul Tumnus. Întâi de toate, el schimbă, potrivit blândeții sale, imaginea pe care și-a construit-o faunul din timpuri străvechi. Apoi, o zi de iarnă în care să te încălzești cu prăjituri și ceai, în timp ce fluierul faunului risipește cântece de leagăn, trebuie să fie cu mult mai plină de magie decât Vrăjitoarea din poveste.

48. Cinci spații îngrozitoare din cărți care încă mă bântuie

de Anca Elena Zaharia

Chiar dacă nu este vorba despre vreun loc cu macete care să zboare în stânga și-n dreapta, tot îmi amintesc uneori de teroarea care plutea printre paginile ce îmi aduceau în față frânturi de anxietate. Locuri mici și întunecate sau, dimpotrivă, largi și amenințătoare în vastitatea lor, sunt spații îngrozitoare prin care am trecut în lecturile mele.

Mordor din Stăpânul inelelor, de J.R.R. Tolkien

Casa lui Sauron este, de departe, una dintre cele mai neprietenoase zone geografice literare (presupunând că putem vorbi de o geografie a literaturii și în alt sens decât cel consacrat). Mordor este în același timp și casa Răului absolut, a întunericului general. Practic, tot ce e mai rău și speri să nu ți se întâmple ți se va întâmpla acolo, pe terenul arid și neprielnic vieții celor pașnici, împânzit doar de creaturi ciudate și puse pe urmărit și devorat hobbiți, de exemplu.

Un tărâm parcă fără de sfârșit, care aduce moarte, care dorește distrugerea cu orice preț și care se hrănește cu nefericirea semințiilor vecine.

Casa Anniei Wilkes din Misery, de Stephen King

Annie Wilkes este fana scriitorului fictiv Paul Sheldon, cel care a creat personajul Misery Chastain. Paul are ghinionul de a avea un accident de maşină, dar curat ghinion este abia când îl salvează cineva: Annie, o femeie complet nebună, care vrea ca Paul să schimbe finalul cărţii cu Misery, pentru ca acest personaj să trăiască.

Annie nu este de acord cu faptul că scriitorul şi-a ucis personajul, iar pentru a-l convinge să schimbe finalul face orice consideră necesar: îl torturează fizic şi psihic, îl ameninţă, îl ţine captiv în locuinţa care-l sperie pe scriitor şi-l face să vrea cu orice preţ să evadeze.

Barul doamnei Koto din Drumul înfometat, de Ben Okri

Barul lui Okri este locul unde toate spiritele se întâlnesc, unde monştrii malefici – în strânsă legătură cu doamna Koto, deţinătoarea localului – plănuiesc şi uneltesc astfel încât comunitatea să aibă de suferit. Cele mai multe dintre ele îl au în vizor pe micul Azaro, de altfel printre puţinii care sunt capabili să vadă sluţenia creaturilor dezgustătoare care folosesc barul ca pe o anticameră, ca pe un spaţiu intermediar între lumea lor, a morţilor eterni, şi cea a muritorilor. Oricine calcă pragul ajunge să fie prins între firele unei poveşti din care nu va înţelege mare lucru, dar care va avea un dozaj ridicat de supranatural.

Silozul, de Hugh Howey

Lumea celor care trăiesc în silozul din cartea cu acelaşi nume este redusă la atât de puţin, încât te întrebi cum de locuitorii acceptă totul fără să li se pară ceva ciudat. Pe scurt: de multe generaţii, oamenii trăiesc într-un siloz îngropat în pământ, nu au voie nici măcar să se gândească să iasă de acolo, nimeni de care ştiu ei nu a ieşit şi supravieţuit.

Deşi au loc crime şi tainele se tot scurg câte puţin din sistemul mult mai amplu

de minciuni cu o miză imensă, foarte puțini au curajul să înfrunte realitatea de „afară“ și să-și ia viața în mâini pentru a explora și altceva decât turnul cu mii de trepte îngropat de strămoși pentru a-i păstra ca pe niște semințe. Toți stau înghesuiți, au drepturi și libertăți limitate, au paturi supraetajate, sere și grădinițe, ca și cum Terra toată s-ar fi strâns de infinite ori, numai bine pentru a încăpea, la limită, în unica locație potrivită să susțină viața.

Casa de la graniță din Hoții de frumusețe, de Pascal Bruckner

Mult mai aproape de termenul „îngrozitor“ fizic se află casa de la granița Elveției cu Franța din Hoții de frumusețe. Se pare că acolo persoanele care se fac vinovate de a fi prea frumoase își petrec anii îmbătrânind prematur la subsolul casei controlate de trei demenți invidioși, dar cu o teorie validă. Cei trei se hrănesc cu tinerețea care le părăsește prea devreme pe vinovate, în timp ce acestea aproape că putrezesc în subsolul care este mai degrabă mormânt, sinistru în întunecimea care îl domină, dar pregătit mereu să înghită corpurile superbe ale celor care trebuie aduse la un nivel de egalitate cu cei urâți și bătrâni.

49. Câteva personaje orfane care mi-au marcat copilăria

de Anca Elena Zaharia

Cu personajele orfane am avut mereu un fel de legătură, deosebită de modul în care mă raportam la orice alt tip de personaj, și asta pentru că îmi imaginam cât de bine trebuie să le fi fost chiar şi atunci când le era rău. Ei au libertate, lucru de neprețuit! Totuși, trebuie menționat că – așa cum e în literatură de obicei – orfanii nu sunt chiar orfani, ci mai degrabă copii părăsiți, abandonați, pierduți, uitați, iar majoritatea își regăsesc familiile spre final.

Rémi din Singur pe lume, de Hector Malot

Titlul original este Sans famille (1878), care mi se pare şi mai înduioşător. Rémi este găzduit în casa mătușii sale, unde are un trai fericit, dar asta până când unchiul său are un accident de muncă. Cum nu își mai poate întreține familia, acesta consideră că singura scăpare este să-l închirieze pe copil unui circar, Vitalis, care are trei căței simpatici și cu personalități foarte bine conturate (Capi, Zerbino și Dolce) și o maimuțică dresată, pe Suflețel.

Cât l-am invidiat mereu pe Rémi pentru compania lui Sufleţel şi a enigmaticului Vitalis! Pentru călătoriile făcute, chiar şi pentru frigul şi foamea pe care le-a îndurat şi care au fost prețul pentru aventurile pe care nu cred că le-ar putea regreta cineva.

Chiar dacă în final își regăsește familia, deci nu mai este orfanul de până atunci (sau se dovedește a fi pseudoorfan pe tot parcursul romanului), Rémi are în

permanență ceva deosebit, atrage, este irezistibil, este inteligent; poate chiar „acel ceva“ care dă formă unui personaj din acela memorabil, pe care nu-l vor uita cititorii nici ajunși la bătrânețe și-n prag de senilitate. Rémi este inocent, și iubitor, și plin de speranțe, și totuși pozitiv, și uman, de o umanitate caracteristică adulților buni și drepți, ideali.

Gavroche din Mizerabilii, de Victor Hugo

Gavroche este micul francez părăsit de părinți și care trăiește pe străzi, ajutând pe cei mai nenorociți decât el – dacă se poate imagina că așa ceva există. E un rebel frumos, și nebun, și îndrăzneț, e genul de persoană care la maturitate ar cuceri dintr-o privire. Are ceva de cuceritor, de învingător, iar personajul său poate fi acuzat de multe, însă în niciun caz de lipsa omeniei, înțelegerii, dăruirii pentru semeni. E creștin veritabil fără scopul de a fi așa; asta-l face personaj care să influențeze cititorul – desigur că în sens bun. Și-mi place asta, îmi place când personajul care există-n mintea unui scriitor are puterea de a schimba ceva în noi, cei reali și cu picioarele, teoretic, pe pământ.

Felix Sima din Enigma Otiliei, de George Călinescu

Felix e flăcăul ăla drăguț dintr-o carte pe care mai nimeni n-o mai suportă și puțini au citit-o. Știm cui se datorează asta, dar other than that, Felix e chiar simpatic, să nu zic tip mișto. Orfan și tare complexat din cauza asta, el e adorabil de inocent și modul în care o iubește pe Otilia, ca un cățel d-ăla fraier și bleg, e la fel de adorabil.

Dar, din nou, Felix e unul dintre acele personaje care te ajută pe tine, cititorul, să vezi mai clar binele, naivitatea, iubirea ca sentiment cu dublu potențial. Sau, mai simplu, cât de mult poți pierde când ai prea mult bun-simț, când ai absolvit cu brio cei șapte ani de acasă, când ești domn chiar și atunci când „doamna“ de lângă tine nu-i tocmai cea mai pură madmoazelă.

Pak Jun Do din Povestea lui Jun Do, de Adam Johnson

Nici Jun Do nu e orfan „pe bune“, dar trăiește într-un orfelinat unde director este tatăl său, care nu face diferența între copilul său și ceilalți aflați acolo. Toată puterea de care dă dovadă ulterior, când intră-n probleme mari cât Asia, o are de acolo, din copilăria pe care nu și-a petrecut-o diferențiindu-se de „ceilalți“. Riscă mult, schimbă lucruri, trăiește dramatic și nu pare să-i pese prea mult dacă este sau nu, în fapt, orfan. Nimic nu este mai important pentru el decât eliberarea de dubiosul și antipaticul „Iubit Conducător“.

Nu mai eram tocmai copil când am citit cartea asta (ea a apărut în 2012). Dar citită fie la 15, fie la 25 de ani, din punctul meu de vedere, Povestea lui Jun Do ajunge tot acolo unde trebuie, traumatizează suficient încât să deschidă ochii cititorului cu un milimetru în plus la manipularea politicului, la nedreptățile pe care le au de suferit cei mulți din cauza celor care vor și pot să comită abuzuri și să dezumanizeze.

Tom din Aventurile lui Tom Sawyer, de Mark Twain

Tom, alături de Huck Finn, un duet epic de copii pregătiți mereu de răutăți. La fel, cu intenții bune, chiar dacă nu le iese mereu așa cum și-ar dori. Am citit și recitit aventurile celor doi de foarte multe ori; de fiecare dată când apare o nouă ediție parcă-mi vine să o cumpăr. Noroc că-mi amintesc la timp că nu-mi permit asta. Dar sunt irezistibili.

Nici nu-mi mai amintesc dacă ei n-au într-adevăr părinți sau e doar aparență, dar eu așa i-am perceput, ca pe niște copii care nu se află sub „jugul“ părintesc și care pot face tâmpenii pentru care tot ei ajung să sufere. În feluri amuzante, ce-i drept, căci și la ei se aplică principiul „totul e bine când se termină cu bine“ și chiar așa e!

Harry din seria Harry Potter, de J.K. Rowling

Caz excepţional şi cred că unic, în ce mă priveşte, întâi am văzut filmele şi abia apoi am citit cărţile. N-a fost o alegere chiar proastă, căci am o slăbiciune pentru magie şi drăcovenii zburătoare. A ajutat să văd filmele, pentru că m-am ataşat vizual de unele chestii şi pe urmă, când am început să citesc, am putut să-mi reconstruiesc imagini de la zero, păstrând totuşi câte ceva din filme pentru comparaţie.

Harry e frumuşel şi-n film, şi-n „realitatea“ din paginile mele, e curajos – şi asta mă topeşte de fiecare dată –, e deştept – mă emoţionează de-a dreptul. Şi mai face şi lucruri cu bagheta magică! Ei, dacă asta nu e perfecţiune, atunci nu ştiu ce e.

50. Poveste cu un vânzător de proză scurtă la colț de stradă

de Bogdan Munteanu

Străzile centrale ale orașului sunt populate cu un soi de indivizi care stau la pândă. Cel pândit ești tu și habar n-ai că ești pândit, că dac-ai ști, te-ai feri. Așa însă, ești luat pe nepregătite. Odată-ți sare câte unul în față și-ți rânjește, și-ți îndrugă câte-n lună și-n stele, ba chiar e dispus să bea cafele cu tine, doar-doar te va ispiti să cumperi, să donezi sau, pur și simplu, să-i susții cauza. Ce faci? Ori te lași pe mâna lui, ori îl smulgi de pe tine ca pe-un scaiete, ori o cotești pe străzi lăturalnice. Acolo e pace. Cel puțin așa a fost până azi, când…

— Bună ziua, domnu'. Citiți, nu-i așa? Citiți des? Ce anume citiți?

Ceee? Nu, nu și aici! Mi-a sărit țandăra și l-am luat tare pe omulețul ăla. Ia mai scutește-mă! Ce vrei de la mine, pisălogule? Unde bați? Ce vinzi? Nimic, a zis. Apoi a adăugat: aproape nimic, domnule. Dar nu sunt cel pe care-l dai afară pe ușă și intră apoi pe geam. Dimpotrivă. Uitați-vă la legitimație, uitați-vă bine. Fac parte din organizația „Citesc proză scurtă".

Say what? Organizația „Citesc proză scurtă"?! Ce tot îndrugi acolo, omule, ce vrei de la mine? Nimic, domnule. Citiți, ați spus. Nu, n-am spus, dar… Dar ați vrea să citiți mai mult, nu-i așa? Și din păcate sunteți mereu pe fugă. Vă cred. După muncă, ajungem acasă terci. Pământ. Doar mă vedeți și pe mine, vorbesc cu dumneavoastră, apoi vine un altul, o alta. Și tot așa. Nici eu n-am timp. Însă uneori orașul amuțește. De parc-ar vrea să-mi dea răgaz. Atunci e momentul.

Cum ce moment, domnule? Despre ce vorbim noi aici? Să citesc! Cu ochii-n patru citesc, că sunt în timpul programului. Ce nebunie, să citești pe furiș! Și mai știu una și bună, că mi-ar fi greu să sparg un roman, de pildă, în zeci de bucăți, ca mai apoi să-i refac puzzle-ul. Tocmai aici vine în ajutor proza scurtă. Cap și

coadă, oriunde, oricând.

Știu un taximetrist, s-a înscris în organizația noastră recent. Ei, ăsta, taximetristul, citește la semafor. Cică a auzit el de undeva că un om stă șase luni din viaţă la semafor. Eu probabil stau șase ani, mi-a zis. E dat naibii, vă spun! Nu plecați, domnule, încă un aspect important. Consumaţi alcool, este? Perfect! Ce? Bere, vin, mă gândesc. Buuuun. Vrei s-o tărăgănezi, să fii luat prin învăluire, da, o halbă, şi-nc-o halbă, şi-nc-o halbă… Ei, dar dacă ai poftă de ceva care să te lovească pe loc? Încerci altceva, nu? Bei un shot, două. 60-70 de grade. Tăria te pocnește, te înmoaie sau te face să privești lucrurile altfel. Așa și cu proza scurtă. E subversivă, experimentală, lovește. Trage cortina, te smulge din carapace în câteva pagini. Pe tine, dar și pe autor… Nu mă credeți, așa-i? Hm, nu fac asta de obicei, dar… și omulețul scotoci câteva clipe în rucsacul pe care-l cără după el.

Scoase câteva cărţi. Uitați, uitați aici, la-ntâmplare: Răzvan Petrescu – Rubato –, viteză-n condei, nu glumă, domnule, mai departe, Dino Buzzati – Monstrul Colombre și alte povestiri –, în caz că aveți chef de nițel suprarealism, Philip O’Ceallaigh – Însemnări dintr-un bordel turcesc.

V-am prins, domnu’, vă face cu ochiul titlul ăsta, așa, ce mai avem aici, Dan Lungu – Proză cu amănuntul –, ați auzit de Dan Lungu, scrie bine, vinde pe măsură, ahaaaaa, ahahaaa, Gogol, Cehov, Maugham, Kafka, Borges, Vonnegut, mi-am dat drumul, sunt mulți, domnule, ce naiba, ne prinde noaptea, iar în rucsacul meu nu intră toți deodată… Să-mi semnați vă rog aici c-ați luat la cunoștință.

Că v-ați reamintit de proza scurtă, mai bine zis. Între timp, să vă spun un secret. Sunt edituri care vor să resusciteze proza scurtă. Noi, membrii organizației, ieșim în stradă să-i ajutăm. Care-i câștigul nostru? Adunăm semnături, primim cărți la schimb. Cum de la cine, domnule? Tocmai vă povesteam de edituri. Mulțam de semnătură, să știți că valorează câteva file!

Am plecat fără să știu dacă omulețul acela dat dracului m-a convins de ceva anume. Nu l-am mai întâlnit de-atunci, însă pot să vă spun că-mi mai aduc aminte de el. Mai cu seamă când vine vorba de proză scurtă.

51. Personaje care evadează în alte cărți

de Carla Francesca Schoppel

Năzuințele noastre pot fi satisfăcute în special prin accesul la lumile imaginare ale poveștilor. De cele mai multe ori, nu doar noi suntem în căutarea tărâmurilor fantastice, căci tocmai personajele întâlnite în carte ne determină să ne dăm de-a dura, alături de ele, pe culmi nebănuite. În felul acesta descoperim că luăm parte la o poveste în care se cuibăresc și altele, îmbinate asemenea păpușilor Matrioșka.

Personajele colecționează povești în al căror spațiu își îngăduie să evadeze. Iar cititorul ajunge să se cufunde într-atât în text, încât călătorește până la a se uita pe sine cu totul, în timp ce migrează alături de personaje spre fel și fel de lumi imaginare.

Hans Thomas din Misterul cărţilor de joc, de Jostein Gaarder

Thomas este personajul care dezleagă misterul cărților de joc la care face trimitere titlul romanului. Personajul călătorește alături de tatăl său spre patria filosofilor, în căutarea mamei rătăcite. Subiectul discuției noastre îl face o cărticică strecurată de un bătrân brutar într-o brioșă. Micuța carte, intitulată Sucul purpuriu și insula misterioasă, va spune cea mai curioasă poveste pe care a întâlnit-o vreodată Hans, căci își găsește destinul scris în ea. El anticipează printre literele mici, la care privește prin lupă, tocmai aventura care se țese fir cu fir și care îl are ca personaj principal. Asistăm mai degrabă la acțiunea cărții mici, decât la a celei care ne introduce de fapt în această a doua poveste.

„Cărticica asta este ca un fel de colac de salvare, dragul meu fiu necunoscut. Un

colac ce poate ține piept furtunii și vântului înainte de a fi purtat spre un port în depărtare. Dar uneori se întâmplă ca valurile să-l poarte în cu totul altă direcție. De exemplu, spre Tărâmul imaginației. De acolo nu există drum de întoarcere.“

Lucrurile aflate în cărticică sunt secrete, despre ele nu se poate vorbi la lumina zilei. Devenim complici fără voie, urmărind din umbră dezlegarea unei enigme în care am fost trași fără avertisment.

Misterul cărților de joc se suprapune realității. Pentru tată, care „se privea pe sine însuși ca pe un joker într-un pachet de cărți de joc“, lipsește cartea importantă, motiv pentru care merge la Atena. Insula misterioasă ne învață că „adevărul stă scris în cărți“, după cum o spune Șapte de Treflă. În timp ce pentru personajul nostru „viața este o loterie uriașă în care doar lozurile câștigătoare devin vizibile“, el se gândește tot mai mult la scamatorul care a întins marea cabală numită destin și în care se amestecă personajele, în timp ce Jokerul rătăcește prin lume. Tot ceea ce citește în cărticică ajunge să i se întâmple, la fel cum „figurinele țâșnesc afară din spațiul imaginației într-un spațiu real“. „Un scamator le scoate din mânecă și ele plutesc prin aer și se umplu de viață.“

„Cel ce-și întrezărește destinul îi va supraviețui“, astfel că Hans Thomas își descoperă treptat destinul prin intermediul poveștii din cărticica găsită în brioșă.

„Viețile noastre se desfășoară ca într-o minunată aventură, m-am gândit eu. Cu toate astea, toți consideră lumea drept ceva normal. Și suntem într-o permanentă căutare a ceea ce este anormal. (…) Eu mă simt altfel. Lumea este pentru mine un vis ciudat. Caut o explicație rezonabilă la tot ceea ce văd în jurul meu.“

Observând lumea prin ochii personajului nostru înțelegem etalarea cabalei mici, a familiei. După închiderea cărții ne întrebăm despre cabala cea mare, a omenirii, din care noi înșine răsărim asemenea jokerilor. Ne înălțăm deasupra lucrurilor în încercarea de a înțelege adevărurile divine: „Din întregul pachet de cărți de joc doar Jokerul înțelege scamatoria“.

Harun din Harun și marea de povești, de Salman Rushdie

Într-un oraș trist, atât de trist încât și-a uitat numele, există un povestitor, Raşid Khalifa, care umple inimile locuitorilor cu bucurie de câte ori izbucnesc râurile sale de povești. În acest oraș găsim fabrici în care se produce tristețea și de unde aceasta este împachetată și expediată în lume. Raşid este pentru ceilalți Noianul de Cuvinte, ale cărui comori vin din Marea de Povești. Tristețea ajunge să se strecoare inclusiv în casa plină de veselie a povestitorului, care, până acum, datorită darului său, era Steaua Polară a nefericiților.

Singurul care salva cândva orașul de la tăcere și tristețe își pierde harul în momentul în care soția sa pleacă de acasă cu vecinul de deasupra. De aici începe extraordinara călătorie, care are ca scop recuperarea puterii de a povesti.

Ne cufundăm cu emoție și teamă în Ceața Nefericirii, înțelegând deopotrivă că „lumea reală era cu totul plină de magie, așa că lumile magice puteau fi și ele reale“. Ne împrietenim cu un personaj încântător, Dakkă, Duhul Apei din Oceanul cu Șuvoaie de Povești. Stăm cu sufletul la gură atunci când acest Furnizor de Apă de Povești din Marea Mare de Povești plănuiește deconectarea lui Raşid de la serviciu, în momentul întreruperii activităților sale narative.

„Așa că Dakkă, Duhul Apei, îi spuse lui Harun despre Oceanul cu Șuvoaie de Povești, și cu toate că era cuprins de un sentiment de deznădejde și eșec, magia Oceanului începu să-și facă efectul asupra băiatului. Se uită în apă și văzu că era formată dintr-o mie și-o mie și-o mie unul de curenți, fiecare de altă culoare, împletindu-se și despletindu-se ca-ntr-o imensă tapiserie lichidă de o complexitate uluitoare: (…) că acestea erau Șuvoaiele de Povești, că fiecare fâșie colorată reprezenta și conținea o singură poveste. Diferitele părți ale oceanului conțineau diferite feluri de povești, (…) toate poveștile care fuseseră spuse vreodată, precum și cele care erau pe cale de a fi inventate se aflau acolo.“

Temători în fața lui Khattam-Șud, Arhi-Dușmanul tuturor poveștilor și al Limbii, grăbim călătoria în care suntem angajați. Cu toții sperăm să salvăm lumea de Prințul Tăcerii și Vrăjmașul Vorbelor. După ce suntem încercați de nenumărate emoții, aproape de a crede pierdută pentru vecie recuperarea darului de a povesti al personajului nostru, avem bucuria de a fi martori la finalul fericit.

„Atât în povești, cât și în viață, finalurile fericite sunt mult mai rare decât își imaginează de fapt oamenii. Aproape că poți să spui că sunt excepția, nu regula.“

Totuși, când sosește momentul cel mai de temut, iar Raşid se așază în fața

microfonului, știm că nu ne va dezamăgi și că va reuși să spună o poveste. Noianul de Cuvinte îi face cu ochiul fiului său. Harun și Marea de Povești este numele narațiunii care umple de plăcere urechile auditoriului, anunțând victoria poveștilor asupra tăcerii și tristeții.

Sofia din Lumea Sofiei, de Jostein Gaarder

Un filosof misterios trimite plicuri ce conţin lecţii de filosofie. Ca participant la cursul de filosofie din interiorul romanului am reușit să recunosc în întrebările, dorințele și acțiunile mele moștenirea predecesorilor mei. Am parcurs istoria ideilor filosofice atât din perspectiva tânărului aflat la început de viață (căci Sofia și cu mine eram copii), cât și din aceea a profesorului nostru, care traducea ideile marilor gânditori pe limba celui care privește uimit la viață.

„A ne mira este singurul lucru de care am avea nevoie pentru a deveni buni filosofi. Toți copiii mici au această aptitudine, asta e limpede. În câteva luni, la început, ei sunt împinși într-o realitate complet nouă. Dar mai târziu, când cresc, se pare că această însușire a lor de a se mira se tocește. De unde vine asta? Oare Sofie Amundsen poate răspunde la această întrebare? (…) dacă un bebeluș ar putea să vorbească, e sigur că el ar povesti în ce lume stranie a venit așa deodată.“

Lumea îi apărea Sofiei ca o mare scamatorie.

„În ceea ce privește Iepurele Alb, ar fi poate mai bine să-l comparăm cu întregul univers. Noi, cei ce trăim aici, suntem viermișorul care se strecoară adânc sub blana iepurelui. Însă filosofii încearcă să se cațăre mereu mai sus pe firele acelea subțiri de blană, ca să poată să-l privească în ochi pe marele scamator.“

Colecționând lecții de filosofie, Sofia adună poveștile potrivite dezvoltării sale, familiarizându-se cu marea de întrebări, în încercările sale de a dezlega tainele universului. Detașându-se de activitățile obișnuite pentru a rezolva labirintul propriu, Sofia participă la o nouă realitate, schimbătoare și totuși cu mult mai consistentă: „ce i-ar fi putut răspunde? Că era dintr-o dată atât de preocupată de întrebarea cine era ea și de unde se născuse lumea, încât nu mai avea timp să se

joace cu mingea cu pene?“.

52. Cinci colecționari pe care-i găsești în literatură

de Carla Francesca Schoppel

De cele mai multe ori, personajele cu care mă întâlnesc în cărţi mă cuceresc datorită modului în care sunt construite personalităţile lor: parţial sunt asemănătoare banalei realități, parţial se adaugă o latură magică, specifică eroilor. Până la urmă, ajung să aibă un nu știu ce misterios pe care autorul îl zugrăvește după rețete numai de el știute. Îmi plac personajele al căror univers interior este zbuciumat, cât mai atipic construit, apropiindu-se de tulburările intime ale celor mai mulţi dintre noi.

Subliniindu-se astfel de trăsături, personajele se umanizează, iar povestea lor capătă un nou înțeles. Uneori vrem adevărul în ficţiune, măcar mascat. Colecţionarii cu care m-am întâlnit în lecturi au întins îndelungi zâmbete, oglindind nevoia omului obișnuit de a-și construi fortărețe din emoții.

În fiecare dintre noi se află un colecţionar de poveşti, întâmplări sau simţăminte. La final, expunem o carte a vieții, înscrisă pe chipuri şi în lumea interioară, care înregistrează tot ceea ce este semnificativ pentru noi. Prin lecturi colecționăm comportamente specifice personajelor noastre, după care le cultivăm în viața socială. Astfel, devenim noi înşine suma celor văzute sau doar imaginate. Alteori colecționăm obiecte care să confirme că ceea ce s-a petrecut în noi înşine şi în afara noastră este cât se poate de real.

Frederick Clegg din Colecţionarul, de John Fowles

Personajul lui John Fowles este întâi de toate un entomolog care adună în sertare „Chalkhills și Adonis albaştri, o varietate frumoasă de Adonis ceroneus și câteva

varietăţi de Chalkhills tithonus“.

Pe Miranda „o privea de departe ca pe o bucurie interzisă. Îi ajungea s-o privească la fel cum îşi privea colecţia de fluturi, însă începe s-o privească pe Miranda ca pe o piesă cu care să-şi completeze colecţia“.

Pasiunea sa pentru fluturi se extinde către exemplare umane. Cu pasiunea specifică unui colecţionar, el sustrage libertatea fetei pentru a-şi completa colecţia. Notiţele tinerei răpite descriu cel mai bine obsesia personajului: „Pentru el nu sunt decât un specimen dintr-un rând de fluturi. Când încerc să zburătăcesc afară din rând, începe să mă urască. Se presupune că trebuie să fiu moartă, înfiptă în insectar, veşnic aceeaşi, veşnic frumoasă. Ştie că parte din frumuseţea mea se datorează faptului că sunt vie, dar el moartă mă vrea. Vrea să fiu o moartă vie“.

Pentru un colecţionar este subţire graniţa trasată între ceea ce îi este îngăduit şi preţul plătit pentru a-şi împlini colecţia. Primează pasiunea necesară completării colecţiei, fie ea constituită dintr-un singur exemplar.

Oskar din Extrem de tare şi incredibil de aproape, de Jonathan Safran Foer

Copilăria lui Oskar cuprinde o enigmă pe care o doreşte descifrată: moartea tatălui său. În încercarea de a dezlega misterul, băiatul parcurge numeroase aventuri. Singurul indiciu pe care îl are este o cheie găsită într-o vază.

Întreaga naraţiune ne aminteşte de precizia obsesiv-compulsivului: cheia sa, de pildă, trebuie să deschidă o broască din New York, unde o dată la 2,777 de secunde se naşte o altă încuietoare.

Oskar prezintă căutarea soluţiei arătând cum este construită lumea unui copil, mereu animată de umbra trecutului. Din plină de amintiri, viaţa sa începe să se contureze prin noi experienţe, lucru esenţial unui copil care abia începe să cunoască jocurile vieţii.

„Îmi place să-i văd pe oameni regăsindu-se, (…) alergând unul spre altul, îmi plac săruturile şi lacrimile, îmi place nerăbdarea, poveştile pe care gura nu le poate spune destul de repede, urechile care nu sunt suficient de mari, ochii care nu pot cuprinde dintr-odată schimbarea, (…) momentul în care încetează dorul de cineva, (…) studiez orarele de zbor pe care deja le-am memorat, observ, scriu, încerc să nu-mi aduc aminte de viaţa pe care n-am vrut s-o pierd, dar pe care am pierdut-o şi de care trebuie să-mi amintesc, când sunt aici, mi se umple inima de bucurie, chiar dacă bucuria asta nu e a mea, iar la sfârşitul zilei îmi umplu valiza de ştiri vechi.“

Printre indiciile folosite de Oskar, volumul capătă formă datorită fotografiilor adăugate. Romanul devine o panoplie semnificativă a vieţii sale, simţindu-ne noi înşine eroii care vor să dezlege misterul, bântuiţi constant de umbrele amintirilor personajului nostru.

Kemal din Muzeul inocenţei, de Orhan Pamuk

Iubirile noastre descriu cea mai impresionantă colecţie. Datorită lor căpătăm variate chipuri. Ne chircim neputincioşi, creştem şi ne punem la egalitate cu zeii. Dincolo de simţămintele colecţionate în episoadele amoroase, adunăm obiecte pline de semnificaţie. Fiecare conţine o poveste numai de noi ştiută, ca şi cum lumea îşi schimbă chipul reflectând exclusiv iubirea trăită. Spre deosebire de cel care ne pricinuieşte iubirea, obiectele rămân mult timp după plecarea celuilalt, activând prin amintire un timp mort. Rămâne să decidem când plecăm din cupa fragilă a amintirilor, pentru o nouă viaţă.

„Obiectele rămase de pe urma clipelor fericite conservă cu mult mai multă fidelitate decât oamenii care ne-au procurat acea fericire amintirile, culorile, plăcerea atingerii şi a contemplaţiei.“

Departe de gândul că un muzeu ar avea ceva mort, avem nevoie de unul spre a ne menţine vii amintirile, altfel condamnate să piară. Ne însufleţim prin aceasta, prelungind locuitul în sânul memoriei. Lăsând muzeul deschis vizitării, deşi riscăm ca orice reacţie să fie o profanare a celor mai valoroase emoţii trăite, arătăm lumii măsura iubirii noastre, făcându-i martori la ceea ce considerăm a fi

cea mai importantă poveste de dragoste trăită vreodată.

„M-am apucat să subtilizez și alte obiecte, precum scrumiere, cești, papuci, a căror absență atrăgea atenția, după lucruri precum cutii de chibrituri, mucuri de țigări fumate de Füsun, solnițe, ceșcuțe de cafea, agrafe, clame de păr.“

„4 213 mucuri de țigări rămase de la Füsun. Fiecare dintre aceste chiștoace, care i-au atins buzele trandafirii, care i s-au strecurat în gură, care, din câte mi-am dat eu seama uneori, pipăindu-le filtrul, i-au atins limba, s-au umezit (…) reprezintă un obiect foarte aparte, foarte intim, care-mi amintește de suferințe profunde și de clipe fericite.“

Obiectele atinse de Füsun devin monumente. Diseminăm până în adâncurile unui gest simplu, spre a descoperi o lume care se arată numai nouă.

Arătăm celorlalți globul de sticlă în care ne-am trăit fără rușine slăbiciunile și dragostea cu avânt. Deși vizitatorii nu vor fi încercați de emoțiile care stau la baza muzeului, vor trăi măcar parțial, prin ochii noștri, ceea ce alcătuiește decorul unei iubiri.

Un colecționar fie dorește să își întindă în lume impresionanta colecție, fie adună cu sfială universul asupra căruia se apleacă mândru și rușinat totodată, căci nimeni nu ar înțelege ce înseamnă pentru el suma obiectelor.

„Mă gândeam că nu-mi era deloc rușine cu draga mea colecție din blocul Compasiunea. Mă transformam treptat dintr-un simplu culegător, jenat de obiectele pe care le adunase, într-un colecționar orgolios.“

Totul este iluminat, de Jonathan Safran Foer

Ancorat în trecut asemenea colecționarului din Extrem de tare și incredibil de aproape, personajul de aici refuză să uite trecutul. El adună obiecte care să reconstruiască trecutul în prezent, prin reamintire. Atent strânse în pungi de plastic, elementele colecționate păstrează amintiri din locurile văzute, frânturi despre viața unor oameni.

De la bunicul său nu are decât o bijuterie și o fotografie, care fac aventura volumului. El pleacă în căutarea informațiilor spre Odessa. Pentru confirmarea poveștii apelează la un alt personaj colecționar, Augustine.

„Singurul lucru mai dureros decât acela de a fi un uitător activ este să fii un amintitor inert.“

T.S. Spivet din Operele alese ale lui T.S. Spivet, de Reif Larsen

T.S. Spivet este un băiețel pasionat de cartografie și geologie. Hărțile pe care le adună în caiete albastre conțin hărți cu „Oameni Care Fac Chestii“. Caietele verzi descriu hărți zoologice și topografice. În cele roșii inventariază anatomii de insecte. Atenția către ordine și detalii îl conduce la concluzia că „orice lucru sfârșește prin a se prăbuși în el însuși, iar a deveni excesiv de organizat ar fi fost doar o pierdere de vreme“.

„Fiecare instrument din camera mea atârna într-un cui, iar pe perete, în spatele fiecărei piese, desenam conturul fiecărui aparat, ca pe un ecou al obiectului real, așa că știam întotdeauna dacă lipsea ceva și unde trebuia pus la loc. Totuși, chiar și cu un asemenea sistem, lucrurile mai căzeau ori se spărgeau; uneori formau grămezi în mijlocul camerei, iar metodele mele de orientare păreau să se dezintegreze.“

Avem acces la hărți ale verandei, un istoric grafic al cablului de telefon întins la maximum de sora sa, precum și reprezentarea sorbiturilor de whisky ale tatălui. Studiem hărți ale zilelor, distanțe ale capetelor de gumă sau pur și simplu presupoziții despre ce se află în cutia neagră a creierului lui Gracie. Vedem lumea prin ochii unui colecționar care reprezintă prin desen inclusiv modele de conversație ale celor din jur, pachețele de mâncare, diagrama unui Loc la Masă, sunetele tăcerii sau direcții de deplasare.

Avem acces la obiceiuri detaliate, descoperind că fiecare personaj e suma unor comportamente atent repetate. Fiecare parcurge un labirint al ticurilor ciudate, noi fiind puși la curent pentru a ne familiariza.

53. N-o să pot să recitesc niciodată cărțile care m-au marcat când eram mică

de Ioana Vighi

Vine, într-o bună zi, și momentul ăla când vorbești cu lumea din jurul tău despre cărți, în speță clasice, care te-au marcat cândva, în speță când erai necopt. Și atunci îți dai seama că sunt atâtea romane pe care ar trebui să le reiei. Îți dai seama că partenerii de discuție vorbesc despre scene pe care tu nu ți le mai amintești. Îți sileşti mintea să scormonească acolo unde pare să fi rămas un hău, o negură, în acțiunea romanului. Nimic.

Îți spui cum se poate, o carte care m-a răvășit într-un asemenea hal atunci, să nu mi-o retrăiesc în detaliu? Cum se poate ca mintea mea să fi păstrat doar acele momente care au stârnit revoluții și răsturnări interioare și în rest aproape nimic? Uneori nici măcar numele personajelor… Poate nu e corect față de roman ca întreg, pentru arhitectura și arabescurile alea care au dus, răbdătoare, spre revoluțiile astea, să nu-l recitesc. Pentru că, într-adevăr, fără o construcție de o mare coeziune și tensiune, nimic din ce ți s-a întâmplat apoi, după ce-ai închis cartea, nu ar fi fost la fel. Și astfel, aud pe mulți care spun că trebuie să recitească pentru că nu-și amintesc, pentru că vor să sape mai adânc în măruntaiele cărții ăleia.

Da, mi se pare normal să se întâmple asta. Rațional vorbind. E absolut firesc și legitim să vrei să reiei o capodoperă ale cărei dilatații, pulsiuni, celule nu le mai simți acum pe de-a-ntregul, cum le simțeai în trecut.

Dar apoi pe mine mă trosnește un soi de romantism în și din toate articulațiile. Sau poate e laşitate sau prostie, cum vrei să-i spui. Pentru că îmi dau seama că nu pot să fac asta. Nu vreau să fac asta. Să iau din nou cartea pe care am pus mâna pentru prima dată la 15 sau 16 ani și s-o deschid, să aștept, dând paginile acum, să retrăiesc revelația cu aceeași intensitate cu care am trăit-o atunci?

În ce constă, până la urmă, măreţia unei capodopere pentru cel ce-o citeşte? Felul în care ţi se dezvăluie pentru prima oară, ca o magie, sau felul în care, citind-o a doua sau a enşpea oară, o despoi de fascinaţie, dar o pătrunzi şi o înţelegi cu totul, poate chiar matematic? Nu ştiu. Ştiu doar că splendoarea insuportabilă, beatitudinea pe care ţi-o dăruieşte fără nicio reţinere sau mărginire pentru prima oară cartea aia, în starea cea mai nealterată, este irepetabilă.

Ţin minte şi acum unde eram şi ţin minte până şi ce vreme era afară atunci când am citit Deşertul tătarilor de Dino Buzzati. Aveam 16 ani. Felul în care m-a năucit aşteptarea personajului să vină tătarii ca să dea sens vieţii lui, dincolo de timp, chiar dacă toată lumea ştia că atacul tătarilor e o aberaţie, iar apoi, când el e prea bătrân şi neputincios, aberaţia se înfăptuieşte şi i se refuză clipa de măreţie pe care a aşteptat-o toată viaţa. A avut un impact devastator. Să redeschid paginile aş risca să nu mă mai năucească şi a doua oară. Există riscul ăsta. Şi nu ştiu dacă vreau să mi-l asum. Dacă îmi „casez“ singură trăirea de demult, dacă mi-o sabotez astfel din dorinţa de a-mi aminti? Şi spunând asta cuiva, poate că nu va înţelege şi ar fi absurd să existe o asemenea pretenţie.

Şi cred că în asta constă superbitatea clipei ăleia, că este de necuvântat, este la fel de intimă şi individualiza(n)tă ca revelaţia religioasă. Nu-ţi poţi explica sau împărţi credinţa cu alţii, oricât de profundă şi copleşitoare e, fără să pierzi ceva pe drum. Pentru că nimeni niciodată nu o poate percepe în dimensiunea şi în trăirea pe care ai perceput-o tu.

Apoi îmi amintesc şi când l-am descoperit pe Virgil Mazilescu, din întâmplare, când tatăl meu s-a apucat să recite nişte versuri absolut fabuloase, într-o seară de toamnă, la masă, în curte. Intrigată de suferinţa nestăpânită pe care o simţeam în poezia aia, ieşită din orice limite pe care le puteam percepe eu la ora aia, m-am apucat să caut cu disperare după Operele complete ale lui Mazilescu. Pentru că versurile „câinele se îndreaptă şchiopătând spre pădure/ în urma lui omul este aproape bătrân“ m-au făcut să am insomnii. Ca parazitul scabiei care-ţi sapă galerii în piele, în carne, aşa îmi făcea mie tot ce scria omul ăsta. Nu cred să fi simţit vreodată până atunci disperarea şi suferinţa mai spasmodic decât în cuvântul ăla, „aproape“, cel mai trist cuvânt din lume. Era pentru prima oară când în jurul unui singur cuvânt a gravitat toată existenţa mea adolescentină vulnerabilă, şi naivă, şi influenţabilă. Am citit şi răscitit Operele mazilesciene în perioada aia şi apoi am căutat la alţii toată mirabilitatea crudă pe care am descoperit-o la Mazi atunci. Nu contează că sunt alţii mai buni. Eu nu am mai găsit-o niciodată. Decât poate pâlpâind. Am găsit alte măreţii, dar nu starea atât

de crudă a lui Mazilescu. L-am descoperit pe Ivănescu într-o transă vecină, dar cred că prea târziu. Trecuse vârsta revelațiilor, eram în zona analizei domolite și conștiente. Știu că poate vârsta e de vină aici, că maleabilitatea adolescenței, că percepția mea de atunci.

Și totuși, cum pot s-o iau de la capăt cu aceeași carte, fără să pângăresc ceea ce mai demult și pentru prima oară, a fost ceva vecin cu sfințenia? Pe de o parte, simți nevoia de a înțelege mai multe. Dar mă tem. Mă tem să nu pierd exact lucrul ăsta pe care probabil că puțini o să-l înțeleagă de aici. Exact lucrul ăsta care pe mine m-a apropiat de literatură. Vreau să rămână acolo, neatins de mâinile mele de peste 10 sau 20 de ani care poate că înțeleg mai multe. Nu vreau să mă ating de naivitate, de fragilitate, de propria-mi construcție. S-o dizolv prin înțelegerea lucidă a adultului de mai târziu.

Vreau, când mă întorc acolo în mintea mea, să trezesc de fiecare dată sentimentul ăsta pe care îl am și acum când mă gândesc la o carte, nimic în plus și nimic în minus. Nu de dezamăgire mă tem cel mai mult. Mă tem că ochii cu care văd acum cartea pe care am văzut-o atunci n-o să mai vadă măreția. Și o s-o caute cu lăcomie și n-o s-o mai găsească. Pentru că orice ar face, adultul din mine s-ar putea să nu mai aibă răbdare. Realitatea în care e necesar să trăiască nu mai are răbdare cu epifaniile. De asta, cred, poate, că și vreau să le ocrotesc, de realitate.

54. Intimismul feminin: câteva scriitoare și jurnalele lor

de Cristina Stan

Un mod particular de a privi lumea și existența, scriitura feminină sondează adesea chestiuni de multe ori ignorate, trecute cu vederea sau nu îndeajuns dezbătute. Sensibilități aparte care așază în expresii deosebite diverse imagini, sentimente și trăiri, femeile (scriitoare în mod oficial sau nu) construiesc în jurnalele lor povestiri ale vieții demne de luat în seamă.

Virginia Woolf

Cu ce preț inovezi literatura? La această întrebare ar răspunde jurnalul Virginiei Woolf, care își face din notele zilnice un mic atelier de lucru, un spațiu pentru proiecte literare, și nu numai. Pe lângă întrebări privind viitoare opere, Virginia își notează și tot felul de tribulații și evenimente de zi cu zi.

Leonard Woolf a selectat din cele 26 de caiete de jurnal ale soției sale, pentru a alcătui A writer's Diary, toate acele pasaje care ar oferi o neobișnuită imagine psihologică, din interior, a producției artistice, după cum explică în prefață. Astfel că putem cunoaște procesul de creație și frământările care precedă facerea unor opere ca Spre Far, Orlando, Doamna Dalloway, Valurile. Întâlnirile cu membrii grupului Bloomsbury, plimbările nocturne și disperarea cauzată de război își fac loc, de asemenea, în jurnal.

Extrem de fericită într-o zi, dar angoasată în următoarea, cuprinsă când de ardoarea scrisului, când de epuizare sau boală, Virginia Woolf a oscilat între

plăcerea și durerea creației, încercând să țină piept disperării care „jur, nu mă va înghiți.“

Katherine Mansfield

Prietenă apropiată a Virginiei Woolf, autoare a unora dintre cele mai bune povestiri din literatura engleză (Garden Party, La golf, Musca), Katherine Mansfield intenționa să scrie la modul serios un jurnal care să fie publicat. Deși asta poate sugera că autoarea ar fi scris sub presiunea unui viitor cenzor, respectiv publicul cititor, jurnalul său conține de fapt confesiuni sincere și trăiri autentice.

Admiratoarea lui Cehov era o femeie de o naturalețe, spontaneitate și delicatețe ieșite din comun, trăsături care s-au transpus în operă. John Middleton Murry, cel care i-a prefațat Jurnalul în 1927, remarcă afinitatea ei cu poezia și îi descrie scrisul ca având „o calitate mai subtilă și mai pură decât cea a contemporanilor“. Jurnalul său conține idei pentru povestiri, autoanalize, scrisori neexpediate, comentarii pe marginea cărților citite și relevă tumultul unei femei mult prea sensibile pentru epoca ei, care tânjește după copilărie și locurile natale și care caută soluții insolite pentru suferință: „Trebuie să i te supui. Nu i te împotrivi. Accept-o. Lasă-te copleșit. Primește-o din plin. Prefă-o în parte integrantă din viață“.

Anne Frank

A te impune în literatură cu jurnalul pe care l-ai ținut la 13-14 ani reprezintă o realizare uriașă, care compensează parțial suferințele îndurate sub jugul nazist, prin imprimarea în memoria colectivă a unui document cu valențe literare. Tânăra evreică Anne Frank a avut parte de un destin tulburător și crud, adăpostul unde se ascundea împreună cu familia sa fiind descoperit chiar cu puțin timp înainte de terminarea războiului.

Trăind închisă în casă pentru doi ani de zile, laolaltă cu mai multe persoane, Anne a încercat să vadă, dincolo de teroarea nazistă, un viitor mai luminos şi mai bun. Optimistă şi curajoasă, Anne iubea viaţa şi visa să devină într-o bună zi jurnalistă. Printre pasiunile ei se numărau cărţile, istoria, mitologia Greciei şi a Romei. Uimitor de lucidă şi teribil de deşteaptă pentru vârsta ei, Anne pune pe hârtie micile suferinţe ale adolescenţei, nevoia de a fi înţeles şi aspiraţia pentru libertate, jurnalul devenindu-i cel mai bun prieten: „Hârtia este mai răbdătoare decât oamenii“.

Anaïs Nin

Probabil singura scriitoare ale cărei jurnale se întind pe mai mult de 60 de ani, Anaïs Nin a transformat însemnările zilnice într-o artă de sine stătătoare. Particularitatea care o diferenţiază net de mulţi diarişti, fie bărbaţi, fie femei, este sinceritatea sa absolută şi evidentă, o francheţe care nu ţine cont de ochiul autoritar străin, adică de viitori cititori sau de persoanele despre care vorbeşte, mai ales când vine vorba de evocarea relaţiilor intime.

Senzualitatea, încălcarea tabuurilor, o nouă etică a libertăţii, un tip de feminitate independentă, iată care ar fi pilonii din jurnalele lui Nin. Franţuzoaica de origine cubaneză pleda pentru îmbrăţişarea necunoscutului – „Trăieşte confuziile până devin clarităţi“ – şi pentru responsabilitatea caracterului: „Nu putem întotdeauna să plasăm responsabilitatea în afara noastră, pe părinţi, naţiune, lume, societate, rasă, religie. Dacă am accepta o parte din această responsabilitate, am descoperi în acelaşi timp puterea noastră“.

Sofia Tolstaia

Jurnalul Sofiei Andreevna Tolstaia completează viaţa de familie a lui Tolstoi, oferind o dimensiune în plus la faptele din jurnalele scriitorului rus. O variantă dintr-o perspectivă feminină. Sofia ţinea un jurnal încă de la 16 ani, dar a început

să scrie mai serios după ce s-a măritat și a încetat în 1919, la moartea sa. Jurnalul Sofiei Andreevna este la prima vedere jurnalul unei obsesii, a unei gelozii patologice. Sofia urmărea fiecare rând scris de soțul său, dornică de a fi la curent cu fiecare mișcare a sa.

Loială și devotată, Sofia a avut multe de îndurat în căsnicia cu un scriitor genial, deși până în 1880-1890 viața celor doi era destul de plăcută: petreceri, ceaiuri, baluri, picnicuri, ieșiri la concerte și teatru, plimbări lungi la țară. Odată însă cu schimbarea viziunii religioase a lui Tolstoi, care a atras discipoli din toată lumea la Yasnaya Polyana, Sofia a început să se simtă sufocată și furată de atenția soțului său, care abia dacă îi mai adresa vreun cuvânt de dragoste. Relația tumultoasă dintre cei doi a fost foarte bine redată în filmul din 2009, The Last Station.

Jurnalul Sofiei Tolstaia scoate la iveală portretul unei femei cu talent pentru scris, care știe să surprindă lumea din jurul său prin observații pertinente: „Mă întrebam azi de ce nu există femei scriitoare, artiste și compozitoare de geniu. Asta pentru că toată pasiunea și abilitățile unei femei energice sunt consumate de familia ei, de dragoste, de soțul ei – în special copiii ei.(…) După ce și-a crescut și educat copiii, nevoile sale artistice se trezesc la viață, dar atunci e prea târziu“.

Jeni Acterian

Regizoare română din perioada interbelică, sora scriitorilor Haig și Arșavir Acterian este adesea privită ca un Cioran în variantă feminină datorită lucidității sale („Sufăr, sufăr de prea multă luciditate“) și observațiilor sale ascuțite. Ceea ce îi apropie însă pe cei doi intelectuali, care au ținut legătura prin corespondență după ce Cioran a părăsit plaiurile românești, este mai ales obsesia pentru moarte. Ea a fost prietenă și cu Eugen Ionescu, Marietta Sadova, Clody Berthola (actrițe), Mircea Eliade și Alice Botez.

Dezamăgită în dragoste, Jeni analizează și despică problema amoroasă pe pagini întregi, în sute de nuanțe. Însă mai surprinzătoare sunt vederile sale pătrunzătoare asupra paradoxurilor vieții. Jurnalul unei fete greu de mulțumit este jurnalul unei femei extrem de inteligente, integre, sensibile și orgolioase, cu

evident talent literar, care vrea să studieze logica matematică, critică aspru ce citește și care inventariază neputințe și constatări amare: „Dacă ai în față oameni inteligenți, nu reușești, de cele mai multe ori, să lași o punte a inteligenței spre comuniere. Dacă ai în față cretini, la ce bun să faci eforturi?“.

Alice Voinescu

Prima româncă doctor în filosofie la Sorbona a suferit în perioada comunistă un an și șapte luni în închisoare și ulterior domiciliu obligatoriu, destin tipic în comunism pentru mulți dintre intelectualii români valoroși. Jurnalul lui Alice Voinescu ne înfățișează astfel umilința unei femei culte, a unei doamne a culturii române, cum o numește Andrei Pleșu.

Admirată de Jeni Acterian pentru moralitate și integritate feminină, Alice a scris un jurnal al interiorității, unde își enumeră și analizează tulburări de ordin sentimental, realizând și un inventar al inerțiilor și nimicniciilor existențiale, dezamăgirilor cauzate de soțul infidel sau neputințelor culturii și epocii. Un soi de îndrumător spiritual care se detașează de formarea filozofică a scriitoarei, jurnalul devine spațiu de defulare, reconstruire, exercitare a sincerității și libertății neîngrădite. Pe lângă critica la adresa regimului comunist, notele intime redau și întâlniri cu personalități ca André Gide, Roger Martin du Gard, George Enescu și Regina Maria.

55. Sindromul Bartleby sau când autorul își urăște opera

de Ioana Vighi

Sintagma „Sindrom Bartleby“ este propus de Enrique Vila-Matas, autorul cărţii Bartleby and co. Scriitorul, în urma unei experienţe traumatice din tinereţe, ajunge să teoretizeze un întreg concept despre neputinţa de a scrie, în ciuda unei vădite și manifeste înzestrări literare. Cartea lui Vila-Matas e un colaj de poveşti despre aşa-numiţii scriitori-bartleby, acei scriitori care nu se împacă/împăcau deloc cu operele lor.

Autorul afirmă că respingerea propriei opere a devenit „un rău endemic al literelor din zilele noastre, o pulsiune negativă sau o atracţie pentru neant, care, în pofida (sau poate tocmai în virtutea) conştiinţei lor literare foarte exigente, îi face pe unii creatori să nu ajungă niciodată să scrie; ori să scrie una sau două cărţi şi apoi să se lase de scris; ori chiar, după ce au început o scriere şi aceasta progresează, să rămână, într-o zi, literalmente paralizaţi pe vecie“.

De aici a derivat ideea de literatură negativă – un termen folosit pentru acea literatură nepublicată care (totuși) există. Definiţia literaturii negative e refuzul unui autor de a scrie, de a publica, precum și sentimentul profund al (auto)deprecierii, artiștii aceştia fiind numiți și artiști ai refuzului. Uneori e vorba și de acel blocaj al scrisului, de respingere, de greață, de nevoia de detașare față de orice înseamnă instituţia unei opere. Culmea sau poate nu, literatura negativă afectează și influenţează literatura pozitivă, cea publicată. Sindromul Bartleby, care pare și este, după denumire, o maladie de natură psihologică, este exact acest sindrom al textelor aflate peren în șantier, iar autorii lor acuză o lipsă acută de inspiraţie. Absenţa „împlinirii“ acestor texte este desăvârșită de ura față de literatură, un dezgust patologic, o delăsare.

În această categorie a literaturii negative intră și bibliotecile-fantomă care apar în

jurul bibliotecilor reale. Bibliotecile-fantomă sunt cele ce adăpostesc exact scriiturile lăsate de izbelişte şi urâte de autorii lor, cărţi cumva pierdute, refuzate de edituri, abandonate. Una dintre aceste biblioteci este Bilioteca Brautigan din America.

Există, evident, o predilecţie a postmodernismului pentru aceste opere suspendate şi imperfecte, care neagă orice canoane legate de ideea de carte. Însă conceptul de opera nonfinita îşi are rădăcinile încă din perioada Renaşterii, o întâlnim chiar şi la Michelangelo, care obişnuia, de multe ori, să lase sculpturilor sale o mică suprafaţă nefinisată (cum e statuia ce-l înfăţişează pe David, care nu are creştetul şlefuit). Apoi, gustul şi magnetismul pe care fragmentarea, informitatea şi precaritatea le exercitau asupra romanticilor, mai apoi paradigma decadentismului care refuza orice şabloane sau doctrine deja existente (un faimos bartleby era chiar Remy de Gourmont). În cele din urmă, ironia postmodernă şi recuperarea parodică a ideii de operă.

Un caz renumit este acela al lui Nikolai Gogol, care era deja faimos pentru alte scrieri când a publicat Suflete moarte. Gogol se afla atunci într-o fervoare religioasă şi spera ca ceea ce scrie el să salveze cumva Rusia. Curând însă, dădu peste un preot care l-a convins că ceea ce nu are legătură directă cu Biserica Ortodoxă Rusă este un mare păcat, astfel că îi spuse lui Gogol să-şi ardă manuscrisul pentru partea a doua din Suflete moarte. Gogol îl ascultă şi la ora trei noaptea, pe 24 februarie 1852, şi-a aruncat în flăcările şemineului manuscrisul. S-a apucat să postească, nu a mai mâncat nimic şi a murit.

Faimoşi bartlebies: George Bacovia, care îşi strigă în poezii neputinţa şi disperarea, Kafka, ce şi-a lăsat manuscrisele nepublicate şi l-a rugat pe prietenul său, Max Brod, să i le arunce în foc după moarte (noroc că poetul nu i-a respectat dorinţa testamentară), Emil Brumaru, care, uitându-se la o coală albă liniată, spera ca acele linii să se întâlnească undeva în infinit împreună cu vorbele pe care să nu fie nevoit să le scrie niciodată, Rimbaud care nu mai scrie nimic după vârsta de 20 de ani, Stendhal, care a aruncat o mulţime de manuscrise şi mulţi alţii.

56. Metamorfoze în literatura populară și cultă

de Patricia Lidia

Folclorul este plin de transformări fantastice, oameni metamorfozaţi în animale, copaci sau obiecte, de bună voie sau nu. Transformarea în „celălalt“ a fost preluată în literatura modernă pentru a permite explorarea problemelor complexe de identitate sau, pur și simplu, în scopuri distractive, dând astfel formă viselor și fanteziilor. Nu există nicio limită a imaginației unui scriitor, iar un scriitor priceput poate face ca cele mai ciudate lucruri să pară extrem de naturale.

În literatura populară, metamorfozele sunt foarte des întâlnite, indiferent de popor și cultură. În literatura populară românească, de exemplu, în basmul Aleodor-Împărat, personajul principal, care dă și numele operei, înțelege glasul făpturilor necuvântătoare (știucă, tăun, corb) și are capacitatea de a se metamorfoza în pui de corb, lindină sau cosaș prin intervenţia ajutoarelor sale. Totodată, lirica populară ne prezintă mitul erotic al Zburătorului, ca „personificare a invaziei instinctului puberal“; Zburătorul este o ființă malefică, supranaturală, care are capacitatea de a se metamorfoza într-un tânăr frumos care trezește în sufletul fetelor la vârsta puberală sentimentul erotic, mit prelucrat de I.H. Rădulescu în poemul Zburătorul și de Eminescu în Luceafărul.

În literatura populară finlandeză, în povestea Pasărea Măiastră, trei vrăjitoare tinere încearcă să ucidă un om care reînvie mereu. Răzbunare lui este să le transforme în trei iepe negre, pe care le folosește la cărat mari greutăți.

În literatura populară engleză, în Povestea lui Wyrm Laidley, o legendă din Northumbria secolului al XIII-lea, Margareta a Bamburghului a fost transformată de o vrăjitoare într-un dragon. Fratele ei a reușit în cele din urmă să o readucă la forma umană cu un sărut. Procedând astfel, blestemul a revenit la vrăjitoare, care s-a transformat într-o broască.

În literatura populară germană, în povestea Mirele Broască (preluată de Gustav

Jungbauer), mezinul unui fermier, Hansl, a fost forțat să se căsătorească cu o broască, ce s-a dovedit în cele din urmă a fi o femeie frumoasă, transformată printr-o vrajă.

În literatura populară norvegiană, în povestea La est de Soare și la vest de Lună, eroul a fost transformat într-un urs de mama lui vitregă, pentru că i s-a opus dorinței de a se căsători cu fiica sa.

În literatura populară lituaniană, în basmul Egle, Regina Șerpilor, Egle își transformă copiii, dar și pe ea însăși, în copaci, ca pedeapsă pentru trădare.

În literatura populară indiană, în fabula Mireasa Câine, un păstor de bivoli s-a îndrăgostit de o cățea care avea puterea de a reveni la forma feminină umană atunci când se scălda.

În literatura populară franceză, în faimoasele păduri magice ale Franței trăia o creatură jumătate orcă, jumătate zeu, Le Maître de Forêt, celebră pentru puterea sa de a schimba oamenii în animale.

În literatura populară italiană, în povestea Prințul care s-a căsătorit cu o broască, o prințesă este transformată de un magician în amfibie, ca pedeapsă pentru vanitatea și obiceiurile sale. Numai prin iubirea și compasiunea unui prinț frumos broasca a revenit la forma umană.

În literatura populară irlandeză, în celebra Legendă a Prințului Diarmuid, uriașul din pădurea Fagului Negru ținea captive trei femei. Pentru a se distra, pe două dintre ele le-a transformat într-un câine și un cal.

În literatura populară croată, într-o carte de povești croate (Șaizeci de povești populare de inspirație exclusiv slavonă) culese de A.H. Wratislaw există o fabulă intitulată Femeia-lup. În această poveste o lupoaică imensă care controla o moară avea obiceiul de a se transforma din când în când în femeie, dezbrăcându-se de piele. Într-o zi, un om a văzut-o transformându-se și i-a furat blana, obligând-o astfel să se căsătorească cu el. Iar exemplele pot continua la nesfârșit.

În ceea ce privește literatura cultă, una dintre cele mai faimoase povești ale metamorfozei este cea a lui Franz Kafka, la fel de celebră ca epopeea lui Homer, Odiseea; să nu uităm de Povestea porcului, a lui Creangă, sau povestea Frumoasa și Bestia și, evident, Aventurile lui Alice în Țara Minunilor, de Lewis Carroll.

Bine-cunoscuta nuvelă Metamorfoza prezintă transformarea lui Gregor Samsa, care se trezește dimineața în corpul unui gândac. Metamorfoza acestuia vizează sensuri adânci, relevând dezumanizarea omului în fața vieții moderne. Neînțeles și evitat de familie, care nu-l mai consideră fiul lor, stă închis în camera sa și-și duce amărâtul trai. El muncește din greu ca și comis-voiajor pentru a achita o datorie mare a părinților lui, dar este forțat să lipsească de la locul de muncă pentru prima dată în cinci ani, când se trezește într-o dimineață „transformat în patul lui într-o insectă gigantică“.

Odiseea este una dintre cele două poeme epice atribuite lui Homer și spune povestea întoarcerii soldaților greci care au luptat la Troia. Deoarece zeii sunt nemulțumiți, nici unul dintre soldați nu are o călătorie ușoară. Odiseu, în special, va trebui să călătorească timp de zece ani înainte de a i permite să revină acasă la Ithaca și la soția lui. Pe drum are parte de multe aventuri ciudate. Pe insula Aeaea, Odiseu și oamenii săi o întâlnesc pe zeița magiei, Circe. Aceasta îi ademenește pe toți să i se alăture într-o sărbătoare. Mâncarea este dantelată cu poțiunile ei. După ce bărbații sunt sătui, îi transformă în porci. Doar inteligența lui Odiseu și un avertisment de la zeul Hermes îl țin departe de complotul ei. Bărbații sunt transformați în oameni din nou și călătoria poate astfel continua.

Ovidiu este sursa celor mai multe legende greco-romane cu privire la transformări. Poemul său enciclopedic, Metamorfozele, urmează un fir narativ de la crearea Pământului la transformarea lui Cezar în zeu. Amploarea poveștilor lui Ovidiu le-a asigurat popularitatea chiar și atunci când autoritățile creștine s-au încruntat văzând conținutul păgân. Poate cea mai elocventă este povestea lui Arachne, o tânără foarte mândră de abilitatea ei de a toarce, lăudându-se cu faptul că materialele sale sunt chiar mai bune decât ale Athenei. Athena organizează un concurs între ele, pentru a decide cine este mai iscusită. Atunci când Arachne produce o tapiserie magnifică, dar cu imagini ale păcatelor sexuale ale zeilor, Athena este atât de exasperată, că o lovește pe Arachne. Ea este salvată de la moarte, însă degetele ei subțiri și iscusite sunt preschimbate în picioare și astfel Arachne devine un păianjen ce trebuie să învețe să țească ceva mai adecvat.

Cunoscut, de asemenea, și sub numele de Metamorfoze, Măgarul de aur al lui Apuleius este singurul roman complet ce a rezistat timpului. Spre deosebire de unele lucrări antice care par „expirate“, această carte încă amuză și trezește interesul. Protagonistul este un tânăr, Lucius, care, după ce își finalizează anii de

şcoală, decide să călătorească mai degrabă decât să muncească şi astfel îşi vizitează vechiul oraşul natal, unde întâlneşte o vrăjitoare pe care o urmăreşte transformându-se într-o bufniţă. Dorindu-şi să zboare, se furişează şi fură din poţiunea ei, pe care o bea, însă în loc de pene îi cresc blană aspră şi urechi mari şi Lucius se transformă într-un măgar. Pentru a-şi reveni la forma iniţială, este informat că trebuie să mănânce un trandafir, iar de aici începe o întreagă aventură.

Straniul caz al doctorului Jekyll şi al domnului Hyde, de Robert Louis Stevenson, este una dintre cărţile mele preferate; romanul prezintă istoria unei duble personalităţi, o metamorfoză a binelui şi a răului. Doctorul Jekyll, un Faust al experimentelor medicale sau Frankestein al lui Mary Shelley, încearcă să-şi separe partea bună de cea rea şi într-un final îi reuşeşte, aşa apare domnul Hyde. Curând Hyde comite crime, iar Jekyll sfârşeşte în lupta dintre instinctele animalice şi raţiune. Transformarea este marcată de Jekyll, care devine la fel de hidos ca şi Hyde.

Romanul Orlando: o biografie, al Virginiei Woolf, este o cu totul altfel de metamorfoză: transformarea de sexe, transformare care cunoaşte o istorie relativ veche, un veritabil exemplu fiind în mitologia greacă, când Tiresias este transformat într-o fată. În romanul lui Woolf, Orlando devine peste noapte Lady Orlando. Se pare că asta nu-l preocupă câtuşi de puţin, pentru că persoana din corp rămâne neschimbată. Aşa cum Woolf este una dintre cele mai cunoscute feministe, are astfel ocazia să compare masculinitatea cu feminitatea, precum şi ideea iubirii care nu ţine cont de gen.

Portretul lui Dorian Gray, al lui Oscar Wilde, prezintă povestea lui Dorian, care, pentru a-şi menţine frumuseţea şi tinereţea, renunţă la suflet, un subiect specific perioadei victoriene: Ars gratia artis – arta de dragul artei. Portretul este oglinda lui Dorian, astfel că atunci când se desparte de Sibyl Vane, care se sinucide, portretul său se schimbă într-un monstru din cauza tuturor păcatelor adunate în sufletul său. O metamorfoză a tinereţii şi a sufletului.

Lamia lui Keats este un poem tragic despre vrajă şi deziluzie. Lamia este o vrăjitoare prinsă în trup de şarpe. Într-o zi, în timp ce vâna o nimfă de care era îndrăgostit, zeul Hermes o întâlneşte pe Lamia. Revenită la trupul ei uman superb, Lamia se căsătoreşte cu iubitul ei. Din păcate, la petrecerea de nuntă, un om înţelept dezvăluie adevărata natură a Lamiei şi ea revine la forma de şarpe înainte de a muri. Soţul ei moare de durere. Poetul nu dezvăluie prea

multe despre personajele din poemul său, și semnificația acțiunilor lor este lăsată pe seama cititorului, dar există clare rezonanțe creștine ale unui om ruinat de femeie, amintind de povestea lui Adam și a Evei.

În Arthur, regele Camelotului, de T.H. White, transformarea ne permite să ne exteriorizăm, astfel încât să putem să îi înțelegem pe alții mai bine. În cărțile lui T.H. White, metamorfoza are ca scop educarea personajelor. Aceste cărți prezintă primii ani ai regelui Arthur, aici un scutier pe nume Wart. Merlin îl ia pe băiat sub aripa sa, ca să-l pregătească pentru rolul său ca viitor monarh. Pentru a face acest lucru, el îl transformă pe Wart în diferite animale. Wart devine pe rând: șoim, furnică, bufniță, gâscă și bursuc. Fiecare transformare vine cu o nouă aventură și o nouă lecție. Cele mai spectaculoase transformări din carte apar în timpul luptei între Merlin și Doamna Mim, în care magicienii se transformă rapid pentru a-și păcăli și surprinde adversarul. Într-o transformare radicală, Merlin devine o bacterie mortală pentru a-și ucide rivalul.

În Cronicile din Narnia, de C.S. Lewis, animalele pot vorbi, deoarece acolo trăiesc făpturi mitice, iar magia este un lucru obișnuit. Eustace Scrubb se transformă într-un dragon și Rabadash, negustorul, într-un măgar. Transformarea lui Eustace nu este neapărat o pedeapsă, dezvăluie pur și simplu adevărul naturii sale umane, revenind la forma umană după ce își regretă faptele și își schimbă natura morală. Lui Rabadash îi este permis să se transforme înapoi în om numai dacă face acest lucru într-un loc public, astfel ca foștii săi parteneri să știe că a fost măgar și este avertizat că, în cazul în care părăsește din nou orașul său, va deveni măgar pentru totdeauna, lucru ce previne orice campanii militare ulterioare. De asemenea, Dufflepuds sunt pitici care au fost transformați în monopozi ca pedeapsă. Cu toate acestea, în cele din urmă se dovedește că aceștia sunt mai fericiți în noua lor formă.

Acțiunea trilogiei Stăpânul inelelor, a lui Tolkien, se petrece într-o preistorie imaginară, cu ținuturi populate de oameni și de alte specii umanoide (hobbiți, elfi, gnomi și orci), precum și de multe alte creaturi reale sau imaginare. În Pământul de Mijloc, Sauron, personajul negativ principal, se poate metamorfoza lejer; dacă inițial el se poate preschimba în orice formă frumoasă necesară pentru a înșela naivii, pe parcurs, capacitatea sa de metamorfozare se extinde, astfel că în timpul luptei cu Huan Câinele-Lup ia nu mai puțin de cinci forme diferite, inclusiv de vârcolac, dar este înfrânt și fuge în forma unui vampir uriaș. Când insula Númenor este distrusă, Sauron își pierde puterile de metamorfozare și rămâne blocat în forma sa hidoasă și întunecoasă, astfel dușmanii săi nu mai sunt

înșelați. În afară de Sauron, mulți alți Maiari își pot schimba forma, iar la Valari schimbarea formei depinde de starea lor de spirit.

57. Două feluri de cunoaștere a Diavolului. Papini și Duquesne

de Ilinca Damian

Să scrii despre Bine e ușor. Să ai răbdare să cauți, reflectezi și să conturezi Binele pentru a-l prezenta celorlalți e ușor, pentru că face parte din felul nostru de a fi. În cei două mii de ani de creștinism ne-am obișnuit atât de mult să împărțim lumea în Bine și Rău, încât am uitat de unde a pornit totul. Pe alocuri am uitat chiar că și noi, ca indivizi, nu suntem doar buni sau doar răi.

Ideea este că am ignorat Răul, l-am ascuns în spatele draperiilor și, în timp, el a devenit tabu, iar acum ne e greu sau straniu să vorbim despre el. Iar Diavolul, ca întrupare a Răului, e mai excentric și mai nebăgat în seamă ca niciodată. Și chiar dacă s-au scris „sute de volume“ (zise Giovanni Papini), el tot obscur a rămas și cred că îi place.

Poate la asta s-au gândit și Jacques Duquesne, și Papini când s-au apucat să se documenteze pentru cărțile lor, numite amândouă Diavolul. S-au gândit să-i zgândărească obscuritatea și să-i găsească certificatul de naștere și urmele vieții sale sociale. Pentru că Diavolul e atât de vechi, încât pare că a fost tot timpul unde se întâmpla ceva și totuși, parcă nu știe nimeni cum a ajuns acolo.

Sunt multe moduri de a analiza Diavolul, depinde cât de dedicat ești acestei misiuni. Duquesne și Papini au ales două, fiecare câte unul, fiecare după propriile gusturi și preocupări. Duquesne propune o abordare istoricistă și analitică: când și unde s-a vorbit de Diavol mai întâi, ce-a făcut el în toate epocile istorice și cum a fost văzut. Papini, pe de altă parte, este mai umanist: el caută Diavolul prin legăturile lui sociale: îl pune în balanță cu diferiți actori ai scenei noastre mintale și observă cum interacționează cu aceștia. Cumva, firele celor două cărți nu se întâlnesc niciodată, cu toate că vorbesc despre același personaj. Oare?

Giovanni Papini scrie Diavolul cu subtitlul „Note pentru o viitoare diabologie“ în 1953, pătruns de curiozitate și hotărât să-și lase la o parte toate prejudecățile. Cu milă și cu răbdare umblă prin toate cele care au menționat vreodată existența Diavolului (cărți, în mare parte). După ce îi stabilește, pe cât posibil, coordonatele (cum a devenit diavolul Diavol, pe scurt), Papini îl observă în relație cu ceilalți: Diavolul în relație cu Dumnezeu, Hristos și cei din acest mare grup și în relație cu omul, tot ce face el și percepția omului despre Diavol. Dintr-odată parcă nu mai pare „Dracul atât de negru“, vorba-ceea, și începi, ca om, să vezi tu ce ai de-a face cu soarta celui blestemat.

Diavolul lui Duquesne, o carte mai nouă, scrisă în 2009, ne povestește istoria Diavolului și are îndrăzneala de a băga și diavolii altor religii în seamă, pe cât posibil, pentru a contura un alt portret. Pentru că Duquesne crede că dacă știm istoria diavolului, ne putem explica multe nenorociri și absurdități din viața noastră. Și pentru că, jurnalist fiind, nu teolog, nici filozof, Duquesne își permite să scrie pentru public, să vulgarizeze (în sensul originar al cuvântului).

Ce au în comun ambii autori, în afară de curiozitatea pentru Diavol care i-a împins să-și piardă timp prețios documentând cărți despre el? Faptul că sunt creștini. Ambii își afirmă titulatura de creștin și scriu cartea din perspectiva unui creștin care vrea să știe mai bine ce e răul. Și nu e gestul copilăresc de a face ceva ce „nu e voie“, ci un gest asumat, conștiincios, matur. Paradigma Diavolului și a lui Dumnezeu sunt înțelese cel mai bine de creștini, pentru că totul ține de unghiul din care vezi lucrurile. Se spune că însuși Diavolul e cel mai mare creștin, pentru că el nu bâjbâie, ci știe de-a dreptul de existența lui Dumnezeu.

În Maestrul și Margareta al lui Mihail Bulgakov, Diavolul, după ce ascultă pologhia comunistului ateu despre inexistența lui Dumnezeu, confirmă, cu simplitate zdrobitoare, nu numai că Dumnezeu există, ci că el, Diavolul, a fost acolo când lui Hristos i s-au întâmplat toate cele.

Diavolul nu-și poate însuși existența decât prin existența lui Dumnezeu, iar creștinul, dedicat lui Dumnezeu, trebuie să-l cunoască, să-l înțeleagă și să-i fie milă și de Diavol, pentru a ajunge la înțelegerea lui Dumnezeu. Ce fac Papini și Duquesne nu este decât un mijloc al omului modern de a-și găsi pacea interioară. Pe vremuri, s-ar fi dus în munți și ar fi cugetat singuri la toate acestea. Dar, din fericire pentru noi, au ales calea documentării în bibliotecă și mersului cu manuscrisul la edituri, lăsându-ne și nouă diavolii lor, să citim, să ne informăm,

amuzăm și să înțelegem mai bine care-i treaba cu Răul.

58. Voi cât de des aveți impresia că nu trăiți, de fapt?

de Alexandra-Georgiana Andrei

Poate o senzație acută că sunteți închiși într-o cușcă peticită de convenții sociale care construiesc un ghid de viață sănătoasă și pe care, dacă îl urmați cu abnegație, vă transformați în niște prototipuri umanoide cu simțuri funcționale, dar având cutii cu fire cerebrale în loc de creier. Poate o teamă claustrofobă de a trăi realmente pășind pe o traiectorie nebătătorită de altcineva în prealabil și de a face alegeri neconcordante cu așteptările altor bipezi similari. Sau, pe de altă parte, un egoism abisal dezumanizant de orice amprentă parțială de blândețe.

Am adoptat mereu o postură chircită în fața fricii. Mi-am căutat personajele de orice urmă de teamă și le-am învățat pe de rost. Îmi plac într-atât protagoniștii disfuncționali, încât îi las să-mi rămână blocați în memoria pe termen lung și îi mai scot uneori din Cutia Pandorei ca să îi pun față-n față, să se cunoască mai bine. Pare-se că am făcut asta și recent, după ce am terminat de citit Moartea lui Ivan Ilici de Lev Tolstoi și Thera de Zeruya Shalev. Poate pare nedrept să-i pun față-n față, fiind atât de diferiți și totodată remarcabili prin stilul definitoriu al fiecăruia. Dar pur și simplu mi s-au părut de neuitat asemănarea și antiteza parțiale dintre personaje: Ivan Ilici și Ella, protagonista din Thera. Spun parțiale, pentru că ar fi fost trist să fie identici sau totalmente distincți.

Nu mi-am început pledoaria cu viețuire nonveridică degeaba. Ambele personaje mi-au lăsat o impresie puternică de ființe care trăiau după reguli, conform considerentelor de bine și rău văzute drept universal valabile de către umanitate. O slujbă decentă, bine plătită, pe care s-o transformi într-un automatism, o căsătorie ușor blazată și construirea unei familii pentru că, în fond, „De ce să nu mă însor?“ și un număr considerabil de ani care trec și se adună, pentru ca-n final să-ncepi să-ți pui întrebări și să conștientizezi că ai umbrit pământul cu atâtea mișcări pulmonare, fără să te poți mândri cu momente care să-ți fi tăiat respirația.

Ce-am zis mai sus e aplicabil în cazul Ellei până la un punct, în cazul lui Ivan Ilici până-n clipele de dinaintea morții. Admirabil chin prin care au trecut ambele personaje – unul se chinuie să trăiască, altul se chinuie să moară. Pe ea ajungem s-o cunoaștem trecând prin chinurile unui divorț, dorind să iasă dintr-o căsătorie nefericită, în care sentimentele își pierduseră din intensitate de multă vreme, alegând s-o continue de dragul copilului. Nu vreau să spun aici câtă lașitate văd eu în argumentul ăsta, pentru că Ella ajunge să-mi fie pe plac. Ella nu prea știe să viețuiască după bunul plac, cu dorințe proprii și libertatea de a fi fericită.

„Nu mă enervează, o corectez, mă sufocă, mă chinuie, mă epuizează, cândva eram atât de orbită de el, dar acum orice cuvânt care-i iese din gură mi se pare inutil, nu numai că am încetat să-l iubesc, dar am încetat să-l stimez. M-am săturat de pretențiile lui, de reproșurile lui, e nemulțumit de el însuși și își descarcă nervii pe mine, iar de când s-a născut Ghily e și mai rău. N-am puterea, și nici dorința să mă ocup de amândoi, iar dacă trebuie să aleg, îl aleg pe Ghily, oricum îl cresc singură acum, mi-au trebuit ani de zile ca să-nțeleg că n-o să se schimbe, nu mai vreau să trăiesc așa, am acest drept.“

De multe ori tinde să-și chestioneze decizia și la un moment dat alege să meargă la noul apartament al fostului soț, pentru a încerca să îl recâștige. M-a enervat tare de tot în momentul ăla, dar mi-am dat seama că trebuia s-o facă și pe asta, ca să-și confirme că decizia luată inițial a fost una rațională, în cunoștință de cauză și potrivită pentru necesitățile ei de a trăi. Cu tot ce presupune o viață în deplinătatea conceptului. Și se chinuie după ce iese din acea căsătorie bolnavă și nocivă în care nu era om, era servitor dedicat vieții de familie. Trece peste multe praguri, găsește un alt bărbat care ajunge s-o facă femeie, un individ la fel de chinuit la rându-i, de o viață de familie violentată de crize excesive de gelozie.

Ivan Ilici, pe de altă parte, lâncezește într-un egoism penetrant, gândind ca pentru sine că are o viață justă și nu face rău nimănui. Mi-a părut rău că a conștientizat ușor cam târziu că-și făcea rău sie însuși, când era un muribund ce împrăștia miros de moarte prin paginile cărții. Puteam chiar să-i văd chipul cangrenos cadaveric, trupul schilodit și figura disperată, incapabilă să-și accepte moartea care-i învăluia măruntaiele. În fine, dorința lui de a trăi în continuare aceeași viață de până acum se diminuează, cunoscând licărirea din ochii lui Gherasim cel răbdător, blând și constructor de epifanii. El este cel care-i dovedește lui Ivan Ilici că el de fapt n-a trăit, ci a construit un simulacru de viață, pe care a ajuns să-l considere un deziderat. Acesta e momentul în care protagonistul nuvelei lui Lev Tolstoi își dă seama că a clădit o minciună în juru-i,

de la slujba de judecător, la familie și la toate accesele de materialism pe care le-a avut de-a lungul anilor.

„Suferința morală consta în faptul că în noaptea trecută, privind la chipul blând, toropit de somn, cu pomeții ieșiți în afară ai lui Gherasim, pe Ivan Ilici îl fulgerase gândul că, într-adevăr, toată viața lui, viața conștientă, nu fusese ceea ce ar fi trebuit să fie. Îi trecuse prin minte că ceea ce i se păruse o aberație, adică gândul că nu își trăise viața cum ar fi trebuit, s-ar putea să fie un adevăr. Îi mai trecuse prin minte că acele tentative firave de a se lupta cu ceea ce oamenii suspuși socoteau a fi onorabil – tentative firave la care renunțase imediat – ar fi putut să fie calea corectă, iar restul să fie fals. Și slujba, și felul în care-și rânduise viața, și familia lui, și preocupările sociale și profesionale – era posibil ca toate acestea să fi fost false. Încercase să le apere în fața propriei sale conștiințe, dar brusc pricepuse toată șubrezenia lor. De fapt, nu avea ce apăra.“

Și ajunge să-și accepte moartea ca pe un bun companion, un prieten vechi pe care-l primești cu brațele deschise. Și-n momentul în care se-ntâlnesc, conceptul în sine pare să se dizolve, atât de multă liniște transpare în ultimele pagini de nuvelă, comparativ cu tortura care viola atât psihicul protagonistului, cât și pe cel al cititorului din paginile anterioare, alea în care simțurile mele olfactive au fost abuzate de odorul viitorului stârv, văzul mi-a fost siluit de osemintele acoperite de un strat lejer de piele și de răceala macabră a camerei.

Mi-a amintit de apatia și încărcătura emoțională a jocului de șah dintre Moarte și Jöns din A șaptea pecete a lui Bergman și de finalul dans lugubru care mi-a rămas multă vreme încordat în spatele umorii apoase. Așa pățesc dacă fac legături morbide și sinapsele mele funcționează mai bine în momente de umor negru.

„Își căută frica de moarte cu care se obișnuise de atâta vreme și n-o găsi. Unde e? Care moarte? Nu mai exista niciun fel de frică de moarte, pentru că nici moartea nu exista. În loc de moarte era lumină.“

Ella, pe de altă parte, se luptă din răsputeri să nu ajungă, să-i spunem, într-un moment similar. Ea vrea să trăiască, fiind doritoare să-și îmbrățișeze suferința, știind că la final va regăsi pace, liniște și mai presus de toate va simți că trăiește, nu că doar numără zilele spre inevitabilul final. Psihicul ei sucombă, urmând să renască în paragrafe lungi, care ne afundă-n gândurile pe care le are. Cititorii au un rol ușor nedrept, trebuie să-i asculte pledoariile, ceea ce uneori e dificil, fiind

o femeie aprigă, paranoică şi sclavă a distrugerii de sine. N-ar fi greu de intuit de unde vin aceste caracteristici ale personajului, ştiind că Zeruya Shalev este un atent observator al vieţii de familie şi al traumelor care se nasc în sânul său. Ella începe să se trezească în momentul în care, părăsind viaţa de familie, se-ndrăgosteşte de psihologul său, care, la rândul său, trece printr-un divorţ de soţia sa, psihic invalidă.

De asemenea, Ella este pe drumul de a deveni femeie, fiindu-ne înfăţişată ca o tânără, o Lolita israeliană căreia şi trupul i-a rămas pubescent. Deşi diferenţele pe care personajul le resimte între rolul pe care l-a avut ca soţie şi rolul pe care şi-l asumă după divorţ par incomparabile, mie ultimele pagini din Thera mi-au dat impresia că respiră. La propriu. Că găsesc o uşurare şi o linişte despre care n-ar fi crezut nici ele că pot exista.

„Îi privesc lipită de tocul uşii, nu, n-am să mă alătur lor deocamdată, poate niciodată, poate nu vom fi niciodată ca acele familii care se caţără firesc într-un singur pat, dar cu toate acestea victoria noastră va fi şi mai importantă, pentru că fiecare clipă banală şi de la sine înţeleasă va fi pentru noi o victorie. Uite, le promit în tăcere, într-un fel ciudat viaţa va deveni valoroasă şi cu toate că nu mă întind alături de ei pe pat, aşternutul pare că se lăţeşte, cuprinzându-mă indirect şi pe mine, căci dincolo de necesităţile contradictorii şi de ataşamentele opuse se ascunde o singură dorinţă şi mi se pare că totul depinde de mine şi că e în mâinile mele, sunt în stare să fac minuni dacă vreau (…)“

De ce am luat aceste două personaje şi le-am pus faţă-n faţă? Pentru că am fost părtaşă la chinul prin care au trecut amândoi, acceptându-şi propriile decizii şi îmbrăţişând consecinţele acestora. Am văzut cum unul a tras să moară, după ce şi-a dat seama într-un mod de-a dreptul dureros că n-a trăit, ci doar a făcut schimburi de O2 şi CO2 până când s-a evaporat. L-am văzut pe celălalt cum a tras să trăiască, după ce a simţit cum s-a dezintegrat şi şi-a diagnosticat organele interne drept claustrofobe, dar a avut încăpăţânarea să se reconstruiască din petice. Ella a ajuns la concluzia că nu e suficient doar să fie vie, ci şi-a dorit să şi trăiască şi, spre deosebire de Ivan Ilici, a făcut asta înainte să devină un cadavru cu capacitate pulmonară. Mă-ntreb cum le-ar fi stat personajelor schimbând locurile şi dacă vieţile lor ar fi fost cu mult diferite, cum ar fi arătat Ivan Ilici în romanul autoarei Zeruya Shalev şi cum s-ar fi descurcat Ella în nuvela lui Lev Tolstoi. Chinul nu-şi pierde însă esenţa.

59. Mă obsedează ideea de moarte din cărțile și filmele astea

de Alexandra-Georgiana Andrei

Obsedez pe marginea ideii de moarte ca gând egolatru al omului, ca punct terminus al vieţii, ca o necunoscută dintr-o funcţie algebrică de gradul al doilea şi ca manieră de căutare a unui sens. Cea mai mare teamă a mea, care creşte din întuneric şi dublu alter ego, se plimbă în jurul efemerităţii morţii în cea mai pură formă. Nu vorbesc despre vremelnicia Biblică sau de Judecata de Apoi, concepte deja suprautilizate de fundamentalişti religioşi, popi şi băbuţe care-şi folosesc scaunele din biserici pe post de praguri de socializare şi vorbe de duh. Vorbesc despre incertitudinea care-mi apasă fiecare por, punct negru sau coş de pe frunte.

Totuşi, trăiesc în reverii interminabile în care indivizi ştiuţi morţi încep să vorbească şi se retrag în nişte bule obscure, pe care nu le ştiu a înţelege. Nu duc vieţi ca mai-nainte, dar sunt vieţi. Nu, nu am văzut nici prea multe filme de groază (de altfel, ăsta e un concept isterico-malign şi lipsit de veridicitate), şi nici nu trăiesc în continuare la tumultuoasa vârstă de 17 ani. Totuşi, e o fantasmă pe care nu mi-o pot scoate din minte, deşi nici măcar nu are puterea de a-mi mişca vreun rid de expresie măcar doi milimetri. Poate e un simplu joc al seducţiei între ceea ce e palpabil şi ceea ce cunosc în mod constant, viaţa, şi un propriu ideal dihotomic şi de neatins fără repercusiuni.

Cândva, aproape într-o altă viaţă sau într-o realitate a lui Vonnegut, visam cu ochii deschişi la o modalitate de a trăi două stări antinomice în acelaşi timp. Îmi tot hrănesc acest gând obsesiv cu tot felul de secvenţe din filme şi cu metafore din cărţi, care mai de care mai pline de tropi care analizează şi alienează moartea cât mai în profunzime. Mă tot învârt în jurul ei, dar are limite ale raţiunii. E un soi de studiu de caz cu o nebuloasă, care-mi pune constant psihedelicul la încercare.

Tot gândindu-mă la asta, îmi amintesc o secvență memorabilă din universul cineast: un joc de șah seducător dintre cavalerul Antonius Block și Moartea din A șaptea pecete a lui Bergman și excelentul dans macabru de la final. Mi-a zburat mintea, în primă instanță, la cursurile de Antropologie și la ritualurile de înmormântare și dansurile macabre, o formă de artă macabră și o ironie la adresa morții. Secvența jocului de șah care se-ntinde pe tot parcursul filmului pare mai degrabă un flirt continuu între două realități care se întrepătrund, o ramificație de lumină și întuneric. Antiteza pregnantă mă poartă pe aripi de lumină care vine din întuneric și parcă ajung să cred în ceva, fie acel lucru o iminență a morții ca stare, un sens determinist terminal.

Moartea lui Ivan Ilici a lui Lev Tolstoi este o scriere care lasă un iz de moarte pe măsură ce dai paginile spre final. Protagonistul nu e Ivan Ilici, ci propria-i moarte apropiată, pe care nu reușește s-o înțeleagă nici până la capătul nuvelei. El resimte o ură crescândă față de tot ce înseamnă viață, pe măsură ce își află sfârșitul, în aceeași casă cu el și îi detestă pe cei din jurul lui pentru că vor trăi și după moartea lui. Încă mi-e greu să scap de mirosul de leș care-mi penetrează nările de fiecare dată când îmi amintesc de nuvela lui Tolstoi sau de gustul de putregai pe care-l resimt prin papilele gustative când revăd în fața ochilor ultimele pagini. El n-a găsit un sens în moarte, ci mai degrabă un nonsens. I-a dat drumul în casă și a lăsat-o să-l învăluie, să stea în aceeași cameră cu el.

Și tot așa, mi-amintesc cu o oroare fascinantă de o secvență din Zhit, regizat de Vasily Sigarev, secvență în care două gemene, pe care le știam moarte, mi se arată în fața ochilor la fel de vii ca mine. Ce-i drept, în spatele ecranului, dar ideea e aceeași. Pare-se că disperarea mamei de a-și vedea fiicele trece peste ireversibilitatea morții. Și mai paradoxală este traducerea titlului filmului – Life, prezența morții în viață. Sau poate viața în moarte. Nu reușesc să-mi scot din minte nici momentul în care, în schizoidia aproape fetidă, femeia își vedea fetele în viață, le îmbăia și le pieptăna, pregătindu-le de somn. Iar eu nu reușeam să le văd umbrele din lumină. Femeia părea să fi descoperit o altă realitate peste moarte, tocmai pentru a-și vedea copiii în viață. Deși, probabil, efectul morții asupra ei a lăsat o umbră de schizofrenie ușor paranoică.

Tot în aceeași lumină am citit și (re)citit Metamorfoza de Kafka, gândindu-mă la fiecare lectură că Gregor Samsa moare și se trezește într-o altă realitate. Momentul transformării în gândac mi se pare terifiant, mai ales pentru că trece brusc într-o altă stare. Dar după cum bine știm, totul este o tranziție. De asta asociez momentul suprarealist al schimbării cu moartea. Dimineața trezirii a fost

una grotescă și brutală, iar pe măsură ce gândacul Gregor se obișnuia cu noua stare, scabrosul situației creștea în intensitate. Iar la final, moare singur, ca un parazit, externalizat vieții și umanității. Și cât de ironică e această treabă, faptul că poți dezumaniza o arătare tocmai pentru că-și pierde forma bipedă. Și s-o lași să moară pentru că simțul tău vizual și propria-ți rațiune nu poate percepe mai departe de limitele (auto-)impuse.

Death in Venice a lui Visconti, pe de altă parte, mi-a oferit o privire în culise despre modul în care se comportă un om aflat în apropierea morții, când o adulmecă și poate să o pipăie cu voluptatea unui îndrăgostit. Pe măsură ce tot treceau minutele din film, observam o atenție crescută a protagonistului față de un tânăr aflat la începutul vieții, numit Tadzio. Inițial am perceput-o drept o dorință ascunsă, aproape senzuală, dar la final m-am gândit că se datora pur și simplu oglindirii cuplului dihotomic viață/moarte, el văzând cum un tânăr abia pășește spre viață, în timp ce lui i se scurge timpul. Interesant ce obsesii poți crește pe măsură ce știi că te apropii de un final, fără să știi ce vine după el. Sau dacă vine ceva. Poate că-ți percepi secvențial toată viața, pe măsură ce-ți trece filmic prin fața ochilor.

Mai am. Moartea Annei Karenina, văzută ca o scăpare din ghearele propriei minți. Sinuciderea ei mi s-a părut eliberare, liniște: propriul său mod de a-și împiedica gândurile să mai vorbească pentru ea. Poate chiar mai mult decât și-ar fi dorit. Deși am judecat-o în momentul în care am citit cartea, i-am înțeles gestul. Și nu mi s-a părut femeia care să facă asta din gelozie, ci pur și simplu ca să scape de produsul propriului cerebel. Că a început să sufere de „scenarită“ drept cauză a propriilor decizii, e cu totul altceva. Însă, s-a sinucis pentru că n-a mai suportat să trăiască cu propriile-i apăsări și pentru că a găsit în moarte o scăpare. Una lașă, poate, de ce nu? Dar n-o fi aia pe care inconștient o căutăm cu toții?

Și, poate, Pădurea de mesteceni a lui Andrzej Wajda, film în care am văzut cea mai naturală și liniștită reacție a unui om aflat în preajma morții. Starea lui Stanislaw era aproape extatică, trăgând de fiecare iță de viață și profitând de ultimele momente ca de o gură strașnică de aer rece. În primă instanță chiar mi s-a părut ușor bolnav psihic, dar n-om fi toți așa, mai ales pe măsură ce ne apropiem de un moment clar final? Tânărul își aștepta moartea cu brațele deschise sau poate cu o inconștiență de-a dreptul vanitoasă, gândindu-se că dacă nu se lasă marcat de ideea asta, moartea n-o să mai vină. N-o să am ocazia să aflu, pentru că el și-a găsit sfârșitul pe fundalul metaforic al pădurii de

mesteceni, ca un spațiu de tranziție semiobscen între cele două stări/realități/vieți, să zicem.

Gata, nu mai vreau. Simt nevoia să-mi cer scuze chiar morții pentru incapacitatea de a o trata ca subiect în profunzime. Dar, știți vorba aia, nu poți niciodată vorbi suficient de mult, de adânc sau de minunat despre ceva ce ți se pare de-a dreptul fascinant. Mă gândeam că toate personajele pe care le-am amintit mai sus și toate morțile lor sunt mai mult sau mai puțin abjecte și totuși la fel de vii. Nu știu dacă prin reguli matematice absolut toate morțile devin vii sau depinde pur și simplu de reacția pe care alegi s-o ai. Cândva, cineva, mi-a pus o întrebare: „Mai bine viu mort sau mort viu?“. Nu mi-am aflat răspunsul nici până-n ziua de azi și probabil nici n-o să mi-l pot da până la un punct, când oricum nu va mai conta.

Nu știu de voi, eu sigur îmi voi mai hrăni obsesia cu tot felul de opere care să-mi dea ocazia să văd în moarte și prin ea. Dar voi, voi vă gândiți vreodată la asta sau trăiți fără să știți că la un moment dat n-o să mai fiți și, poate ca și Ivan Ilici, oamenii or să uite pur și simplu? Eu știu că-mi zidesc gândurile ca Manole pe Ana și le vizualizez din fiecare realitate. Probabil o să-mi zgârii sinapsele cu fiecare carte și film pe care o să mi le însușesc și cu siguranță o să-mi cresc fetișurile ca pe niște prunci care se-ntrupează din sângele și coasta mea. Și-o să-mi fac moartea parte din viață. Nici măcar nu văd o altă modalitate de a fi. Dacă alegi să fii, nu să te trezești un simulacru antropomorfizat.

60. Respinse la început de edituri, apoi devenite celebre

Câteva cărţi care au fost considerate fără valoare

de Laura Bucur

În urma exemplelor de mai jos, putem doar să concluzionăm că nu întotdeauna o editură/un editor recunoaște talentul (sau vandabilitatea unui produs) și că meseria de scriitor poate fi și dătătoare de dureri de cap.

Harry Potter și piatra filozofală, primul volum al celebrei serii create de scriitoarea J.K. Rowling a fost refuzat de 12 edituri pe motiv că piața de carte pentru copii era la vremea aceea (în anii ’90) saturată și încă un produs care se încadra în această nișă era pur și simplu nevandabil. În plus, deși mulţi dintre acești 12 „oameni furioși“ au apreciat povestea, au considerat-o mult prea lungă pentru copii – căci în epoca jocurilor video și televiziunii cu cablu, ce copil ar avea răbdare să citească cele câteva sute de pagini?

Cum de a ajuns totuși să fie publicată? Ei bine, într-un final, o editură și-a asumat acest risc, avertizând-o pe autoare să nu se aștepte să scoată cine știe ce avere și oferindu-i un avans de 1 500 de lire sterline. La trei zile după publicarea cărţii, editura Scholastic Publishers i-a oferit lui J.K. Rowling 100 000 de lire pentru drepturi, respectiv cea mai mare sumă din istorie oferită până la acea oră.

Lolita lui Nabokov și-a avut și ea partea, substanțială chiar, de refuzuri înseriate de la editori, care invocau obscenitatea și teama de a fi dați în judecată. Una dintre scrisorile de respingere primite de Nabokov spunea așa: „E copleșitor de scârboasă, chiar și pentru un freudian luminat. Iar pentru public va fi revoltătoare. Nu se va vinde și va dăuna teribil reputației noastre (…) recomand

să fie îngropată sub o stâncă pentru următoarea mie de ani“.

Ferma animalelor de George Orwell, una dintre cele mai renumite scrieri satirice la adresa guvernării autoritare, a fost și ea pusă pe linie moartă. Și nu de către oricine, căci la vremea respectivă în editura căreia i se adresase Orwell, Faber & Gwyer (ulterior Faber & Faber) era nimeni altul decât celebrul scriitor T.S. Eliot. Eliot a considerat că viziunea romanului, pe care el o interpreta ca având un filon troțkian, nu era deloc convingătoare și că nu acela ar fi punctul de vedere corect prin care ar trebui să se critice situația politică de la acea oră.

În 1944, Statele Unite și Anglia aveau relații de bună prietenie cu Stalin, care le era vital în efortul de a câștiga Al Doilea Război Mondial, iar cartea lui Orwell făcea din personajul troțkian un erou, într-o perioadă în care Troțki era extrem de nepopular. Însă istoria și-a urmat cursul, necesitatea de a menține relații bune cu URSS s-a diluat odată cu sfârșitul războiului, iar cartea lui Orwell a putut fi publicată fără impedimente, ajungând să obțină recunoaștere și apreciere (aproape) mondială.

Jurnalul Annei Frank, vândut în peste 30 de milioane de exemplare și recunoscut drept una dintre cele mai emoționante mărturii ale Holocaustului, nu a fost prea agreat de editori, care l-au respins în 1950 de 16 ori. Cartea era prea plictisitoare. Unul dintre ei chiar nota, în ideea că scrierea nici nu merită citită, „Această fată, mi se pare mie, nu are nici o percepție specială, nici un sentiment care să ridice această carte peste nivelul unei simple curiozități“.

Otto Frank, tatăl Annei, a reușit să publice cartea în Anglia în 1952 cu prea puțin succes, succes care însă nu a lipsit, la vremea aceea, în Franța, Statele Unite și – ciudat – în Germania și Japonia.

Și poate nu știați, dar serialul M.A.S.H. este ecranizarea unei cărți cu același titlu. Doctorul Richard Hornberger, după ce a fost încorporat în războiul din Coreea, a scris, la opt ani după întoarcerea acasă, un roman despre viața sa în Coreea ca medic chirurg militar. Deși tot firul epic și personajele erau descrise în urma unei experiențe reale, editorii pur și simplu au refuzat să publice asemenea aiureli legate de o temă atât de serioasă cum era războiul. Doctorii din armată efectiv nu aveau cum să fie atât de indisciplinați pe cât îi descria romanul!

Totuși, se pare că și când vine vorba de publicare a fi la locul potrivit atunci când

trebuie e un criteriu definitoriu – în 1968, atunci când America era deja implicată în Războiul din Vietnam, cartea a fost acceptată şi a văzut lumina tiparului tocmai fiindcă lua în derâdere inutilitatea unui război. A fost publicată sub pseudonimul Richard Hooker, s-au vândut drepturile de ecranizare pentru un lung-metraj premiat cu Oscar, iar ulterior s-a transformat într-un serial pentru televiziune care a durat mai mult de 10 ani.

Conjuraţia imbecililor, scrisă de John Kennedy Toole, s-a izbit constant de un zid de respingere din partea editurilor. Simon & Schuster notau că e o carte fără nici o idee centrală, din cauza stilului şi subiectului neobişnuit.

Autorul nu a reacţionat prea bine la refuz: s-a apucat de băut şi a ajuns să sufere de migrene severe, iar în 1968, după asasinarea lui Robert Kennedy şi a lui Martin Luther King, a devenit de-a dreptul paranoic. Sinuciderea sa la 31 de ani ar fi pus punct întregii poveşti, dacă nu ar fi lăsat câteva copii ale manuscrisului trântite prin diverse locuri. Mama sa a găsit unul dintre aceste exemplare şi a decis să reia drumul spre edituri, la 11 ani după moartea fiului ei – cu mult înainte să apară Seinfeld şi „nimicul“ să devină un subiect. Au urmat noi refuzuri, până când recenzia favorabilă a unui profesor de la o universitate din New Orleans a dus la publicarea cărţii, care a câştigat un premiu Pulitzer pentru ficţiune şi a devenit o efigie a literaturii din sudul Americii.

Thor Heyerdahl a alcătuit, în 1947, un echipaj de şase oameni cu care a pornit într-o călătorie de 7 000 de km peste Pacific. Şi nu pe un vas de croazieră, ci pe o reproducere de plută antică, unicul echipament modern de la bord fiind un aparat radio. Heyerdahl a scris povestea adevărată a călătoriei din Peru în Polinezia, Kon-Tiki, însă când a vrut s-o publice a fost întrebat de un editor dacă se înecase cineva din echipaj şi în ce condiţii, cum s-au simţit ceilalţi etc. Heyerdahl le-a răspuns că nu, aşa ceva nu s-a întâmplat. În acest caz, a primit răspunsul „nu vă publicăm, nu e deloc o poveste interesantă“. În 1953, după 20 de refuzuri, Kon-Tiki a fost publicat şi astăzi este tradus în peste 60 de limbi.

Nici temerile lui Ray Bradbury din Fahrenheit 451 privind absenţa raţiunii critice, reprimare şi lipsa libertăţii de exprimare a gândului şi a presei nu au fost deloc bine primite: nimeni nu voia să publice o întreagă carte despre (printre altele) rolul tehnologiei în a înstrăina oamenii unii de alţii.

S-a găsit totuşi un tânăr editor îndrăzneţ, Hugh Hefner pe numele său, care nu se temea de un pic de tămbălău. Aşa că a publicat capitole din cartea lui Bradbury

în revista pe care o deținea, adică Playboy. În urma gestului său și a cererii publicului, Fahrenheit 451 a fost publicat ca roman în 1953. În 2004, Ray Bradbury a primit de la George W. Bush o medalie de onoare pentru contribuția în literatură.

Pe plan internațional, foarte razant, cifrele ar mai fi: Oameni din Dublin, de James Joyce, refuzată de 22 de ori; Carrie, de Stephen King, respinsă de 30 de ori; Pe aripile vântului, de Margaret Mitchell, 25 de „nu“-uri; Dune, de Frank Herbert, 23 de „nu ne mai căutați“; Împăratul muștelor, de William Golding, 20 de editori care au spus „nu“.

61. Poveștile de dragoste ale scriitorilor sunt cel puțin la fel de intense ca și cărțile lor

Franz Kafka și Dora Diamant

de Laura Bucur

Pentru istoricii literaturii, numele Dorei Diamant (sau Dymant) este ca o lumină aruncată asupra misterului care învăluie o prețioasă serie de scrieri (note, povestiri, scrisori) ale lui Franz Kafka. O lumină însă care a funcţionat şi destructiv, Dora Diamant rămânând în amintire drept cea care, la dorinţa expresă a scriitorului, a rupt, într-o seară din iarna lui 1924, şi a ars filă cu filă lucrările lui Kafka.

Europa era sfâșiată de conflicte naționale şi internaționale încă de prin 1917, înainte ca Hitler să ajungă la putere, iar boala, teroarea, șomajul, invaziile armate și distrugerile erau la ordinea zilei, de la ororile fronturilor din Primul Război Mondial, la mercenarii care se duelau în plin Berlin sau la hrubele din lagărele de tortură ale poliției secrete ruseşti. Deși acest context istoric traumatizant tinde a fi adesea uitat, pălind în fața ororilor care au urmat după începutul regimului hitlerist, el poate da seamă pentru filonul de neliniște, violență și absurd care traversează scrierile lui Kafka.

Atunci când a întâlnit-o pe tânăra Dora Diamant la Graal-Müritz, pe Marea Baltică, Kafka avea 40 de ani şi era serios afectat de tuberculoza care i-a marcat și sfârșit existența. Dora Diamant era o tânără poloneză de 25 de ani, evreică ortodoxă, ce lucra ca voluntară cu un grup de copii. Se spune că între ei a fost dragoste la prima vedere, iar cele trei săptămâni pe care le-au petrecut aproape exclusiv împreună au avut ca rezultat mutarea la Berlin, o mutare care, după cum au admis toți observatorii, a avut un efect excelent asupra lui Kafka, atât în ceea

ce privește productivitatea literară, cât și liniștea sufletească.

Dora era mereu alături de el, admirându-l și susținându-l cu devotament și discreție. De aceea, atunci când Kafka i-a cerut cu încăpățânare să îi distrugă caietele și scrisorile, ea a făcut-o ca pe un gest de afecțiune care lui îi aducea un o vizibilă ușurare, dar și ca pe un gest simbolic, după cum observă Kathi Diamant în biografia Dorei, care ar fi epurat scrierile nereușite de până atunci ca să lase loc unora noi, mai puternice și mai semnificative.

Dora Diamant a fost învinovățită după moartea lui Kafka de a fi fost de acord să distrugă opera scriitorului, dar și de a fi păstrat pentru ea câteva documente – un număr niciodată cunoscut de caiete și cele 36 de scrisori ale lui pentru ea, scrisori pe care a refuzat să le înmâneze altcuiva, deși Max Brod, prietenul lui Kafka, i le cerea cu obstinație pentru a le alătura altor scrieri kafkiene pe care, în ciuda promisiunii făcute scriitorului, nu le distrusese nici el. Toate documentele pe care le avea Dora Diamant au fost însă pierdute pentru totdeauna în 1933, într-un raid al Gestapo-ului care i-a devastat locuința.

Deși Kafka a fost perceput, prin prisma alegerii metaforelor folosite în ceea ce scria, drept un degenerat care simțea repulsie și teamă față de propria sexualitate și, în această logică, s-a sugerat că și relația sa cu Dora a fost doar o conlocuire castă, scrisorile sale zbuciumate și comportamentul protector pe care l-a avut față de ea, jocurile lor de teatru de umbre atunci când nu-și mai permiteau să plătească electricitatea, mesele luate împreună la un mic restaurant vegetarian, toate acestea vorbesc, în opinia altor cărturari, despre un atașament mai profund care includea și carnalul.

În mod cert, o relație dintre o tânără voluntară și una dintre cele mai complexe minți ale secolului XX, care dorea să nu lase nimic în urma sa, este și va fi o relație care incită curiozitatea pe mai multe planuri.

Jean-Paul Sartre și Simone de Beauvoir

„Tu ești pentru mine relația necesară. Toți ceilalți sunt întâmplători“

de Ioana Vighi

Când s-au întâlnit prima oară, amândoi erau studenţi la Filosofie. El, 24 de ani, ea, abia 21. El, plin de viaţă şi nebunie, ea, frumoasă şi inteligentă. După examenul final, el a curtat-o intens, ea îl găsea urât, aproape respingător. Însă exuberanţa lui nu a lăsat-o indiferentă. Cei doi s-au împrietenit şi au căzut de acord să aibă o relaţie de doi ani de zile. După care ar fi continuat, dar pentru că timpul alocat „relaţiei exclusive“ s-ar fi scurs, trebuiau să se vadă şi cu alţii.

Au trecut cei doi ani de când s-au cunoscut, în 1929. Nici Sartre, şi nici Beauvoir nu dădeau vreun semn că ar vrea să renunţe. Ba chiar Sartre ajunge la concluzia că Simone este pentru el „relaţia necesară. Toţi ceilalţi sunt întâmplători.“ Totuşi, s-au ţinut de cuvânt şi au început să dezvolte şi relaţii în afara relaţiei oficiale. Mai mult el. Ea avea să „îndrăgească“ şi să se refugieze în femei pe care avea să i le prezinte lui.

Îmbinarea dintre libertăţile reciproc asumate ale unor amoruri pasagere şi exterioare şi relaţia lor nu a făcut decât să înnoade şi mai strâns legătura dintre cei doi, care avea să ţină toată viaţa. Intensitatea şi fascinaţia continuă a unuia faţă de celălalt survenea din ceea ce aveau în comun: ideile, dezbaterile, nevoia de dialog. Un dialog perpetuu, o legătură preponderent intelectualicească.

Sartre: „Fără ea nu aş fi avut niciodată aceeaşi experienţă. Fără să fi discutat cu ea despre acestea, ele ar fi fost nespecifice. Un gest pe care îl descriu, o situaţie de viaţă pe care o analizez – ele capătă precizia şi exactitatea lor realistă prin intensitatea experienţei cu Simone de Beauvoir“. Tot el spunea într-un interviu video (un proiect de-al lui Gerard Byrne) că relaţiile dintre bărbaţi şi femei sunt posibile şi esenţiale doar dacă cei doi au culturi egale sau chiar aceeaşi cultură. Trebuie să avem aceeaşi cultură pentru a dori aceleaşi libertăţi, ar spune el.

De-a lungul anilor, nimic nu părea să sărăcească între cei doi filosofi existenţialişti. Trăiau într-o dublă complicitate, atât intelectuală, cât şi emoţională. Se spune că nu au renunţat niciodată la politeţurile şi respectul adresabilităţii, vorbindu-şi cu „dumneavoastră“, şi au înţeles că tocmai sinceritatea totală, confesiunile nedisimulate şi transparenţa absolveau ieşirile

erotice „din decor“ ale celor doi de orice urmă de vulgaritate. Își povesteau totul.

Un punct de plecare al relației lor se pare că a fost recunoașterea superiorității în gândire a lui Sartre de către de Beauvoir, înțelegând legătura cu el ca pe un soi de provocare, o experiență care suscita, incita și o obliga la o neostoită evoluție. De Beauvoir își extrăgea forța necesară maturizării și devenirii din dependența pe care o simțea față de scriitorul și filosoful de lângă ea, ajungând la concluzia că „Femeie nu te naști, ci devii“.

Deși niciunul nu credea în căsătorie, iar Sartre era cel mai acerb dușman al acestei instituții, dintre cei doi, el va fi totuși cel care își va încălca rigurozitățile și va ajunge să o ceară pe de Beauvoir de trei ori în căsătorie, ea refuzând pe motiv că dorea să rămână devotată principiilor sale.

Iar totul s-a terminat la moartea lui Sartre pe 15 aprilie 1980, la spitalul Broussais din Paris, la cei 75 de ani ai săi, din cauza unei embolii pulmonare și a altor complicații. Simone de Beauvoir va muri peste șase ani, lăsând în lucrarea sa, La Cérémonie des adieux, din 1981, ultimele cuvinte ale omului lângă care și-a petrecut toată viața: „Moartea nu ne va reuni. Așa stau lucrurile. Cu toate astea, e splendid în sine că am reușit să ne trăim viețile în armonie pentru atâta vreme“.

După ce scriitoarea moare, presa se năpustește haină peste jurnalul acesteia, devorând toate intimitățile lui de Beauvoir și descoperind, de fapt, suferința mută și demnă a unei femei care a iubit toată viața un singur bărbat și care a înțeles, dintr-o afecțiune și o răbdare fără limite, libertinajul său.

Dragostea la scriitori – multe nebunii, boemie și orgolii

de Cristina Stan

Cine poate pune mai tare literatura pe jar decât amorul care se înfiripă între scriitori? Dragostea între artiști adună la un loc boemie, nebunie, sensibilități

aparte, inimi mari şi intelecte impresionante. Înfruntând infidelităţi şi orgolii, aceste relaţii de dragoste au dat naştere unor poveşti memorabile, stârnind în aceeaşi măsură mirarea şi admiraţia.

Percy Shelley şi Mary Shelley

Pionier al fanteziei neîngrădite şi al amorului liber, poetul englez Percy Shelley s-a îndrăgostit de Mary Wollstonecraft Godwin, care avea să scrie mai târziu romanul Frankenstein, în timp ce era deja însurat cu altă femeie.

Nimic spectaculos până aici. Partea gotico-romantică abia acum urmează: cei doi se întâlneau pe ascuns în cimitir, la mormântul mamei lui Mary.

Spre dezamăgirea tatălui său, tânăra Mary, în vârstă de doar 16 ani, alege să fugă cu Percy în Franţa şi acesta din urmă îşi abandonează astfel fără niciun regret soţia însărcinată. Cei doi fugari se căsătoresc abia după ce soţia lui Percy, Harriet, se sinucide prin înec doi ani mai târziu.

Shelley şi prietenul său Lord Byron şi-au format în timp reputaţii de adevăraţi Don Juan. Conform lui Janet Todd, autoarea cărţii Death and the Maidens: Fanny Wollstonecraft and the Shelley Circle, cei doi poeţi s-ar fi încurcat cu sora vitregă a lui Mary, Claire. Shelley şi Mary au avut un singur fiu, pe nume Percy Florence.

Sylvia Plath şi Ted Hughes

Discuţiile purtate în jurul tumultuoasei relaţii dintre poeta americană Sylvia Plath şi Ted Hughes (Poetul Laureat al Marii Britanii 14 ani la rând) tind adesea să îl învinovăţească pe cel din urmă pentru depresiile şi sfârşitul Sylviei. Cei doi au reuşit totuşi să fie unul pentru celălalt sursă de inspiraţie poetică şi cel mai sincer critic, oferindu-şi suport moral şi dragoste.

Mulți biografi afirmă că sentimentele Sylviei ar fi fost totuși mai puternice, iar implicarea sa în relație, mai adâncă. Poeta obișnuia să scrie în jurnalul său cât de mult îșI iubește soțul, cât îi adoră până și mirosul pielii („lovelier than any field of new cut grasses“), dar când i-a descoperit infidelitatea, această iubire s-a transformat în furie: a smuls telefonul din perete și i-a distrus lui Ted niște hârtii importante.

Apoi, Sylvia și-a ars romanul la care lucra și s-a mutat în altă parte. Atât ea, cât și Assia Wevill, femeia cu care a înșelat-o Ted, s-au sinucis în același mod: dând drumul la gazele de la mașina de gătit. Unul din copiii Sylviei și ai lui Ted, Nicholas Hughes, s-a sinucis pe 16 martie 2009 prin spânzurare.

D.H. Lawrence și Frieda Lawrence

Scriitorul englez a întâlnit-o pe viitoarea sa soție când aceasta era căsătorită și avea trei copii. Nu a fost un impediment însă. Cei doi au evadat, au fugit spre a-și consuma iubirea și a-și petrece, în cele din urmă, întreaga viață împreună.

La un moment dat, se zvonea că amândoi ar cam fi dat pe „de lături“, având escapade și aventuri amoroase de scurtă durată. Frieda îl cam ținea din scurt, s-ar zice, îl controla. De la agonie la extaz și invers, relația lor a fost caracterizată de o prietenă de-a lor astfel: „Nici nu știu ce e mai dezgustător la relația asta, când se iubesc și sunt jucăuși și tandri unul cu celălalt sau când urlă și se ceartă și el o trage de păr, răcnind la ea «O să-ți iau gâtu’, curvo!»“.

Până la urmă, Frieda a rămas lângă Lawrence și chiar i-a inspirat unul dintre personaje, pe Gudrun din Femei îndrăgostite, și chiar mârșava Lady Chatterley.

În martie 1912, el i-a scris: „Ești cea mai uimitoare femeie din toată Anglia“.

F. Scott Fitzgerald și Zelda Sayre

Cel mai efervescent cuplu literar al Epocii Jazz a fost cu siguranţă cel alcătuit din prozatorul american F.S. Fitzgerald şi soţia sa, Zelda. Energici, cu temperamente puternice, dornici de a experimenta tot ce înseamnă viaţă bună şi lux, cei doi s-au iubit enorm, dar au avut o relaţie dificilă.

Scott voia să o ţină pe Zelda departe de tentaţii, numai pentru el, şi încerca să o controleze într-atât, încât nu i-a încurajat niciodată pasiunea pentru scris, deşi se inspira pentru propriile creaţii din jurnalele ei. Zelda obişnuia să facă însemnări cu privire la stilul lor de viaţă petrecăreţ, boem, la călătoriile şi oamenii pe care îi întâlnea împreună cu Scott.

În anii ’20, cei doi erau plini de vervă şi făceau „ravagii“ la petrecerile din Paris şi prin localurile unde colindau împreună cu Ernest Hemingway. Scott era gelos pe bărbaţii care îi plăceau Zeldei, iar ea se zbătea şi mai mult pentru libertate. Căsnicia lor a constituit sursă de inspiraţie atât pentru romanul lui Fitzgerald, Blândeţea nopţii, cât şi pentru romanul Zeldei, Save Me the Waltz, pe jumătate autobiografie.

Henry Miller şi Anaïs Nin

Scriitoarea Anaïs Nin l-a întâlnit pe Henry Miller în Paris la începutul anilor ’30. Deşi Anaïs era căsătorită la vremea respectivă, acest lucru nu a contat absolut deloc, având în vedere cât de repede s-a înfiripat o pasiune intensă între cei doi scriitori.

Nin este cea care l-a sprijinit pe Miller cu scrisul, dându-i sfaturi pentru Tropicul Cancerului şi susţinând financiar publicarea cărţii. În jurnalele sale, Nin a notat până la cele mai mici detalii relaţia dintre ea şi Henry, în pagini pline de sensibilitate, rafinament psihologic şi francheţe. Volumele de jurnal ale scriitoarei, împreună cu corespondenţa îndelungată pe care au ţinut-o cei doi, redau relaţia puternică, de peste douăzeci de ani, dintre franţuzoaică şi autorul american.

Ernest Hemingway şi Martha Gellhorn

Jurnalistă talentată, Martha Gellhorn și-a exercitat cu eficiență și profesionalism meseria, chiar pe terenurile de luptă, și a scris despre conflictele majore ale secolului trecut. Ea a fost de altfel unul dintre primii jurnaliști care a relatat despre lagărul de concentrare Dachau după eliberarea acestuia. Travels With Myself and Another e cartea de memorii în care Martha își povestește uimitoarele aventuri. Ernest Hemingway a cunoscut-o în 1936 și au călătorit împreună în Spania pentru a se informa despre Războiul Civil Spaniol.

Se pare că prozatorul american a fost impresionat de demonstrația de curaj a Marthei în acest conflict și s-a îndrăgostit de ea, deși era deja căsătorit. Gellhorn a devenit ulterior cea de-a treia soție a scriitorului, între anii 1940 și 1945.

Hemingway era iritat de absențele sale lungi și dese și i-a scris aproape revoltat la un moment dat: „Ești corespondent de război sau femeie în patul meu?“. Martha nu i-a suportat reproșurile și l-a părăsit după ce s-a întors din Londra, în ’45. Ambițioasă și puternică, aceasta a declarat apoi că nu dorea să fie „nota de subsol a nimănui“ și insista ca numele fostului soț să nu fie pomenit în interviurile care i se luau.

Virginia Woolf și Leonard Woolf

Virginia Stephen s-a căsătorit cu autorul și criticul Leonard Woolf în 1914 și, deși mariajul s-a consumat fără probleme, în câteva săptămâni a devenit unul lipsit de pasiune. Cauza ar fi traumele legate de sex din copilăria Virginiei. Relația dintre cei doi avea să devină una bazată mai mult pe prietenie tandră.

O cădere nervoasă a Virginiei, imediat după publicarea primului său roman, l-a convins pe Leonard că starea ei psihică n-ar fi potrivită pentru un viitor rol de mamă.

Căsnicia celor doi scriitori s-a dovedit a fi mai mult o colaborare avantajoasă bazată pe dialogul despre idei sociopolitice și literare. Aceste idei se regăsesc în operele lor și chiar în modernism, ca mișcare literară, datorită influenței pe care a avut-o editura fondată de cei doi, Hogarth Press. Leonard, un socialist convins, a ajutat-o pe Virginia să scape de prejudecăți și de preferința pentru elitism,

sporindu-i identificarea cu indivizii de la periferia societății britanice.

Allen Ginsberg și Peter Orlovsky

Relația dintre Ginsberg și Orlovsky a fost una foarte strânsă și îndelungată. Cei doi poeți s-au întâlnit în San Francisco, în 1954. Allen s-ar fi îndrăgostit încă din clipa în care i-a zărit portretul lui Peter, care lucra ca model pentru un artist. Cei doi au călătorit împreună la Paris și în Africa de Nord și au petrecut doi ani în India, unde au fost fascinați de filozofia orientală care i-a influențat poemele lui Ginsberg și orientarea religioasă lui Orlovsky, convertit ulterior la budism.

Povestea lor de dragoste s-a sfârșit abia la moartea lui Ginsberg, în 1997. Orlovsky a murit în 2010, la vârsta de 76 de ani. Deși Orlovsky este considerat de critica literară ca fiind un poet mai puțin important decât partenerul său, cei doi, împreună cu Kerouac și Burroughs, au reprezentat motorul generației Beat.

62. De Black Friday, ia o carte la reducere, frăţioare

de Dorian Dron

Acum câteva zile, mai exact de Black Friday, când rulam cu şoricelul prin librăriile online după cărţi reduse, s-a uitat pieziş şi mi-a spus: „Păi, frăţioare, tu de Black Friday te uiţi la cărţi? Ia-ţi şi tu o plasmă full HD, o cască d-asta şmecheră ca a mea, ceva acolo de valoare! Pe mine mă doare-n cot de literatură!“. L-am întrebat din bun-simţ: „Dar tu, frăţioare, câte cărţi ai citit la viaţa ta ? Nu ai vrea să-ţi iei şi tu una, că tot e la reducere, poate mai peticeşti o gaură, două prin mansardă?“. Şi sărăcuţul a plecat, lăsându-mă cu întrebarea în coadă de peşte.

Cum pana penelor să nu mă enervez, când văd în fiecare zi mocirla asta a kitsch-ului, a nonvalorilor, a nonculturii, când văd o societate ce se duce pe Dunăre către insula magică a despuiatelor, tunatelor, barosanilor, siliconatelor, botoxatelor şi manelelor? Nu am nimic cu nimeni şi cu niciun mod de a trăi viaţa, fie ea la extrem sau nu, ci vreau să vă provoc, să vă arăt că se poate şi altfel. O carte nu muşcă din noi şi nu ne transmite ideea de inadaptaţi social, oricât de mult aţi milita voi pentru ea.

A vorbi despre cărţi sau despre lumile imaginate de autori pare de multe ori o misiune imposibilă în diferite medii. Te simţi ca în filmul cu Tom Cruise, ascuns în spatele vreunei mese cu diferite borcane şi lichide, bombe sau cabluri fisurate din care sar scântei şi aştepţi să fii lovit în orice secundă. Dacă ai o carte în mână, rişti să fii devorat de miile de ochi ce se încruntă sincron şi îţi scanează plăsuţa, în speranţa că vor găsi decoraţii de pom sau ziare cu surprize, vreo copertă cu o buculiţă sau ţâţică sărită în zoomul fotografului de consum sau vreo hârtie igienică a vreunui paparazzi. Ţeapă, e o carte! O carte pe care o voi citi şi o voi folosi împotriva ta! Pentru că eu, spre deosebire de tine, voi avea acces în fiecare zi la o altă lume, voi reuşi să mă identific cu spaţii şi idei, cu lumi adiacente, cu peisaje şi mentalităţi diferite, noi, şi cu toate că îmi veţi spune că

sunt un inadaptat şi nu ştiu eu cu ce se mănâncă creierul vostru, eu voi şti.

Şi voi şti pentru că în cărţile acestea, pe care voi le rejectaţi ca pe nişte carii într-o măsea sănătoasă, voi găsi modele, voi găsi modelele la care mă voi raporta, voi găsi viziuni asupra lumilor exterioare la care voi tinde şi voi găsi de fiecare dată nişte idei pentru o educaţie exemplară. D-asta, căutând mereu ceva superior mie, voi reuşi într-un final să ţintesc spre acea valoare şi îmi va fi mult mai uşor să văd mizeria în care voi vă bălăciţi şi pe care nu o vedeţi.

Nu vedeţi că în jur pute a dezinteres din partea tuturor şi că „marile valori“ sus-puse tind să uniformizeze masele, să le manipuleze mult mai uşor pentru a-şi atinge ţelurile? De ce să fim cu un grăunte mai deştepţi decât masele, de ce să citim şi să ne informăm când în fiecare zi primim ce vrem? Nu ţi-e mai uşor să deschizi televizorul şi să te uiţi la un program? Vei spune că ecranul te destinde, că te relaxează, că îţi alungă din preaplinul acumulat peste zi. Nimic mai adevărat! Îţi va alunga bruma de tristeţe şi ţi-o va înlocui cu o idee prefabricată, cu o idee la care s-a lucrat mult timp, la o idee subliminală de consumerism. Şi vei spune în fiecare zi că nu te uiţi decât din inerţie la emisiunea X, fără a-ţi da seama că, desprinzându-te din faţa catodului, tu nu poţi funcţiona corect.

Ia bagă mâna frumuşel în biblioteca ta şi fură o carte, fără să te vadă prietenu', soţia/soţul, cochilul, vecina sau şeful şi acordă câteva pagini din viaţa ta pe zi, să vezi ce se întâmplă. Poate te va prinde şi îţi vei da seama că se poate şi aşa, că în loc să stai cu ochii împăienjeniţi pe ecran poţi să stai şi să citeşti în linişte. Oricum, împuşti doi iepuri dintr-un foc:

1. nu te vei face de râs; cei din jurul tău nu vor şti că tu citeşti;

2. chiar s-ar putea să-ţi prindă bine, mai vezi şi tu una, alta. Ia gândeşte-te, decât să vezi ţâţele uneia la TV sau curul cu aţă minusculă, mai bine trage, frate, o carte şi pune-te să vezi aici descriere.

Nu e mai fain să îţi imaginezi totul, să laşi scriitorul să-ţi invadeze mintea şi să te bage în diverse stări, decât să ţi se dea totul de bun, să nu mai ai discernământul de a-ţi imagina ce este dincolo de ţoale? Şi produsul brut, livrat de media, oricât de mult te-ar încânta şi oricât de multe senzaţii ar trezi în tine, se va evapora în faţa unei cărţi. Ea te ţine într-o tensiune atipică, îţi ţine creierul acordat la sute de senzaţii şi vei căuta, inevitabil, să descoperi şi să te descoperi citind.

Hai, lectură plăcută!

63. Ce citim când nu citim nimic?

de Dorian Dron

Cred că nu sunt singurul care se gândește la întrebarea asta, mai ales când vine vorba despre oameni pasionați de cărți. Eu, cel puțin, am o mare nelămurire cu mine însumi, pe care sper să o pot rezolva. De când am lucrat în librărie, am prins inevitabil gustul cărților, pasiunea de a achiziționa. Nu conta care era prețul atașat pe spate sau că îmi aruncam jumătate de salariu. Dacă îmi plăcea o carte anume, păi ea trebuia să fie pe raftul meu și în cel mai scurt timp, fără ezitare.

Se întâmpla, printr-o minune, să nu iasă pe poarta librăriei înspre biblioteca mea și atunci era prăpăd. Erau două opțiuni: ori nu aveam bani și mă rodea atât de tare creierul să o devorez la mine în pat, cu lumina lămpii focusată spre pagini și cu liniștea din jur și, din păcate, eram nevoit să aștept ca un copil pedepsit săptămâni întregi, ori mă gândeam de o sută de ori, înainte să o iau, dacă merită. Și ultima decizie era întotdeauna cea mai grea, pentru că mintea trecea prin procesul de autocenzură, de pasiune care trebuie îndeplinită atunci, pentru că altfel m-ar fi trântit într-o stare nașpa, de gândire rațională: „frate, ăștia sunt banii, cu ăștia trebuie să trăiești până la sfârșitul lunii!“ sau de: „no, mi se rupe, o iau!“. Dă-i, atunci, luptă tu cu tine însuți, tu cu personalitățile tale multiple, încercând să o scoți la liman.

Totuși, cea mai frumoasă bucurie rămânea atunci când deschideam ușa de la sufragerie și conștientizam că le am pe toate, pe cele pe care mi le doream. Numai că bucuria se oprea în secunda când ajungeam față în față cu raftul și pur și simplu ochii mi se blocau pe titluri. În dreapta camerei, pe etajera de lângă pat, cartea începută cu câteva seri în urmă stătea acolo, dar nu, eu rămâneam în fața bibliotecii, nimic nu mai conta! Și, inevitabil, îmi trecea prin cap: „Pe asta o s-o citesc după! Baaaa nu, pe asta! Dar ia uite cât de interesantă e și cealaltă!“.

Iar stările se schimbau în flashuri! Îmi doream să-mi despic craniul în două și să ingurgitez totul, toate cărțile pe care le cumpărasem, doar pentru a mă trânti

înapoi în pat, să-mi termin cartea aia nenorocită, începută cu câteva zile înainte.

E frustrant să-ți vezi pasiunea față în față cu un alter ego al tău și să fii pus în situația de a alege. De multe ori reversul este cu atât mai surprinzător, pe cât de ciudat este. Îți garantez că măcar o dată ai trecut și tu prin starea asta. Cum e să termini cartea, să fii atât de mândru de tine, să te duci în fața raftului și să începi să analizezi: „Păi, am zis că o să mă apuc de asta, dar parcă nu am chef acum! Mai degrabă aș citi ceva ce m-ar ține în priză, dar nu foarte mare, că după ceaslovul ăla nu mai ține! Parcă nici pe asta nu aș lua-o!“. Și așa ajungi să fii cel mai de neînțeles om de pe fața pământului. Ești pus față în față cu pasiunea ta și, parcă pe moment, frenezia cu care ai cumpărat cartea à l’époque, vorba franțuzilor, este diminuată. Am dreptate?

Mă, dar noi ce citim când de fapt nu citim nimic? Ce citim când ne punem în fața bibliotecii și nu ne putem decide, pentru că mintea noastră e deodată prea pretențioasă? După mult chin și nehotărâre, aleg întotdeauna în funcție de stare.

64. Cum m-am apucat de citit prima oară

De fiecare dată când ne întâlnim, noi, echipa Hyperliteratura, ne întindem la poveşti despre… evident, cărţi, autori, citit, filme şi multe altele. Astfel, tot povestind noi, mi-a venit ideea să-mi întreb colegii cum s-au apucat ei de citit, cine i-a îndemnat şi le-a sădit plăcerea lecturii pentru prima oară. Şi să-mi spună şi titlul primelor trei cărţi citite de care îşi amintesc cu drag. Iată ce mi-au răspuns.

Anca Elena Zaharia

Am învăţat să scriu şi să citesc la vârsta de doi ani. La trei, deja îmi citeam singură. Uneori, destul de des, nimeream cărţile nepotrivite mie; dar nu-i nimic, asta m-a ajutat să am un limbaj care-mi determina colegii de la grădiniţă să mă privească ciudat şi să nu-mi mai vorbească. Acum e amuzant să-mi amintesc. Am învăţat să citesc pentru că mama a fost destul de amabilă să mă ajute cu asta, mai ales pentru că o rugam să mă ajute să aflu eu lucrurile alea interesante din cărţi, să n-o mai aştept pe ea să-mi citească numai când avea timp.

Pe de altă parte, am început să citesc din curiozitate, dar am continuat asiduu pentru că voiam să fiu absentă unei realităţi traumatizante pentru mine la acel moment. Cititul chiar te duce-n altă lume, e testat, să ştiţi. E un bun tratament, e protector irecuzabil, e poate cel mai ieftin, eficient şi de calitate scut în faţa multor mizerii pe care universul ni le oferă. Pe la vreo patru-cinci ani mă delectasem cu toată seria Karl May. Pe la cinci-şase, cu seria Jules Verne, iar mai târziu, tare m-au impresionat Cireşarii de Constantin Chiriţă. Sau Robert Musil, cu Rătăcirile elevului Torless. Şi sigur uit acum alte zeci de cărţi, tot minunate, care m-au făcut nu neapărat să ştiu mai mult, dar să vreau să descopăr.

Alexandra-Georgiana Andrei

Nu-mi amintesc nicio entitate care să-mi fi arătat cum să iubesc lectura. Îmi amintesc doar cine m-a învățat să citesc. Primul cuvânt pe care am reușit să-l citesc a fost „modă“. Nu știu câtă cinste-mi face. Nu am crescut într-un mediu care să aduleze introvertiții citiți sau cititori, și nici măcar nu-mi amintesc să fi cunoscut tineri sau adulți care să citească sau să fie îndrăgostiți aproape obsesiv de cărți. Ba chiar la mine-n casă vedeam zilnic niște titluri pe un raft de bibliotecă care adunau praf între curățeniile de sezon. Poate momentul decisiv pentru sadismul meu literar care mă-mpinge și astăzi să devorez cărțile ca un gurmand a fost vârsta de 14 ani, când mi-am dat seama că popularitatea nu-mi șade bine și că sunt de fapt un exemplar introvertit care adună multiple temeri de toate națiile.

Nu exista vreun mediu în care să mi le pot exprima fără să am impresia că sunt „greșită“ și am început să citesc tot ce prindeam în mână, ca să-mi înțeleg solilocviile și să-nvăț să fiu singură fără să mă doară. De atunci tot asta fac, pe măsură ce trec anii. Mă înțeleg. Am câteva cărți de pe urma cărora am suferit de-a dreptul și mi-a plăcut la nebunie: Magicianul de John Fowles, Soț și soție de Zeruya Shalev și Educație libertină de Jean-Baptiste Del Amo. Nu știu în ce măsură m-au influențat, n-am fost niciodată vreo aptă evaluatoare. Știu doar că mi-au cel puțin distorsionat vreo câteva percepții și au contribuit la dragostea mea în creștere față de cărți și de personajele din cărți. Mi-au fost și îmi sunt amanți loiali.

Carla Francesca Schoppel

A citi îmi părea o activitate a lumii adulte, înfățișând secrete și o realitate pe care voiam să o cunosc cât mai curând.

Se amâna mereu momentul, căci aveam timp toată viața să citesc – spuneau cei mari –, dar pentru mine timpul deja trecea prea repede, ca pe cea de a șaptea planetă pe care o vizitează Micul Prinț și pe care am vizitat-o și eu la scurt timp

după aceea. Pentru că nu mi se citea atât cât voiam şi fiindcă membrii familiei erau adesea absenţi cu totul între braţele cărţii, am fost curând învăţată să scriu şi să citesc.

În acest fel, ştiam că urmează să îmi încep călătoriile peste mări şi ţări sau pe planete îndepărtate, în vremea lui „a fost odată ca niciodată“. Mi-am început cea dintâi călătorie cu Alice în Ţara Minunilor de Lewis Carroll, după al cărei model am simţit că mi se va desfăşura întreaga viaţă (şi nu am greşit crezând asta). A urmat o carte cu Poveşti fermecate ruseşti, pe care am recitit-o mulţi ani după iniţierea în spaţiul literelor. Apoi, toate volumele au făcut drumul de la raft până la ochi, apoi spre suflet. S-a pornit mecanismul aparent de neînţeles, specific intimităţii cititorului, învârtindu-se din ce în ce mai repede ceea ce constituia instalaţia lecturii, de la vizualizat textul, până la înţelegere şi ţesut conexiuni.

Asemenea oricărei prima dată, e cu neputinţă să uit primul contact cu textul. Am simţit că asta trebuiau să vadă ochii mei, adevărata lume a literelor. De atunci totul a început să îşi schimbe veşmântul, traducându-se totul în lecturi şi în efectele produse de litera scrisă.

Patricia Lidia

Chiar dacă orice poveste începe cu „A fost odată…“, istoria pasiunii mele pentru citit nu porneşte din epoci demult apuse. Am urât limba şi literatura română în şcoală. În clasele gimnaziale nu am avut note mai mari de 7 la această materie, prima notă a fost un magnific 4, iar în liceu am început să înţeleg şi eu cu ce se mănâncă literatura.

În anul întâi de facultate la Politehnică, mi-am dat seama că nu există delectare mai mare ca cititul, aşa că am devorat orice carte îmi pica în mână. Îmi amintesc şi acum cum am citit, ba cu sufletul la gură, ba cu lacrimi în ochi, ba cu invidie pentru talentul autorului cărţi precum Maxim Gorki, La stăpân; Nichita Stănescu, opera completă; Irvin D. Yalom, Plânsul lui Nietzsche. Am intrat în grupuri de literatură contemporană, am citit tot ce se scria nou, la zi, ca să mi se facă dor de literatura clasică, de calitate. Am ieşit din atelierele de literatură (unde, în cea mai mare parte, domnea mediocritatea şi inferioritatea!) şi m-am

dedicat cititului de cărţi clasice, de calitate.

Am cheltuit sute de lei pe cărţi până l-am cunoscut pe Bogdan Munteanu, pe atunci colaborator Hyperliteratura, care mi-a arătat că pasiunea pentru literatură poate avea şi o altă faţă… iar de aici încolo povestea este cunoscută. Şi-am încălecat pe-o şa şi v-am spus povestea-aşa…

Ilinca Damian

Sinceră să fiu, datorez obiceiul lecturii mamei mele. Eu am fost un copil nu neapărat leneș, cât preocupat de alte lucruri decât cititul. De exemplu, desenatul și uitatul la emisiuni de modă și albume de artă îmi ocupa tot timpul. Mama a încercat să mă învețe să scriu și să citesc încă înainte să încep școala, dar nu prea i-a ieșit. Știam doar să mă semnez și îmi era de ajuns. Așa că în clasa întâi ajunsesem printre codașii clasei în materie de citit, iar mama a aflat asta cu stupoare abia la o ședință cu părinții. A doua zi a venit cu o carte de basme (din toată lumea) și mi-a zis că zilnic trebuie să citesc zece rânduri din ea.

O să aibă grijă să mă verifice și să se asigure că le citesc. Era o carte hardcover, n-o puteam strica prea ușor, foarte groasă și n-avea nicio poză. DELOC. Iar scrisul era destul de mic, nu ca în cărțile pentru copii. Am fost îngrozită și, ca să îmi calmez disperarea, m-am uitat obsesiv la ilustrația copertei pentru mult timp în ziua aceea. Zilnic citeam fix zece rânduri, pe care le marcam cu stiloul, să nu cumva să depășesc norma. La un moment dat însă poveștile începeau să devină din ce în ce mai interesante, iar zece rânduri au devenit cincisprezece, apoi douăzeci, apoi tot basmul, apoi toată cartea. După ce am terminat-o, mama m-a premiat cu un abonament la biblioteca județeană, de unde puteam lua câte două cărți la fiecare două săptămâni.

Aveam deadline și multe povești de citit, așa că, treptat, am început să apreciez și textul de lângă ilustrații. Când am crescut destul de mare, mi l-a prezentat pe tatăl meu ca poet, dar niciodată n-am putut termina de citit volumul lui minuscul de poezii. Tot de la mama am primit și recomandări literare în liceu și ea a fost cea care m-a întrebat de fiecare dată când plecam la un drum lung dacă am și o carte cu mine. În toate mutările mele a criticat cantitatea impresionantă de haine,

dar niciodată nu a zis nimic când a văzut cărțile. Poate doar să am grijă totuși la bani, dar de când cu Hyperliteratura nici asta nu-mi mai zice.

Uneori mă întreabă ce mai citesc și îi pare rău că ea nu mai are timp de lectură ca pe vremuri. Am citit multe poveşti, dar îmi amintesc foarte puține din ele. Fetița cu chibrituri, de H.C. Andersen, deși i-am blocat mintal finalul până când am citit-o din nou în adolescență și am realizat că viața e nedreaptă. Pipăruș Petru și Florea Înflorit de Ion Pop-Reteganul, un basm ciudățel, care m-a impresionat că mi se părea foarte diferit de alte basme.

Elegie pentru păpușa cu tărâțe și Moartea păpușii, de Eugen Ionescu. În general, o puneam pe mama să îmi citească multe poezii de-ale lui Ionesco când eram la grădiniță.

Amelia Prisăcaru

Am învăţat să citesc de la tatăl meu, la şase ani şi jumătate. M-au dus ai mei într-un concediu la Băile Felix şi cum nu era nimic de făcut şi oricum intram la şcoală, tata, omul eficient care e, şi-a zis că măcar îşi ia ceva de pe cap. Încă mai am cartea, Lassie se întoarce acasă de Eric Knight, n-am mai recitit-o de atunci, dar mereu dau peste ea în prima mea bibliotecă. Am prins drag instant de lectură şi am continuat.

Prima carte pe care îmi amintesc s-o fi citit au fost cinci – adicătelea clasicul Cireşarii. Am citit cărţile alea cu adevărat pe nerăsuflate. Încă mai încep câte una din când în când, chiar dacă nu reuşesc s-o termin. Nu am mai găsit nicăieri un stil mai candid de a scrie la vreun alt scriitor până acum. Următoarele au fost Magicianul de John Fowles şi Shogun de James Clavell. Nu le-am putut lăsa din mână. Încă mai citesc Magicianul, dacă am două zile libere şi o stare nostalgică. Iar a treia, seria lui Anne Rice, Cronicile Vampirilor. Aveam oricum predilecţie în zona respectivă, deci mi-a deschis ochii. Am făcut rost de cărţi în dezordine. Bine că nu se uita mama ce-i cer; nu mi-au cenzurat niciodată lecturile şi pentru asta le voi fi mereu recunoscătoare.

Tibi Oprea

Nu m-am întrebat niciodată care au fost primele cărţi pe care le-am citit. În casă nu am avut bibliotecă de la părinţi sau bunici, aşa că nu mă pot lăuda cu nu ştiu ce cărţi interzise vârstei mele.

Primele cărţi pe care le-am citit sunt şi primele cărţi primite cadou de la Moş Crăciun. Le-am găsit pe amândouă sub pom într-un an: Amintiri din copilărie de Ion Creangă şi Proverbe, zicători şi ghicitori. Şi sora mea primise o carte şi bineînţeles că am citit-o şi pe a ei, eram un elev model. Probabil că primisem cărţi pentru că de jucării nu avea Moş Crăciun destui bani, dar acum mă bucur că n-a avut.

Aşa cum am povestit şi cu altă ocazie, în clasa întâi am primit la sfârşit de an alte două cărţi: Muc cel mic de Wilhelm Hauff şi Licean… odinioară de Ion Agârbiceanu. Pe prima am pierdut-o la scurt timp după ce am căpătat-o, deşi ştiu că titlul mă făcuse s-o îndrăgesc mult. Pe cea de-a doua am urât-o mult timp, pentru că tata m-a obligat să citesc câteva pagini din ea zilnic, până am terminat-o. Ce mă enerva de fapt era că nu înţelegeam nimic, absolut nimic din ea, dar ştiu că am fost mândru când am ajuns la final. Cred că de aici încolo apetitul meu pentru cărţi era deja deschis, chiar dacă au mai existat pauze în care n-am citit deloc.

Aveam apetit, dar nu-mi era foame. În adolescenţă, Paulo Coelho a fost cel care mi-a stârnit foamea de lectură şi de atunci n-am mai luat nicio pauză, mănânc întruna. De doi ani scriu la revista asta mişto şi primesc spre „cetire“ numai cărţi faine, cum aş putea să nu le citesc?! Şi cum aş putea să nu vă vorbesc despre ele? Aş fi un egoist.

65. 15 citate de dragoste cu care să agăți cititori înrăiți

Probabil ți s-a întâmplat și ție să te îndrăgostești de un om cu care ai descoperit că nu prea ai mare lucru în comun. De exemplu, dacă tu ai intrat într-o librărie ultima dată când erai la școală, ca să-ți cumperi sfoară să-l legi pe colegul de bancă, și celălalt/cealaltă de care te-ai îndrăgostit, nu-și scoate capul din carte nici când merge la budă, s-ar putea să vrei să recuperezi distanța asta astronomică. Dacă e musai și îți place prea tare. Și atunci, am zis să nu te strofoci tu foarte mult și să te apuci să halești biblioteci doar ca să poți schimba două cuvinte monosilabice cu persoana respectivă, că o facem noi pentru tine. Mă rog, cel puțin îți dăm un ghiont cu citatele noastre preferate despre dragoste din cărțile pe care le-am citit. Așa, ca să începi o conversație cu cineva mai inteligent decât tine.

Să vedem ce îți spune fiecare membru Hypera în parte.

Anca Elena Zaharia

Deși puține se compară cu „fetele e frumoase“, parcă tot ne-am topi când un om face aluzie la Van Gogh, deși ce zice el e destul de frumos încât să-ți asigure măcar startul la agățat: „Cu cât mă gândesc mai mult, cu atât îmi dau seama că nu e nimic mai artistic decât iubirea“.

Pe de altă parte, nu vedem cum n-ar avea succes ce zice Dante: „Iubește puțin cel ce poate spune prin cuvinte cât iubește“. Dar, pentru un motiv ciudat și necunoscut, ne imaginam că după asta, „cuceritorul“ ar adăuga și niște manelism: „Eu nu știe multe cuvinte, dar lasă-mă să-ți arăt“. Da, tocmai ne-am ruinat reveria-n care se amestecau Van Gogh și Dante. Și dacă tot ne-am stricat momentul, ultimul exemplu e din Cărtărescu și e cât se poate de fizic (și frumos, să nu vă îndoiți de asta!): „De ce iubim femeile? (…) Pentru că din ele-am ieșit și-n ele ne-întoarcem și mintea noastră se rotește mereu și mereu, numai în jurul

lor“. Ca femeie te poţi cuceri singură cu ce zice Cărtărescu. Păi dacă ăsta nu e succes, atunci nu ştiu…

Carla Francesca Schoppel

Goethe scrie în Faust: „Îl tutuieşti pe diavol şi te temi de-o flacără?“. În momentul îndrăgostirii ne pierdem de noi înşine. Ne găsim rezervaţi înaintea chipurilor pe care le-ar putea lua dragostea şi ne temem de apele-i învolburate care ne absorb. Între teamă şi curaj, cunoaştem contradicţiile specifice îndrăgostitului. Replica asta încurajează recuperarea puterilor în momentul în care dragostea pare să fie mai de temut decât diavolul.

Nu avem niciodată în vedere finalitatea unei iubiri care abia se naşte. Ea creşte de la sine, în timp ce îndrăgostiţii încearcă mersul pe sârmă, deasupra unor nisipuri mişcătoare. „Nimic nu se construieşte pe piatră; totul se construieşte pe nisip, dar trebuie să construim ca şi când nisipul ar fi piatră“, zice Borges. Construim pe nisip, fără anticipare, în speranţa că putem da formă şi rezistenţă sentimentelor noastre. Asta ne face să ne simţim nemuritori, asumându-ne toate riscurile în numele unei iubiri. Avem în vedere durata, puterea iubirii înaintea efemerităţii specifice vieţii şi terenului înşelător pe care alunecăm în iubire.

„Nu ştiu nimic despre literatura actuală. De multă vreme, grecii sunt contemporanii mei“ (J.L. Borges).

Au încetat să îmi placă acele conversaţii despre lecturi comune care au ca scop apropierea. Mă îndepărtez imediat de cei care citează din bestseller şi citesc tot mai rar noi apariţii, încercând să recuperez clasicii în drumul meu de cititor. Mi-ar plăcea să pot discuta pe marginea textelor care m-au schimbat cu adevărat şi care mă determină să îmbrac haina atemporalului, găsind răspunsurile despre mine şi despre lume altfel decât prin simple ficţiuni. Să întâlnesc pe cineva care consideră grecii drept contemporani ai săi, mi-ar oferi certitudinea că trăim în acelaşi spirit. Asta înseamnă de fapt întâlnirea a doi oameni la jumătate de drum.

Tibi Oprea

Primăvara, într-o grădină cu cireși parc-ar merge și-un Neruda: „Vreau să fac cu tine ce face primăvara cu cireșii“. Și dacă zăpada încă nu s-a topit, o dăm pe Mihail Sebastian: „Nu voi fi niciodată destul de bogat ca să trimit liliac, iarna, unei femei“.

Gabriel García Márquez are și el o mulțime de dude romanțioase. „Le-aș dovedi oamenilor cât greșesc gândind că încetează să iubească atunci când îmbătrânesc, fără să știe că îmbătrânesc numai când încetează să iubească“. Poți da subiectul pe spate cu: „Dragostea adevărată este o limbă pe care surzii o pot auzi și orbii o pot vedea“. Iar lovitura finală o poți da cu Rosemonde Gerard: „Vezi tu, în fiecare zi te iubesc tot mai mult./ Azi mai mult decât ieri și mult mai puțin decât mâine“ („Când o să fii bătrân“, din volumul Fluierele).

Patricia Lidia

Poate că cele mai siropoase replici de agățat sunt în literatura pentru copii: „Dacă va veni vreodată o zi când nu vom putea fi împreună, păstrează-mă în inima ta. Voi rămâne acolo pentru totdeauna“ (Winnie The Pooh). Ele nu pot fi nici vulgare, nici abstracte, ele sunt la nivelul de gândire al unui copil, reflectând inocența și puritatea acestuia. Dar poate că tocmai această sinceritate copilărească le dă cea mai mare perversitate replicilor de agățat, deoarece ajung direct la inima destinatarului și deschid porți nebănuite. „O zi petrecută cu tine este ziua mea preferată. Așa că astăzi este noua mea zi preferată“ (Winnie The Pooh). Spuse din gura unei tipe sună siropos, dar ce romantic sună spuse de un tip!

Ioana Vighi

Dacă ar fi să aleg un citat care, după părerea mea, s-ar înfige direct în inima unei cititoare, aș alege fără să clipesc versul lui Cesare Pavese (care-i dă și titlul poeziei sale): „Va veni moartea și va avea ochii tăi“. Personal, nu cred să fi citit un vers care să concentreze prin câteva vocabule și să absoarbă atâta frumusețe și simplitate definitivă și fără cusur. Îmi sună ca un acord de pian – cea mai limpede și aievea muzică. Cred că e cea mai frumoasă declarație de dragoste a lumii.

Alexandra-Georgiana Andrei

Dacă Romeo și Julieta își făceau declarația asta, nu mai murea niciunul dintre ei:

„Este poemul impudic

Căruia îi plac cuvintele interzise

Poemul capabil să nu mai plece niciodată

Dintre sânii dumneavoastră

Să vă lase pe buze un gust de nuci verzi

Să se înfigă brutal în clitorisul dumneavoastră

De unde să deseneze apoi cercuri tremurătoare

Și foarte concentrice

La infinit“ (Negustorul de începuturi de roman, M. Vișniec).

66. Revolte „culturale“ și sfaturi de doi bani

de Andrei Ruse

Acum ceva timp, mi-a atras atenția povestea unei traducătoare care a făcut cunoscut cazul ei cu o anume editură, cazul de altfel, din nefericire, deja clasic, în care editura nu își respectă angajamentele financiare față de colaboratorii ei.

Dincolo însă de acțiunea ei onorabilă, prin care își cerea drepturile, acțiune pe care și eu la rându-mi am promovat-o, luându-i chiar un interviu, traducătoarea a sugerat, ca boicot, ca solidaritate, whatever, ca oamenii să nu mai cumpere cărți de la editura respectivă. Am discutat apoi și cu câțiva așa-ziși prieteni pe Facebook la un moment despre asta (așa-ziși, pentru că nu-i cunosc personal), care cu foarte mare mândrie au spus răspicat cum s-au decis ei să nu mai cumpere cărți de la editura cu pricina. Am văzut apoi și alții, și alții cu același mesaj, sfătuindu-i mai departe pe cunoscuții lor să-i urmeze în acest demers.

Eu cred că se confundă grav, dar foarte grav, atitudinea sănătoasă de revoltă (da, corect, de a sesiza o nedreptate, de a o face mai departe cunoscută) cu un sfat de doi bani, o așa-zis „revoltă culturală“ din care de fapt mai mult vor avea de suferit tot traducătorii, până la urmă, ba mai mult, autorii, distribuitorii și alți playeri importanți de pe piața de carte, care n-au cu nimic de-a face cu bijnițăreala madmoazelei și madmoazelului de la orice editură.

Eu cred că nu toți oamenii își cunosc drepturile pe lumea asta și automat nu știu nici să și le apere. Eu cred că într-o țară în care 40% sunt analfabeți și mai mult semianalfabeți (bonus: ipocriții patrioți cărora le sare țandăra când aud această cifră, de parcă ar fi vina mea sau a Uniunii Europene, care a făcut studiul, că suntem proști și prea fuduli să recunoaștem), într-o țară cu astfel de cifre, în care vânzarea de carte e catastrofală, să recomanzi necumpărarea unor cărți din orice motiv este nu doar infantil, dar se apropie puțin de stupiditate, mai ales dacă nu realizezi consecința gestului.

Haideți să presupunem că eu, ca autor, aș fi publicat la editura respectivă. Ce vină aș avea eu, ca scriitor, că doamna traducătoare, sau redactorul X, sau personajul Y nu au fost plătiți? De ce să sufere și vânzările titlului/titlurilor mele, fie cât de puțin, pentru politica unei edituri sau un caz aparte, fie el de neseriozitate?

Dar să spunem că n-aș fi scriitor. Să spunem c-aș fi distribuitor, c-aș avea o librărie și 10-20% dintre cărțile de pe rafturi sunt de la editura respectivă. Să presupunem c-aș avea și câțiva angajați, și o mașină, nu? Cel puțin. Și abia rezist pe piața de carte cu salariile, cu taxele, cu nenorocirile. Iar de la scandalul ăsta vânzările îmi scad cu 1-2%. Cum e asta corect? Poate aceşti 1 sau 2 % mă vor face să dau afară un om, să anulez un eveniment, să, să, să… Sau poate nu, desigur.

Cum să dau un astfel de sfat de căcat, doar pentru că nu ești în stare să-ți iei un avocat care să rezolve problema? Cum, să nu se mai cumpere cărți doar pentru că ești tu frustrat?

Așa că, în urma tuturor comentariilor pe care le-am văzut, m-am hotărât să vă zic și eu vreau două, deși nu m-a întrebat nimeni nimic.

Cumpărați cărți! Dacă vă permiteți financiar, cumpărați cât mai multe. Dacă luați cărți cu împrumut și vă plac, după ce le dați înapoi, cumpărați-le.

Dacă simțiți neapărat nevoia să faceți ceva important legat de piața de carte, veniți la lansări în număr cât mai mare, cumpărați-ne (pe noi, scriitorii) și cereți-ne autografe, că atunci simțim că munca noastră nu este chiar în zadar.

Mai mult? Recomandați cărți! Recomandați autori români, ei au cea mare nevoie. Sau înjurați-i, dar spuneți ceva despre ei, dacă tot nu vă plac.

Fâlfâiți cu mândrie mesaje cum ar fi CUMPĂR CĂRȚI, nu invers. Simțiți-vă mândri că lectura este printre pasiunile voastre și dați Share. Share! Share! Share!

Umpleți librăriile! Dați oamenilor cărți cadou! Dați cărțile voastre celor care nu și le pot permite, donați-le la biblioteci sau în alte campanii media care promovează cititul.

Cât despre scandaluri cu edituri, ele sunt nenumărate. Nu doar din partea

traducătorilor, să le vedeți pe cele din partea autorilor. Toți avem poveștile și experienţele noastre neplăcute. Și eu am nemulțumiri continue legat de ceea ce mai mult nu fac anumite edituri. Dar îmi rezolv problema altfel, nu recomand oamenilor să nu mai cumpere cărți.

Ba, mai mult, am lucrat în domeniu și știu foarte bine ce înseamnă să fii și traducător, dar și editor de carte sau redactor (fie el și redactor-șef). Lucrurile nu se rezolvă așa, pentru că nu asta e calea. Calea e informarea și demersul în justiție, mai departe putem fi cel mult penibili.

67. Cine îmi împrumută o carte îmi spune prin gestul său că mă prețuiește

de Carla Francesca Schoppel

Avem tendința să povestim celor apropiați despre poveștile care ne-au marcat, recomandând fiecare nouă carte preferată ca pe un text sfânt. Uităm că experiența este individuală și că aceasta acționează ca un elixir personalizat, pe modelul vieții celui care parcurge textul. Eu, cel puțin, am încetat să recomand cărți. În primul rând, am înțeles că ele vin către noi printr-o forță nebănuită. Apoi, îmi este imposibil să suport eventuala indiferență a cuiva vizavi de un subiect care mie mi-a întors lumea pe dos, pentru ca apoi să mă simt deșteptată într-un vis nou. Am încetat deopotrivă să mai împrumut cărți, cel puțin nu o mai fac după regulile care funcționau înainte și care îmi pricinuiau cu fiecare ocazie neplăceri.

Atunci când citesc literatură și romanul m-a smuls cu totul din lumea asta, obișnuiesc să stau cu stiloul în mână. Am avut deseori norocul să experimentez în viața reală o avalanșă de simțăminte care să se regăsească într-un volum nou început. Cum povestea mea se asemăna într-atât cu a personajului, ajungeam să subliniez similitudini sau să însemnez pur și simplu fraze care urechii mele de biet romantic sunau ca dintr-o îndepărtată viață pierdută și rechemată cu prilejul metaforei.

Dacă împrumutam cuiva astfel de romane, însemna că mă spovedesc gratuit. Aș fi oferit unui cititor întregul meu univers interior surprins pe acea felie de timp literar. Oricât de ignorant s-ar putea arăta celălalt față de povestea narată de autor, sublinierile ar fi obligatoriu un deliciu, căci prin ele ar deschide un soi de jurnal de-al meu. Cum să îngădui cuiva să sape neștiutor în adâncurile melancoliilor mele, să-mi cunoască miezul afectelor și să dea apoi fila mai departe, fără a zăbovi asemenea mie pe aceleași meleaguri?

Până la urmă, fiecare carte este așa cum o spune clișeul: un bun prieten. Înțeleg ideea de a avea prieteni comuni. Chiar și așa, prefer ca prietenii mei fictivi să se împrietenească singuri cu cei din real. Să intervin înseamnă să dau de bunăvoie părți din mine, căci fiecare carte dragă devine o parte din mine. Se multiplică în interiorul ființei mele, iar eu mă descompun puțin în ea. Las pe raft un soi de piele de-a mea, de care m-am lepădat pentru a îmbrăca haina nouă, a cititorului metamorfozat.

Dacă un volum îmi este pierdut sau înapoiat peticit, mă arăt teribil de ofensată. Rare sunt excepțiile. Numai când aflu că volumul meu a fost într-o călătorie alături de acel cititor îi pot accepta veșmântul uzat. Sosit cu paginile galbene și îndoite ca niște urechi moi, coperta povestește despre tărâmurile în care s-a tăvălit și care mie îmi rămân necunoscute. Prin asta, cel care a împrumutat volumul îmi devine cu atât mai drag ca cititor, căci a ales să parcurgă aventura alături de o carte dragă mie, a mea.

Nu pot împrumuta o carte decât dacă împărtășesc ceva deosebit cu cel curios să o citească: e o înțelegere, o promisiune tacită că va încerca să o iubească și el. Este o legătură imposibil de descris, care leagă prin vrajă doi cititori. Intuiești într-o sclipire de ochi, într-un gest mărunt, în freamătul vocii câtă așteptare stă între curiozitatea celuilalt față de secretul unei cărți pe care o păzești între rafturi. Dacă împrumut cartea, înseamnă că am multă încredere și drag față de celălalt.

În comparație cu anii anteriori, în prezent împrumut cărți foarte rar. În mod curios, am ajuns deopotrivă să nu mai trag cu dinții de cărțile care îmi plac, ca și cum ar fi ultimele exemplare de pe pământ. Le ofer uneori fără vreo sămânță de anticipare, de parcă privesc la un om și-i pun pe chip masca vreunui personaj în care îmi doresc să se regăsească. Uite așa, las cărțile să se întoarcă singure la mine. Nu le mai chem obsesiv în spațiile goale de pe rafturi, de parcă viața mea ar depinde de întoarcerea lor. În lipsa cărților, fac exercițiul rememorării.

Aduc în prezent fantome ale nuvelelor, vizualizez pagini și alineate, mici pete lăsate de scrum sau nisip. Las totuși cartea în compania dragilor cititori, cu speranța că își va arunca semințele și în alte piepturi.

Abia acum capătă sens împrumutatul de cărți, care se pare că avea niște reguli bine conturate, fără ca eu să știu. Pe același model, cine îmi împrumută de bunăvoie o carte îmi spune prin gestul său că mă prețuiește. Oare cine și-ar da cărțile la întâmplare?

68. Cum au devenit cărțile noile pisici de pe Facebook

de Tibi Oprea

Trecerea de la pisici la cărți pe Facebook s-a realizat destul de greu. Mă gândesc că sunt mai mulți oameni care au pisici decât oameni care citesc sau că unii s-au simțit pur și simplu stânjeniți să dea cărțile pe… Facebook. Unii mai curajoși nu s-au sfiit să posteze pe timeline o poză cu o carte. Iar alții au găsit de cuviință doar să critice, ca tot omul: că nu impresionează pe nimeni ce și câte cărți citim noi, că să nu mai fim ipocriți, că nu așa se îndeamnă oamenii la lectură etc.

Oameni și muște

Facebook-ul e ca o hârtie lipicioasă de prins muște, iar efectul de turmă e lesne de observat aici. După câteva lepșe cu mâncăruri, lucrări de artă, filme, fete și băieți a venit în sfârșit și timpul lepșelor cu cărți. Au intrat în joc scriitori și cititori deopotrivă, cititori și (mai în glumă, mai în serios) necititori. Băi, și sunt sigur că în urma acestor lepșe cineva a furat din topul altcuiva o carte ca s-o citească. Și dacă un singur om din lumea asta mare și frumoasă a urmat recomandarea unui tovarăș de Facebook, atunci jocurile astea n-au fost în zadar.

Bookselfie is the new selfie

Și pentru că pozele cu cărți erau prea boring pentru unii, ce-am zis noi? Hai să le

facem mai atractive! Și-așa, din minţișoara luminată a lui Victor Miron a ieşit, ca dintr-o crisalidă, proiectul Cărţile pe faţă. Adică ne lipim cărţile pe faţă, mai lăsăm un ochi, o șuviță de păr la vedere și ne imortalizăm. Punem pe Facebook poza și, iată, like-urile se dublează.

Peste noapte se inventează un nou termen: bookselfie. Un nou trend? Poate. Dar poate la un moment dat pe unii îi macină păcatul că s-au pozat fără să fi citit cartea și se gândesc să-și răscumpere păcatul. Cum ar fi fost să o fi citit totuși? Și citesc titlul. Și crăcănează coperta. Și dau prima pagină. Și încep să citească prologul. Și nu se mai opresc.

Ce se mai câştigă în ziua de azi din poezie

Mi-am amintit și de „Metroul poeziei“ și „Plătește cu poezie“, campanii organizate de Julius Meinl România, când pe ruta Berceni-Pipera metroul a fost împânzit cu post-it-uri cu poezie pe care lumea le lua acasă sau le făceau poze și le puneau pe Facebook, când în cafenelele lor puteai bea cafea pe gratis dacă scriai o poezie, pe care bineînțeles că o fotografiai și o puneai pe Facebook, că nu de multe ori se întâmplă să câștigi ceva din poezie. Și, eventual, descopereai poetul din tine și gândeai că trebuie să-l cultivi. Și-așa te-apucai să citești o carte de poezie.

De la citit pentru alţii la citit pentru tine

Și să ne aducem aminte când editura All propunea părinților campania „Pentru o lume mai bună, citește-le copiilor povești“ și un guvern de poveste în care Harap-Alb era prim-ministru, Ileana-Cosânzeana, ministru al Educaţiei Naţionale, Făt-Frumos, ministru al Afacerilor Externe, iar Prâslea cel Voinic era la Ministerul Finanțelor Publice. Poate au existat părinți care și-au dat seama că privesc prea mult la TV și că odrasla lor privește prea mult la TV și au început să-i citească plodului basme. Și bineînțeles că după lectura din dormitorul

copiilor au trecut la ceva cărţi mai hard.

Autobuz, maşină mică, un’ te duci tu… Ion Creangă?

Sau poate nimereşti prin Vrancea, într-un autobuz cu BiblioPovestaşi şi dai de ochii vreunei fete de vârstă acneică citind cu glas tare călătorilor din Ion Creangă. Şi-atât de tare eşti fermecat de glasul ei, că uiţi să cobori la staţia ta. Şi când fata pleacă, tot ce-ţi mai rămâne în memorie sunt doi ochi frumoşi şi Ion Creangă. Şi te duci acasă şi după trei zile de dor începi să citeşti Doi ochi albaştri de Thomas Hardy. Şi desigur că nu te mai interesează tipa din autobuz şi continui să citeşti şi alte cărţi. Ba chiar ţi-aduci aminte că avea şi coşuri pe frunte.

Uită o carte undeva!

În 2014, a avut loc campania internaţională de promovare a lecturii „Oublie un livre quelque part“ („Uită o carte undeva!“). Adică luai o carte, scriai pe ea un mesaj celui ce avea s-o găsească şi o „uitai“ undeva, pe o bancă, la metrou sau într-un parc. Şi aşa, poate te-ai apucat de citit într-un mod mai puţin dramatic. Te-ai aşezat pe bancă în parc şi priveai la oamenii abătuţi. Şi-atunci ai văzut-o. Atrăgătoare, incitantă. Îţi făcea cu ochiul. În toată splendoarea ei, cartea. Parcă radiază lângă tine pe bancă. Simţi că e ceva intim la ea. Şi o atingi. Mici furnicături în buricele degetelor. O deschizi. Găseşti un mesaj pentru tine: „Nu mă cunoşti, nu te cunosc. Primeşte din partea mea ca dar această carte, la care am vibrat şi în care m-am regăsit. Dacă vrei, dăruieşte şi tu o carte cuiva necunoscut, pentru ca acest joc frumos să continue“.

Cineva şi-a rupt din fiinţa lui cuvinte şi le-a aşternut acolo. Pentru tine. Păi cum să nu citeşti cartea asta?

Scenarii cu oameni care se apucă accidental de citit sunt multe. Scenariile de mai

sus sunt de fapt câteva proiecte organizate în România, promovate și răspromovate pe Facebook. Tot în această rețea s-au organizat donații de cărți, campanii de promovare a lecturii pentru copii și alte asemenea evenimente literare. Sper doar să nu intre și cărțile în uitare, așa cum (aproape că) au intrat pisicile. Pentru că singurul lucru constant la noi, generația Facebook, este inconsecvența.

69. Ești un cititor responsabil?

de Andrei Ruse

În ultimii ani am participat sau am asistat la n conferințe/prezentări/emisiuni legate de problema cititului în România, de vânzări, de promovarea de carte ș.a.m.d. Întotdeauna se pune accentul pe defectuoasele strategii ale editurilor, ale librăriilor, chiar ale scriitorului în cele din urmă, neinteresul pentru cultură din partea mass-mediei, lipsa de profesioniști în domeniul vânzărilor și marketingului, în fine, lista ar putea continua la nesfârșit, problemele sunt bine punctate de multe ori (chiar din ce în ce mai bine punctate și argumentate), se arată cu degetul spre vinovatul X, oricare ar fi el, și gata, putem dormi liniștiți.

Cum rămâne însă, dincolo de toate aceste personaje misterioase – autorul, editorul, PR-ul, librarul, omul de vânzări, specialistul online de câțiva ani încoace ș.a.m.d. –, cu consumatorul de carte? Mi se pare că se exclude mereu din discuție tocmai personajul principal din piața de carte, cititorul. Cumpărătorul de carte.

Mai exact, cei care decid totul, indiferent de toate strategiile din spate, bune sau rele, simple sau elaborate. Da, cei care pot oferi notorietate unui scriitor cumpărându-i titlurile sau invers, îl pot lăsa să „putrezească“ în anonimat din varii motive. Cititorii „transformă“ scriitorul într-o persoană publică care are ceva de zis; dincolo de calitatea lucrărilor autorului, tot cititorii sunt cei care îl pot duce efectiv de mână spre un contract mai bun cu o editură mai mare (automat o distribuție mai bună, o vizibilitate mai mare); tot cititorii sunt cei care de mai multe ori îl pot trimite pe scriitor peste hotare – doar nu vă imaginați că trece neobservat un succes la publicul autohton atunci când se prezintă un proiect unui editor străin.

Da, tot ei sunt cei care stabilesc topurile. Coperțile și genurile mai mult sau puțin literare care să fie publicate/scoase în evidență. Că doar nu de dragul literaturii sau a urii față de copaci avem Chick lit și alte d-astea. Și tot nu de dragul

literaturii avem din ce în ce mai multe vedete care își scriu poveștile de viață pe pagini, fie starurile creatoare de chiloți, vedete TV, actori celebri care ajung inevitabil aproape să joace în telenovele sau cântăreți care vor neapărat să spună că-n viață e mai OK să fie bine și să nu fie rău. Toate astea există pentru că se vând.

Așa că te-ntreb, simplu și direct: TU ești un cititor responsabil?

• Cumperi cărțile sau le iei cu-mprumut? Sau „faci rost de ele?“

În ultimul timp, eu, unul, din păcate, întâlnesc oameni care ar răspunde afirmativ doar la ultimele întrebări. Când îți place un autor sau o carte cu adevărat, nu cred că trebuie desenat faptul că cel mai sănătos lucru ar fi să cumperi produsul. Rezultatul? Dacă titlul e cerut de public, se cere și de către librării, dacă editura vinde din acel titlu mai bine, îi va oferi autorului mai multe oportunități (de promovare în special), în fine, cota scriitorului va crește. La ce e asta important?

Un exercițiu de imaginație: Gicu, în loc să vândă 500 de exemplare care apoi se împrumută la greu, vinde 3 000, pentru că cititorii lui sunt „responsabili“, iar dacă țin neapărat să dea titlul și altora, îl cumpără și-l fac cadou, nu-l dau dintr-o mână-ntr-alta. Gicu începe să dea tot felul de interviuri și să aibă tot felul de apariții și evenimente, pentru că lucrurile merg bine, iar o revistă importantă îi propune să scrie un editorial pe săptămână. După câteva apariții televizate și ceva tam-tam cu încă o ediție vândută, o editură din Anglia începe să se intereseze de cartea lui. Și uite cum contează cât vinzi și cum prizezi la public.

Și vă rog să nu aduceți în discuție problema cu banii. O carte e cât o șaorma și-un suc sau cât două bilete la film. Patru beri în oraș sau juma’ de gram de iarbă (chiar mai ieftin). Deci despre ce vorbim aici? Dacă vom căuta scuze, găsim și mai mari.

• Te duci la lansările/lecturile/evenimentele scriitorilor tăi preferați?

Sau ai alte lucruri mai bune de făcut? Pentru că și scriitorul, și organizatorul evenimentului/patronul localului au altele mai bune de făcut atunci. Cu cât vin mai puțini oameni, cu atât va fi mai greu ca un astfel de eveniment cultural să

aibă loc într-un loc cât mai OK şi vizibil. Cu cât vin mai puțini, cu atât va fi organizat mai prost – interesul e reciproc. În fine, până la urmă, de ce să-şi mai bată capul scriitorul cu atâtea evenimente, din moment ce abia apar 20-30 de curioși?

Te duci la lecturi şi la lansări măcar pe jumătate/un sfert față de câte ori de duci la un film sau ieşi la bere cu prietenii? Atunci, dragule/drăguțo, să nu te plângi când ajungi întâmplător la un event de genul ăsta şi nu-ți place cum a ieşit, şi nici să nu judeci autorul după fața lui plictisită.

Şi dacă te duci, de câte ori mai iei cu tine un amic/un cunoscut? Poate chiar mai mulți?

• Ce faci dacă ți-a plăcut o carte, o recomanzi şi altora?

Vorbeşti despre ea? Scrii măcar două rânduri pe Facebook, pe Twitter sau pe blogul tău? Share-uieşti măcar o poză a ei? Cauți să vezi dacă există pe net autorul/titlul, ca să laşi un link şi să-l recomanzi?

Am zis zilele trecute pe FB, mai în glumă, mai în serios, că dacă s-ar pune pe net poze cu cărți pe un sfert din câte se pun cu mâncăruri sau se share-uiesc drame (de parcă dând share salvezi Africa sau oamenii cu cancer), piața de carte din Ro s-ar dubla. Câte poze de la profilul tău au şi cărți?

Dacă ai trecut pe lângă o librărie şi ai văzut ceva interesant, ai postat despre asta? Ai idee că şi dacă vezi o copertă mişto şi o pui pe FB, poți influența vânzarea unui titlu? N-ai.

• Urmăreşti site-uri/reviste literare?

Dincolo de scriitor, care trebuie să vândă, există atâtea n proiecte care se deschid şi se închid peste noapte, din păcate. De ce? Nu lipsa de trafic neapărat, ci lipsa de interes. Majoritatea site-urilor, ca şi acesta care a demarat proiectul acestei cărți, abia produc ceva financiar, iar şansele ca ele să continue şi să ofere informații noi despre cărți/autori/edituri ş.a.m.d. țin numai de ambiția echipei/colaboratorilor ei, în mare. Sigur că lumea va continua bine mersi şi fără

ele. Dar poate nu va mai fi la fel de colorată. Iar scriitorul de care ziceam mai sus, Y să-i spunem, sau editura Z, sau librăria M va avea tot mai puține canale prin care să-și promoveze materialele.

Concluzia?

Vrei ca în luna asta să faci un bine pieței de carte? Cumpără cel puțin un titlu, dragă cititorule! Dacă nu-ți place, înjură-l public, dar nu-l lăsa neobservat. Încearcă și a două carte, poate vei avea mai mult noroc.

Când găsești ceva mișto, nu uita să spui despre ea tuturor. Nu o da împrumut, dacă ții cu adevărat la ea. Dacă cineva o s-o vrea, o să găsească o soluție s-o cumpere, nu mai fi salvatorul indolenților, te rog.

Fă-ți o poză cu cartea și scrie câteva impresii. Caută autorul sau locul de unde se poate comanda titlul pe net și lasă și un link, nu știi cine s-ar putea găsi interesat.

Recomandă o carte! Poate chiar pe aceasta.